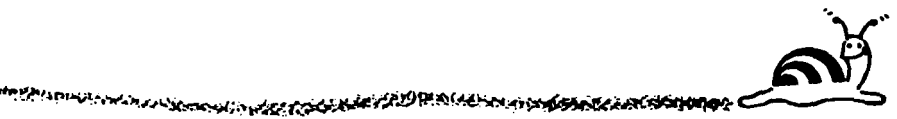
Irkçılık

ROBERT MILES
Türkçesi: Sibel Yaman

IRKÇILIK
Robert Miles

sarmal
YAYINEVİ

GÜNDÜZ
Basım Yayım Dağıtım
Ticaret ve San. Ltd. Şti.

Irkçılık
Racism, 1989
Birinci Baskı: 2000
Robert Miles
© Kesim Ajans İstanbul - Türkiye
Yayın Hakları Gündüz Basım Yayım
Dağıtım Ticaret ve San. Ltd. Şti.'ne Aittir.
ISBN 975-8304-65-8

Baskı-Cilt
Ceren Basım Yayım

SAFMAL YAYINEVİ
Çatalçeşme Sk. Meriçli Apt. 52/3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 513 94 23 - 513 95 21 Fax: (0212) 522 45 78

Robert Miles

Irkçılık

Türkçesi: Sibel Yaman

İçindekiler

Giriş.....7

Amaçlar, Sınırlar ve Yapı.....8
Politik Bir Sorun Olarak Irkçılık.....10
Sonuç.....19

Öteki'nin Tanımları.....21

Giriş.....21
Avrupa Yayılmacılığından Önce.....23
Avrupa ve İslam Dünyası.....29
Avrupa Yayılmacılığı ve Sömürgecilik.....32
Bilimin Önemi.....46
Sonuç.....56

Kavram Enflasyonu.....61

Giriş.....61
İdeoloji Olarak Irkçılık.....62
Kurumsal Irkçılık.....74
Yeni Irkçılık.....90
Sonuç.....95

Anlam Yükleme Üzerine.....99

Giriş.....99
İrk.....99
Irksallaştırma.....105
Irkçılık.....109
Kurumsal Irkçılık.....120
İdeolojik Bağlantı.....123
Örneklenen Sav.....128
Sonuç.....138

Sınıf İlişkileri..... 139

Giriş.....139
Kapitalizm, Sömürgecilik ve Özgür Olmayan Emek.....141
Kapitalizm, Yeniden Üretim ve Milliyetçilik.....155
Kapitalizm, Irkçılık ve Sınıf İlişkileri.....168
Sonuç.....178

Giriş

Irkçılık, birçok sosyolojik kavram gibi günlük kullanıma ve günlük kullanımında birçok anlama sahiptir. Irkçılık, sosyolojik kuramda olduğu kadar günlük tartışmalarda da bir ana kavram haline geldi. Gramsci'nin 'sağduyu' dediği parçayı oluşturan diğer tüm öğeler gibi (1971:323-33), günlük kullanımının büyük bir kısmı eleştiriye yönelik değildir. Kavram, yoğun bir şekilde olumsuzluk yüklendiği ölçüde özgünlük kazanmaktadır. Bu yüzden, bir kişinin ırkçı bir görüş öne sürdüğünü iddia etmek, onun toplum kurallarını çiğneyen ve işe yaramaz biri olduğunu ilan etmekle aynı şeydir. Kısaca yirminci yüzyılın sonunda ırkçılık, politik bir aşağılama terimidir. Tüm bunlar, kavramın kullanılmasını savunan sosyal bilimciler için farklı bir güçlük yaratır. 1960'ların sonunda İngiliz Parlamento üyesi Enoch Powell'ın bazı demeçlerinin ırkçı olup olmadığı konusunda Banton ve Rex arasında geçen tartışma (Banton 1970, Rex 1970) bize şunu gösteriyor ki, öne sürülen tanımlama ne olursa olsun sadece akademik çalışma kapsamı ve yönü açısından değil, aynı zamanda daha büyük politik tartışmalar açısından önem taşır. 1980'lerin sonunda Avustralya'da geçen benzer bir tartışma, Melbourne Üniversitesi Tarih Profesörünün (Blainey 1984, Markus ve Ricklefs 1985) Asya kökenli göç hakkındaki savına dayanır (Liffman 1985, Cope ve Kalantzis 1985) Irkçılık hakkında daha fazla söz söylemeden önce kitabımızın amaçlarının, sınırlarının ve yapısının belirlenmesi, işte bu yüzden çok önemlidir.

Amaçlar, Sınırlar ve Yapı

Kitaptaki asıl amaç, ırkçılık kavramının sosyolojik analizde süregelen kullanımını bir örnekle sergilemektir. Bazı yazarlar, ırkçılık kavramına kuramsal söylemde bir yer bulmanın artık hiçbir gerekçesi kalmadığını söyleyerek kavramın değişken ve farklı kullanımlarına karşı tepki gösterirken, (Banton 1977: 156-72) diğerleri kavramı tanımlamaya gerek duymadan kullanmaya devam etti. (CCCS 1984) Bu amaç, kavramın kullanım şeklinin ve kökeninin tarihsel olarak gözden geçirilmesini ve son zamanlardaki kavram üzerine bir kuram geliştirme çabalarının eleştirel değerlendirmesini gerektiriyor. İlk iki bölümün gündeminde bu konu var. Son iki bölümde, kavramın sosyolojik analizde devam eden kullanımını tarif etmek ve doğrulamak için, günümüze kadar gelen çalışmaların eleştirilerinin ışığında bir tartışma başlattım.

Burada sunulan analiz hem tarihsel, hem de coğrafi açıdan sınırlıdır. Tarihi analiz, bazı istisnalar dışında onbeşinci yüzyıl ile yirminci yüzyıl arasındaki dönemle sınırlıdır. (Gerçi bu da oldukça iddialı bir zaman dilimidir.) Bu dönemde kapitalist üretim tarzının doğuşu ve egemen hale gelişi damgasını vurur. Bu tarihsel sınırlamaya bir de coğrafi sınırlama uyguladım. Kitapta büyük oranda 'Batı dünyasındaki' ırkçılık ele alındı. Bunun nedeni, mevcut dünya kapitalist sisteminin köklerinin kısmen Batı Avrupa'da onbeşinci yüzyılda var olan ticari sermayenin genişleyen ticari faaliyetlerinde yattığı gerçeğidir. (Marx 1972: 323-37, Wallerstein 1974, Fox-Genovese ve Genovese1983) Ticari kapitalizm kolonilerde yerleşime ve egemenlik kurulmasına, ardından dünyanın farklı bölgelerinin, yirminci yüzyılın başlarına kadar Avrupa'da ve özellikle İngiltere'de (ama sadece İngiltere'de değil) odaklanan doğmakta olan kapitalist sisteme katılmasına yol açtı. Dolayısıyla İngiliz sömürgeciliği tarihi, sonraki gelişmelerde coğrafi parametreleri önemli ölçüde belirlemiştir. Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Afrika'nın bir kısmı ve Karaibler, Hindistan yarımadası ve Avustralya bu parametrelerin kapsamı içinde bulunmaktadır.

Bu sınırlamalar kapitalizmin ve ırkçılığın doğuşu ve gelişmesi arasında bir çeşit tarihi bir bağlantı olduğunu gösterir. Böyle bir bağlantı gerçekten kurulabilir, ancak tüm istatistikçilerin bildiği gibi bir bağlantının varlığı, birbirine bağımlı saptamaların göstergesi değildir. İstatistiksel bağlantılar yanıltıcı olabilir ve destekleyici kanıtlar yoksa bu dediğimiz daha da doğrudur. Kapitalizm ve ırkçılık arasındaki bağlantı, kitabın bir başka yerinde tartışma konusudur.

Konuya Avrupa'da Öteki'leri hakkında tartışmaların ortaya çıkması ve gelişmesinin tarihi değerlendirmesiyle başlıyorum. Avrupalı olmayanların kapitalizm öncesi dönemde ilk kez tarif edilmeleriyle başlayıp, ticari ve endüstriyel kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak daha farklı algılanmalarını gözlemleyen bu çalışma özünde tanımlayıcıdır. (Tanımlamanın analitik olarak anlaşılması bölüm 2' de tartışılıyor.) 'Irk' düşüncesinin ortaya çıkışı önemli bir değişmeyi işaret ediyor; bu düşünceye daha sonra biyolojik bir içerik atfediliyor ve biyolojik hiyerarşi sözde 'bilim' tarafından onaylanıyor. Daha sonra yapılan bilimsel çalışmalar bu söylemin sahteliğini ortaya koysa da 'ırk' düşüncesi olduğu gibi duruyor ve bazı 'bilim adamları' bu düşüncede biyolojik ya da genetik bir içerik olduğunu iddia etmeye devam ediyor. Politikacılar ise son zamanlarda 'ırk farklılığı' diye tanımladıkları şeye 'doğal' bir gerçeklik atfetti.

Analitik problem olarak tanımlama, kısmen elimizdeki tarihsel kanıtların, kısmen de bu kavramın kavramsal ve açıklayıcı kapsamını çeşitli şekillerde genişleten son dönemdeki kuramsal tartışmaların ışığında bölüm 2'de ele alınıyor. Son gelişmelerin özü, ırkçılık kavramının sadece imge ya da iddiaları kastetmek için kullanılmayıp, insani amaç ya da belli bir ideolojik içerikten genellikle bağımsız olan uygulama, yöntem ve sonuçları da kasteder hale gelmesidir. Ben bu kavram enflasyonunun ortaya çıkardığı sorunların çözdüğü sorunlardan daha fazla olduğunu ve ırkçılık kavramının sadece, kabaca ideoloji diyebileceğimiz şeyle ilgili olarak kullanılması gerektiğini öne sürüyorum. Böyle bir ideolojinin parametrelerini tanımlamakla ilgili güçlükleri bu çerçevede tartışacağım.

Irkçılık kavramını oluşturduktan sonra, bir anlam yükleme süreci olarak ırkçılığın doğasını daha yakından araştırmaya üçüncü bölümde devam ediyorum. Ben ırkçılığın bir sınıflandırma sistemi kurmak amacıyla insanların bazı fenotip ve/veya genetik karakteristiklerine anlam yükleyerek ve bu sınıflara yerleştirilen insanlara (olumsuz olduğu düşünülen) ek özellikler atayarak 'yürüdüğünü' öne sürüyorum. Dolayısıyla bu anlam yükleme süreci bir gruplar hiyerarşisi yaratmanın ve kaynak ve hizmet bölüşümü sürecinde insan gruplarını kapsamak ya da dışlamak için kriter yaratmanın temelidir. Irkçılığın 'işleme' şekli diğer söylemler ile benzerlikler taşıdığı için ırkçılık, milliyetçilik ve cinsiyet ayrımı arasındaki karşılıklı ilişki üzerinde duruyorum.

Dördüncü bölümün amacı bir anlam yükleme süreci olan ırkçılığı içinde geliştiği şartlarla birlikte tarif etmektir Anlam yükleme süreçleri belli maddi ve tarihi şartlar altında, bir bölüştürme ve dışlama mekanizmasına ait ana parçanın elemanları olarak ortaya çıkar. Örneğin herhangi bir grubun nitelikleri hakkında, bu grubun fiziksel niteliklerine anlam yüklemekten kaynaklanan inanışlar, bireyleri belirlenmiş ekonomik konumlar için ayırmada ve belli ekonomik yarar ve politik haklardan mahrum bırakmada önemli rol oynar. Bu bölüştürücü ve dışlayıcı sürecin değişken doğasını, birkaç farklı tarihi dönemde ve kapitalist gelişmenin tarihi bir ölçüsü olarak araştırıyorum.

Politik Bir Sorun Olarak Irkçılık

Bu akademik gündem, olayları meydana geldikleri şartlarda incelememizi haklı çıkarıyor. Yirminci yüzyılın sonu Avrupa'sında sadece küçük azınlık gruplar kendilerini isteyerek ve açıkça ırkçı olarak tanımlıyor. Irkçı görüş ifade eden ve/veya bu görüşle hareket edenlerin, bu düşünceler bilimsel olarak değersiz olduğu ve insanları ahlaki olarak kabul edilemez davranışlara sürüklediği için suçlanması gerektiği şeklinde ortak bir resmi görüş var. Bu ortak kanının temeli, halk arasında yaygın olarak bilinen birkaç tarihi

olaydır: Örneğin onaltıncı ve onyedinci yüzyılda birkaç Avrupa ülkesindeki ticari sermayenin organize ettiği köle ticareti; 1933-1945 arasında Almanya'daki faşist hükümetin yönetimi altında yaklaşık dokuz milyon Yahudi'nin öldürülmesi; ondokuzuncu yüzyılın sonundan 1960'lara kadar Birleşik Devletler'de uygulanan ayırımcılık; Güney Afrika'da 'ırk' ayrımının resmi devlet politikası olarak kurulması ve uygulanması. Tüm bu olaylar çok sayıda insanın ölümüne yol açtı, ve tümü ırkçılık tarafından çeşitli ölçülerde yasal olarak onaylanmıştı.

Bu ortak kanı Batı Avrupa'da (ve başka yerlerde) 1970'lerden beri kırılmaya başlamış olabilir. 1930'lardaki faşist grupların talep ve politikalarından farksız olan talep ve politikalarını ifade eden politik partilerin milliyetçi ve aşırı milliyetçi parlamentolarda politik temsilcileri var. (örneğin Husbands 1981, Ogden 1987) Batı Avrupa'da bazı topluluklara karşı, mağdurların şu ya da bu şekilde alt gruba dahil olduğu iddiasıyla yasal olarak da sık sık haklı bulunan saldırılar giderek büyüdü. (EEC 1986) Ancak ırkçılığın böyle açık şekilde ifade edilmesi, her şeyden yalıtılmış bir ortamda gerçekleşmedi. Irkçılık karşıtlarının protestolarına rağmen, devlet dahil birçok organizasyon ve kuruluş azınlık nüfuslara karşı aktif ya da pasif olarak ayırımcılık yaptı. Ve aynı azınlık gruplarının düşük ücretli el emeği gerektiren işlerde, işsizler arasında ve kötü şartlardaki evlerde yaşayanlar arasındaki temsil edilme oranında dengesizlik olduğu saptandı. Bunun ırkçılık tarafından yasal hale getirilen ya da teşvik edilen yaygın dışlama uygulamaları yüzünden olduğu bugün bir iddia değilse bile duyulan şüphedir.

Bunun yanı sıra, ırkçı kışkırtma ve dışlamaya maruz kalan topluluklar içinden ırkçılığın sonuçlarını ortaya çıkarmak ve direnmek için mücadele eden gruplar doğdu. (Örneğin ALTARF 1984) Bu gruplar resmi görüş ile gerçek uygulama arasındaki çelişkileri göz önüne serdi ve ırkçılık konusunun politik gündemde yer almasında önemli rol oynadı. Batı Avrupa'da faşist partilerin yükselişi ve ırkçı saldırıların artması ile ve ayrıca ırkçılığın o kadar açık olmayan

belirtileri ile ilgilenen diğer nüfus kesimleri de onlara katıldı. Katılan gruplar arasında kullanılan araç ve hedefler konusunda genellikle ciddi anlaşmazlık olmasına rağmen, geniş anlamda ırkçılık karşıtı bir hareket oluşturdular. Böylece tarihsel miras ve çağdaş politik uygulamalar birbirini karşılıklı etkileyerek, kamunun dikkatini belli topluluklara karşı yapılan haksızlıklar ve onların konumu üzerine topladı. Toplu kıyımların tekrarlanmamasını garanti etmek ve ekonomik ve politik dezavantajları hafifletmek üzere ırkçılığa karşı ahlaki ve politik aktif sorumluluk alma çağrısı yapıldı.

Dolayısıyla ırkçılık kavramı politik ve ideolojik mücadelenin konusudur. Bu anlamda, yapılması gereken daha politik ve daha güncel birçok görev varken akademik bir kitap daha yazmanın yapılacak en son iş olduğu şurada burada söylenebilir. Ama akademik proje bu kadar kolay bir kenara atılamaz. Eğitim kurumlarında ırkçılığın kökenini ve doğasını öğrenmek isteyen öğrencilerin yanısıra, tam olarak şekillenmemiş ırkçılık hareketinin iddia ve hedeflerinin, yok olması gereken bir canavar hakkında desteksiz iddialar varken sorgulanmaması olamaz. Teori ve pratiğin birlikteliği ile ilgili olarak her fırsatta söylendiği gibi, analiz yanlışsa politik stratejide istenen hedeflere ulaşmayacaktır. İşte bu yüzden 'masa başı çalışmasının' ürünü bu kitap için özür dilemiyorum. Ne yaşanan mücadelenin doğası ve yönünü, ne de akademisyenin çeşitli sosyal birlikteliklerin katılımcı üyesi olduğunu ve bundan doğan sorumluluklarını bilmiyor değilim. Kitabı ırkçılığa karşı tavrının bir ifadesi olarak, kendimi savunmadan veya bir ayrıcalık tanımadan sunuyorum.

Bu iddia iki bölümde sorgulanabilir. Birincisi, ırkçılığı açıkça ifade edenler dahil birçok kişi bu açık ifadeyi politik taraf tutmanın kanıtı olarak algılayacaktır. Ancak takip eden sayfalarda da gösterdiğim gibi, ırkçıların iddiaları bilimsel kanıtlarla ardı ardına çürütüldü. Irkçılığı savunanların tartışmalarına 'bilimsel' destek aramak için getirdikleri kanıtlarda bilerek ya da bilmeden gerçekleri çarpıttıkları birkaç olayda ortaya çıkarak kötü nam saldı. (Gould

1984) Dünya nüfusunun biyolojik hiyerarşiye göre şu ya da bu şekilde kalıcı olarak bölündüğü iddiası doğru olsaydı bile, ortak insanlığı yadsıyan ayırımcı yönteme karşı politik dava hâlâ duruyor. Tüm insanlar yeteneklerini ve gücünü geliştirmesine izin veren ekonomik ve politik şartlarda yaşama hakkına sahip olmalıdır. Bu hak şeker kamışı ve pamuk tarlalarında, toplama ve ölüm kamplarında, reserve ve göçmen işçi sisteminde ve yasanın belli grupları dışlamak ve aleyhine kullanmak üzere kullanıldığı her yerde yadsındı. Kapitalist toplum çerçevesinde ne oranda gerçekleştirilebileceğini unutmamak kaydıyla, bu burjuva hak savunulmayı hak ediyor. (İnsan hakkı, kapitalizm ve bireycilik ikilisinin doğuşunda temel bulur.)

İkinci itiraz ırkçılıkla 'siyahların' karşılaştığını ve bunu 'beyaz' adamın anlayamayacağını savunanlardan gelecektir. Bu görüş, ırkçılığın Avrupalı 'beyaz' kültürün ve toplumların özel bir buluşu ve temel özelliği olduğu iddiasıyla desteklenir ve bu kültür ya da grup üyesi herkesin zorunlu olarak ırkçılığa bulaştığı varsayılır. Buradan sorunun kaynağı ya da nedeninin 'beyaz' insanlar olduğu sonucu çıkar, dolayısıyla 'beyaz' adam ırkçılığı anlama, analiz etme ve açıklama yeteneğinden yoksundur. Irkçılığın teşhir edilmesi ve ırkçılığa karşı direnişe 'beyaz' katılımın da ırkçı ve sömürgeci bir yaklaşım olduğu, çünkü gerçek kurbanların kendini yönetecek güce sahip olduğunu yadsıdığı düşüncesi de ayrıca tartışılmalıdır. Bu tartışmalar akademik alandan daha çok politikayla ilgili olsa da, 'beyaz sosyoloji' şeklindeki problemli bir sınıflama örneğinde de gördüğümüz gibi (CCSS 1984:133-4) politik alan akademik alana yansımaktadır.

Bu tezleri en azından bu 'katı' şekliyle kabul etmiyorum. Daha sonra tartışılacağı gibi ırkçılığın parametrelerini derinin rengiyle sınırlamak hatalıdır, çünkü çeşitli 'beyaz' gruplar ırkçılığın hedefi olmuştur. Dahası, ırkçı ifadelerin kullanımı 'beyaz' gruplarla sınırlı değildir. Örneğin Amerikalı 'siyah' Müslüman lider Louis Farrakhan'ın bildirilerinin birçoğu hiç şüphe yok ki ırkçı ifadelerdir. (Se-

archlight, Mart 1986 ve Eylül 1987) Burada daha önemli olan şey araştırma, öğrenme ve bilme yeteneğine esas hakem olarak 'deneyim'in önerilmiş olmasıdır. Bunu kendi 'katı' formuyla yorumladığımızda, ırkçılığın 'beyaz' adama özel, onun uygulama ve deneyiminin benzersiz bir ürünü olduğunu, dolayısıyla ırkçılığın itici gücü ve kökenini sadece 'beyaz' adamın anlayabileceğini iddia ederek tam tersini kanıtlamış oluruz. Dahası, bilinenin ve açıklanabilecek olanın nihai hakeminin deneyim olması, ayırımcı uygulamaların büyüklüğünün araştırılmasını ciddi bir şekilde sınırlar. Bu tür uygulamaların büyüklüğü üzerine yapılan İngilizlere ait çalışmalar, İngiltere'deki Karaip ve Asya kökenli insanların, etki testinde belirtilenden daha az sayıda ayırımcılık olayıyla karşılaştığını gösterdi. (Smith 1977: 127-40) Bir başka deyişle, gerçeğin kabul edilir tek ölçüsü olarak sadece 'siyahların' İngiltere'de karşılaştıkları deneyimleri kullansaydık, ayırımcı uygulamaların genişliğini esas olarak küçümseyen bir araştırma kriteriyle yola çıkmış olurduk.

İngiltere'de yaşayan Karaiplilerin ve Asya kökenli insanların deneyimlerinin 'yerli' nüfustan farklı olduğu, bir kısım 'yerli' halkın ırkçılıkla bağlantısı olduğu ve ayırımcılık yaptığı ölçüde doğrudur. Ancak ırkçı ve sömürgeci betimlemelerin kabul edilmesinin, 'yerli' halkın ırkçılığa karşı mücadelesinin formüle edildiği ve hayata geçirildiği alanın kapatılmasına yol açacağı da doğrudur. Yapılan hata, tüm Karaip ve Asyalıların deneyimlerinin yerli nüfustan farklı olduğunu ve yerli nüfusun tüm üyelerinin sürekli olarak ırkçılığa karşı mücadeleye son vermek için çalıştığını varsaymaktır. Bu bir hatadır çünkü bu tür varsayımlar, belli şartlarda yaşanmış bir deneyim örneğini esas alarak, bir sosyal olarak inşa edilmiş bir kategoriyi eksik bir şekilde genelleştirir; ve ayrıca mutlak öznel bir durumu öne çıkarmak için bağıl nesnelliği reddeder.

Bu yüzden, birçok 'beyaz' adam deneyiminin 'siyah' adama oranla (gerçekten) birçok açıdan sınırlı olmasına rağmen sadece 'siyahların' bilebileceği bir tek gerçek yoktur. Bunun tersini savunmak 'beyazı', 'siyah ve beyazı' birbirinden kaçınılmaz olarak ayı-

ran kalıcı bir özelliğe sahip olduğu anlamına gelen evrensel bir konuma mahkum etmektir. Said'in zayıf bir şekilde ifade ettiği gibi (1985:322) 'o bölgeye uygun din, kültür ya da ırksal özellikleriyle tarif edilebilecek, kökten "farklı" yerlilerin yaşadığı coğrafi bölgelerin varlığı fikri tartışmalı bir konudur.' Gerçeğin bağıl ve tartışılabilir olduğu (tartışmaların tekrarlanabilir ve doğrulanabilir araştırma yöntemlerini içermesi gerektiği) düşüncesiyle silahlanır ve bir kişinin iddialarının yanlışlığının sonradan gösterilebileceğini varsayarsak, derisinin renginin kişiyi, ırkçılığın doğasını ve kökeninin anlaşılmasına katılmaktan kaçınılmaz ya da doğal olarak önleyeceğine inanmak için hiçbir neden kalmaz. Aynı şekilde ve aynı nedenden dolayı kişi, (deri renginin tanımlı olduğu bir toplumda) ancak ve ancak farklı deri rengine sahip olan diğerleri bu hedefin gerçekleştirilmesine katılırsa başarılı olabilir.

Irkçılık kavramı ve sınırları üzerindeki politik mücadele son zamanlarda Yeni Sağ'ı da kapsamına aldı. Bu politik hareketin daha geniş sınırları ve niyetleri bu metinle yakından ilgili değildir ve bir başka yerde eleştirel olarak tartışılmıştır. (Levitas 1986, Gordon ve Klug 1986) Irkçılığa gelince, Yeni Sağ'ın bu konuyla ilgilenmesi İngiltere'deki ırkçılık karşıtı girişimlerin hissedilir sonuçlarından duydukları kaygıya dayanıyor; Palmer'ın (1986) son dönemde editörlüğünü yaptığı toplu denemeler ise ırkçılık karşıtı girişimlerin özellikle İngiliz eğitim sistemindeki sonuçlarına dayanıyor. Palmer ve meslektaşlarının kaygıları görünüşe göre üçe ayrılıyor. Birincisi, ırkçılık karşıtlığı artık hegemonyacı bir ideoloji ve uygulamadır (Palmer 1986: 1-2) ve 'ırk ilişkileri' lobisi 'şu an sahip olduğumuz en güçlü tek çıkar grubudur' (Honeyford 1986:44) İkincisi, ırkçılık karşıtlığı 'toplum içinde uyumlu ilişkiler elde etmeyi daha zorlaştırır' çünkü 'etnik azınlık ve yerli nüfusun zihnindeki küskünlük ve şüpheyi kışkırtır'. (Levy 1986:120-1) Ve son olarak ırkçılık karşıtları mevcut kanıtları tam olarak incelemeyi başaramıyor ve dolayısıyla somut gerçeklere dayanan yeterli destek olmaksızın savlarını öne sürüyorlar. (Marks 1986:38) Bir yazar gerçekten şöyle di-

yor: 'İngiltere'de ırk ilişkileri üzerine hazırlanmış birçok yazılı dökümanın -sistematik olarak yalan söylemekten farkı kalmayacak derecede- bozulmuş olması politik olarak sağlıklı olamaz'. (O'Keeffe 1986:195)

Bu suçlamanın kanıtları baştan sona incelenirse, Palmer'ın baskıya hazırladığı bu deneme yazıları temel olarak eksik olduğu görülür, çünkü, endişe duyduğu üç konu hiçbir doğrulama olmadan ileri sürülüyor. Dahası onların endişesi aslında ırkçılık karşıtlığı değil. Düşman daha genel olarak, ırkçılık karşıtı girişimlerin Marksist analizden kaynaklandığı ya da ondan etkilendiği iddialarının büyüklüğü ölçüsünde Marksizm'dir; burada Marksist analiz nedenden sonuca giderek yanlış ve kabul edilemez bir analiz olarak sunulur. (Palmer 1986: kitabın hemen tümü, örneğin bkz. Flew 1986:18-19,23, Honeyford 1986:55) Aslında ırkçılık karşıtı bayrak altında yazılmış olan yazıların çoğunun Marksizm sıfatını taşıyıp taşımadığı şüphelidir, ama bunun nedeni yazarların çoğunun Marksizm'i Avrupa merkezli (Sivanandan 1982, Robinson 1983) ya da modası geçmiş olarak tanımlaması değildir. (Gilroy 1987:18-19,245)

Bu metinde Palmer'ın kitabı yine de ilgi konumuz oluyor. Bunun nedeni ırkçılık karşıtı net bir perspektif sunan literatürün bir kısmında bulunan iki ana zayıf noktayı doğru bir şekilde tanımlaması ve bundan yararlanmasıdır, ancak bunu belirtmek, Palmer'ın kitabına aldığı yazarların vardığı sonuçları kabul ettiğim anlamına gelmiyor. Birincisi, makalelerden bir kısmı ırkçılık kavramını gevşek ve genellikle tanımsız bir şekilde kullanma eğilimine karşı çıkıyor, (örneğin Flew 1986) ki buna katılıyorum. Ancak Palmer'ın yazarlarından hiçbiri, kavramın gelişmesinin ya da kavramın akademik yazındaki mevcut kullanımının ciddi ve sağlam bir eleştirisi için çaba harcamıyor. Bu anlamda, eleştirinin niteliği bir polemik ya da politik olarak motive edilmiş safsatadan öte geçmiyor.

Palmer'ın yazarlarından birkaçı İngiltere'de ırkçılığın (ırkçılık yerine bazen önyargı demeyi tercih ediyorlar) hiç bulunmadığı

önergesini yadsımanın yolunu ararken, ve hiçbiri kendisini ırkçı olarak tanımlamak istemez ve açıkça ırkçı iddialar öne sürmek istemezken, başkalarının ırkçı olarak tanımlayacağı tez ve uygulamaları haklı göstermek için çaba harcandı. Honeyford 'kişinin kendi cinsini tercih etmesi'nin 'evrensel bir eğilim' olduğunu iddia ediyor (1986:52). O'Keeffe benzer şekilde 'tercihler önyargı değildir' derken 'aynı ırktan birisiyle evlenmeyi' tercih etmekte kabul edilemez bir şey olmadığını önermiş oluyor. (1986;190) Bu iddia zararsız görünse de evrensel olduğu iddiasını destekleyecek tek bir kanıtın olmaması, iddianın problemli niteliği hakkında insanı uyarıyor. Bu sözün doğruluğundan şüphe etmemiz için sebepler olmakla birlikte, bir kişinin 'kendi cinsini' seçmesi 'doğaldır' iddiası kendi başına ırkçı bir iddia değildir. Fakat bu bir dahil etme ve dolayısıyla dışlama sürecinin açık bir şekilde mazur gösterilmesidir: Tercih, sınıflama ve bir şeyi ya da bir kişiyi ya da bir grubu önem vermek için seçmek demektir, ve dolayısıyla zorunlu olarak bir başka şeyi, ya da kişiyi ya da grubu dışarıda bırakmak demektir. Irkçılık hakkındaki tartışmada artık önemli olan şey, 'kişinin kendi cinsi' ve dolayışıyla Öteki'nin kategorize edilmesi ve dolayısıyla birini kapsarken diğerini dışta bırakmak için kullanılan kriter ve bu tür dışlama ve kapsamaya getirilen açıklamadır.

'Beyaz olmayanların göçü sorunu' ile ilgili olarak O'Keeffe (1986:191) 'Kurulu bir topluluğun kendi esas kimliğini tanımlaması ve koruması hakkını reddetmek saçmadır. Mevcut durumda bu esas kimlik beyaz olmayı içeriyor.' iddiasında bulunurken, tercihler konusundaki iddianın sorunlu sonuçlarını ortaya çıkartıyor. Bu da herhalde beyaz olmayan 'ırklar' üyelerinin İngiltere'ye gelip yerleşmelerini engellemek üzere tasarlanmış göçmen politikasını haklı gösteriyor, çünkü bu tür insanların varlığı, varsayılan 'beyaz kimliği' yok etmek gibi istenmeyen sonuçlara yol açabilirdi. Bu iddia, kitabımızda daha sonra geliştirilen tanımın ışığında kesinlikle ırkçıdır: Farklı nüfusları kategorize etmek için O'Keeffe vücut yapısıyla ilgili ya da fenotipik kriterler kullanıyor ve 'beyaz olma-

yan' insanların, 'beyazları' tercih eden bir göçmen yasasıyla dışlanmasını haklı çıkarmak için, olumsuz yorumlanmış sonuçları onların İngiltere'deki varlığına bağlıyor.

Palmer'ın kitabı boyunca işlenen ikinci bir konuya da aşağıda değiniliyor. Kitaptaki birçok yazar, Karaip ve Asya kökenli insanların İngiltere'deki konumunu belirleyen dezavantajların istatistiksel örneklerini ırkçılığın sonucu olarak açıklayan savlara karşı çıkıyor. (Örneğin Marks: 1986:36) Benzer savlara yapılan itirazlar, ırkçılığın tanımlanması meselesine kısmen geri dönüyor. Ama bunun yanında iki şeye daha itiraz ediyorlar; birincisi, istatistiksel ilişkiyi tesadüfiliğin kanıtı olarak ele almanın yanlış olduğunu söylüyorlar; ve ikincisi, Asya ve Karaip kökenli insanların istatistiksel olarak tek tip oluşu, aralarındaki önemli farklılıkları gizleyebilir. İddiaların ikisi de mantıksal ve deneysel olarak iyi temellendirilmiştir, ancak ben buradan çıkartılan sonuca, örneğin Batı Hindistanlı çocukların İngiliz okullarındaki geri konumlarının belirleyicisinin ırkçılık olmadığı sonucuna katılmıyorum. (Örneğin Flew 1986:20)

Palmer'ın kitabında yazısı bulunan yazarların, ırkçılık karşıtı politikaya katılanları sadece politik olarak güdülenmiş ajitatörler olarak göstermeyi denerken, hep birlikte, İngiltere'de ırkçılığın ve bununla bağlantılı dışlayıcı uygulamaların doğasını ve büyüklüğünü gösteren devasa kanıtları yok saymaları önemlidir. Örneklerden sadece üçüne değinirsek, bu yazarlar Asya ve Karaip kökenli insanların yaşadığı dışlayıcı uygulamaların yaygın doğasını gösteren araştırmalardan hiç söz etmiyor; (Daniel 1968, Smith 1977, Brown 1984) 1940'ların sonunda ve 1950'lerin başında arka arkaya gelen hükümetlerin sömürgelerdeki ya da İngiliz Uluslar Topluluğu'ndaki 'renkli' İngiliz uyruklarının yasal hakları olan İngiltere'ye girme ve yerleşme hakkını önlemek için bir yol aradığını gösteren yakın zamanda yayınlanmış kanıtlardan söz etmiyor; (örneğin, Joshi ve Carter 1984, Harris 1987) ne de ırkçı görüşlerin yaygınlaştığını, örneğin büyük şehir polisi ve işe adam almaktan

sorumlu şirket yöneticileri arasında yaygın olduğunu gösteren son çalışmalardan bahsediliyor. (Smith, D.J. 1983, Jenkins 1986)

Irkçılık ve ilgili dışlayıcı uygulamaların ırkçılıkla yüz yüze gelmiş nüfusun yapısal konumunu ve yaşadıklarını tayin etmede çok küçük, hatta önemsiz olduğunu iddia etmiyorum. Daha ziyade ırkçılık ve dışlayıcı uygulamaların etkisinin, daha büyük bir sınıfsal dezavantaj ve dışlama yapısının bir parçası olduğunu iddia ediyorum; esas mesele ırkçılığın ve ilgili dışlayıcı uygulamaların etkisini mevcut şartları içinde tanımlamak, bu etkinin kısmen özgün yanını açığa çıkarmak ve kısmen de Asya ve Karaip kökenli insanların ve yerli kökenli insanların her ikisinin de sınıfsal konumlarının ve deneyimlerinin nasıl değişmeden devam ettiğini göstermektir. Bir başka değişle, ırkçılık ve ilgili dışlayıcı uygulamaların varlığını ve etkisini gösteren çok sayıda kanıtın ışığında bize düşen görev, tanımlamanın farklı biçim ve seviyelerini, ırkçılık, cinsel ayırım, milliyetçilik ve bu ideolojilerden türeyen dışlayıcı uygulamalar arasındaki bağlantıyı kapitalist üretim tarzının kendini yineleyen şartları içinde birbirinden ayırmaktır.

Sonuç

Eğer ırkçılık hedefini hayvanlaştırıyor ve insanlıktan çıkartıyorsa, kendisini açıkça ifade edeni de hayvanlaştırır ve insanlıktan çıkartır. Irkçılık işte bu yüzden, bir sınıf yapılanması içine benzer şekilde ama farklı konumlara yerleştirilen insanlar arasında bir arabulucu ve aynı anda onların insanlığının yadsınmasıdır; arabuluculuğun içinde saklı olan egemen olma ve bağımlı olma ilişkileri nedeniyle bu yadsıma zayıf olsa bile bu böyledir. İşte bu yüzden, ifade edildiği ve dışlayıcı uygulamalara kaynaklık ettiği bir sosyal çevrede yaşayan herkes için ırkçılık bir problemdir. Aracılığın garip bir cilvesi olarak, ona tanıklık eden herkes tanımlanması, açıklanması, mahkum edilmesi ve yok edilmesinde mutlaka (bazen özel) bir rol alır.

I
Öteki'nin Tanımları

Giriş

Üretim, ticaret ve savaş arasındaki karşılıklı ilişkilerin neden olduğu göç, yüzyıllar boyunca tek tek kişilerin ve insan topluluklarının karşılaşmaları için ön şart olmuştur. Bu etkileşim sırasında, temas kurulanın görünüşü ve davranışını açıklamak ve karşılıklı ilişkiler ve tepkilerde strateji formüle etmek için, sürece katılanların tümü arasında Öteki hakkında imgeler, inanışlar ve değerlendirmeler yaratıldı ve sürekli yinelendi. Sonuç Öteki'nin farklı 'betimlemelerinin', (Moskovici 1981, 1982, 1984 karşılaştırınız.) Ben ile karşılaştırıldığında insanları kategorize eden gerçek ya da atfedilmiş farklılık terimleriyle ifade edilen imge ve inanışların yaratılması oldu. Dolayısıyla burada Ben ile Öteki arasında, Öteki'ne atfedilmiş karakteristiklerin zıddının Ben'i yansıttığı ve tersinin de doğru olduğu bir diyalektik mevcuttur. Bu bölümün ilk amacı, tümünü birden 'söylem' olarak adlandıracağım bu imge, inanış ve değerlendirmelerin içeriğini tarif etmektir (Macdonell 1986: 1-4, Potter ve Wetherell 1987:7.)

Ancak etkileşimin ve söylemin tüm çeşitlemeleriyle ilgili değilim. Daha önce belirtmiş olduğum nedenlerden dolayı, başka yerlerdeki nüfuslarla ilgili olarak Batı dünyasında yaratılmış olan tanımlar üzerinde yoğunlaşıyorum; ancak bu vurgulama, grupların karşılaştığı yer neresi olursa olsun her iki tarafında Öteki ve Öteki'nin varlığının sonuçları hakkında imge, inanış ve değerlendir-

melerle tepki verdiğini yadsımıyor. (bkz. Dickinson 1984: 22-5) Örneğin İslam dünyasında Öteki'nin kimliğini belirleme yolu olarak, kendi sınırları dışında yaşayan nüfusların tanımlanmasında esas olarak din üzerinde odaklanılmıştı. (Lewis 1982:64) Buna ek olarak Avrupalı kapitalist tüccarların temas kurduğu, bir kısmı sonradan sömürgeleşen nüfuslar, Avrupalı tüccar, asker ve yöneticileri yazılı ifadelerle olduğu kadar resim, boya ve oymalarda ve çeşitli el sanatlarında tanımladılar. Bu imgeler genellikle bir örnekti ya da Öteki'ni kendi fiziksel ve kültürel normlarına göre tanımlamıştı. (Volkenkundig, Nuşantara Müzesi 1986) Son olarak Avrupalı kaşifler ve misyonerler, Afrika'da bazı grupların Avrupa kökenlilerle ilk kez karşılaştıklarında duydukları büyük merakı ve genellikle korktuklarını anlatıyor. Avrupalıların deri renginin ilgi uyandıran özgün bir nitelik olduğu rapor edildi. (Cole 1972:64, Hibbert 1984: 48,62,89,101,146)

Avrupalıların varlığının sonuçları da onun hedefi olan insanlar tarafından ifade edildi ve ifade edilirken sömürgeleştirilenin farklı deneyim ve farklı yaşam biçimi yansıtıldı. André Brink bu yazılı örnekte, Hollanda'dan gelip yerleşenlerin sömürgeleştirdiği nüfusun torunlarının 'düşünce'yi değerlendirmesini anlatıyor:

Biz Khoin'lılar, bu dağları ve ovaları, bu uzayıp giden çayır ve bataklıkları evcilleştirilecek vahşi yerler olarak asla düşünmedik. Ona vahşi diyen, onu vahşi hayvan ve vahşi insanlarla dolu görenler Beyazlardı. O bize her zaman uysal ve dostça davrandı. Bize en kurak zamanlarda bile yiyecek, içecek ve sığınak verdi. Ne zamanki Beyazlar gelip kazmaya, kırmaya ve vurmaya ve hayvanları kovalamaya başladı, işte o, o zaman gerçekten vahşileşti. (Brink 1983: 21)

Bu noktada ikinci olarak Öteki'nin içerik ve değerlendirilmesinin değişken olduğunu göstermeyi amaçlıyorum. Tanımlamanın tüm öğeleri zamanla değişmez, fakat öğelerin bileşimi sabit kalmaz. Ve herhangi bir dönemde belli tanımlar baskın olsa da, ille de rakipsiz tek tanım olmaları gerekmez. Betimleme ve inanışlar za-

manla değiştiği için, tanımlamaların tarihi gelişiminin çizelgesini çıkartmak şarttır.

Öteki'nin Batılı tanımlarındaki bu dinamik öğesinin tesbit edilmesi, Avrupalıların tanımlama metodundaki önemli bir değişimi anlamamız için başlangıç noktasıdır. Bu yüzden ve üçüncü olarak, Öteki'ni değerlendirmek için bilimsel kıstas kullanımının ortaya çıkışını açıklıyorum. Bu epistomolojik değişim, Batılı tanımlamalara yeni bir statü atfedilmesine yol açan yeni ve tümel bir ölçme ve değerlendirme kıstası ve gerçeğin ölçütünü getirdi. Öteki üzerine bu 'bilimsel' değerlendirmelerin yanlış olduğu artık açıktır. Yine de, buradan kaynaklanan bir çok düşünce tamamen yok olmadı ve Öteki üzerine toplumdaki yaygın düşüncelerden oluşan bir söylem kurmaya devam ediyor.

Çalışmanın geri kalanında amaçlar kapsamın sınırlarına göre dengelenmelidir. Öteki'nin batılı tanımlamasının kapsamlı bir analizini sunmak gibi bir iddiada bulunmuyor, sadece belirtilen hedefleri açıklayıcı önemli örnekleri burada vermeyi hedefliyorum. Şu an Avrupa ulus devletleri nüfusu diye bildiğimiz şey ile dünyanın diğer kısımlarındaki insanlar arasındaki ilişki, binlerce yıllık geçmişe sahip olup, sistematik analizi daha uzun ve burada sunduğumuzdan daha farklı bir metin gerektirirdi. Bu nedenle, verdiğim örneklerin çoğu İngiliz sömürgeciliği tarihinden alınmıştır. Dahası, 2. kısımda açığa kavuşacak nedenlerden ötürü bu analizi İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda bitiriyorum.

Avrupa Yayılmacılığından Önce

Öteki'nin Avrupalı tanımının tarihi ile ilgilenen birçok yazar, analize ya Avrupa yayılmacı döneminin başlangıcı ve Amerika'nın sömürgeleştirilmesi ile başlıyor, (örneğin Sivanandan 1973) ya da buna sınırlı ilgi gösteriyor. (bkz. Cox 1970: 322-32). İspanyol, Portekiz, Fransız, İngiliz ve Hollandalı kaşif ve tüccarların Afrika ve Amerika'da yaşayan nüfus hakkında yarattığı söylemler üzerinde

yoğunlaşıyorlar ve bu yüzden daha önceki betimlemelerle aradaki bağlantıyı ihmal ediyorlar. Onaltıncı ve onyedinci yüzyılın Avrupalı kaşif ve tüccarları, karşılaşacakları insanların nitelikleri hakkında hiçbir beklentileri olmadan yola çıkmadılar. Tersine, doğrudan karşılaşma deneyiminin de kısmi etkisiyle, Öteki betimlemesinde eski bir geleneğe sahip olan feodal toplumun sınıfsal konumlarını getirdiler. Örneğin Avrupalılar köle ticaretine girişmeden çok daha önce, Afrikalı tanımı Avrupalıların düşüncesinde işte bu yüzden vardı. (Walvin 1973: 2-7, Jordan 1968: 6, Walvin 1986: 69-72)

Politik-coğrafi bir çerçevede yaratılan ve yeniden üretilen daha eski tanımların Avrupa'da bir zamanlar bilindiğine ve var olduğuna, ancak bugün var olmadıklarına dikkat etmek gerekir. Kuzeybatı Avrupa'nın ekonomik ve politik egemenliği kesin bir tarihe sahiptir ve şu an Avrupa dediğimiz coğrafi bölge onbeşinci yüzyıldan önce Asya'dan gelen birçok işgalle karşılaşmıştı (Baudet 1976:4) ve 'eski, hep var olan ulusların' ortaya çıkışı birden değil kesintili olmuştu. (Seton-Watson 1977: 21-87) Avrupa düşüncesi bir varlık olarak sadece sekizinci yüzyılda oluşmaya başladı (Lewis 1982:18) ve en azından onikinci yüzyıla kadar İslam dünyasının ekonomik ve askeri-politik gücünün egemenliğine bağımlı, uygulamada bir sömürge idi. (Kaye 1985: 61) Ortak din Hristiyanlık ile ifade edilen farklı bir varlık olarak Avrupa tanımının ortaya çıkmasının asıl nedeni, bir kutsal görev olarak Tanrı'nın gerçeğini tüm insanlığa götürmekle Müslümanların yükümlü olduğu tarihsel görüşünü onaylamış ve bununla güdülenmiş olan İslam dünyasının egemen güç oluşturmasıdır. (Lewis 1982:39)

Dahası, onbeşinci yüzyıldan önce ekonomik ve askeri-politik önem kazanan Avrupa bölgeleri Kuzeybatı Avrupa'dan daha çok Akdeniz çevresindeydi. Şimdi yerinde İtalya ve Yunanistan bulunan bölgeler, kısmen askeri araçlara dayanarak sürdürülen egemen ekonomik ve kültürel konumu daha önce kurmuş ve devam ettirmişti. Bunlar büyük ölçüde köle gücüne dayanan sınıflı toplumlar-

dı, (Finley 1980:67-92) ve yönetici sınıfların emperyalist faaliyetleri onları Avrupa ve kısmen kuzey Afrika'daki nüfuslarla karşı karşıya getirdi. Farklı alanlarda karşılaşma ve etkileşim meydana geldi. En önemlileri seyahat, ticaret ve askeri faaliyetlerle ilgiliydi. Ticaret ve askeri faaliyetler (Afrika'da bazı bölgelerin işgali dahil) daha geniş ve doğrudan temas sağlarken, kültürel ve fiziksel olarak farklı diye tanımlanan nüfuslar hakkındaki bilgiyi seyyahların anlattıkları sağladı.

İnsan varlığının coğrafi olarak bulunduğu bölgenin genişliği hakkındaki bilginin artması çerçevesinde, Greko-Romen düşüncesinde insan türünün birliği fikri gelişti. İnsanların çeşitliliği kavramı, coğrafi olarak dağılmış insanları tanrılar ve hayvanlardan ayıran ortak nitelikleriyle birbirine bağlayan bir kavram olarak beş yüz yıldır değişikliklere uğrayarak varlığını sürdürürken, Greko-Romen toplumundaki karmaşık sınıf ayrımını ve cinsel ayrımı ciddi olarak tehdit etmedi. (Baldry 1965:24-5,122, 198-203) Dahası, Greko-Romen toplumunun sınırları dışında 'barbarların' var olduğu görüşünü de yok etmedi. Barbar olarak tanımlanan Öteki'nin insan olduğu kabul edilse de, Greko-Romen kültürünün özü sayılan zeki konuşma ve muhakeme yeteneğinden yoksun sayılıyordu. (Baldry 1965: 21-2,143)

Greko-Romen imparatorluğunun Afrika'da genişlemesini ve Avrupa kültüründe bunu takip eden Afrikalı tanımlarını göz önüne alırsak, Afrikalılar hakkındaki söylemin doğasını bu düşüncelerin karmaşıklığında araştırmak uygun olur. Bunlar aynı zamanda Akdeniz Avrupa'sındaki Afrikalılarla doğrudan temastan kaynaklanan tanımlamalardır. Askeri çatışmalarda tutsak edilen Afrikalılar diğer savaş esirleri gibi tutsak ediliyordu. Diğerleri aslında paralı asker oldu. Bunun yanında Afrikalılar eğitim amacı veya diplomatik veya ticari amaçlarla Greko-Roman dünyasına yolculuk yapıyor ve orada yerleşiyordu. (Snowden 1970:121-2, 186, 1983:7) Bu karşılıklı etkileşimi göz önüne alırsak, Afrikalılar Greko-Romen dünyasında nasıl tanımlanıyordu?

Birincisi, Afrikalılar belli fiziksel özellikleri kullanılarak, özellikle deri rengi ve ayrıca saç ve burun tipi ile tarif ediliyordu. (Snowden 1970: 2-5, 1983: 7) Ek olarak, Greko-Romen kültüründe beyazın olumlu, siyahın olumsuz değerlendirildiği kesin bir renk sembolizmi vardı. Siyahlık ölümle ve yeraltı kavramıyla ilişkiliydi. (Snowden 1983: 82-3) Ama Afrikalıların kara derili olarak nitelendirilmesi ve siyah olmanın negatif yorumu ne bir örnek tipleme yaratmak, ne de köleliğe yasal haklılık getirmek için bir arada getirilmedi. (Davis 1984: 33) İkinci olarak tersine, Afrikalılar özgür ve adil, dindar ve bilge insanlar olarak nitelendi. (Ancak bazı kavramlar idealize etme ve gerçek dışı öğeleri içeriyor) Ayrıca savaşçı ve asker olarak saygı gördüler. (Snowden 1970:181, 1983:55-9, 68) Bazı yazarlar beyazlığı güzellikle ilişkilendirseler de, güzelliğin sübjektif olduğu yaygın olarak kabul görüyordu. Gerçekten, diğer yazarlar siyah olmayı güzel olarak övdü. (Snowden 1983: 63,76)

Üçüncüsü, farklı olanı tanımladığı söylenen kültürel farklılıklar ve fenotip farklılıkların kaynağı hakkında spekülasyon vardı. Greko-Romen dünyasında ağırlıklı olarak çevreyle ilgili açıklamalar yapılıyor, insanın fiziksel görünümü ve kültürel farklılıklarının iklimsel, topografik ve hidrografik şartlara bağlı olduğu iddia ediliyordu. (Baldry, 1965: 50) Bu iddia, o zaman bilinen tüm fenotipik çeşitliliği açıklamak için kullanılıyordu. Örneğin, Afrikalıların deri renginin ve saç tipinin sıcak güneşin altında sürekli kalmaktan olduğu öne sürülüyordu. (Snowden 1970:172-3, 1983: 85-7)

(Bazı Afrika nüfusuyla doğrudan temas olduğu anlamında) bilinen Afrikalı Öteki tanımlamasına ek olarak, Greko-Romen düşüncesinde (tanımlamaların hiçbir deneysel gerçekliği olmadığı anlamında) sanal Öteki'nin tanımlamaları da vardı. Greko-Romenlerin kastettiği anlamda bilinen ve sanal Öteki arasındaki ayırımın yapay olduğu Büyük Pliny'nin Doğal Tarihi'nde açıkça belirtilmiştir; bu metin başlıca Afrika, Hindistan ve Kafkasya olmak üzere, yeryüzünde belirli bölgelere ait olduğu varsayılan nüfusların esas olarak (tamamen değil) fenotipik bir tipolojisini kapsadı. Coğrafi konum-

ları kesin olmamakla birlikte, Saracenleri de kapsayan bu tipoloji, ayrıca Cynocephali, Blemmyae, Anthropophagi ve Sciopodsları da kapsar. Bu nüfuslara bazı fiziksel ve kültürel özellikler atfedilmişti: Cynocephaliler köpek kafalı insanlardı ve Sciopodsların tek ve kocaman bir ayağı vardı, Anthropophagiler ise insan eti yiyenler olarak tanımlanmıştı. (Friedman 1981: 8-21)

Bu tipoloji ve buna bağlı tanımlar ve açıklamalar, diğer yazarlar tarafından genişletilmiş, değiştirilmiş ve takip eden ortaçağ Avrupa'sı yazınsal geleneğine aktarılmıştı. Bu gelenek dahilinde, fiziksel görünüşle ahlaki karakter ve coğrafi konum arasında nedensel bir ilişki iddia ediliyordu ve Greko-Romen düşüncesine benzer şekilde iklimin başlıca bağımsız belirleyici olduğu düşünülüyor, fakat Greklerdeki üç katlı iklim düşüncesi genişletiliyordu. (Friedman 1981: 52) Tanımlar daha da değişti. Bunların içinde en önemlisi bu tanımlamalara dini anlamlar atanması oldu. Greko-Romen dünyasında portenta ya da monstra diye belirtilen doğal olaylar Tanrı'nın insanlara karşı niyetinin bir belirtisi sayılırdı. Başlangıçta, monstra tuhaf birey ya da garip doğumlar olarak belirlendi, fakat ilahi uyarı fikri ortaçağ boyunca aynı kalsa da, anlamı, normalin dışında fenotipik nitelikler taşıyan insanlardan oluşan toplulukları da kapsayacak şekilde genişledi. (Friedman 1981: 108-16)

Hristiyanlık dünya hakkındaki tüm bilgiyi yansıtan bir prizma haline geldiği ve maddi dünyanın açıklamasında İncil'in yazılı açıklaması hakim olduğu için, bu uyarma anlamı sonradan ceza şekline dönüştü. Sonuç olarak sorun, monstra'nın doğasını ve kökenini, İncil'de anlatılan tarihle tutarlı şekilde açıklama sorunuydu. Monstra'nın yapısıyla ilgili olarak sorun, onların insan olup olmadığı idi; bu da Monstra'nın misyoner faaliyetlerinin ve din değiştirmenin hedefi olup olmayacağını belirleyecek olan önemli bir meseleydi. (Friedman 1981: 178-80) Monstra'nın kökenini de açıklamak gerekliydi. Ortaçağ Avrupa'sı yazarları tarafından geliştirilen bir açıklama onların, Tanrı'nın amacı henüz tam olarak açığa çıkmamış olan yaratılış planının bir parçası olduğu şeklindeydi. Di-

ğerleri Adem'in torunlarından birinin ya da bir grubun Tanrı'yı kızdırdığı için, onun soyundan gelenlerin fiziksel olarak çirkinleştiğini ve dünyanın dış tarafına sürgün edildiğini iddia etti. Bu açıklama İncil'de anlatıldığı gibi insanlığın tek bir kökenden geldiğini kabul eti, fakat insanın biçimindeki sonradan gelen değişiklikleri açıkladı. Bu açıklama uzun bir süre geri planda kalsa da, artan bir şekilde ifade edildi ve ortaçağ boyunca desteklendi (Friedman 1981: 88-103) ve Avrupalıların yayılma döneminde önemli bir ideolojik rol oynadı. Sonuç, monstrum'un niteliklerini taşıyan Öteki ile günah arasında bir bağlantı kurulması oldu.

İnsanın çeşitli fiziksel özelliklerinin (bazıları sanal) ucube olarak değerlendirildiğini, bunlardan birinin derinin rengi olduğunu gördük. Batı Hıristiyanlığı, belirli renklere bir dizi ek anlam verip bir renk sembolizmini içererek, kendinden önce gelen klasik dünyayı yansıttı. Siyah/beyaz zıtlığı, bileşik halde birbirini dışlayan iyi/kötü, saf/şeytani, ruhsal/tensel ve İsa/Şeytan gibi ek anlamlar ifade etti. (Bastide 1968:36) Böylece renk Batı kültüründe daha geniş bir dünyevi içerik kazanarak, (Gergen 1968: 119) İslam dünyasına paralel bir şekilde hiyerarşik, dini bir değerlendirme ifade etti. (Lewis 1971, Davis 1984:32-51) İnsanlar arasındaki farklılıkların deri rengine göre belirlenmesi halinde renk sembolizmi, değer biçmeye yönelik güçlü ve gizli anlamlar taşır. Dolayısıyla ucubelik, günah ve siyah olma ifadeleri bu dönem Avrupa Hıristiyanlığı kültüründe Kutsal Üçlü'nün oldukça farklı bir biçimini oluşturdu.

Bu yüzden ortaçağ Avrupa'sında Avrupalı yazarların tanımladıkları karakteristiklerle kurulan bir normdan fenotipik ve kültürel sapma olarak bir Öteki söylemi vardı. Söz konusu Öteki, bir kısmı tamamen sanal, diğerleri kısmen Avrupalı olmayan insanlarla ilgili deneyimsel gözlemlerine dayanan çok sayıda ucube şekline girdi. Ortaçağ Avrupa'sının sonuna doğru vahşi adam tanımı ortaya çıktı:

Bu yaratık daha önceki ucubelerin birçok özelliğini taşıyor tüylü olma, çıplaklık- ki bu özellikler şiddeti, uygar sanatlardan yoksunluğu ve ahlaki düşüncelerin eksikliğini gösterir. Vahşi adam

genellikle, normal insanın oturduğu yerlerden çok uzak, ormanlık bölgelerde oturur gösterildi. (Friedman 1981: 200, ayrıca Dickason 1984: 70-80)

Vahşi adama özellikle saldırgan ve kontrol altına alınmamış bir cinsellik atfediliyor, dişi, normal insanı baştan çıkaran olarak tanımlanıyordu. (White 1972: 21-2) Dolayısıyla vahşi adam ideal Hristiyan hayatının karşıtı olarak tanımlandı. 'O, tüm arzularını tam olarak ifade edebilmek için kuvvet, kurnazlık ve şeytanlığa sahip, insan şekline girmiş arzudur'. (White 1972: 21) İçinde bulunduğu şartlar, sosyal gelenek ve kontrolün kalkmasının bir sonucu ve arzularına boyun eğen herkes için kaçınılmaz bir ceza olarak düşünülüyordu. (White 1972: 30)

Bu imge, Avrupa'da feodal yönetici sınıflar ilgilendiği oranda bilinen ve 'uygar' dünyanın sınırlarını çizdi; bu sınırlar ortaçağda Avrupa'yı ve Asya ile Afrika'nın bir kısmını kapsıyordu. Söz konusu imgenin etki alanı, birçok Avrupalı yönetici feodal sınıfın yeni ticari yol arayışı ve dolayısıyla 'yeni dünya' nın keşfi ile sonradan genişledi. Sonuç olarak seyyahların karşılaştıkları nüfuslar ile ilgili anlattıklarından kaynaklanan düşünce birikimi, giderek Plinyci tipolojiyi sorguluyordu. Ne tüccarlar, ne de hacılar Sciopods ya da Cynocephali'nin varlığından bahsetmedi, ama Öteki tanımlaması varlığını sürdürdü.

Avrupa ve İslam Dünyası

Batı Avrupa ticari sermayesi ve feodal monarşilerinin onbeşinci yüzyıldan bu yana Amerika'yı sömürgeleştirmek için menfaatlerini birleştirmesinden önce, dışarıya yönelik menfaat (ve ilgi) odağı topluca Doğu diye bilinen Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Hindistan idi. Böylece Daniel, 'Avrupa'nın "yabancı" düşüncesi bu düşünceye yüzyıllar boyunca biçim veren Arap dünyasına dayandı' gözleminde bulundu. (1975:322) Avrupalılar dolayısıyla Avrupa uygarlığının şafağında imgesel bir Öteki söylemi yaratmakla kalmadılar; hem coğrafyada, hem de bilinçte Avrupa'nın sınırlarını çizmeye

hazır bir toplumda maddi ve politik menfaatlerin çatışması sonucu gerçek bir Öteki söylemi yarattılar.

Doğmakta olan feodal Avrupa'da sınıf hakimiyeti kısmen Hıristiyanlık aracılığıyla korunurken, yedinci yüzyılın ortalarından onaltıncı yüzyıla dek Avrupa topraklarında ve Avrupa yakınında İslam hakimiyeti ve bir Tanrı bilimi olarak İslam'ın tamamen farkındaydı. Sonuç, İslam'ın ve İslam dünyasının Avrupa için din bilimsel ve politik sorun kaynağı olarak tanımlanmasıydı. (Southern 1962: 3,13) Avrupa ile İslam dünyası arasında sürdürülen temas noktası başta İspanya olmak üzere Akdeniz bölgesiydi; fakat Akdeniz'in herhangi bir kısmında ve ötesinde de ticaret aracılığıyla mal alışverişi yapıldı. (Daniel 1975: 109, 220, 229) Bu dönemin başında başlıca temas Arap dünyası ileydi; ondördüncü yüzyılda İslami tehdidin Osmanlı Türklerinin yükselişiyle birlikte arttığı düşünülürken Öteki tanımının İslam'a bağlı olarak aldığı biçim büyük bir değişikliğe uğramadı. (Daniel 1975: 314-17) Vahşi Saracenli imgesi vahşi Türk imgesiyle yer değişti, fakat Avrupa'da tüm gruplar Müslüman olarak görüldü ve yapılanmış olan Öteki söylemi buna odaklandı.

İslam hakkında yüzyıllardır yinelenen birkaç ana konu daha önceden açıklığa kavuşmakla birlikte, İslam'ın Avrupa'daki imgesinin ve bunu kullananların önemli ölçüde tutarlılık sağlaması onikinci ve onüçüncü yüzyılda oldu. (Daniel 1960: 275, 1975: 31-9) İslam'a bağlı olarak belirlenen Öteki, barbar, yoz, zulmeden olarak tarif ediliyor ve öne sürülen bu niteliklerin mevcut kabul gören doktrinlere karşı çıkan ve sahte bir din bilimi olan İslam'dan kaynaklandığı ileri sürülüyordu. Bu saldırıların büyük kısmının hedefi, yaşantısının şiddet ve cinselliğe örnek olduğu iddiasıyla sahtekâr olarak tanımlanan İslam peygamberi Muhammed idi. (Daniel 1960: 78,107) Bunlar tamamen kişisel hatalar olarak tasvir edilmedi. Muhammed'in kendi amacı için yarattığı din biliminin şiddet ve cinselliği içerdiği ve bu dine inananların sonuçta kaçınılmaz olarak aynı şekilde davrandığı öne sürüldü. Böylece İslam saldırganlık ve savaş üzerine kurulu ve bu temelde yayılan ve çok eşliliğe, eşcin-

selliğe ve genel bir cinsel gevşekliğe izin veren ve destekler biçimde tasvir edildi. İslam'ın, Müslüman olmayan herkesin vahşice öldürüleceği ya da köleleştirileceği bir 'kutsal savaş' fikri yarattığı ve Cenneti cinsel tutku ve zevklerden oluşan bir bahçe olarak tanımladığı iddia edildi. (Daniel 1960: 123-5, 136-54, 1966: 5, 1975: 234,243)

İslam'ın şiddet ile eşdeğer tutulması, papazların kışkırtmasıyla sürdürüldü ve onbirinci yüzyılda Avrupa'da Haçlı seferi ile doruğa çıktı. İslam'ın Kutsal Topraklar'daki varlığı yasaya aykırı bulunuyor ve İslam'ın saldırganlığının bir kanıtı olarak görülüyordu. (Lewis 1982: 22) Dolayısıyla din bilimi, Hıristiyan Tanrısı adına Kutsal Toprakları geri almayı haklı çıkardı. Hıristiyanların özdeş savaş eylemleri Tanrı'nın yüceltilmesine birer araç olarak görülürken, Avrupa ordularına İslami direniş şiddet ve acımasızlığın diğer kanıtları olarak yorumlandı. (Daniel 1960: 109-13, 1975: 11-39) Onyedinci yüzyılın sonlarına değin, İslam dünyası Avrupa için bir tehdit olarak algılandı. (Harbsmeir 1985: 73)

Maddi dünyanın ve insanlar arasındaki ilişkinin din aracılığı ile açıklanıp oluşturulduğu bir çerçevede, Avrupalıların diğer bölgelerdeki nüfusu tanımlamaları da ister istemez dini açıdan düzenleniyordu. Bu yüzden, alternatif din bilimi Hıristiyanlık'ta temelini bulan Öteki'nin tanımlanması, İslam'ın sürekli saptırılması idi. İslam hakkındaki yazın, Müslüman Arapların Hıristiyan Avrupalılardan farklı olduğunu tesbit - etmeye koyuldu-. Bu işlem esas olarak din bilimi terimleriyle ifade edildi, çünkü Avrupa'nın mutabakatı böyle ifade ediliyordu. Avrupa'nın saldırgan ve yayılmacı ruh haline sahip olduğu dönemde fazla enerjisi, onun Arap ve Arapça konuşan komşularına karşı, Arapların ne olduğuna değil, din bilimsel nedenlerle, ne olmaları gerektiğine göre tavır geliştirdi. (Daniel, 1975:248)

Öteki'nin bu tanımının din bilimine dayalı niteliği, İslam'ın bir kolektif varlık olarak tanımlanması ve dini inanışlara aykırı olduğu şeklindeki uç noktada ifadeden açıkça anlaşılıyor.

Özet olarak, 'İslam, Hıristiyanlığın reddi olarak görüldü; Muhammed bir sahtekâr, tensel zevklere düşkün bir şer, şeytanla ittifak halinde bir İsa düşmanıydı. İslam dünyası Avrupa karşıtı olarak görüldü ve kendisinden sürekli şüphe edildi.' (Kabbani, 1986:5) Öteki, düşünce yapısında zıtlık ifade eden ikili terimlerle ifade edildi; burada dini bir eksen söz konusuydu ve içerik olarak geri kalmış, soya bağlı olarak acımasız ve sert ve mantık dışı cinsel terimleri kullanıldı. (Said 1985: 167,188, Kabbani, 1986:6,15,41) Ortaçağ Avrupa'sında tanımlamanın içeriği, Öteki'ni özünde farklı, 'Ben/Öteki' ikilisine anlam yükleyen ve bunu pekiştiren bir kavram olarak belirledi.

Avrupa Yayılmacılığı ve Sömürgecilik

Onbeşinci yüzyılda Avrupa'da ekonomik ve politik güç merkezi, kıtanın kuzeyi ve batısında yeni oluşan ulusal devletlerde güçlenmişti. (Kiernan 1972: 12-13 , Wallerstein 1974) Ticaret, yolculuk ve keşifler, yönetici feodal sınıfların büyük bir ekonomik krizi çözme girişimlerinin karşılıklı ilişkili birer öğesi idi (Fox-Genovese ve Genovese 1983:10) ve birlikte, Avrupa'nın dünyanın başka yerlerindeki nüfuslarla temasını arttırdılar. Bu, Öteki tanımlarının yaratılıp yeniden üretildiği yapısal çerçevede önemli değişikliğe yol açtı. İslam dünyası dışında kalanlar için o ana kadar yapılan Öteki tanımı, Avrupa'nın ötesinde ve dışında kalıyordu. Dahası, İslam için yapılan Öteki söylemini ele alırsak bu söylem çok zaman önce, daha büyük bir ekonomik ve askeri güce bağımlılık çerçevesinde yaratılmıştı.

Ancak yeni oluşan Avrupa şehir ve ulusal devletleri, dünyanın geri kalan kısmını uluslararası ticaret sistemine katmak üzere maddi ve politik sınırlarını bir kez genişletmeye başladığında, (Braudel 1984: 89-174) sistem sonuçta sömürgeci yerleşimle bağlantılıydı ve bu uygulama sırasında karşılaştıkları nüfuslar uzamsal olmasa da ekonomik ve politik anlamda Avrupa'nın mücadele alanı içinde

kalıyordu. Ve sömürgecilik bir amaç haline geldiği zaman Avrupalı sınıf, yerli nüfusla arasında giderek toprak mücadelesine dayanan, özel mülkiyet hakkını başlatan, emek gücünü ve Hıristiyanlığa zorunlu dönüşü talep eden yeni bir temas ve karşılıklı ilişki dönemi başlattı. Bunların tümü ortak bir şekilde 'uygarlık' söylemi içinde ifade edildi.

Ticari amaç, askeri çıkar, dini temsilcilik (biri ya da birkaçı nedeniyle) ya da merak yüzünden yolculuk yapan Avrupalılar, Öteki hakkındaki mevcut sözlü ve yazılı anlatımlara dayanan, kimle ya da neyle karşılaşacaklarına dair beklentilerini de birlikte götürdü. (örneğin Dickason 1984. 18,80) Bu yüzden, karşılaştıkları nüfusla ilgili tanımlamalarını etkileyen kendi niyetleri, hedefleri ve geçmişten bu yana sürekli değiştirilerek varlığını sürdüren Öteki söylemiyle geldiler. Böylece Columbus 'yeni dünyayı' 'keşfettiği' zaman, 'vahşi' ama 'ucube olmayan' insanlar bulduğunu haber verdi. (Friedman 1981: 198) Doğrudan yaşayarak elde edilen deneyime dayanan tanımlamalar Öteki tanımlamasının içeriğinde bir değişime olanak sağladı, fakat Avrupalının ne olmadığını gösteren bir ayna olarak Öteki tanımı büyük oranda sorgulanmaksızın varlığını sürdürdü.

Baskı tekniğinin gelişmesi ve kitabın özel eşya olarak ortaya çıkması nedeniyle (Febvre ve Martin 1976: 180-97) çok yaygın olmasa da kitap dolaşımının artması, (Febvre ve Martin 1976: 278-82) yolcuların onaltıncı yüzyılda kendi deneyimleri hakkında anlattıklarını tanımlamalar için giderek önemli bir kaynak haline getirdi. En çok İngiltere'de yaygınlaşıp popüler hale gelen seyahat kitapları (Curtin 1965: 10-14, Cole, 1972:59-63) tüm Avrupa'da basıldı. (Dickason 1984: 6-7) Kâr amacı güden bu kitaplar ikinci olarak, yönetici sınıfları olduğu kadar hedef kitle olan az eğitimlileri de eğitmek ve eğlendirmek amacıyla yayınlanıyordu. Çoğu, diğer Avrupa dillerinde yayınlanan metinlerin çevirisiydi ve sonuç olarak İberlilerin tecrübesi ve Karayib adaları ve Güney Amerika'daki kızılderili tanımlamaları diğer Avrupa ülkelerine ulaştı.

Yolcuların Öteki tanımları arasında normal olanı algılama biçimi, karşılaştıkları insanların anormal niteliklerini ve yaşam biçimlerini tanımlamaya yaradı. Böylece Curtin Afrika ile ilgili olarak 'Afrika yaşantısı üzerine anlatılanların genellikle Batı'ya tiksindirici gelen özellikleri tam olarak vurguladığı ve insana özgü belirtileri hasır altı etme eğiliminde' olduğunu gözlemledi. (Curtin 1965:23) Dolayısıyla Öteki tanımlamasının zıddı hem yazarın, hem de okurun olumlu özelliklerini tanımlama ve haklı çıkarmaya hizmet etti.

Avrupa'nın yayılma dönemindeki yolculuk hikayelerinin tanınmış bir İngiliz derlemesi Richard Hakluyt tarafından baskıya hazırlanmış olanıdır. (Febvre ve Martin 1976:281) Derleme ilk kez 1589-90 yılında yayınlandı, 1598-1600 yılları arasında genişletilmiş baskı olarak İngiliz Ulusunun Önemli Deniz Yolculukları, Seyahat, Taşımacılık ve Keşifleri yayınlandı. Bu, İngilizlerin denizdeki üstünlüğünü gösterme adına hazırlanmış bir derlemeydi.

Onların, eski çağlardan bu yana diğer ülkeleri uyandıran ve dünyanın en ücra köşelerini araştıran çalışkan insanlar oldukları reddedilemez; onun için meşhur, eşsiz ve yüce Majestelerinin iktidarı altında tebaası, muazzam büyüklükteki dünyanın çevresini bir defadan fazla dolaşarak yeryüzünün tüm uluslarından ve insanlarından üstün olduğunu gösterdi. (Hakluyt 1972.33)

Peki bu anlatımlarda ve diğer yazılarda 'yeryüzünün üstün olmayan insanları' nasıl tanımlanıyordu?

Avrupalı olmayanlar, en genel anlamda İngiliz'ler kadar 'üstün' olmama ortak özelliğini dışarıda bırakırsak tek tip olarak tanımlanmıyordu. Doğuya, Rusya ve Orta Asya'ya giden yolcular karşılaştıkları insanları 'barbar', 'zalim' ya da 'imansız' olarak tanımlamaya eğilim gösterdi. (Hakluyt 1972: 63, 80, 86, 123, 245) Onların fiziksel görünüşleriyle ilgili neredeyse hiçbir gönderme yapılmıyordu (istisnalar için bkz. Hakluyt 1972: 101) ve kültürel alışkanlıkları için sadece birkaç söz söylenmişti. Avrupa'da İslam dünyası hakkında daha önce yaratılan zalim ve imansız söylemi yinelendi ve din, Ben ve Öteki arasında bir diyalektik kurma aracı oldu.

Fakat Amerika ve Afrika'ya giden yolcular ısrarla yerli nüfusun deri renginden (ve saç tipi gibi diğer fiziksel özelliklerinden) söz ettiler ve tek başına ele almasalar da, yarı çıplak ya da tamamen çıplak oluşlarından bahsettiler. (Jordan 1968: 4, Cole 1972: 64,5, ayrıca Sanders 1978: 211-25) Örneğin John Hawkins Batı Afrika insanı hakkındaki fikrini şöyle belirtti:

Afrika'nın bu kısmında insanlar esmer, uzun saçlı ve edep yerleri dışında örtünmüyorlar... 29 kişi Cape Verde'e geldik. Zenci denilen bu insanlar kara derili, edep yerleri dışında örtünmüyorlar: uzun boylu, güzel insanlar. (Hakluyt 1972: 105-6)

Güney Amerika kıtasında karşılaştığı insanlarla ilgili olarak şunları yazıyor:

Bu kızılderililerin zeytin gibi, sarımtırak kahverengi bir rengi var, kadın-erkek hepsinin saçları uzun ve siyah, ve başka hiçbir renk yok, ne kadın, ne erkek hiçbirinin vücudunda tüy derdi yok, fakat yine de her gün büyüyen tüyleri koparıyorlar. Hepsi çıplak geziyor, erkekler su kabağı kabuğundan yapılmış bir parçayı iple bellerine tutuşturarak sadece önünü örtüyor, vücutlarının kalan her tarafını açıkta bırakırken utanma duymuyorlar. Edep yerlerini önden ve arkadan örttükleri el kadar bir kumaş dışında kadınlarda örtünmüyor. (Hakluyt 1972:107-8)

Ralp Fitch Seylan halkını şöyle tanıttı: 'Kadınları vücuda belden dize kadar bir kumaş sarıyor: Ve geri kalan kısım çıplak. Kadın erkek hepsi siyah, fakat küçük insanlar.' (Hakluyt 1972:267)

Dünyanın bu kısmındaki nüfusu vahşi ve/veya yamyam olarak tanımlama eğilimi vardı (Dickason 1984). John Hawkins Dominik'i 'yamyamlar adası' olarak tarif etti (Hakluyt'ta 1972: 107), ve Thomas Cavendish Güney Amerika kıtasındaki nüfus hakkında şunları yazdı: 'Bu nehirde görüp konuştuğumuz çok sayıda vahşi var: Onlar insan yiyor, ve hepsi çiğ et ve diğer iğrenç şeylerle besleniyordu. (Hakluyt 1972: 279) James Lancaster Ümit Burnu sakinlerini 'hayvan gibi vahşi siyahlar' (Hakluyt'ta 1972:361) ola-

rak tarif etti; bu görüş, onları 'insan kılığında hayvan' ve insanla maymun arası yaratık (Novak 1972: 188) olarak tarif eden onyedinci yüzyıl gezginleri tarafından onaylanıyordu. Martin Frobisher Kuzeybatı Geçidi'ni ararken Kuzeykutbu'nda yaşayan insanlarla temas etti. Bu insanları zalim ve şiddete başvuran olarak tarif etti ve görünüşleriyle kültürel alışkanlıklarının uzun bir tarifini yaparken aşağıdaki iddialarda bulundu:

Onlar büyük ve oranlı bir vücuda sahip: Tenleri, hayatını çalışarak kazanırken güneş altında yanan çiftçinin renginden fazla farklı değil... Onları daha çok anthropophagi olarak düşünüyorum, ya da herhangi bir şeyden çok insan etine susamışlar olarak: Çünkü burada ölü balık dışında et yok, (oda iğrenç olmasa da kokuyor) balığı bulurlarsa üstüne başka hiçbir ek madde koymadan yiyorlar. (Hakluyt 1972: 192-4)

Anthropophagi teriminin kullanılması, Plinici sınıflamanın yüzyıllar sonra gezginlerin düşüncelerini nasıl şekillendirdiğini gösteren bir örnektir ve yamyam etiketinin Öteki'in Batı tanımlamalarında sürekli ortaya çıktığı iddiasıyla tutarlıdır. (Arens 1979)

Ancak deri rengi ve çıplaklığın belirtilmesine eşlik eden tek tanımlama vahşilik ve yamyamlık değildi. Columbus yamyamlar ile kızılderililer arasındaki ayrımı farketti; kızılderilileri merhametli ve saygılı, hayvanca davranışlardan tamamen uzak olarak tanımladı. (Sanders 1978: 93-4, 123-4) Francis Drake, Moluk adalarından Batjan'da yaşayan nüfusu aşağıdaki gibi tarif etti:

Bu adanın insanları uzun boylu ve vücutları alımlı, uygar davranışlı, alışverişte adil ve yabancılara karşı kibarlar. Erkekler kafaları ve edep yerleri hariç çıplak dolaşıyor, her erkeğin kulağında şu ya da bu, sarkan bir şey var. Kadınlar belden topuğa kadar örtülü, kollarında çok sayıda bilezik var. (Hakluyt 1972: 274)

Virginia'ya yolculuk yapan iki gezgin, kızılderilileri son derece nazik, sevecen ve vefalı, her türlü kurnazlık ve hainlikten uzak, sanki altın çağın göreneklerine göre yaşar olarak tarif etti. (Hak-

luyt'ta 1972:274) Vahşi olarak tanımlanan bazı insanlar, örneğin Newfoundland'ın yerli halkı Sör Humphrey Gilbert tarafından 'zararsız' olarak tarif edilmişti. (Hakluyt'ta 1972: 236)

İlk karşılaşmanın ardından, olumlu değerlendirme öğelerini de içeren daha karmaşık tanımlamalar sömürgecilikle birlikte oluşturuldu. Örneğin Kuzey Amerika kızılderili yaşamının belli özelliklerine karşı, gözlemlenebilen kuvvet ve çeviklikleri, avlanma ve balık yakalama yetenekleri dahil, saygı duyulmaya başlandı. (Nash 1972:68) Karayip adalarındaki kızılderilileri ele alırsak, varsayılan yamyamlıkları yüzünden ahlaksız olarak tanımlansalar da, cesaret ve kuvvet sıfatları onlar için kullanılıyordu. (Robe 1972: 45) Belirli kızılderili nüfuslar bazı gözlemcilere göre gerçek uyum, eşitlik, ve mutlak mutluluk içinde yaşayan, cennetten çıkma Öteki olarak tanımlanıyordu. (Baudet 1976: 26-8, 35-6) Avrupalı olmayanların varlığı böylece eski 'altın çağın' ya da 'cennetin' Avrupa'da kaybolmasının bir ölçüsü olarak yorumlanıyordu. (Popkin 1974: 129, Baudet 1976: 10-11 karşılaştırın) Bu söylem yapay, bozulmuş şartlarda yaşayan, cennetten atılmadan önceki günlere geri dönmenin yolunu bulmak isteyen gözlemciyi tarif etmemize yarıyor. Bu da 'soylu vahşi' kavramının Rousseau'dan çok daha önceleri var olduğunu gösteriyor. (Symcox 1972: 227-8, Baudet 1976: 11, Friedman 1981: 163-77, Dickason 1984: 59,81)

Fakat bu olumlu tanımlamaların çerçevesi çizilmeli ve Hakluyt'un derlemelerinde Avrupalı olmayan insan tanımlarının ana kısmının aşağılayıcı ifadeler içerdiği konusu olduğu gibi önümüzde duruyor. (karşılaştırın Friedman 1981: 164) Burada aktarılan örneklere ek olarak Güney Amerikalı kızılderililer 'savaşçı' ve 'yüzüne bakılmayacak kadar çirkin', (Hakluyt 1972: 139) Hintli Brahmanlar 'Yahudilerden daha beter hilekâr' (1972: 259) ve Çeyen'ler 'kafir' (1972: 293) ve Afrika kıyılarındaki bir ada halkı 'kalleş' (1972: 362) olarak tarif ediliyordu. Nasıl ki tek bir tanımlama yoksa, olumlu ve olumsuz anlamlar arasında eşitlik de yoktu. Avrupalı tanımlamaların karmaşıklığı, Avrupalıların 'uygarlıkları' ve başarı-

ları (bunun tek örneği dünya yolculuğu ve ticareti idi) görüşü etrafında hiyerarşik olarak sıralıydı: Öteki'nin içinde bulunduğu şartlar bu yoruma bir kanıt olarak sunuluyordu.

Plinici ve diğer sınıflandırmaların mitolojik doğası onaltıncı ve onyedinci yüzyılda doğrudan yaşananlarla teşhir olurken, bu yaşanan deneyimler ne genel, ne de tek tipti ve buna bağlı olarak tanımlar konunun farklı yönlerini gösteriyor ve bu yüzden çelişiyor ve birbirini çürütüyordu. Ancak, deneyime dayanan bu tanımlar daha önceki tanımların değişmiş şekillerini içerdiği için tamamen yeni değildi. Örneğin uzun soyağacına sahip vahşi adam ve ucube adam imgeleri, Avrupalıların birçok Afrikalı, Amerikalı ve hatta kutuplarda yaşayan yerli nüfus ile karşılaşması ile şekil buldu. (Friedman 1981: 203-4, Fryer 1984: 137) Daha önceleri Avrupa'nın ormanlık sınırlarına (ve içine) yerleştirilen mitolojik vahşi adamın kontrolsüz saldırganlığı, cinselliği ve hayvansılığı, yeni dünyada artık daha kesin ve özel bir coğrafi konuma sahipti. Dahası, vahşi adamın insan şekline girmesi derisinin rengi ile başkalarından ayrılmış, Öteki'ni 'siyah' olarak kavramaya izin vermiş ve dolayısıyla 'beyaz' olan Avrupalıdan kesinlikle ayrılmıştı.

Özel durumlarda bazı gruplara anthropophagi etiketi yeni bir tarzda verilmişti. Columbus, Caribler olarak adlandırılan Karayip kızılderililerinin gelenek olarak insan eti yedikleri düşüncesini başlattı ve dildeki bir değişim süreci ile daha yakından tanınan (Batı Avrupa'da) 'yamyam' etiketine yol açtı. Karayip ve Meksika'daki İspanyol gezginler ve sömürgeciler, yazılı kayıtlarda insan eti yenmesine şahit olan tek bir kişiden bahsedilmese de, karşılaştıkları insanları giderek artan bir şekilde yamyam olarak tanımladılar. Terimin artan kullanımı, İspanyol varlığı ve askeri olarak boyun eğdirme uygulamalarına karşı yerli direnişi ve yerli halkın köle gücü olarak kullanılması ile doğru orantılı görünüyor. (Sanders 1978:101, Arens 1979: 44-77)

Daha önceki tanımların doğrulaması ve yeniden kurulması, Avrupa dışındaki nüfusla doğrudan temas ve karşılıklı etkileşime böy-

lece eşlik etti. (Walvin 1986: 72) Avrupa merkezli bir tanım olan 'yeni dünyanın' keşfi (orda yaşayanlar için bu topraklar kesinlikle yeni değildi) ile birlikte, keşfin ardından yerleşme, yerleşmenin ardından köle emeği kullanımının başlamasına bağlı olarak (Miles 1987a) bu tanımlamalar yeni bir amacı, esas olarak Avrupa'nın yönetici feodal sınıfları yararına doğal zenginliklerin talan edilmesi amacını giderek daha fazla yansıttı. Temas ve karşılıklı etkileşim bu yüzden tarafsız ya da tam olarak eşit bir ortamda gerçekleşmedi. Tersine, sömürgeleştirme, çatışan menfaatler ve dengesiz askeri kaynak çerçevesinde ilerledi ve genellikle (her zaman değil) farklı biçim ve seviyede doğrudan güç uygulaması ile gerçekleşti. Bu süreçte yer alan Avrupalı sınıflar hem kendi eylemlerini haklı çıkarmak, hem de bu nüfusla ilgili deneyimleri nedeniyle yerli nüfusla ilgili tanımlamalarını (yeniden) düzenlediler. Sonuç olarak sınıf menfaatlerinin ve stratejilerinin haklı çıkartılması ile değişen şartlardaki deneyime dayanan gözlemler arasında karmaşık bir bağlantı vardı. Buradan çıkan Öteki tanımları aşağıdaki nedenlerden dolayı ne mutlak olarak birbiriyle bağdaşıyor, ne de değişmeden kalıyordu. (örneğin George 1958, Walvin 1986:77)

Birincisi, sömürgecilik ne tek tip bir karaktere sahip oldu, ne de her yerde birbirinin aynı olan bir yol izledi. Kanlı çatışmalar, zora dayanan emek ve politik bağımlılık, Orta ve Kuzey Amerika ve Karayip örneklerinin gösterdiği gibi sömürgeleştirmenin olduğu her yerde ortaya çıkan ortak noktalardı, (örneğin Williams 1964: 3-29, Wolf 1982: 131-57) ama diğer stratejilerde kullanıldı. Farklı durumları ele alırsak, yerli üretim tarzı ve buna eşlik eden sosyal ilişkiler, Yeni Zelanda ve Kanada'da olduğu gibi değişime uğrayarak sürdürülürken, (örneğin Oliver 1981: 173, Wolf 1982: 158-94) kalacak yer ve mal değişimi konularında karşılıklı (ancak eşit olmayan) yarar sağlayacak yapılar en azından belli bir dönem ağır bastı. Sömürgeleştirilenin eşya olarak kullanım değeri olan şeyleri toplaması ya da üretmesi (Kanada'da kürk ticaretinde olduğu gibi), ya da sömürgeleştirilenin sömürgecilere (genellikle yiyecek temini

şeklinde) kullanılabilir değer üreterek Avrupalı varlığına yanıt vermesi, ya da Avrupalı sömürgecinin düşmanca bulduğu doğal bir ortamda varlığını sürdürebilmesi için gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olması halinde bağımlılık ilişkileri kuruldu.

Böyle şartlarda Öteki'nin Avrupalılar tarafından düşmanca ve olumsuz tanımlanması eskisi kadar cüretli değildi; kârlı değişim ağları kurma kaygısı duyan sömürgeciler, sömürge şartlarında karşılaştıkları insanların ekonomik ve sosyal ilişkilerini kesinlikle inceleyip anladılar, ve bunu bu ilişkileri benimseme noktasına sık sık vardırdılar. (bkz Trigger 1985: 195, 224-5, 298, 341-2) Ayrıca, sömürgeleştirme sık sık, sömürgecilerin, yarattıklarını düşündükleri 'uygarlığa' yerli nüfusu katma niyeti ile başladı. Avustralya örneğinde yerli nüfus başlangıçta olası iş gücü kaynağı olarak düşünülüyordu, ancak yerliler buna direnince farklı bir hakimiyet altına alma ve soykırım stratejisi uygulandı ve Öteki tanımları ona göre yeniden yapılandı. (Miles 1987 a: 107, 189-91)

İkincisi, yeni ortaya çıkan Avrupa ulus devletleri içinde sömürgeciliğin politik ve ideolojik yankıları vardı. Sömürgeciliğin hem prensip hem de uygulamalarından, sömürgeleştirilmiş Öteki'nin karşıt tanımlarının üretilmesi şeklinde açık bir politik muhalefet ortaya çıktı. Dolayısıyla sömürge nüfus imgeleri, (genellikle çakışsalar da) rakip imgelerin içeriğinin yön değiştirmesi sırasında çatışma konusu oldu. Örneğin onsekizinci yüzyılın sonunda Karayip'lerde ve Kuzey Amerika'da hem Afrikalı köle gücü kullanımı hem de köle ticareti, İngiltere'de muhalefetin büyük bir kampanyasında odak noktası oldu. (Bkz. Bolt 1969, Temperley 1972, Anstey 1975, Davis 1984) Bu kampanya farklı nüfusların doğası ve kapasitesi hakkında geniş bir tartışmaya yol açtı ve bu esnada Afrikalı'nın Öteki' şeklindeki tanımları açıkça ifade edildi; (örneğin Davis 1984: 225-6) bu tartışmaya köleliğin kaldırılması taraftarlarının, Afrikalıların Hıristiyanlığı ve İngiliz evlilik uygulamalarını benimsemeye yetenekli olduğunu ima eden tanımlamaları da dahildi, (Walvin 1986: 151-2) ancak köleliğin kaldırılmasının so-

nuçları sonradan büyük oranda olumsuz terimlerle yorumlanacaktı. (Walvin 1986: 84)

Sömürgeciliğin zamansal açılımı ve uzandığı coğrafya bu faktörlerle birlikte göz önüne alındığında, sömürgeleştirilmiş Öteki tanımlamasının kapsamlı analizini burada vermek mümkün değildir. Afrika nüfusları hakkındaki kısaca İngiliz tanımlarının üzerinde yoğunlaşmak için geçerli nedenler var. (sömürgeleştirilen diğer nüfuslar için, örneğin, bkz. Kiernan 1972, Bearce 1982) Birincisi, Afrika dört yüz yıllık bir dönem içinde İngiliz sömürgeciliğinin farklı evreleriyle karşılaşmıştı ve bu yüzden Afrikalı nüfusların tanımları, İngiliz sömürgeciliği mirasının temel direğini oluşturuyordu. İkincisi, Afrikalının Öteki olarak tanımlanması, Afrikalıların Amerika'da köleleştirilmesinin haklı çıkartılması ya da buna karşı çıkılmasıyla iç içe geçmişti. Bu, ekonomik çıkarların Afrikalıların köle olmasını haklı çıkarabilmesi için, kalıtsal olarak aşağı olma teorisine gerek duyduğunu ifade eden aşırı determinist iddiaların formüle edilmesine, (örneğin Fryer 1984: 134) ve önemli teorik sorulara neden olan işlevci iddialara yol açtı.

Tarihsel kanıtların ışığında değerlendirildiği zaman, daha önceki Afrikalı tanımlarının gelişimi açıklayamadıkları için, bu tür iddialar mevcut katı halleriyle devam ettirilemez. Bunun nedeni işlevci açıklamaların kesinlikle hatalı olması değil, daha çok basit, diyalektik olmayan doğalarından dolayı eksik olmasıdır. Afrikalılarla ilgili tanımlara dikkati özellikle toplamamıza rağmen, sömürgeleştirilen Öteki tanımlarının farklı biçimlerinin, söz konusu sömürgeleştirilen tanımı ile hem uyum, hem de uyuşmazlık içinde olduğunu belirtmeliyiz. Örneğin sömürgeleştirilen Öteki'nin İngiliz tanımlarındaki uyumu için çarpıcı bir örnek, birçok farklı sömürge nüfusun tümüne aşırı ve dizginlenmemiş cinsellik atfedilmesidir. (örneğin Kiernan 1972: 59, 255-60)

Avrupalılarla Afrikalılar arasında ilk kez temas kurulmasından bu yana, Avrupalı söylemin aradaki farklılığı belirtmek üzere deri rengini ve çıplaklığı vurguladığını görmüştük. Söylem ayrıca Afri-

kalıların dini bütün Hıristiyanlar olmadığını belirtmiş, sonuç olarak Afrikalılar 'kafir' olarak tanımlanmıştı. (bkz. Jordan 1968: 20-1) Söylem böylece, aradaki farklılığı doğrulamak üzere Afrikalının ne olmadığını dile getirdi ve fenotipik ve kültürel bir kriter uyguladı: Afrikalı aynı anda hem fiziksel, hem de kültürel olarak farklı olarak tanımlanmıştı. (Curtin, 1965B 30) Afrikalıların Avrupalılar ve özel olarak İngilizler tarafından hem sömürgelerde, hem de İngiltere'de köle olarak tanınması nedeniyle, onyedinci ve onsekizinci yüzyılda ve sonrasında Afrikalılara birkaç özellik daha atfedildi. (Fryer 1984: 155, Walvin 1986: 80-2)

Birincisi, Afrikalılar güçlü bir cinsellik gösterir olarak tarif ediliyordu. Afrikalı erkekler olağan dışı büyük penisli ve özellikle güçlü ve dinç olarak düşünülürken, Afrikalı kadınların özellikle cinsel ilişkiye can attığı varsayılıyordu. (Jordan 1968: 151, 158-9, Fryer 1984: 140, 159) İkincisi, vahşilik ve ucubelik şeklindeki önceki tanımları göz önüne alırsak, Afrikalıya hayvani bir karakter atfediliyor ve her ikisi de aynı anda ve aynı coğrafi alanda 'keşfedilen' Afrikalılarla maymunlar arasındaki varsayılan fiziksel benzerliğin kökeni ve sonuçları üzerinde çok fazla spekülasyon yapılıyordu. Hatta bazı Avrupalılar maymunlarla Afrikalılar arasında cinsel ilişki olduğunu öne sürdü. (Jordan 1968: 28-32,238, Fryer 1984: 138) Üçüncüsü, Afrikalı hem olumlu hem de olumsuz özelliklerden oluşan özel bir karakter taşıyan olarak tarif edildi. Bir yandan tembel, hurafelere inanan, yırtıcı ve korkak olduğu düşünülürken, diğer yandan kibar, soylu ve yaşlılara karşı saygılı olarak değerlendiriliyordu. (Curtin 1965: 222-4, Barker 1978: 104) Dördüncüsü, daha önce yüklenen yamyam suçlaması, uzun bir dönem boyunca incelenerek daha karmaşık bir hale getirildi. (Barker 1978: 129)

Fiziksel ve hayvansal nitelikler üzerine (fakat belli kültürel niteliklerle birlikte) yapılan bu vurgu, vahşi ortamda yaşayan Afrikalı kavramını geliştirmek için kullanıldı; Avrupalı ölçeğe göre Afrikalı, insan gelişiminde Avrupalılardan çok aşağıya yerleştirildi.

(Curtin 1965: 63-5, Walvin 1986:77) Diğer bir değişle daha çok hayvana benzediği ve hayvanlara yakın davranışlarda bulunduğu varsayıldığı için, Afrikalılar daha az uygardı ve barbardı (Jordan 1968: 24-5, 97). Avrupalıların büyük bir kısmı bu barbarlık ve vahşet koşullarını olumsuz olarak değerlendirse de, önemli bir azınlık özellikle onsekizinci yüzyılda, doğaya daha yakın yaşamanın sonucu olarak daha doğal bir hayat yaşadığı düşünüldüğü için ahlaki üstünlüğün ifadesi olarak değerlendirdi. (Curtin 1965: 48-51, Fryer 1984: 145) İşte burda soylu vahşi söyleminin tekrarıyla karşılaşıyoruz.

Avrupalının gözünde Afrikalı hiç şüphe yok ki farklıydı. Ancak bu farklılık insan dışında bir şey olma sıfatını atayacak kadar büyük müydü? Ve bu farklılık nasıl açıklandı? İlk soruyla ilgili olarak, onsekizinci yüzyıl sonundan önce Afrikalıların insandan daha önemsiz bir şey olduğu nadiren iddia edilirdi. Afrikalı her ne kadar hayvani ve vahşi olarak değerlendirilse de, ortak statü olarak insan olmanın göstergesi olan diğer karakteristikleri, dil dahil, taşıdığı, Avrupa söyleminde belirtiliyordu. (Curtin 1965: 35, Barker 1978: 47-50) Avrupa düşüncesinde bu yaklaşım Hıristiyanlığın merkezi oluşu, ve özellikle insanlığın oluşumu ve yeryüzünde insan varlığının İncil'deki açıklaması ile destek buluyordu. (Barker 1978: 88) Onsekizinci yüzyıl boyunca Büyük Varoluş Zinciri düşüncesi (Lovejoy 1936) ve bu düşüncenin özü olarak tüm canlıları Tanrı'nın yarattığı ve onları var oluş hiyerarşisi içinde düzenlediği anlayışı, doğal ve sosyal dünyayı düzene koymak için kullanıldı. İnsanoğlu bu hiyerarşide hayvanlardan yukardaydı ve (Tanrı tarafından aynı şekilde insan olarak yaratılmış) Afrikalılar bu konumu Avrupalılarla paylaştı. Fakat Var Olmanın Büyük Zinciri'ndeki hiyerarşi düşüncesinin merkezi olması, Avrupa düşüncesinde tarif edilmiş olan farklı insan gruplarını derecelendirmeye izin verdi. Sonuç olarak, Afrikalı hem farklı hem de ölçek üzerinde Avrupalıya göre aşağı seviyedeydi.

Onyedinci ve onsekizinci yüzyılın büyük bir kısmında, uzun bir

geçmişe sahip çevreci iddialar Afrikalının farklı insan tipi oluşunun açıklanmasında ağır bastı. (Barker 1978:79) Afrikalıların fiziksel görünümü ve özellikle derisinin rengi bir farklılık işareti olarak artan önem kazandı (Jordan 1968: 216-17, 512) ve buradan farklılığın kökeni ve nedeni tartışmaları çıktı. Ortak kök hakkındaki Hıristiyan inancı, Tanrı'nın insanoğlunu yarattıktan sonra Afrikalının deri renginin gerekli olduğunu ima etti; fakat onsekizinci yüzyılın sonunda siyah olmanın Tanrı'nın laneti olduğu iddiası artık yeterli bulunmadı ve iklimin belirleyici etken olduğu iddiası önem kazandı. (Jordan 1968: 525) Tropikal bölgelerde ya güneş ısısının deriyi yaktığı, ya da ısıya karşı koruma olarak derinin renk değiştirdiği özellikle iddia edildi. Buna ek olarak bazıları, bu değişim gerçekleştikten sonra siyahlığın kalıtsal bir karakteristik oluşturduğunu öne sürdü. (Curtin 1965: 40-1, Jordan 1968: 11, Barker 1978: 85)

İklimin, Afrikalıların yalnız fenotipik özelliklerini değil, kültürel özelliklerini de belirlediğine inanılıyordu. Örneğin Afrikalılara atfedilen tembellik niteliği de güneşin sıcaklığıyla açıklanıyordu. Fakat iklim çevresel tek belirleyici olarak düşünülmüyordu. Amerikalı akademisyen Samuel Stanhope Smith, 1787' de yayınladığı denemede, insan varlığının Asya'da 'uygar' bir biçimde yaratıldığını ve sonraki göçlerin vahşi yaşam koşullarının fiziksel görünümde kademeli değişme şeklinde 'bozulmaya' neden olduğunu ileri sürdü. İklim, toplumun içinde bulunduğu durum ve yaşam tarzı bu değişimin nedenleri olarak belirlendi. Smith bu son iki etkeni özellikle vurguladı ve onsekizinci yüzyılın sonuna kadar Amerikalı ve Avrupalı söylemde bu çevreci iddia ağır bastı. (Jordan 1968: 487, 513-15, ayrıca Popkin 1974: 139, Barken 1978: 52,79)

Çevreci görüşler, Afrikalılara atfedilen niteliklerin kural olarak değişime uğradığını gösterdi. Afrikalının vahşi olduğu iddia ediliyorsa, demek ki bunun iyileştirilebilecek insani şartlar olduğu da iddia edilebilirdi. (Barker 1978: 99, ayrıca Curtin 1965: 66) Örneğin Stanhope Smith Amerika'da bulunan Afrikalıların öğrenme yeteneğinin giderek arttığını ve fiziksel görünümlerinin değişmeye

başladığını öne sürdü. (Jordan 1968: 515-16) Değişimi çevresel etkenlerle açıklayan görüş böylece Afrikalının 'uygarlaşması' için stratejiler sundu: Kâfirlik ve vahşilik koşulların sonucudur ve misyoner çalışmaları ve büyük çiftliklerde tarımsal üretime katılma yoluyla değiştirilebilir. (Örneğin Curtin 1965: 123-39, 259-86) 'Uygarlaştırma görevi' fikri ondokuzuncu yüzyılda Avrupa'nın özellikle Afrika'daki sömürgeci yayılması sırasında özel bir önem taşıyordu. (Kiernan 1972: 24)

Afrikalıların nitelikleri ve bu niteliklerin belirleyicileri hakkındaki temel söylem, Afrikalıların Amerika'da zor yoluyla üstlendikleri ekonomik rol hakkında imalar içeriyordu. Kölecilik şartlarında Afrikalı işgücünün elde edilmesi ve sömürülmesi, öncelikle Avrupalılardan farklı olarak Afrikalıların tropikal şartlarda çalışmaya özellikle uygun olduğu iddiasıyla aklanıyordu. (Curtin 1961: 104, 1965: 116, Barker 1978: 61) Çevreci yaklaşım mantığına göre bu uygunluk sonradan elde edilebilir bir şeydir, ama söz konusu Avrupalılar olunca bunu kabul etmeye pek hazır görünmüyorlar; Avrupalılar ve Afrikalılar arasında olduğu varsayılan farkı açıklamak için çevreciliğin tutarlılığı söz konusu olunca bir yere kadar çifte standart içeriyor. Bu ikili yorum ondokuzuncu yüzyılda 'ırk' söyleminin ortaya çıkışıyla kısmen kayboldu. İkincisi, Afrikalıya sunulan çalışma koşullarının vahşi ortam koşullarından kurtulmak için bir fırsat olduğu iddia edilerek köle gücünün kullanımı haklı çıkartıldı. Üretimde köleci ilişkilerin başlaması, ilk anda onları Avrupalı yoksulların ekonomik konumuyla aynı konuma yerleştirerek, 'uygarlığa' doğru 'ilerleme' yolunda geri bir adım atmasına fırsat verdi. (Kiernan 1972: 242, Barker 1978: 68, 151-2, 160, 198, ayrıca 4. Bölüm)

Özetlersek, onsekizinci yüzyılın sonuna dek Avrupalılar için başlıca Afrikalı tanımları, açıkça ya da dolaylı olarak, Afrikalıların sabit ya da değişmez anlamında farklılıklar göstermediğini kabul ediyordu. Sonuç olarak Afrikalının köleci üretim ilişkilerine dahil edilmesi, Afrikalıların biyolojik olarak köleliğe uygun olduğu iddi-

asıyla tam olarak meşrulaştırılmamıştı. Bu tip iddialar onsekizinci yüzyılın sonunda geliştirilmeye başlandı, fakat azınlıkta kaldılar. (Barker 1978: 52, fakat bkz. Walvin 1986: 73-9) Ana görüş her ne kadar Afrikalıların insan olduğu, Tanrı'nın yarattığının bir parçası olduğu ve çevrenin etkisi altında kalan özelliklere sahip olduğu yolunda ise de, Afrikalı yine de ikinci sınıf insan olarak belirlendi. Afrikalının Öteki olarak tanımı, fenotipik ve kültürel niteliklerini aşağı tabaka olmanın kanıtı olarak gösterdi ve Afrikalılara atfedilen yaşama koşulları, Avrupalıların ilerleme ve uygarlıkları için bir ölçüt oldu. Öteki olma duygusu, tümüyle olmasa da, deri renginde temel buldu (Curtin 1965: 39, Jordan 1968:7) ve diğer bazı olumsuz olarak değerlendirilen niteliklerin de atanmasıyla varlığını sürdürdü.

Bilimin Önemi

Kültürün laikleşmesi, büyümesi ve bilimin üstünlüğünün artması ile Öteki'nin Avrupalı tanımlarında büyük bir değişikliğin oluştuğuna dair tarihçiler arasında yaygın bir görüş birliği vardır. Bu gelişmeler, bilimsel araştırmanın onsekizinci yüzyılın sonunda yakından ilgilenmeye başladığı ve giderek daha dar ve kesin anlam atfedilen 'ırk' kavramının Avrupa düşüncesinde ortaya çıkışıyla birbirini etkiledi. Sonuç olarak Avrupalı Öteki tanımlarında var olan farklılık düşüncesi 'ırk' farklılığı olarak, yani temelde biyolojik ve doğal olan kalıtsal ve değiştirilemez farklılıklar olarak yorumlandı. Dahası, olduğu varsayılan farklılık bilimsel (yani objektif) gerçek olarak sunuldu. Söz konusu 'ırk' söylemi 'bilimsel' çalışmanın sonucu olsa da, ondokuzuncu yüzyılda Avrupa, Kuzey Amerika ve Avrupa sömürgelerinde yaygın şekilde yinelendi; diğer şeylerin yanı sıra sınıfsal yapının her seviyesinde halk arasındaki söylemi oluşturan bir öğe ve emperyalist ideolojinin temel parçası oldu. (Örneğin Biddiss 1979b, Mac Kenzie 1984)

Ancak bu değişimin dönemlere ayrılması konusu tartışmalıdır. Örneğin Fryer sözde bilimsel ideolojinin sözlü olarak onyedinci

yüzyılda ortaya çıktığını ve onsekizinci yüzyılda yazılı bir halde netleştiğini iddia ediyor. (1984: 134) Bu iddiasında Jamaica'nın Tarihi adlı eseri 1774' de yayınlanan Edward Long'ın yazıları üzerinde önemle duruyor. Barker'a göre kitaptaki sav zamanın egemen görüşüne karşıydı, çünkü Long'un öne sürdüğü 'ırk' düşüncesi köle ticareti döneminde nadirèn kullanılıyordu. (Barker 1978: 42,52, 164) Curtin 'ırk' düşüncesinin ve bilim tarafından aklanmasının 1840'dan önce baskın hale gelmediğini söylerken, (1965: 29) Jordan Öteki'nin çevreci açıklamasının gündemdeki yerinin ondokuzuncu yüzyılın ilk on yılında giderek azaldığını iddia etti. (1968: 532) Bizim için değişimin kendisi, ne zaman oluştuğunun kesin olarak belirlenmesinden daha önemlidir.

'Irk' fikri İngiliz dilinde onaltıncı yüzyılın başında ortaya çıktı (Banton 1987: 1) ve başlangıçta Avrupa tarihini ve ulusal oluşumunu açıklamak amacıyla kullanılıyordu. Tarihle ilgili yazılı eserlerde görüldüğü gibi 'ırk' düşüncesi, İngiltere ve Fransa gibi yeni oluşan ulusal devletlerin nüfuslarını oluşturan çeşitli grupları, ve sonradan ulusal sembol haline dönüşen, olduğu varsayılan görülür nitelikleri toplu olarak ifade ediyordu. Dolayısıyla 'Irk' söylemi, önemi 3. bölümde araştırılacak olan ulusal kökenli mitolojilerin yaratılmasında başlıca rolü üstlendi. (Barzun 1938: 28-50, Poliakov 1974: 1-8) İngiltere örneğini ele alırsak, Anglo-Saksonlar çok eski zamanlardan beri İngiliz nüfusunun önemli kısmını oluşturan, fakat politik üstünlükleri 1066'da Norman işgaliyle sona eren insanların oluşturduğu bir ırk olarak tarif edilmiştir. Böylece İngiliz iç savaşında geçen olaylar, özgürlük ve demokrasi geleneklerini yeniden kurmak için Anglo-Sakson 'ırkının' Norman monarşisine karşı mücadelesi olarak yorumlanabilir. (Poliakov 1974:37-53, Horsman 1981: 9-24, MacDougall,1982) Bu kullanımında 'ırk' soy ya da ortak nesil anlamına geliyor, ve değişmez biyolojik özelliklere sahip bir nüfusu değil, ortak köken ve tarihe sahip bir nüfusu tarif ediyor. (Banton 1977: 16-17, ayrıca 1980: 24-7, 1987: 1-27, Guillaumin 1980: 46)

'Irk' düşüncesi bilimin ilerlemesi ve onsekizinci yüzyılın so-

nundan itibaren doğal dünyaya, ardından daha sınırlı olarak sosyal dünyaya uygulanmasıyla birlikte yeni bir anlam kazandı. (Banton 1987: 28-64) Bu andan itibaren 'ırk' giderek belirli bir biyolojik insan tipini kasteder oldu, ve bilim sadece ırkların sayısal dökümünü ve her ırkın niteliklerini tanıtmak değil, ayrıca aralarında hiyerarşik bir ilişki kurma iddiasına girdi. Böylece tüm insanların, dolayısıyla tek tek bireylerin ya bir 'ırka' mensup olduğu ya da birçok 'ırkın' bir ürünü olduğu, ve dolayısıyla bu 'ırkın' ya da şu 'ırkların' niteliklerini taşıdığı iddia edildi. Dahası bilim, her 'ırkın' biyolojik niteliklerinin, grupların psikolojik ve sosyal yeteneklerinin dağılımını belirlediğini ve buna dayanarak grupların sınıflandırılabileceğini iddia etti.

Böylece en uç biçimiyle 'ırk', iktisadi ve kültürel nitelikleri ve gelişimi belirledi. (Barzun 1938: 19-21, Banton 1977: 47 karşılaştırın) Bu 'ırk' söylemi, biyolojik determinizmin bir örneği olarak tarif edilebilecek bir söylemdi. (Gould 1984:20, Rose ve diğerleri 1984: 3-15) Bununla ilgili olarak Öteki tamamen farklı bir varlık, yetenekleri ve başarıları topluluğun tümüne ait doğal ve değiştirilemez şartlar ile sabitlenmiş ayrı bir 'ırk' olarak tanımlanıyordu. 'Irk' düşüncesinin ideolojik çizgisi üzerine elimizde artık yeterince yazılı doküman var (Gossett, 1965, Banton 1977, 1987, Stepan, 1982) ve ben burada sadece Öteki tanımlarının genel bir incelemesine ve bunu takip eden tartışmalarla ilgili noktalara dikkat çekiyorum.

Birincisi, farklı biyolojik yapıya sahip 'ırkların' varlığının bilimsel iddia olarak ortaya atılması, dini epistemoloji ile dini söylemin, dünyanın ve insan varlığının doğası ve gelişmesi hakkında çatışmasına yol açtı. Görüldüğü gibi, İncil'deki yorum insan varlığının ilahi bir yaratılış olduğunu ve geçmişte ve şimdi bütün insanların Adem ve Havva'nın soyundan geldiğini ileri sürerek insan varlılığının tek bir tür olduğunu ima ediyor. İncil'deki açıklamanın haklılığını sorgulamadan bu problemi çözmenin bir yolu, Tanrı'nın günah işleyen insanları lanetlediğini ve lanetlenenlerin torunlarının

da (kara deri gibi) ayırt edici bir özellikle işaretlendiğini iddia etmek idi. Bir o kadar eskiye uzanan diğer bir metot, (güneş etkisi gibi) çevresel etkenlerin Adem ve Havva'nın temsil ettiği yegâne biyolojik biçimi değiştirdiğini, soyaçekim yoluyla sonradan kalıcı olarak tesbit edilen birkaç farklı tür yarattığını iddia ederken ilâhi müdahale üzerinde daha az durdu. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılın 'ırk' bilgini bu son iddiayı kullanarak 'ırk' farklılıkları üzerine yaptıkları açıklamaların Hıristiyan din bilimiyle uyumlu olduğunu iddia edebiliyordu.

Ancak onsekizinci yüzyılın sonunda bilimsel analiz, onaltıncı yüzyılın sonunda Hakluyt'un gezi yazıları derlemesinde (bkz. Sanders 1978: 223-4) açıkça ifade edilen bir itirazı tekrar gündeme getirdi. Karşı iddia, 'ırkların' varlığına kanıt olarak gösterilen fenotipik özelliklerin, 'ırk' mensuplarının farklı coğrafi bölgelere gittiği zaman değişmemesiydi. Bu görüşü desteklemek için Amerika Birleşik Devletleri'ne zorla götürülen ve köleleştirilen Afrikalılardan sık sık bahsedilirken, tropikal sömürgelerde yerleşen Avrupalılarda aynı deneyimleri yaşıyordu. Her iki örnek, iklim dahil çevresel etkenlerin, 'ırk'ın fiziksel niteliklerini değiştiremeyeceği sonucuna varmak üzere yorumlandı. Burada insanlar arasında farklı 'ırkların' her zaman var olduğu ve dolayısıyla ast/üst hiyerarşisinin doğal, kaçınılmaz ve değiştirilemez olduğu ima ediliyordu. Çevreciliğe yapılan bu saldırı, Hıristiyan teolojisiyle daha kökten bir çatışmaya yol açtı. (Stanton 1960: 69, 169, Haller 1971: 69-79, Stepan 1982: 36-46) Yol açtığı sonuçlar, bilimin giderek teoloji üzerinde hakim konuma gelmesiyle daha da büyük haklılık kazandı. Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında bu poligenizm teorisi etkiliydi, ve teorideki başlıca kabuller Darwin sonrası döneme dek varlığını sürdürdü. (Stocking 1968. 39, 45-6, 55)

İkincisi, bilimsel 'ırk' söylemi daha önceki Öteki tanımlarının yerini almadı. Vahşilik, barbarlık, ve uygarlık düşünceleri, 'ırk' düşüncesinin yerini önceden belirledi, fakat 'ırk' düşüncesi de bu üçlü düşünceyi yeniden oluşturdu. Böylece, bir başka yerde gösterdiğim

gibi, (Miles 1982: 111-12) mevcut betimleme tanımlayıcı 'ırk' prizmasından yansıtılırken, farklılık düşüncesine açıklama olarak getirilen çevrecilik önemini kaybetti. Örneğin uygarlık düşüncesi onsekizinci yüzyılın sonunda ortaya çıktı. Uygarlık başlangıçta tüm insanların, en vahşi olduğu düşünülen insanlar dahil, yeterli zaman ve destek verilmesi halinde ulaşabileceği bir yetenek ya da başarı idi. İnsan niteliklerine şekil verilebileceğini ima eden bu yaklaşıma, ondokuzuncu yüzyılın sonunda insan varlığının kalıcı ve farklı biyolojik gruplara bölündüğünü söyleyen bilimsel düşünce karşı çıktı. Sonuç olarak, küçük bir beynin ürünü olarak vahşilik 'zencinin' ya da Afrikalı 'ırkın' değişmez hali iken, uygarlık büyük beyinli 'beyaz' insanın niteliği oldu. (Stocking 1968: 35-7, 121-2)

Üçüncüsü, 'ırk' düşüncesinin yaratılması ve yinelenmesi bir Avrupa ve Kuzey Amerikan olgusuydu. (Örneğin Gossett 1965) Birçok bilim adamı konu üzerine yazdı, meydana çıkan farklılıkların ölçülmesi ve çözümlenmesi için yeni metodlar ararken birbirlerinin çalışmaları üzerine yazdılar, eleştirdiler. İngiliz teorisyen Lord Kamse ve Charles White, Amerika'da Samuel Stanhope Smith tarafından 1787'de yayınlanan İnsan Varlığının Derisi ve Görünümündeki Farklılıkların Nedeni Üzerine Denemeler adlı kitabında (Fredrickson 1972: 72) eleştirel olarak gözden geçiriliyordu. Almanya'da Franz Joseph Gall ve Johan Gaspar Spurzheim'in çalışmaları ile ortaya çıkan Frenoloji bilimi, İskoçya'da George Combe tarafından geliştirildi. (Gossett 1965: 71-2) George Comb, 1839'da Amerikan Kafatası ve 1844'de Egelilerin Kafatası'nı (Gould 1984: 50-69) yayınlayan Amerikalı Samuel George Morton'un arkadaşıydı. Sefalik gösterge (kafatası genişliğinin uzunluğuna bölünmesini içeren bir ölçü) İsveç'de Anders Retzius tarafından geliştirilmişti ve Paris'de Paul Broca'nın (çoğu eleştirel) çalışmalarının büyük bir kısmına neden olmuştu. (Gould 1984: 98-100)

Alman anatomi uzmanı F. Tiedeman, 'ırklar' arasındaki farklılıkları saptamak için beyinleri ölçmüş, elde ettiği sonuçlar Amerika Birleşik Devletleri'nden Josiah Clark'ın eleştirel bir cevap ver-

mesine yol açmıştı. (Gossett 1965: 77) Fransız anatomi uzmanı Georges Cuvier'den etkilenen İsveçli doğa bilimcisi Louis Agassiz 1846'da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti ve burada Josiah Nott ve George Gliddon ile birlikte çalıştı. (Stanton 1960) Bu ikisi, ilk kez 1854'de yayınlanan ve yüzyılın bitmeden önce en az dokuz kez basılan İnsan Türleri adlı kitaplarıyla (Gossett 1965: 65, Banton 1977: 50-2) 'ırk' teorisi üzerinde büyük etki yaratmıştı. Böylece bilimsel girişimin uluslararası niteliği kanıtlanmış ve 'ırk' söyleminin kesin bir şekilde ifade edilmesini kolaylaştırmıştı. Sonuçlar, bilimsel 'ırk' düşüncesinin insan sınıflaması olarak yaygın bir şekilde tanınması ve bu teoriyi öneren herkesin farklı ve aşağı 'ırklara' örnek olarak çeşitli Ötekileri (Afrikalı, Kuzey Amerikalı Kızılderili, Hintli) tanımlamasıydı.

Dördüncüsü, karşılıklı ilişkili biyolojik tip ve hiyerarşi düşünceleri 'ırk' düşüncesinin sabit bir özelliği olarak kalsa da, sınıflama biçimi ve atanan niteliklerin içeriği ve belirlenmesi zamanla değişti. Onsekizinci yüzyılın sonu ve ondokuzuncu yüzyılın başının büyük bir kısmında 'ırk' sınıflamaları deri rengi, saç tipi, burun şekli gibi fenotipik özelliklere dayanıyor, fakat kafatası ölçüleri üzerindeki vurgu giderek artıyordu. (Benedict 1983: 22) Ondokuzuncu yüzyılın başında yapılan incelemelerde kafatası ölçüleri önemli rol oynadı (Curtin 1965; 366) ve örneğin kafatası kapasitesi, yüz açısı ve kafatası göstergesinin hesaplanması için hayli çaba harcandı. Bu farklı ölçülerin göreceli geçerliliği üzerine gerçekten birçok tartışma yapılıyordu. 'Irk' bilimi bu yüzden karmaşık bir değişim geçirdi. Bu karmaşıklık kısmen düşüncenin özündeki temel hatanın işleviydi. Sınıflama girişimlerinin tümü mantıki ve deneysel kanıtlarla tutarsız olmanın ağırlığı altında ezildikçe yeni bir sınıflama formüle edildi. Karmaşıklık ayrıca ölçme tekniğinin ince detaylar arasında kaybolmuş olmasının bir işleviydi. (Stocking 1968: 57)

Örneğin Almanya'da onsekizinci yüzyılın sonunda Peter Camper ırkları yüz açısıyla, çeneden alnın üst kısmına çizilen çizgi ile çenenin altından geçirilen yatay çizgi arasında kalan açı ile ayırma-

yı önerdi. 'Grekler' ile 'zenciler' arasında uç noktadaki farklılıkların resmini çizdi. (Gossett 1965: 69-70) Birbirinden bir şekilde farklı ama aynı sonuca varan iddialar, beynin birkaç bölüme ayrılarak her birinin farklı yeteneklere temel olduğu ana tezine dayanan zekâ bilimi frenoloji ile ilerledi. Her bir ırkın, beynin ağırlığı ya da kafatası kapasitesi ile değil, beynin bölümlerinin büyüklüğü ve birbiriyle karşılıklı etkileşimi ile ayrıldığı öne sürüldü. Örneğin Combe şunları öne sürdü:

HİNDU'lar karakter zayıflığı ile dikkati çeker... Zihinsel belirtilerin gücü ana organlarla orantılıdır ve farklı zihinsel nitelikleriyle uyumlu bir şekilde Hindu küçük kafalıdır, Avrupalı büyük kafalıdır... Hindu'nun beyni Kavgacı ve Yıkıcı organların açık yetersizliğini ima eder; Avrupalılarda ise bu kısımlar bol bol yetecek kadar gelişmiştir. Hindu kurnazdır, ürkek ve kibirlidir; vücudunda Ağzı Sıkılık, İhtiyatlılık ve Kendine Duyduğu Saygı organları, daha önce sözünü ettiğimiz organlara oranla daha büyüktür. (Combe 1830: 605-6)

Fryer'ın kısaca belirttiği gibi, 'frenoloji' bu temel üzerinde 'imparatorluk yapısını akladı'. (1984: 171)

Samuel Morton 'ırklar' arasındaki farklılıkları kafatası kapasitesiyle, hardal çekirdekleri ve saçma taneciklerini kafataslarına doldurarak ölçtü. Beş ayrı ırkın (Kafkas, Moğol, Malay, Amerikan, Habeş) kafatası kapasitesi arasında önemli farklılıklar bulduğunu iddia etti; ancak son tahlilde bu 'ırklar' alt 'ailelere' bölünüyordu. (bkz. Gould 1984: 54-5) Morton'un kafatası ölçeği, kafatası kapasitesinin artışıyla daha yüksek kalıtsal zeka arasında karşılıklı ilişki olduğunu varsayan Nott ve Gliddon üzerinde büyük etki yarattı. (bkz. Stanton 1960, Gould 1984: 30-72) Louis Gratiolet kafatası gelişiminin tamamlanmasının ve buna bağlı olarak beynin büyümesinin sona ermesinin farklı 'ırklar' için farklı zamanlarda olduğunu kanıt olarak sundu. Son söz olarak 'zencilerin' kafatası gelişiminin 'beyazlarınkinden' daha önce bittiğini bildirdi. (Gossett 1965: 75; Gould 1984: 98) Problemler en açık şekliyle, 'ırk-

lar' hiyerarşisinin varlığını sistematik olarak ve sürekli gösterecek bir fenotipik özellik belirlemek için Paul Broca'nın geliştirdiği ölçme sisteminde görülmektedir. (Gossett 1965: 76, Gould 1984: 82-107)

Beşincisi, bilimsel düşünce olarak 'ırk', evrensel kullanıma sahiptir. Düşünceyi formüle edenler kendilerini sadece bir 'ırkın' üyesi olarak görmeyip ayrıca Avrupa dahilinde bir 'ırklar' hiyerarşisi belirlediler. Örneğin ondokuzuncu yüzyılın sonunda saç ve göz rengi ve kafatası ölçüleri kullanılarak İngiliz nüfusunu oluşturan 'ırkların' belirlenmesi için çaba gösterildi. (Beddoe 1885) Avrupa'yı bir bütün olarak ele alan sınıflama tasarılarından en bilineni Germen (ya da Kuzeyli), Akdenizli, Alpli 'ırklar' idi. (Ripley 1900: 103-30) Bu sınıflama ABD'de göçmenleri kabul edilebilir ve edilemez olarak ayırmak için, aşağıda görüleceği gibi, insan zekâsının kalıtsal ve değişmez bir nitelik olduğu iddiasıyla birleşti. (Kamin 1977: 30-51, Gould 1984: 146-233)

Avrupa'da Öteki'nin aşağı bir 'ırk' olarak tanımlanması birçok ırk arasından İrlandalılar (Curtis 1968, 1971) ve Yahudiler (Mosse 1978) üzerinde yoğunlaştı. Bu kısmen Kuzey 'ırkının' biyolojik üstünlüğe sahip olduğunu ileri sürerek devam ettirildi. Almanya'da Günther (1970) farklı ve ölçülebilir fiziksel ve zihinsel özelliklere sahip insan gruplarını kastetmek üzere bilimsel 'ırk' düşüncesini kullandığı Avrupa Tarihinde Irk Unsuru adlı kitabında (ilk basım 1927) Avrupa tarihini yorumladı. Kuzey 'ırkını' özellikle yaratıcı, fethetmeye ihtiyacı olan, askerlik bilimine özel olarak yetenekli, suça eğilimi düşük olarak belirledi ve 'Kuzey ırkının... kanının kurumasının' sonucu olarak Avrupa'da sosyal bozulmadan endişe duydu. 'Önümüzdeki soru, gelecek nesiller için dünyayı ırksal ve genetik olarak temizlemeye cesaretimiz olup olmadığıdır' şeklinde kötü haber alâmetini bildirdi. (1970: 267) Günther bilimsel 'ırk' söylemini, Kuzey 'ırkının' üstünlüğü ve Yahudilerin aşağılığını aynı anda ileri sürmek için kullanan birçok Alman (ve diğer Avrupalı) akademisyen (ve politik eylemci) içinden sadece biridir.

Altıncısı, bazı bilim adamları bu güne kadar temel düşünceleri farklı biçimlerde kullansalar da, bilimsel 'ırk' düşüncesinin yanlış olduğu artık gösterilmiştir. Hatanın teşhiri Charles Darwin'in çalışmalarıyla başlayıp topluluk genetiği ile son bulan eski bir geçmişe sahiptir. İlk önemli adım değişmeyen kalıcı biyolojik türler düşüncesinin geçerliliğini prensip olarak sorgulayan evrim teorisinin formüle edilmesiydi. Ancak ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında insan varlığı Evrim teorisinde yer aldığı zaman, 'ırkların' evrimci ölçek üzerinde sıralanabileceği savıyla birlikte 'ırk' düşüncesi yine akıllardaydı. Böylece Sosyal Darwinizm olarak bilinen şey ortaya çıktı (Jones 1980, Clark 1984, 1988) ve farklı insan 'ırkları' arasında hayatta kalmak için bir mücadele olduğu, bu sırada daha az zeki ve 'uygarlık' için daha az yetenekli olanların er geç yok olacağı ve onların elenmesinin evrimsel gelişme için doğal yeterliliğe sahip olmadıklarını kanıtladığını iddia etti. Böylece farklı biyolojik 'ırklar' düşüncesini reddetmeye yol açmak yerine, evrimci teori başlangıçta bu kavramı onaylar biçimde gelişti, ve insan varlığını sınıflayanlar (özellikle antropologlar) tipolojilerini arttırmaya devam ettiler. (Haller 1971: 121-52, Banton 1977: 89-100, Stepan 1982: 47-110)

Bir başka belirleyici gelişme fenotipik ölçmenin istatistiksel sınırlarının, bu ölçüyü kullanmaya devam edenler tarafından açıkça dile getirilmesi oldu. Yirminci yüzyılın başında Boas'ın çalışması, sefalik indeksi kullanarak sosyal çevrenin fizyolojik özellikler üzerindeki etkilerini gösterdiği için özellikle önemlidir. (Örneğin 1940:.60-75) Boas bunun üzerine biyolojik 'ırkların' var olduğunu iddia etti, fakat çevresel etkilerin altında kafa yapısı gibi fenotipik özelliklerin değişmesi kanıtına dayanarak ırkların değişmez olduğunu reddetti. (Stocking 1968: 170-80) Ayrıca çeşitli fenotipik kıstaslar kullanılarak dünya birkaç 'ırka' bölünebilse de, sınıflamada yer alan her grubun gösterdiği bazı farklılıkların, bir başka grubun farklılıklarıyla çakıştığını ileri sürdü. Dahası, 'Türün çok sayıdaki niteliğiyle ilgili olarak, farklı ırkların ortalamaları arasındaki far-

kın, her bir ırkın kendi içindeki farklılıklarla karşılaştırıldığında önemsiz kaldığını gördük.' dedi. (Boas 1940: 42) Buradan sonuçla iki nüfusun ortalama boylarının farklı olduğunu söyleyebiliriz, ancak bu iki nüfustan seçilmiş herhangi iki kişinin aynı farklılığı göstereceği sonucuna varamayız. Bir başka deyişle grup farklılıkları bireysel farklılıklara tekabül etmez. (karşılaştırın Stocking 1968: 192-3)

Darwin'in evrim teorisinin anlamı, evrim sürecinin biyolojik temelini belirleyen genetik biliminin doğuşuyla tam olarak araştırılabilir. Genetik, dikkatleri deri rengi gibi fenotipik özelliklerden kısmen uzaklaştırdı ve çıplak gözle görülemeyecek olan biyolojik özelliklerini ve çevre ile karmaşık bir etkileşim içinde belirlenen biyolojik değişiklikleri inceledi. Deri rengi ve kafatası şekli gibi bazı fenotipik özelliklere dayanan sabit tipolojileri temel alan bilimsel 'ırk' kavramının bilimsel anlamı ya da kullanımının hiçbir önemi olmadığı genel olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra anlaşıldı. Dahası, fiziksel veya genetik özelliklerle kültürel özellikler arasında hiçbir nedensel ilişki olmadığı sonucuna varıldı. Tek bir cümleyle genetik, onsekizinci yüzyılın sonundan itibaren bilim adamlarının tanımladığı şekliyle 'ırk'ın hiçbir bilimsel kanıtı olmadığını gösterdi. (Boyd 1950, Montagu 1964, 1972)

Ancak bu gelişmeler 'ırk' teriminin bilimde ve günlük dilde kullanılmasını önlemedi. Bilimsel topluluklarla ilgili olarak, bazı fiziksel antropologlar genetik ve diğer karşıt kanıtlara rağmen (örneğin Hooton 1947) fenotipik özellikeri kullanarak 'ırk' sınıflaması iddialarına devam etti ve UNESCO'nun 'ırkların' doğası üzerine verdiği meşhur demeç bu yaklaşıma farklı fakat güçlü bir destek verdi. (bkz. Montagu 1972: 9, 142, 150) Öteki yandan birçok genetikçi değişken genlerin sıklığına bakarak nüfusların birbirinden daha iyi ayrılacağını öne sürüyor; ancak nüfusların hangi noktalarda ayrılacağının keyfi olarak belirlendiğini kabul ediyorlar. (Boyd 1950: 202-7, Bodmer 1972: 90) Fenotipik özellikleriyle değil de genetik sıklıkla ayırt edilen bu nüfusların 'ırklar' şeklinde sınıflan-

dırılmasını öne sürüyorlar. Bu farklı kavramların ve diğer bilim adamlarının 'ırk' düşüncesinin hiçbir bilimsel değeri olmadığı iddialarının ışığında, bu terimi bilimsel olarak kullanmanın faydalı bir yanını bulmak zordur. (Montagu 1972: 63, Jones 1981 karşılaştırın, bkz. Miles 1982: 18-19)

İkinci görüşle ilgili olarak, birçok farklı söylemde insanlar fenotipik özelliklere (özellikle deri rengi) dayanarak Öteki'ni belirlemeye devam ettiler; bu da önemli bir farklılığın göstergesi olarak kullanıldı. Dahası, bu farklılığı sınıflandırmak için 'ırk' düşüncesini kullanmaya devam ettiler. Sonuç olarak bazı sosyal ilişki tipleri 'ırk' ilişkileri, farklı 'ırklara' dahil insanlar arasındaki sosyal ilişkiler olarak tarif edildi. Devletler gerçekten 'ırk ilişkilerini' düzenlemek üzere yasa çıkartıyor ve sonuç olarak 'ırk' gerçekliği yasalarla da açıkça onaylanıyor. (Guillaumin 1980) Böylece 'ırk' düşüncesi birçok toplumda Öteki'yi belirlemek üzere, yaygın düşünce tarzını yansıtan söylemde kullanılmaya devam etti, fakat bilim tarafından büyük oranda destek bulmadı.

Sonuç

Bu bölümdeki söylem ve tanım üzerine tartışma, politik ve ekonomik şartlarından (tümüyle olmasa da) büyük ölçüde koparılmıştır; sonuç olarak Öteki'nin Avrupalı, Kuzey Amerikalı tanımlarının doğası ve belirleyicileri açık şekilde tartışılmadı. Buradaki niyet ve elde edilen sonuç büyük ölçüde tarif edici ve tarihseldir. Tartışmaya devam etmek için, bu bölümde ana hatları çizilen deneysel ve tarihsel malzemeden elde edilebilecek sonuçlar özetlenmelidir.

Birincisi, Öteki'in tanımlanması süreci tanımsal içerme ve dışlama diyalektiğini gerektirir. Bir nüfusu Öteki olarak sınıflandırmak ve ayırt etmek için ona belli nitelikleri atfedenler, ayrıca kendilerini tanımlayan kriteri de saptıyor. Afrikalıları 'siyah' ve 'vahşi' olarak belirleme ve buradan yola çıkarak onları kendi dünyala-

rından dışlama eylemiyle birlikte, onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıl Avrupalıları kendilerini 'beyaz' ve 'uygar' olarak tanımlıyordu. Dahası, dışlamak ve azımsamak için kullandığı 'ırk' söylemi, tersyüz edilmiş anlamıyla, içermeye ve üstün göstermeye yaradı: Eğer Afrika nüfusu bir 'ırk' olarak tanımlanıyorsa aynı anda Avrupa nüfusu da, üstün olduğu da varsayılsa yine de bir 'ırk' olarak tanımlanır. Bu nedenle tanımsal dışlama eylemi, söylem içinde Ben açıkça belirtilmese de kapsama eylemini de yanında getirir.

İkincisi, Avrupalı için Öteki, tamamıyla sömürge söylemi içinde yaratılmamıştır. Öteki'nin tanımları konu olarak tek bir nüfusu, örneğin sadece Afrika, Hindistan ve Amerika nüfusunu değil, özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki işgalci ve sömürgeci nüfusları olduğu kadar Avrupa'nın farklı yörelerindeki nüfusları da ele aldı. Dahası, Öteki tanımı sadece ulusal devlet sınırları dışı için değil, başta Yahudiler olmak üzere sınır içinde de yapılmıştır. Sonuç olarak Öteki tanımlarının doğası ve kökeni sadece Avrupa sömürgeciliğine bağlanamaz. (ancak bu söylediğimiz Avrupalıların Öteki tanımlarının doğası ve kökenini anlamak ile sömürgeci uygulamaların hiçbir ilgisi olmadığı anlamına gelmiyor.)

Üçüncüsü, Öteki tanımları kutsal anlamda ne sabit, ne de Tanrı'nın tekliği gibi tektir. Tanımlar, tanımları yapanların ve yineleyenlerin ekonomik ve politik şartları dahil, değişen şartlara bağlı olarak zamanla değişime uğramıştır. Öteki'ne atfedilen nitelikler, bu niteliklerin yorumlanması ve farlılık üzerine yapılan açıklamalar nadiren kutsal bir tarzda da olsa, değişikliğe uğramıştır. Böylece, Avrupalıların Afrikalı tanımında deri rengi ayırıcı nitelik olarak sabit kalırken, vahşilik ve hayvansallık tarihle birlikte değişti. Gerçekten Avrupalı tanımların değerlendirmeye yönelik içeriği sürekli olarak negatif değildi ve belirlenen ve atfedilen niteliklerin büyük oranda olumlu değerlendirildiği örnekleri görmüştük. Dahası, tanımlamaya konu olan insanlar, Öteki olarak yaratılanlar, onlarda zamanla değişti. Örneğin Avrupa tarihinde uzun bir dönem için en önemli Öteki orta ya da güney Afrika'da değil, İslam dünyasında bulunuyordu.

Bundan dolayı Öteki tanımlarını analiz ederken, tanımı yaratan ya da yineleyenlerin nisbeten değişmez özelliklerine olduğu kadar sınıfsal konumlarına, dinamik ve heterojen yapılarına da özellikle dikkat etmek gerekir. Çağdaş tanımlar geçmişten devralınırken, tanımların yinelenmesinin basit bir süreç olmadığını çözümlemeler gösteriyor. Çağdaş tanımlar daha çok tarihsel mirasın bir ürünü ve bu mirasın hüküm süren koşullar altında aktif şekilde yorumlanmasının bir sonucudur ve sınıf ilişkilerinin de izlerini taşır.

Dördüncüsü, diğer nüfuslar için olduğu kadar Avrupalı için de vücutla ilgili nitelikler, özellikle derinin rengi, Avrupa sömürgeciliğinden çok uzun zaman önce Öteki'ni tanımlamak için kullanıldı. Ancak siyah olmaya dayanarak dışlama, ek sıfatlar ve olumsuz değerlendirilen nitelikler yüklemekle her zaman ilişkili değildir; ve bu nedenle milattan önce üçüncü ve ikinci yüzyılda Greko-Romen dünyasındaki Afrikalı tanımı, onyedinci yüzyılda Kuzeybatı Avrupa'da yaratılan ve yinelenenlerden bazı önemli noktalarda ayrılır. Dahası, Öteki tanımı tek başına fiziksel özelliklere dayanmaz. Kültürel özellikler de kullanılmıştır ve bazen kültürel özellikler, fenotipik özellikleri tamamen dışarda bırakır. İslam dünyasının Avrupalı tanımı, barbarlık ve cinsellik imgelerini Hıristiyan/kâfir zıtlığı söylemi içinde büyük ölçüde kullandı.

Beşincisi, 'ırk' söyleminin gelişimi ve ardından bilimsel söylemle birleşmesi, Öteki'nin daha önceki tanımlardan kopmasını ve dolayısıyla, tanımsal içerme ve dışlama için tamamen yeni araçların yaratılmasını gerektirmedi. Avrupa'da bilimsel söylem ve bu söylemin insanlara uygulanması, laikliğe uygun olma kriterinin mevcut tanımlama ve aşağı görme biçimlerini kapsadığı ve teorisini yarattığı bir çerçevede gerçekleşti. Bilimin ortaya çıkışı, Öteki'ni belirlemek için kullanılan fiziksel özellikler dahil daha önceki aşağıda olma hiyerarşilerinin yerini almadığı için, 'ırk' söyleminin gelişim çizgisi üzerine odaklanan Öteki tanımlarının analizleri, söylemin tarihini köklerinden keyfi olarak ayırdı.

Bu, sosyal ve maddi dünyanın doğasını ölçme ve değerlendirme kriteri olarak dinden bilime doğru yavaş bir epistemolojik yön değiştirmenin gerektirdiği dönüşümü küçümsemek değildir. Bu dönüşüm, dolaylı ve dolaysız gözlem ile açıklananın dışında kalan gerçeği araştıran bir metoda izin verdiği, metodun geçerliliğini gösteren bir mantık kurduğu ve ileri sürdüğü açıklamalarda referans olarak 'tanrının istekleri' ile sınırlı kalmadığı sürece önemliydi. Yine de bilimin ilerlemesi tek başına kesinliği ve doğruluğu garanti altına alamazdı, çünkü bilimsel araştırma gündemini kısmen farklı menfaatler ve uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerin özel bir biçimi şekillendiriyordu.

II
Kavram Enflasyonu

Giriş

Avrupalı ve Kuzey Amerikalı Öteki tanımlarının seçici, eleştirel tarihsel eleştirisinin üzerine, şimdi ırkçılığın tarif edilmesi problemini ele alıyorum. 1. bölüm boyunca ırkçılıktan çok Öteki söylemi üzerinde durdum. Bu bilerek yapılan bir şeydi. Bazı analiz uzmanları söylemin farklı tiplerini ayırt etmek ister ve sadece bazı örnekleri ırkçılık olarak isimlendirirken, diğerleri yukarıdaki örneklerin tümünü ırkçılık olarak tarif etmek isteyecektir. Böylece, bu her iki grup yazar 1. bölümün içeriğinin Öteki söyleminin tarihini tam değilse de doğru bir biçimde oluşturduğu konusunda anlaşıyorsa, aralarındaki anlaşmazlık büyük oranda farklı ırkçılık *kavramları* benimsemelerinden kaynaklanacaktır. O nedenle bir önceki bölüm, kavramsal problemi bu bölümde ele almak üzere, tarihsel bir çerçeve oluşturulması için bir ilk giriş sağlıyor.

Somut sosyal oluşumların yapısal özelliklerini ve süreçlerini açıklamak için ırkçılığı bir kavram olarak kullanırken, önce kelimenin neye karşı geldiğini, hangi özelliği belirlediğini bilmek şarttır. Genel olarak herkesin bildiği Yahudiler hakkındaki Nazi söylemi, Güney Afrika'da apartheid'ın kurulmasının aklanması, İngilizlerin sömürgelerde yerleşmesi ve yönetiminin resmi olarak yasallaştırılması örneklerini göz önüne alırsak, bunun bir problem olarak ele alınması ilk bakışta garip gelebilir. Buna rağmen ırkçılık kavramının yanlışlığı, burada kanıtlanmaya çalışılmıştır. Tartışma, özünde kavramın kapsamıyla ve iki düşünceyle ilgilidir.

Birincisi, kavramı özel bir ideolojiye mal edecek şekilde belirleyenler için, ideolojinin ırkçı kategorisine girmesi için sahip olması gereken biçim ve içerik hakkında anlaşmazlık vardır. İkincisi, bazı yazarlar kavramın sadece bir ideolojiyi kastetmek üzere değil, bilinçli uygulama ve/veya istem dışı süreç veya sonuçları da kastetmek üzere kullanılması gerektiğini iddia etti. Dolayısıyla, daha geniş bir olaylar dizisini kastetmek üzere kavramın yeniden belirlendiği bir kavram enflasyonu süreci gelişti. Bu bölümde bu kavram enflasyonu sürecini eleştirel olarak gözden geçirmek amaçlanırken, aşağıda belirtilen problemlerin bazıları için 3. bölümde çözüm önerileri sunuluyor.

Bunu yapmak için ideoloji kavramı üzerinde açıklayıcı bir yorum yapmak gerekir. Bu kavramın da anlamının yanlışlığı kapsamlı bir şekilde kanıtlanmaya çalışılıyor (gözden geçirmek için, bkz Larrain 1979, 1983, Sayer 1979, Billig 1982, Macdonnell 1986) fakat bu bölümde ideoloji genel olarak, insan varlığına ve insanlar arasındaki sosyal ilişkilere bir bütün olarak (fakat onu oluşturan tüm öğeler açısından değil) başka anlamlar vererek yanıltıcı şekilde açıklayan herhangi bir söylemi kastetmek için kullanıldı. Bu yüzden, ideoloji özel söylem şeklidir. Söylemin sistematik ya da mantıksal olarak tutarlı olması gerekmez, nede kandırmak ya da yanıltmak üzere bilerek yaratılmış ve yinelenmiş olması gerekir, bu onun bir sonucu olsa da bu böyledir. Böyle bir kavram, ideoloji olarak tanımlanan söylemin sahteliğini göstermeyi mümkün kılan alternatif epistemolojik tutumu, aşağıda bilim olarak belirtilen bir tutumun var olduğunu varsayar.

İdeoloji Olarak Irkçılık

'Irkçılık' kelimesi her ne kadar genel düşünce tarzında, politik ve akademik söylemde yaygın olarak kullanılsa da kökeni çok yenidir. (Karşılaştırmak için Leech 1986) (Irk ve ırka bağlı kelimelerinin sözlükte yer almasına rağmen) *Oxford İngilizce Sözlük*'ün (OED)1910 baskısında bu kelimenin karşılığı yoktur. OED'nin

1982 eki ırkçılığı 'ayırtedici insan niteliklerinin ve yeteneklerinin ırk tarafından belirlendiğini söyleyen kuram' olarak tarif ediyor ve İngiliz dilinde ilk olarak 1930'lu yıllarda kullanıldığını kaydediyor. Bu tarihten önce bilimsel 'ırk' kuramlarını eleştirenler, karşısına aldığı ideolojik hedefi tarif etmek için ırkçılık kavramını kullanmadılar. Örneğin 1920'lerin sonunda yayınlanan geniş bir eleştiride Friedrich Hertz 'ırk nefretinden' bahsetti. (1928: 1-19) Irkçılık terimi Magnus Hirschfeld tarafından 1933-34'te Almanya'da yazılan ve ardından İngilizce'ye çevrilip İngiltere'de 1938'de basılan bir kitap için başlık olarak kullanıldı. Irkçılık'ta Hirschfeld önceki bölümde gösterdiğim gibi, hiyerarşik olarak sıralanmış farklı 'ırkların' varlığı düşüncesini bilimin gizlediğini ve bu şekilde varlığını sürdürdüğünü iddia ederek, ondokuzuncu yüzyıl iddialarını çürütmeye koyuldu. Fakat bunu yaparken ırkçılığın herhangi bir resmi tanımını yapmadı ve tartışmasında da sözünü ettiği yabancılardan korkma fobisinin ırkçılık kavramından nasıl ayrıldığını açıklığa kavuşturmadı. (1938: 227)

Kelimenin aslı ve kullanımı, iki sürecin tesadüfen çakışmasından meydana çıktı. Birincisi, 1. bölümde ana hatlarıyla belirttiğim gibi, her biri 'uygarlık' için farklı ve değişken kültürel özellik ve yeteneğe sahip olan 'ırkların' insan varlığının doğal, farklı ve sabit alt bölümleri olduğu düşüncesinin temelini dinamitleyen bilimsel kanıtların artmasıydı. İkincisi, Almanya'da faşizmin yükselişine ve kısmen bilimden destek alarak aklanan 'ırk' düşüncesinin Yahudileri Almanya'da yabancı ve aşağı 'ırk' olarak tarif etmek için Hitler ve Alman Nazi partisi tarafından kullanılmasına karşı bir tepkiydi. (Maser 1970) Almanya'da Yahudilere karşı Nazi kampanyası (bkz. Krausnick ve diğerleri 1968, Peukert, 1987) gündeme gelince, Avrupa'nın başka yerlerinde ve Kuzey Amerika'da Yahudilerin ve Alman nüfusun diğer kesimlerinin dışlanması ve soykırıma uğratılmasını yasallaştırmak için 'ırk' söyleminin ne şekilde kullanıldığının giderek bilincine varıldı. Politik eylemciler için olduğu kadar bazı akademisyenler ve bilim adamları için de

Nazi Almanya'sında 'ırk' düşüncesinin kullanılış biçiminin tutarlı bir reddinin formüle edilmesi zorunluluk haline geldi.

Bu iki gelişme birbirini destekledi. 1930 ve 1940'lı yıllarda yayınlanan, 'ırk' düşüncesinin belli şekilde kullanımını ya da bazı durumlarda düşüncenin kendisini açıkça eleştiren birkaç kitaptan, 'ırk' söyleminin bilimsel konumu üzerine tartışmaların şiddetlendiği net bir şekilde anlaşılıyor. Bu eleştiriler arasında bir birlik olmamasına rağmen, 'ırkın' biyolojik bir olgu olduğu iddiasının eleştirel değerlendirilmesinin yapılması, akademik ve bilimsel dünyada örnek bir değişikliğin göstergesiydi. Bu eleştirel değerlendirmenin hedefi ırkçılık olarak belirlendi. (Örneğin Hirschfeld 1938)

Birliğin olmaması dönemin önemli yazını kısaca gözden geçirilerek kanıtlanabilir. *Biz Avrupalılar: 'Irka Bağlı' Problemlere Bir Bakış*, Huxley ve Haddon (1935) adlı kitapta farklı ve başka 'ırklar' düşüncesini sürdürmek için hiçbir bilimsel kanıt olmadığı ve 'ırka bağlı biyolojinin' sahte bir bilim olduğu iddia ediliyordu. Kitabın büyük bir bölümü vücut özelliklerine bağlı sınıflamaların bilimsel olarak çürütülmesine ve genetik biliminin insan yapısındaki değişikliklerin anlaşılmasına yaptığı katkının değerlendirilmesine ayrıldı, ve buradan Huxley ve Haddon, 'ırk' kelimesinin bilimsel sözlükten atılması ve yerine 'etnik grup' konması sonucuna vardı. (1935: 108, 164, 268) Bu önerileri için gösterdikleri gerekçeler, en azından kısmen, politikti.

Huxley ve Haddon diğer birçok sahte bilimsel terimler gibi 'ırk' teriminin de 'duygulara mantıksal açıklama bulmak' için kullanılabildiğini (1935: 262) ve bilimin, politik yaşamda kullanılan düşüncelerin gerçeklik değerini belirlemekle sorumlu olduğunu ileri sürdü. (Huxley ve Haddon 1935: 287) Özellikle İskandinav ya da Yahudi 'ırklarının' varlığını reddederek Almanya'da o zamanki güncel durumdan bahsettiler ve Nazilerin 'ırk' teorilerini 'aşırı tutkulu ırkçılığın amentüsü' olarak belirlediler. (1935: 277) Devamında 'Irksalcılık bir mit, hem de tehlikeli bir mittir. Korunmasız çıplak haliyle yeterince çirkin görünecek bencil ekonomik hedefleri

saklayan bir örtüdür' dediler. (1935: 287) Bir mit olarak ırksalcılık, milliyetçiliği haklı çıkarma çabası olarak açıklandı.

Haddon ve Huxley 'ırk' düşüncesinin bilimde her türlü kullanımını reddeder ve hemen arkasından Nazı 'ırk' ideolojilerini kasdetmek üzere ırksalcılık kavramını kullanırken, yazıları biyolojik sınıflandırmanın anlamı üzerine düştükleri çelişkiyi gösteriyor. Her ne kadar 'Avrupalı adam [ag] tiplerinin her türlü biyolojik düzenlemesi hala öznel bir süreçtir' iddiasında bulunsalar da, (1935: 166) özellikle deri rengi, saç ve burun şekli için 'en uygun ve kolay gözlenen bu nitelikler' diyerek böyle bir süreç kurmaya devam ettiler. Buradan şu sonuca ulaştılar:

> Böylece insanoğlunun üç ana grubunu ayırtedebiliriz:
>
> 1- Siyah kıvırcık saç, kara ya da koyu kahve rengi deri, ve geniş bir burun.
>
> 2- Siyahtan sarıya kadar her renkte dalgalı ya da kıvırcık saç, koyu kahverengiden beyaza kadar ten rengi, ve tipik olarak genellikle yüksek kemerli normal ya da dar burun.
>
> 3- Dümdüz koyu renk saç, sarıya çalar ten rengi, geniş ve düşük kemerli olmaya eğilimli burun. (1935: 169-70)

Bilimsel kanıtlar konusundaki üstünlüklerine rağmen, ki buradan biyolojik sınıflamaların öznel olduğu sonucuna vardılar, ondokuzuncu yüzyıl sınıflamalarından sadece grupları 'zenci', 'Kafkas' ve 'Moğol' olarak etiketlemeyip, bunları 'ırklar' değil de 'etnik gruplar' olarak tanımlamakla ayrıldılar.

Jack Barzun, Huxley ve Haddon'unkine benzer bir amacı daha tutarlı şekilde izliyordu. *Race, a Study in Modern Superstition* (Çağdaş Hurafeler Üzerine Bir İnceleme; Irk) adlı çalışmasında (1938) Barzun, 'race thinking... in açığa vurulmamış birçok güdüden sorumlu tutulabilecek yanlış bir düşünce tarzı' olduğunu göstermek için 'ırk' söyleminin eleştirel bir tarihini önerdi (1938:26) fakat insan türleri ile ilgili hiçbir biyolojik sınıflama ilkesi düzenle-

medi. Üçüncü Reich'ı ırksalcılığın en pervasız havarisi' olarak tanımlayarak Nazi Almanyası'ndan açık bir şekilde bahsetti, (1938: 6) fakat ırksalcılığa kabaca 'Avrupa kökenli bir olgu' olarak yaklaştı (1938: 10) Barzun açık olmamakla birlikte, 'ırkcı düşünce' olarak bahsettiği şeyi tanımlamak için ırkçılık yerine (Huxley ve Haddon gibi) daha çok ırksalcılık kavramını kullanmış görünüyor.

1942 yılında yayınlanan bir kitapta oldukça farklı bir sav öne sürüldü. Ruth Benedict Irk ve Irkçılık'ta, Barzun'un ırkın çağdaş hurafe olduğu iddiasını reddetti ve ırkın 'kalıtsal özelliklere dayanan bir sınıflandırma' olduğunu (1983:6) ve 'bilimsel araştırma alanı' oluşturduğunu (1983:96) ileri sürdü. Üç ana ırkın Kafkas, Moğol ve zenci olarak belirlenebileceğini öne sürdüğü zaman Benedict, (1983: 31-2) bir önceki bölümde gözden geçirdiğimiz ondokuzuncu yüzyılın antropolojik ve biyolojik sınıflamalarının çoğunu haklı gösteriyordu. Fakat ırkın bilimsel araştırılması olarak tanımladığı şeyi, 'bir etnik grubun doğa tarafından doğuştan aşağı olmaya mahkum edildiği, diğerinin kaderinde ise doğuştan üstünlük olduğu şeklindeki dogma' dediği ırkçılıktan ayırdı. (1983:97) Bu yüzden, ırkçılık kavramı bilimsel kanıtlarla çelişen ve dolayısıyla bilimin reddine varan bir grup savdan söz eder. Bunun yanında Benedict ırkçılığın 'bizim zamanımızın bir ürünü', 'yüksek Avrupa uygarlığının bir ürünü' olduğunu ileri sürdüğü zaman (1983: 2; karşılaştırın Puzzo 1964, Montagu 1974: 21-2) ırkın zamana bağlı ve coğrafi olarak belirli bir olgu olduğunu iddia etti.

Race and Racism'in ilk kez yayınlandığı aynı yıl, Ashley Montagu'nün yazısı *Man's* [ag] *Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race* (İnsanoğlunun En Tehlikeli Miti: Irk Safsatası) yayınlandı. Yazıda Montagu ırkçılığı şu şekilde tanımladı:

> 'Irk' denen şeyin vücut ve ruhun özelliklerini, insan varlığının ve ulusların kişiliğini belirleyen en önemli şey olduğunu iddia

> 'Irk' denen şeyin vücut ve ruhun özelliklerini, insan varlığının ve ulusların kişiliğini belirleyen en önemli şey olduğunu iddia eden bir ideolojidir. Dahası 'ırk' denen bu şeyin, hücrenin kalıtımı sağlayan sabit ve değiştirilemez bir parçası olduğunu, bu parçanın nesilden nesile taşındığını ve her bireyde kişilik ve kültürün bir ifadesi olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. (Montagu 1974: 14)

Irkçılık kavramı tanımında anlaşma sağlanmasına rağmen, Montagu'nün tırnak işareti kullanması, Benedict'in 'ırkın' bilimsel olarak incelenebilecek biyolojik bir gerçeklik olduğu şeklindeki iddiasına katılmadığını gösteriyor. Montagu 'sınanmamış gerçeklere ve kanıtlanmamış genellemelere dayandığı için, verilen yanlış anlamların altında ezilen bİR "ırk" terimini sözlükten tümüyle çıkartmak daha iyi olur' savını öne sürdü. (1974: 62; ayrıca 1964: 18)

Bu yazından iki analitik nokta ortaya çıkıyor. Birincisi, ırkçılık kavramı özgün haliyle 'ırk' söyleminin varlığını gerektirir çünkü insan türlerinin fenotip olarak belirlenmiş birkaç farklı 'ırktan' oluştuğu, ve bu 'ırkların' ast/üst hiyerarşisi içinde sıralandığı şeklindeki ondokuzuncu yüzyıl inanışına uygun olarak tanımlanmıştır. Bu karşılıklı ilişki, Benedict'in kitabına verdiği *Race and Racism* adından da tam olarak anlaşılıyor. (1983) İkincisi, ondokuzuncu yüzyılın 'race-thinking'ini ırkçılık olarak adlandırmak, onu aynı zamanda bilimsel bir hata olarak adlandırmaktır. Bilimsel alanda ondokuzuncu yüzyılın bu 'ırk' düşüncesine karşı çıkış iki yönde gelişmiş, biri bu karşılıklı ilişkiyi korurken diğeri bağlantıyı kopartmıştır. Böylece eleştiri sırasıyla ya 'ırk' söylemini yeniden tarif ederek sürdürmeye, ya da hem 'ırk' söylemini hem de bu söylemin sözünü ettiği gerçeği reddetmeye yol açtı.

Dolayısıyla Benedict'in savı Huxley ve Haddon, Barzun, Montagu tarafından öne sürülenlerden hayli farklıydı. Diğerleri 'ırk' söylemini reddetmeye çalışırken, Benedict bilimsel bir kavram olarak sürdürmeyi istedi ve bunu, 'ırk' söyleminin biyolojik hiyerarşi şeklinde özgün kullanımının bilim tarafından haklı gösterile-

meyeceğini belirterek yapmaya çalıştı. Böylece Benedict'in ırkçılık tanımı, 'ırk' söyleminin sürdürülmesine ve haklı çıkarılmasına hizmet etti. Yine de bu yazarların tümü ırkçılık ya da ırksalcılık kavramını çok özel bir ideolojiyi, yani onsekizinci yüzyıl sonu ve ondokuzuncu yüzyıl bilimsel düşüncesinin ürününü kastetmek için kullanma konusunda anlaştı. Bölüm 1'de ana hatlarıyla ele alınan Diğer'in Avrupalı tanımının uzun tarihini göz önüne alırsak, sadece onsekizinci yüzyıl sonundan günümüze gelen ve farklı bir biyolojik gruptan bahsederken açıkça 'ırk' söylemini kapsayan tanımlar ırkçılık olarak belirlenebilir. Diğer'in daha önceki tüm tanımları bu ırkçılık tarifinin dışında kalır ve dolayısıyla farklı ideoloji ya da ideolojiler olarak nitelendirilir. Bu önceki tanımları 'etno merkezli' olarak belirtmek yaygındı. (Örneğin Puzzo 1964:579-81, Montagu 1974:21)

İkinci Dünya Savaşı tecrübesi ve Hitler'in 'Yahudi Sorununa' getirdiği 'kesin çözümün' sonuçlarının bilinmesi (Dawidowicz 1977, Fleming 1986) 'ırk' söyleminin gelecekte benzer amaçlarla kullanılmasını önlemeye çalışmak için 1945'den sonra yeni girişimlere yol açtı. En önemli girişim UNESCO tarafından yapıldı ve amaçlarına haklılık kazandırmak için bilimin katkısını, uluslar arası işbirliği ve görüş birliği talep etti.1950 ve 1960'larda düzenlenen dört ayrı oturumda uluslararası saygınlığı olan bir grup bilim adamından 'ırk'ın doğası ile ilgili bilimsel kanıtları özetlemesi istendi. Amaç, 'kesin çözüm' denen barbarlığın bilimsel olarak savunulamaz bir terime dayandığını kanıtlamak idi. (Montagu 1972: x) 'Irk' üzerine toplanan dört UNESCO oturumundan sadece dördüncüsü ırkçılığın tanımı üzerinde açıkça durdu. İlk iki demeç terime iç yer vermezken, üçüncüsü biyolojik kanıtların 'ırkçılık öğretisine' ters düştüğünden söz etti (Montagu 1972: 154) ancak bu kanıtların ne olduğunu belirtmedi. Bu üç oturum esas olarak 'ırkın zihinsel yetenek, huy ve sosyal alışkanlıkları belirlediği efsanesini' yıkmak için toplanmıştı (Montagu 1972:3) ve sadece dördüncüsü ırkçılığın doğasından doğrudan söz etmek üzere kapsamını genişletti.

Dördüncü UNESCO oturumu Benedict ve 1930'lu yılların diğer yazarları tarafından önerilen tanımı tekrarlıyor. (Fakat kısaca göreceğimiz gibi ayrıca tanım sayısını şişiriyor.) 'Böylece oturum ırkçılığı, insan biyolojisi hakkındaki bilimsel bilginin tahrif edilmesi olarak belirliyor: 'Irkçılık, değişmez ve kalıtsal psikolojik ve kültürel nitelik ifade eden terimleri kullanarak grupları hiyerarşik olarak düzenlemek için bilimsel temel olduğu iddia ederken yalan söylüyor.' (Montagu 1972: 158) Benedict'le ortak olarak bu tanım, her biri şu ya da bu şekilde doğal ve kaçınılmaz olarak diğerlerinden ayrılan insan grupları arasında yanlış bir şekilde hiyerarşi belirleyen savları içermektedir.

Benedict'in yaptığı tanımın özü 1960 ve 1970'li yıllarda Van den Berghe (1978:11) ve Banton (1970) gibi yazarlar tarafından tekrarlandı. Banton 1960'ların sonunda ırkçılığı 'bir adamın [ag] davranışlarını, ayırıcı niteliklere sahip farklı ırksal soylardan kalıtsal olarak aldığını ve genellikle karşılıklı olarak ast/üst ilişkileri geliştiğini kabul eden doktrin' olarak belirledi. (Banton 1970:18) O da açıkça 'ırk' konusundaki ondokuzuncu yüzyıl bilimsel tartışmalarına başvuruyor, bu düşüncelerin bilimsel olarak güvenilir olmadığından yola çıkarak ırkçılığın öldüğü sonucuna varıyordu (1970:28, ayrıca Puzzo 1964:586) Banton bu ondokuzuncu yüzyıl bilimsel doktrinini sonradan ırkçılıktan ziyade 'ırka bağlı tipoloji' olarak belirledi. (1977:27-8, 47, 1980:28) ve böylece, en azından kendini memnun etmek için, sosyolojik analizdeki kavram olarak ırkçılık kavramını kullanımdan kaldırdı. (Banton 1987 ix)

Banton'un ırkçılık kavramını reddetmesi, ırkçılık kavramının özgün halinin 1930 ve 1940'lara özgü tarihsel söylem ve politik stratejiler tarafından şekillendirilmesi gerçeğinden kaynaklanan dört sorunun göstergesidir. Birincisi, ırkçılık kavramı büyük oranda 'ırk' düşüncesinin özel bir anlamına bilimin verdiği onayı bilinçli olarak geri çekme çabası sırasında oluşturuldu. Bu da varsayılan gerçeklikten bu ideolojiye doğru değişim geçiren ondokuzuncu yüzyıl bilimi ürününün reddini gerektirdi. Fakat değişimin ger-

çekleşmesi sürecinde ırkçılık, bu özel ideolojik amaca yönelik olarak dar bir şekilde tanımlandı ve diğer sosyal söylemlere uygulandığı zaman ya da sosyal söylem değiştiği zaman söylemin anlamsız kalması gibi bir sonuç çıktı. Ondokuzuncu yüzyıl 'ırk' söyleminin olmaması halinde analiz yapan, sadece, ilgili tüm iddialarla birlikte ırkçılığın var olmadığını ya da buhar olup gittiğini söyleyebilir.

Bu özellik dördüncü UNESCO oturumunda 'ırk' üzerine demeci tasarlayanlar tarafından fark edildi. Demeç, insan türlerinin biyolojik olarak farklı gruplar hiyerarşisinden oluştuğu yolundaki sahte iddiaların yaygın olarak teşhir edilmesinin, ırkçılığın içeriğini değiştirdiğine işaret ediyor.

> [Irkçılık] ne zaman grup farklılıkları kaynağının biyolojik olduğunu kanıtlama çabalarında başarısızlığa uğrasa, ilahi amaç, kültürel farklılıklar, eğitim standartlarında eşitsizlik terimlerine ya da onun süregelen ırkçı inanışlarını maskelemeye yarayacak diğer doktrinlere sığınır. (Montagu 1972: 159)

Diğer bir değişle, ondokuzuncu yüzyıl ırkçılığının sahte ve politik açıdan tehlikeli bir doktrin olarak teşhiri, sosyal söylemi değiştirdi ve sonuç olarak 'ırkın' kültürü belirlediği şeklindeki net iddialar ya sürdürülemez, ya da halkın bilgi alanı dahilinde ifade edilemez oldu, çünkü (her ne kadar resmi olmayan alanlarda ifade edilmeye devam etse ve elbette kaybolmamış olsalar da) kabul edilebilir tartışma sınırları dışındadırlar. Dolayısıyla kişinin önünde ya ırkçılığın yok olduğu sonucu seçenek olarak durur, (Banton ve diğerlerinin yaptığı gibi) ya da ırkçılığın birden fazla şekil alabilen bir ideoloji olduğu iddiasını ifade etmek için ırkçılık tanımı gözden geçirilerek düzeltilmelidir.

Daha sonra bu ikinci görüşün lehinde tartışacağım, (fakat aynı zamanda UNESCO demecinde ana hatları çizilen özel formülasyon aleyhinde tartışacağım) fakat, tarihsel olarak özgün bir ürün olması

nedeniyle Benedict'in ırkçılık tanımının bu çerçeve dışında sınırlı kullanımı olması gerektiği tezimi devam ettirmek için, bu iddiayı şu anki amacım doğrultusunda şimdiden öne sürdüm. Bunun farkına bir kez varıldığı zaman, Banton'un ırkçılık kavramını reddetmesine bir alternatif vardır; bu, ondokuzuncu yüzyıl biliminin ideolojik ürününden 'bilimsel ırkçılık' olarak söz etmektir. Bu terimleri Comas (1961' ve ben (Miles 1982:21) diğerleriyle birlikte kullandık, (örneğin Rich 1986; 13) bu kavram stratejisi üzerinde detaylara girdik. Bu ise ırkçılığın bir tür tanımını gerektirir ki, bu bilimsel biçim daha sonra tekrar değineceğim gibi buna bir örnektir.

İkincisi, ırkçılığın bu daha önceki tanımı, ondokuzuncu yüzyıl bilimsel kuramları üzerinde odaklanarak, ırkçılığın her zaman ve dolayısıyla yalnızca, çoğunlukla biçimlendirilmiş deneysel kanıtlarla doğrulanan, düzenlenmiş ve göreceli olarak tutarlı bir grup iddia olduğunu varsayma eğilimi gösterdi. Buna örnek olarak Banton'un önceki tanımlamalarında ırkçılığı doktrin olarak tanımlamasını gösterebiliriz. Böyle bir tanım, anlamlarını söylenmemiş iddialar ve kabullerden ya da nedensel belirlemelerden çıkartan ve yapılarında açık bir 'mantıksal' yapı oluşturma kriteri sağlamayan daha az biçimsel yapıdaki iddiaları, basma kalıp yakıştırma ve sembolik tanımlamaları dışlar. (Rex 1970:12 ile karşılaştırın.)

Üçüncüsü, ırkçılık kavramının bu özgün tanımı, içinden çıkılmayacak şekilde karmakarışık olmaya ve sonuçta 'ırk' düşüncesini haklı göstermeye eğilimliydi. Çünkü ırkçılığın tanımı ondokuzuncu yüzyılın 'ırk' söylemi ile sınırlıydı, ve bu çerçevede ya (Benedict'in yaptığı gibi) 'ırk' düşüncesine bilimsel onay veriliyor ya da gerçek bir referansı olmadığı temelinde açıkça reddedilmiyorken 'ırkın' kültürü belirlediği şeklindeki bilim dışı formülü reddediyor, 'ırk' düşüncesi ise sorgulanmadan ve karşı koyulmadan kalıyordu. Böylece ırkçılık sahte bir doktrin olarak teşhir edildi, fakat insan soyunun 'ırklara' ayrıldığı kural olarak ve bazen açıkça kabul edildi. Barzun'un terimlerinden, bir çeşit biyolojik sınıflamaya anlamlı ve kullanılabilir diyerek onay veren terim olarak 'race-thinking' kaldı.

Dördüncüsü ırkçılık, dışlayıcı eylemleri ve sonunda da soykırımı haklı çıkarmak üzere kullanılan 'ırk' hakkındaki inanışlar grubuna bağlanmış bir etiket olduğu için, tarihsel söylem ırkçılık kavramının kendisiyle birlikte önemli ahlaki ve politik içerik taşıdığını kanıtlıyor. Bir grup önermeden ırkçılık olarak bahsetmek ve bu önermeleri kullanan kişiye ırkçı demek, sonuç olarak bunları Hitler'le ve faşizm ile ilişkili kılmaktır. Dolayısıyla liberal ve insancıl geleneklere göre düşünüldüğü zaman, ırkçılık kavramının başvurduğu düşünceler ve iddialar, ırkçılık terimini türeten ve kullanan yazarlara göre ahlaki olarak ayıp ve politik olarak kabul edilemezdir. Bu yüzden ırkçılık, ondokuzuncu yüzyıl bilimsel araştırmalarına dayanan iddiaların reddedilmesinin bilimsel olarak haklı çıkarılmasını gerektiren bir kavramdı, fakat ayrıca kabul edilebilir inanışların ne olduğu hakkında açık bir değer yargılaması içerdi.

> Bu konuda benim savım, ırkçılığın ideoloji olarak ilk kez belirlendiği tarihi şartlarda ırkçılığa şekil verildiği, bu tarihi şartlar dışında ırkçılığın ya çok az anlam taşıdığı ya da anlamsız kaldığıdır. Görüldüğü gibi 1967 UNESCO demeci bu tanımı bir ideolojinin biyolojik bir referansa ihtiyacı olmadığı, fakat 'ilahi amaç, kültürel farklılık, eğitim standartlarında eşitsizlik ya da süregelen ırkçı inanışlarını maskelemeye yarayacak diğer doktrinleri' kullanabilir mantığı temelinde gözden geçirerek değiştirmeye çalıştı. (Montagu 1972: 159)

Bir başka deyişle ırkçılık sadece kesin bir biyolojik içerik ya da referansa sahip bir ideoloji olarak tanımlanamaz.

Banton'un ırkçılığın doğası üzerine ilk analizini eleştirel olarak değerlendirirken benzer bir sav ileri süren John Rex, 1967'de UNESCO grubunda toplanan bilim adamlarından biri idi. Rex, grup farklılıklarını belirleyen ve meşruluk kazandıran biyolojik temelli iddiaların yerini, oldukça farklı söylemlerden kaynaklanan işlevselliğin aldığını öne sürerek şunları iddia etti:

> bütün bu teorilerdeki ortak öğe, belli bir grup ve bu grubu oluşturan genetik olarak bağlantılı alt gruplara (örneğin aile, soy) üye olmak ile değerlendirilen niteliklere sahip olmak arasındaki bağlantının tamamıyla deterministik olduğunu görmeleridir. (Rex 1970: 159)

Bir başka deyişle ırkçılık kavramı, insan grupları arasındaki eşitsizliği meşru kılmak için insan türünün farklı gruplardan oluştuğunu öneren her iddiayla ilgilidir.

Bu belirlemeye göre, ırkçılık kavramı söylemin içeriğinden çok işlevle ilgilidir: Belirlemenin hedefi artık belirli bir ideolojinin içeriği değil, fakat niyet ve/veya grup farklılıklarıyla ilgili herhangi bir deterministik iddianın sonucudur. Bölüm 1'de sunulan tarihsel malzemeyi çözümlemek için böyle bir belirlemeyi kullanmak genellikle kapsamlı sonuçlara götürür. Bu bölümde tartışılan Öteki tanımlarının tümü olmasa da büyük bir kısmı, sahip olduğu biyolojik ve/veya kültürel niteliklerin çeşitlilik göstermesi nedeniyle Öteki'ni farklı bir grubun üyesi olarak belirler ve tanımların çoğu da eşit olmayan davranışları ya gerçekten haklı çıkarır, ya da buna olasılık tanır. Örneğin Avrupalıların Müslümanları tanımlarken onların doğuştan zorba ve şehvetli olduğunu iddia etmesi, Rex'in belirlemesine göre ırkçılığa bir örnek teşkil eder.

Fakat kavramın kapsamındaki bu enflasyon, 1. bölümde anlatılan örneklerin tümünü olmasa da büyük kısmını içerir. Eşitsizliği haklı göstermek için biyolojik ya da kültürel olarak farklı olarak belirlenen bir gruba deterministik tarzla atfedilen her türlü nitelemeyi kapsayacak şekilde tanımlamayı genişletmek, 'Kadınlar sorumluluk gerektiren mevkilere getirilmemeli, çünkü duygusal karakterleri mantıklı kararlar almalarına engel olur.' ve 'İtalyan lokantalarına gitmem, çünkü İtalyanlar çok kaba.' gibi iddiaları da yanında getirir. Dolayısıyla savları birbirinden ayırmak imkansız hale gelir, ve verdiğimiz ilk örneği cinsel ayırımcılık olarak ayırt edemeyebiliriz. Dahası -en azından bir kısmı- ırkçılığın işlevsel bir

tanımına dönüşen tanım, bu yüzden, eşitsizliği açıkça haklı göstermediği ya da bunu amaçlamadığı sürece, tamamen tarife dayanan ifadeleri dışında bırakmalı.

Böylece bu gözden geçirilerek düzeltilmiş ırkçılık kavramı, deterministik iddiaların kapsamlarını dikkate almadan işlevleri üzerinde yoğunlaşarak, kadınlar ve ulusal olarak farklı nüfuslar hakkındaki deterministik iddiaları içermek ve dışlamayı haklı göstermeye yaramayan deterministik iddiaları dışlamak için, ırkçı ideolojinin sınırlarını aynı anda genişletiyor ve daraltıyor. (Miles 1982: 72-9) Aklımızda sadece ideolojiyle bağlantılı bir ırkçılık kavramının bulunmasını istiyorsak, bu kavram enflasyonunu düzeltmenin bir yolunu bulmalıyız. Fakat bunu ele almadan önce kavramın anlamındaki genişlemeyi değerlendirmeliyiz.

Kurumsal Irkçılık

Irkçılığı 'gruplar arasındaki ayırımcı ilişkilerin biyolojik temelde haklı olduğu safsatasına dayanan insanlık dışı inanışlar ve eylemler' olarak bir kez daha tanımlayan UNESCO'nun 1967 demeci kavram sayısını arttırdı. (Montagu 1972: 158) UNESCO, söylemin yanı sıra uygulamaları da kavram kapsamına katmak için yaratılan enflasyonu haklı çıkarmayı ihmal eder ve bu enflasyonun ne anlama geldiğini araştırmayı başaramazken, diğer yazarlar bu enflasyon mantığını 1960'lardan bu yana birbiriyle bağlantılı iki yönde sürdürdü. Birincisi, bilerek ya da bilmeden bir diğerine bağımlı bir grubun sürekli dışlanmasıyla sonuçlanan tüm süreçleri ırkçılık olarak tanımlamak oldu. Buna çoğunlukla kurumsal ırkçılık kavramı el koydu. İkincisi hakim grubun üstünlüklerini korumak ve/veya bağımlı grubun eşit olmayan konumunu devam ettirme ya da pekiştirme amacı güden bütün bu etkinlikleri ırkçılık olarak belirlemek oldu. Her iki durumda da hakim ve bağımlı gruplar genellikle deri rengine göre, yani sırasıyla 'beyaz' ve 'siyah' olarak adlandırılır, doğal sonuç olarak ırkçılık, tanıma göre, bilerek ya da bilme-

den, 'beyaz' insanlar tarafından 'siyah' insanın zararına gerçekleştirilen bir süreçtir.

Yukarda, ırkçılığın eski tanımını esas olarak belirleyen tarihsel gelişmenin faşizmin yükselişi ve Avrupa'da Nazilerin soykırımı uygulaması olduğunu savundum. Yeni tanımlar oldukça farklı tarihi şartlarda, Afrika kökenli Amerikalıların Amerika'daki eşit olmayan konumlarına karşı yürüttükleri mücadele şartlarında şekillendi. Birleşik Devletler'de güneyin kırsal alanlarında ve kuzeydeki şehirlerde maddi yoksulluk ve dışlayıcı uygulamalar, yirminci yüzyılda kapsamı ve şiddeti artan bir politik direnişe yol açtı. (bkz. Essien-Udom 1962, Pinkney 1976, Blair 1977, Sitkoff 1981) 1960'ların direniş ve ayaklanma şartları altında Carmichael ve Hamilton, neyin etkili bir politik analiz ve strateji olduğunu gösteren *Black Power* yayınladı. (1968) Irkçılığı 'ırksal' bir grubu hakimiyet altına almak ve bu grup üzerinde kontrol sağlamak amacıyla karar ve politikaların ırk düşüncesine *dayandırılması*' olarak belirlediler. (1968:3) Açık ve bireysel olan ırkçılığı bir yana, kapalı ve kurumsal olan ırkçılığı (bunu sömürgecilik olarak da tarif ettiler) diğer yana ayırdılar. Birincisi bireylerin açık eylemleri olarak, ikincisi ise 'siyah' insanları onların zararına bir konumda tutan ve 'siyah karşıtı tutum ve uygulamaların aktif ve yaygın şekilde etkili olması' na dayanan eylem ya da eylemsizlik olarak tanımlandı. (1968:5) Böylece ırkçılık kavramının anlamı sadece inanışları kapsamak üzere değil, fakat daha önemlisi, 'siyah' insanların bağımlılığını devam ettirme ya da arttırma ile sonuçlanan bireysel ve kurumsal tüm eylemleri de kapsayacak şekilde genişledi.

Bazı Amerikalı akademisyenler bu kurumsal ırkçılık düşüncesini aldılar ve bu düşünceyi ana kavramın önyargı, ana paradigmanın yapısal olarak sosyal ve psikolojik olduğu bir akademik söylem içinde daha tutarlı kılmak ve daha fazla analitik güç kazandırmak için çalıştılar; bu kavram ve paradigma problemin özünü bireylerin bilgi hatalarında buluyordu. (Henriques, 1984: 65-81) Bu çabaların tümü hedefine ulaşmadı. Örneğin Knowles ve Prewitt (1969) ku-

rumsal ırkçılığın resmi bir tanımını yapmayı başaramadı, fakat sanki, kurumlarda 'siyah yurttaşların... sürekli olarak renkleri yüzünden cezalandırılmasını' garanti altına alan ama ne isteyerek ne de 'bilinçli bağnazlık' tarafından güdülenen uygulamaları kastetmek istiyor. (1969: 4-7) Kendi kavramlarını açıkça belirleme konusunda Blauner daha dikkatli. Irkçılık kavramının tanımının sadece önyargılı bireysel davranışları değil, 'beyaz' hakimiyetini devam ettiren süreçlerden de bahsedecek şekilde genişletilmesi gerektiğini savunuyor:

> Kontrolü -beyazların beyaz olmayanlar üzerindeki kontrolüdevam ettiren süreçler ana sosyal kurumlarda vardır... Dolayısıyla harekete geçirici güç olarak önyargıya fazla ihtiyaç yoktur. Bu doğru olduğu için, nesnel bir olgu olarak hakimiyet ve hiyerarşi gerçekleri içinde yer alan ırkçılık ile ırkçılığın yanı sıra gelen önyargı ve diğer duygu ve güdüler arasında temel bir ayrım vardır. (Blauner 1972: 9-10)

Böylece Blauner, Carmichael ve Hamilton'un bireysel ve kurumsal ırkçılık ayrımına benzer şekilde ırkçılık kavramını iki farklı olguyu kastetmek üzere genişletti. Blauner'ın 'önyargı' ya da 'beyazların beyaz olmayanlar üzerindeki kontrolü'nü garanti altına alan süreçleri tanımlamayı sağlayacak kriteri belirlemeyi başaramaması önemlidir.

Kavramın izlediğini belirttiğim ikinci yol, 'önyargılı inanışlar' dan daha fazlasını kastetmek için ırkçılık kavramını açıkça genişleten Wellman temsil ediyor. Wellman kavramı kişisel önyargıyı kastetmek üzere kullanırken, 'ırkçılığın ana özelliğinin ... ırk temelinde üstünlük sağlayan bir sistemin korunması' olduğunu iddia ediyor (1977: 221-22) ve buradan 'ırkçılık, ırksal bir grubun diğer bir ırksal gruba bağımlılığı temelinde bir yapısal ilişkidir' iddiasında bulunuyor. (1977:35) Wellman'ın genişletilmiş tanımı bu yüz-

den, ırkçılığı oluşturduğunu düşündüğü inanış veya duygular ve uygulamaları kastediyor ve bunu içerikleri temelinde değil, sonuçları temelinde yapıyor:

> Bir tutum, ırksal zarar temelinde sosyal düzenlemeyi savunduğu, koruduğu, ya da güçlendirdiği zaman ırkçıdır. Irkçılık bir duygunun sonuçları tarafından belirlenir, dış görünüş özellikleri ile değil ... Beyaz ırkçılık, derilerinin rengi yüzünden elde ettikleri özel kazanımları korumak için beyaz insanların yaptıklarıdır. (Wellman 1977: 76)

Blauner ve Wellman'ın iddialarında ortak olan şey, kavramın sadece söylemleri (biçimli ya da şekilsiz) içermemesi, (ya da fazla söylem içermemesi) fakat ayrıca (ve daha önemlisi) bir grubun diğeri tarafından bağımlı hale getirilmesi ya da alıkoyulması ile sonuçlanan tüm etkinlikler ve süreçleri (kökenleri ya da güdüleri ne olursa olsun) içermek üzere kavramın genişletilmesidir. (Williams ile karşılaştırın 1985: 329-30) Dolayısıyla ırkçılık kavramı bir dizi olguyu (bilerek ya da bilmeden yapılan eylem ya da süreçleri olduğu kadar düşünceleri de) kastetmek üzere kullanılıyor, fakat bir grubun diğeri üzerinde hakimiyeti ile ilgili sonuçları üzerinde özel bir vurgu yapılıyor. Bu gruplar sırasıyla 'siyah' ve 'beyaz' olarak tanımlanır ve bu nedenle ırkçılık 'beyaz' insanların tasarladığı ve 'siyah' insanlara uyguladığı bir şey olarak kavranır.

Irkçılığı tamamen 'beyaz' bir olgu olarak belirleyen daraltıcı ifade, ırkçılığın anlamındaki bu enflasyonu yanı sıra takip eder. Sadece 'beyazların' duygularını ifade etmesi ve ırkçılık olarak belirlenen yöntemlere göre davranmaları Wellman'a göre bir tanım sorunudur. Bu iddia, sadece 'ırkçılık bir beyaz sorunudur çünkü gelişmesi ve sürekli kılınmasından beyazlar sorumludur' iddiasında bulunmakla kalmayıp (1978:10) ırkçılığın 'çok eski çağlardan beri farkında olarak ya da olmadan beyazların içine kök salmış' ve

'Beyazları patolojik ve şizofren bir konumda bırakan sahte bir üstünlük konumuna getirerek onları yanıltan' psikolojik bir düzensizlik olduğunu söyleyen Katz, tarafından onaylandı ve geliştirildi. (1978: 14-15) Böylece ırkçılık kavramı 'siyahların' bağımlılığını sürdüren tüm eylem ya da eylemsizlik, duygu ve sessizliğin yanı sıra bütün yaşam deneyimlerini ve dünyada oluşlarını biçimlendirmesi anlamında, tüm 'beyazların' şizofreninin bir biçimine yakalandığını da kast ediyor. Özetle tüm 'beyazlar' evrensel olarak ve kaçınılmaz bir biçimde ırkçılık hastalığına yakalanmıştır.

Bu Amerikan teorileri etkili olduğu kadar tartışmalıdır da. Kurumsal ırkçılık kavramı 1960'lı yılların sonuna doğru ve 1970'lerin başında analiz yapan bazı İngilizler tarafından fark edildi (Leech 1986:85) ve o andan itibaren İngiltere örneğini çözümlemek için kullanıldı. (Örneğin Allen 1973; Dummett 1973, Sivanandan 1982, Liles ve Phizacklea 1984) Kavramın kullanımı işte yine kısmen tarihi şartlar altında açıklandı. Her ne kadar 1960'larda resmi politika alanında biyolojik açıdan aşağıda olma teorileri sıkça açık şekilde ifade edilmese de, ondokuzuncu yüzyılın 'ırk' teorilerinin hedefi olan ve sömürgeleştirilen bu insanların torunları sömürge şartlarından 'ana yurda' göç etmişti. 1960'larda bazı ırksal ayrım uygulamalarının yasadışı ilan edilmesine karşın, burada en kötü barınaklarda toplanmış ve büyük oranda niteliksiz işlerde çalıştırılmışlardı. Bundan dolayı dikkatler ırkçılığın (ideoloji olarak) açık ifade edilmesinden ve bilerek ya da bilmeden yapılan ayırımcı etkinliklerden çevrilmeye başladı. Birleşik Devletler'de olduğu gibi problem, süregelen 'siyahın elverişsiz şartlarının' nedenlerini saptamak olarak belirlenmişti ve ırkçılığın anlamı bu görevi başarmak için genişletildi.

Fakat kurumsal ırkçılık kavramı fazla analitik özen göstermeden öne sürülmüş ve uygulanmıştı. (Mason 1982, Williams 1985, Phillips 1987) Örneğin bu terim Sivanandan'ın yazılarında şu an büyük önem taşıyor (örneğin 1982: 61,84,109,113,138) ve Sivanandan hâlâ hiçbir resmi tanım önermiyor. Sivanandan'ın çözüm-

lemesi her ne kadar onun ırkçılık, kurumsal ırkçılık ve ırksalcılığı birbirinden ayırdığı izlenimini verse de, bu kavramlar sistematik olarak tanımlanıp savunulmuyor. Eski bir bildirisinde Sivanandan ırkçılıktan 'ırksal üstünlüğün açık ve sistematik ideolojisini' ve ırksalcılık'dan farklı 'ırklara' eşit olmayan davranışı kastederek ırkçılık ve ırksalcılık arasındaki farkı belirledi. (1973: 383) Daha sonraki denemelerinde ırksalcılığı basit bir ifadeyle tutum ve davranış, ve ırkçılığı da bu tutum ve davranışların 'ırksal üstünlüğün açık ideolojisi ve bunun devlet aygıtında kurumsallaşması' şeklinde sistematik hale getirilmesi olarak belirliyor. (1982:170n) Irksalcılığı sonraları ırksal önyargı ve ırksal ayırımcılığı kastetmek üzere kullanıyor. (1983:2) Irksalcılık son zamanlarda bireysel önyargılı davranışlar, ve ırkçılık 'ayırım yapma gücüne sahip yapı ve kurumlar' olarak belirlendi. (1985:27)

Sivanandon'un analizinde farklı terimlerin anlamları açıklama yapmaksızın yer değiştiriyor: Irkçılık önce özel ve açık bir ideolojiyi, sonra da ayırımcılık yapma gücüne sahip kurumları kastederken, ırksalcılık bir yerde ayırımcı davranışları, bir başka yerde bireysel önyargıyı kastetmek üzere kullanılıyor. Irkçılık için verilen örnekte ırkçılık, kurumsal ırkçılıkla eşit gibi görünüyor ve sistematik bir 'ırk' ideolojisinden çok ayırımcılık yapma gücüne sahip kurumları kastediyor. Hepsi birlikte ele alındığında bu yazılar ırkçılığın, tamamen olmasa da büyük ölçüde kurumsal ayırımcılık uygulamalarını kasteden bir kavrama (her zaman açıkça ifade edilmeyen) dönüştüğünü gösteriyor. Dolayısıyla ırkçılık kavramı ideolojinin dışlama uygulamaları üzerinde odaklanıyor: 'Önemli olan ırksal önyargının kendisi değil, ırksal önyargılarla hareket etmektir Irkçılık önyargıyla değil, güçle ilgilenir' (Sivanandan, 1983:3)

Bütün bu iddialar önceki bölümde ele aldığımız, ırkçılığı açık bir şekilde ideoloji olarak belirleyen yazarların kullandığı kavramdan çok daha farklı bir ırkçılık kavramı öne sürüyor. Birincisi, kavramın kesin bir hedeften çok genel bir hedefi var: Irkçılığı, 'siyah-

ların' bağımlı kılınması ve dışlanmasına yol açan ya da bunu devam ettiren tüm bu inanışlar, etkinlik ve süreçler olarak belirliyor. İkincisi, kasıtlı hareket ya da güdünün, ırkçılığın var olması ya da olmamasının ölçüsü olduğunu kabul etmiyor. Açıkça ifade edilen bağımlı kılmak güdüsü ya da niyeti var olsa da, ırkçılığın tanımı için zorunlu bir şart olarak görülmüyor. Üçüncüsü, tanıma göre ırkçılık 'beyazların' yetkisidir. Dördüncüsü, önemli istisnalar olsa da, (Sivanandan gibi 1983, 1985) toplumu 'beyaz' ve 'siyah' olarak katmanlara ayıran teorinin analitik olduğunu iddia ediyor ya da öyle varsayıyor. Analiz altındaki sosyal oluşumun aralarında hiyerarşik ilişki olan iki (homojen) gruptan, 'beyazlar' ve 'siyahlar' dan ibaret olduğu belirleniyor. Bu hiyerarşide 'siyahlar' bir bütün olarak tamamen bağımlı ve 'beyazlar' bir bütün olarak tamamen hakimdir. Bu iki grup arasındaki mücadelenin, sosyal oluşumun yegane olmasa da başlıca dinamiği olduğu ima yoluyla belirtilir. Dolayısıyla ırkçılık, 'beyazların' 'siyahlar' üzerinde bugüne kadar süregelen ve bundan sonra da devam edecek olan hakimiyetinin belirleyicisi olarak tanımlanır.

Bu genişletilmiş ırkçılık kavramını bir başka yerde eleştirel olarak değerlendirmiştim (Miles 1982: 72-9) ve burada bu eleştirinin ayrıntılarına giriyorum. İlk olarak bu kavram, toplumdaki yegâne ya da en önemli bölünmenin 'beyazlar' ve 'siyahlar' arasında olduğunu ifade ya da iddia eden basit ve hatalı bir katmanlara ayırma teorisinden ayrılamaz. Hem Marksist, hem de Weberian kuramın bakış açısına göre bu yaklaşım sınıfsal bölünmeyi, sınıf mücadelesini ve 'beyazların' ve 'siyahların' farklı sınıfsal konum gibi gösterildiğini gizler ya da reddeder. Sonuç olarak ('beyaz') ırkçılığın 'önyargı + güç' şeklindeki basit tanımı (Katz'ın yazdığı gibi 1978:10) 'beyaz' nüfus içindeki sınıfsal bölünmeyi ve bu nedenle güce ulaşmanın bu nüfus içinde farklılık gösterdiğini göz ardı eder. İngiltere'de niteliksiz işçi sınıfının bazı bölümlerinde ırkçı inanışlara ve Faşist politikalara duyulan sempatinin boyutunu gösteren kanıtlar, (örneğin Phizacklea ve Miles 1980: 175) tam da bu yüz-

den güce sahip olmanın değil, güçsüz olmaya duyulan tepki olarak anlaşılmalıdır.

Analitik problem dolayısıyla daha karmaşıktır, çünkü ırkçılık sınıf ayrılığı ve sömürü yapısı içinde ifade ediliyor. Avrupalı ve Kuzey Amerikan kapitalist toplumlarda ırkçılığın etkinliği burjuvazi, küçük burjuvazi ve işçi sınıfı (ve onların çeşitli kısımları) arasındaki çatışan menfaatlerden oluşan çatlaklar ve karşılıklı mücadelesinde aranmalıdır. Bu nedenle Sivanandan'ın 'beyazlar analarından güçlü olarak doğmaz, fakat karmaşık bir ırk/cinsiyet/sınıf hiyerarşisinden bunu elde eder' (1985:27) iddiasındaki açık teorik formüle her ne kadar katılmasam da, buradaki ruhu kabul edebilirim.

Dahası 'Amerika'da (örneğin Wilson 1978: 19-22, 59-60, 152-4; fakat bkz. Pinkney 1984, Omi ve Winant 1986) ve İngiltere'de (örneğin Miles 1982: 176-84, 1987b) 'siyah' nüfusun tüm 'beyazların' hakimiyeti altındaki aynı ekonomik konuma sahip olan homojen bir nüfusu hep birlikte oluşturmadığını gösteren çok sayıda kanıt vardır. Eğer ırkçılık 'beyazların' bir ayrıcalığı ve 'siyahların' bağımlılığını sürdüren herhangi bir eylemin sonucu olarak tanımlanırsa, örneğin Amerikan şehirlerindeki 'siyah' nüfusun bir kısmının ekonomik durumunda dezavantaj devam ederken 'siyahların' siyasi yönetimin güçlü mevkilerinde yer almasının nasıl kavram haline getirilip açıklanacağı açık değildir. (Gurnah 1984:12 karşılaştırın.) Benzer şekilde, İngiltere'de küçük fakat büyüyen 'siyah' burjuvazi ve küçük burjuvazinin 'siyah' (genellikle kadın) çalışanlarının devam eden ekonomik yönden dezavantajlı konumlarının da nasıl kavram haline getirileceği ve açıklanacağı açık değildir. (bkz. Örneğin Hoel 1982, Anthias 1983, Mitter 1986) Diyebilirdik ki, güç sahibi olanlar 'siyah' ise, tanım gereği, onların (bilinçle ya da bilinçsiz) eylemleri ırkçı olamaz, ancak buda ırkçılığın dezavantajı yaratmak ya da sürdürmekle sonuçlanan tüm etkinlikler olduğu kavramıyla çelişiyor. Problemin varlığı Sivanandan'ın 'siyah' küçük burjuvaziyi kastederken kullandığı tırnak işaretlerinden belli-

dir (1985:14); Sivanandan bununla, 'siyah' insanlar devlet kademelerinde siyasi ve yönetici güç kazandıkça daha az 'siyah' olduklarını ima ediyor.

İkincisi bu ırkçılık kavramı özünde erekbilimseldir. Eğer Katz'ın iddia ettiği gibi ırkçılık bütün 'beyazlarda bulunan' bir hastalık olsaydı ve ırkçılık eğer 'ırkçı politika ve uygulamalar temelinde kurulan kültür ve kurumların bilinçli ve/veya bilinçsiz desteği ile beyazlar tarafından devam ettirilseydi' (1978:10) demek ki tüm 'beyaz' eylemler (ve eylemsizlikler) ırkçıdır. Tanıma her şey dahildir ve sonuç olarak, örneğin eğer bir 'beyaz' belli bir etkinliğin ırkçı olmadığını söylerse, bu bir 'yanılgının' kanıtı olarak yorumlanır, çünkü tanım gereği bütün 'beyazlar' ve mevcut durumu sürdürmeye yarayan tüm eylemler ırkçıdır ve bütün 'beyazlar' hastadır. Bir başka değişle, analitik hedef, bir olguyu belirli bir kritere göre ırkçılık olarak belirlemek için, bu niteliklere sahip olmayan ve dolayısıyla 'ırkçı' olmama niteliğini taşıyan diğerlerinden ayırmak iken, elimizdeki kavramın hiçbir ayırt edici gücü yoktur. Fakat doğuştan ve kutsal anlamda ırkçı olan bir toplumda bu özelliğe sahip, belki devrim dışında (o da 'beyazlar' tarafından yapılmadığı sürece) hiçbir eylem yoktur. Kavram bu nedenle her özel durum için ayrı bir açıklama getiriyor.

Bu 'mantıkla', genişletilmiş ırkçılık kavramı, açıklamaları birleştiriyor: Çelişkilerin karmaşıklığı ile yapısal ve birbirine bağlı değişken süreçler tek bir belirleyiciye, yani 'beyazların' hakimiyetlerini sürdürmek için yaptıkları her şeye indirgendi. (Williams 1985 karşılaştırın.) Örneğin iyi dökümante edilmiş bir olay olan, İngiltere'de ekonomik kriz ve işsizlik olduğu zaman Karayip ve Asya kökenli insanların yerlilerden daha fazla işsiz kalma olasılığı olduğu gerçeğini ele alalım. (örneğin Smith 1977: 67-72,1981: 2-6, Newnham 1986) Bunun, kısmen klişeleşmiş olumsuz düşüncelere ve Karayip ve Asya kökenli işçilerle çalışmayı reddeden yerli işçilere onay verilmesine dayanan dışlayıcı uygulamaların sonucu olduğunu gösteren sağlam kanıtlar var. (bkz. Smith 1977: 170-81)

Ancak 1980'lerde bunun kısmen de Asya ve Karayip kökenli işçilerin yeniden yapılanmaya ve dolayısıyla kapatmaya diğerlerinden daha açık olan ve buna bağlı olarak işten çıkartma konusunda önde gelen tekstil ve giyim sanayiinde istihdam edilmesine bağlı olduğu belirlendi. (Smith 1981: 34-5, Brown 1984: 154-5)

Dahası, belli bir seviyedeki ayırımcı tutuma rağmen, (Smith 1977:11) neden Asyalı nüfusun bir bölümünde işsizlik seviyesinin çok düşük olduğunu (yerli kökenli nüfustan daha düşük) ve Karayipli nüfusun bir bölümünde işsizlik seviyesinin yüksek olduğunu (Barber 1985: 473-5, Anon 1987: 27-8) açıklamak şarttır. İngiliz söyleminde 'siyah' sınıflaması, diğer yönlerden (yani 'siyah' olarak tanımlanmış olma ortak deneyimleri dışında) karışık bir nüfusu, kadın erkek, genç yaşlı farklı tarih, sömürge ve kültür şartlarından gelen, sonuç olarak işçi pazarındaki (ve pazar dışındaki) konumlarını ve stratejilerini etkileyen (ancak mutlak bir şekilde belirlemeyen) farklı gelenek ve farklı kaynaklara sahip olan farklı grupları kasteder. Eğer ırkçılık 'beyaz' insanların yaptıklarıysa, bu bize farklı 'siyah' insan gruplarının işçi pazarı içinde ve dışında ne yaptığı, işsizliği belirleyen ve dolayısıyla işsiz olup olmamalarını etkileyen yapısal belirleyici ve iktisadi dalgalanmalara karşı nasıl önlem aldığı, kendini nasıl alıştırdığı ve nasıl direndiği hakkında hiçbir şey anlatmıyor. Bunlar resmi olarak işçi pazarı konumunun potansiyel belirleyicileri olarak göz önüne alınmalı, dışlayıcı uygulamaları düzenleyen ideoloji olarak düşünülen ırkçılığın etkisiyle bunların etkisi karşılaştırmalı olarak değerlendirilmelidir. (Miles 1987b)

Son olarak, ortak dezavantaj olan bireysel dezavantaj olmayabilir ve benzer şekilde, ortak dezavantajın belirleyicisi, bireysel dezavantaj için belirleyici olmayabilir. İngiltere'de Asya ve Karayip kökenli insanların hepsi işsiz değil (gerçekten bu az bir bölüm için geçerli bir konum ve tecrübe: örneğin bkz. anonim 1987) ve onların işsizliğine getirilen açıklamanın bu gerçekle tutarlı olması gerekir. Her ne kadar kanıtlar Asya ve Karayiplilerin işsizliğinin ana belirleyicisi olarak etkin ve kasıtlı dışlamayı gösterse de, tek tek

incelendiği zaman bazı örnekler diğer faktörlerle, örneğin fiziksel ve endüstriyel yetersizlikle açıklanacaktır.

Dolayısıyla Asya ve Karayip kökenli insanların karşılaştığı bu özel dezavantajı 'beyazların' yaptığı şey olarak öne sürmek basit ve yanıltıcıdır. Gerçeğin kökenini ırkçılığa bağlayarak yaratılan izlenime rağmen, Asya ve Karayip kökenli insanlar arasındaki nisbeten yüksek işsizlik oranı için tek bir açıklama yoktur. Bu yaklaşım ek olarak basit ve yanıltıcıdır, çünkü rasyonalizasyona uğrayan ve yeniden örgütlenen bir kapitalist ekonomide 'verimsiz' sektörler, fabrikalar ve ofisler, kararları kimin verdiğine ve burada kimin çalıştığına bakmaksızın olasılıkla kapanacaktır. Bu anlamda, işverenleri 'beyaz' olarak tanımlamak, ancak derilerinin beyaz olduğunu söyleme anlamında doğru olabilir, fakat gerçek sonucun belirlenmesiyle ilgisi yoktur. İşten çıkartma ve işsizlik, kârlılık kriterinin uygulanması ve işçi pazarının yeniden örgütlenmesinin bileşimini varsayar; dolayısıyla bunlar Asya ve Karayipli kökenli işsizliği ne kadar belirliyorsa, diğer işçi gruplarının işsizliğini de o kadar belirler. Sadece ırkçılığa dayanan açıklamalar bu yapısal ön şartı ve işsizliğin bu belirleyicisini görmezden gelir ya da reddeder. Dolayısıyla benim tartışmam ırkçılığın etkisini minimuma indirmeyi değil, içinde geliştiği şartları belirlemeye çalışıyor.

Üçüncüsü, ırkçılığın 'beyazların' 'siyahlar' üzerindeki yapısal hakimiyeti olarak belirlenmesi, bazı tarihi örneklerin analizinde kapsamı sınırlıyor ve dışlayıcı uygulamaları haklı çıkartmak için, hedefi 'siyahlar' olmayan bir ırkçı ideolojinin ifade edildiği bazı durumları kapsamıyor. Böylece Avrupalı Öteki'nin Avrupalı tanımlarının tarihi, değerlendirme dışında tutuldu. Örneğin ondokuzuncu yüzyıl İngilteresinde İrlandalılar yaygın bir biçimde farklı bir 'ırk' olarak belirlenmişti ve her ne kadar İrlandalı tiplemesi sürekli olarak olumsuz olmasa da, yine de İrlanda 'ırkına' deterministik bir tarzda belirli nitelikler atfeden bir tiplemeydi. (Curtis 1968, 1971, Walvin 1986: 93) 1920'ler gibi yakın bir tarihte İskoç Kilise Meclisine verilen bir raporda İrlanda 'ırkı', İskoç 'ırkı' ve

olumlu kültürel nitelikleri için bir tehdit olarak belirleniyor, İrlandalılar için cani tiplemesi ortaya atılıyor ve politik hakimiyet istedikleri iddia edilerek İskoçya'ya İrlandalı göçünün kontrol altına alınması isteniyordu. (Miles ve Muirhead 1986) İrlandalıların bağımlı bir 'ırk' olduğu düşüncesi tarihsel olarak onlara karşı yaygın şiddetin yanı sıra İrlandalıların çalıştırılmasına karşı işçi sendikasının muhalefetini ve işverenlerin dışlamalarını beraberinde getirdi. (Miles ve Muirhead 1986) Bunların İskoçya'da 1945'den sonraki ırkçı ifadeler üzerinde önemli etkisi olmuştu. (Miles ve Dunlop 1986, 1987)

Yirminci yüzyılın başında bazı Avrupalı nüfusun Birleşik Devletler'e girişini kontrol altına almak için yürütülen kampanya, değersiz 'ırk' nitelemesine dayanarak örgütlendi. Psikologların sağladığı kanıtları kullanarak, Avrupa nüfusunun her biri doğuştan ya da kalıtsal olarak farklı zekaya sahip birkaç farklı 'ırktan' oluştuğu, Birleşik Devletler'e göçün büyük kısmını Güney ve Batı Avrupa'dan gelenlerin oluşturduğu ve bunların değersiz ırk olduğu iddia edildi. İtalyan, Polonyalı, Rus ve Yahudi göçmenlerin İngiliz, Alman ve İskandinav 'soyuna' kıyasla doğuştan daha düşük zeka seviyesinde olduğu ve bunların varlığındaki artışın Birleşik Devletler'de ortalama zeka seviyesini düşüreceği varsayıldı. Korkunç sonuçlar önceden tahmin edildi ve 1924 Johnson-Lodge Göç Yasası 'ırkın bozulmasını' önlemek amacıyla kabul edildi. (Kamin 1977: 30-51, Gould 1984: 224-32)

Son olarak Yahudileri belirlemek ve dışlamak için 'ırk' düşüncesinin kullanılması örneği var. Başıboş serseriler, ayinlerde insanları kurban edenler ve dünya hakimiyetini ele geçirmeyi hedefleyen komplocular şeklindeki daha eski Yahudi tanımları ondokuzuncu yüzyılda bütün Avrupa'da tekrar canlandırıldı ve 'ırk' düşüncesiyle yeni bir güç verildi:

> Irkın gizemi Yahudi'yi kötü bir ilkeye dönüştürdü. Bu Yahudi için yeni bir şey değildi Fakat geçmişte Yahudilerin etrafında

> dönen efsaneler ondokuzuncu yüzyılın son döneminde ve yirminci yüzyılın birinci yarısında ırksal gizemin karşıtı ve politik seferberlik araçları olarak dirildi. (Mosse, 1978)

Bu gizemli 'ırk' düşüncesi 'ırk' bilimine benzetildi ve bazen onunla birleştirildi; (Houston Stewart Chamberlain'ın yazılarında olduğu gibi) her ikisi de ari ırk ve Yahudi 'ırkları' arasında farklılık ve çatışma olduğu düşüncesini sürdürüyordu. Bu tanım Avrupa düşüncesinin temel ideolojik geleneklerinden etkilendi ve kendine bir yer etti ve farklı Avrupa milliyetçiliklerinin ifade edilmesinde önemli rol oynadı. (Mosse 1978, Biddiss 1975; 11, 1979a: 508-9)

Fakat Yahudilerin yozlaşmış, verimsiz ve cani bir 'ırk' olduğu düşüncesi daha yaygın ekonomik ve politik kriz ortamında Nazi Almanyası'nda ortaya çıktı; sömürücü ve devrimci bir 'ırk' düşüncesi (Mosse 1978: 178,219) aynı anda devletin soykırım politikasında önemli rol oynuyordu. Hitler'e göre 'ırk', kültürü ve tarihi gelişmeyi belirledi ve ari 'ırkı' dünyayı yönetmek için seçilmiş 'ırk' ve uygarlığın teminatçısı olarak tanımladı. (Dawidowicz 1977: 44-8) Ari 'ırkın' hayatta kalabilmek için Yahudi 'ırkıyla' mücadele içinde olduğu fikri 1935 Nurember Yasalarında cisimleşti. Yasa, Alman insanının devam eden varlığını garanti altına almak için Alman 'kanının' saflığını korumaya kararlıydı ve Yahudilerle Almanlar arasında evliliği ve evlilik dışı ilişkileri yasadışı ilan etti. (Dawidowicz 1977: 98-10) Yahudiler yasal olarak Alman değildi:

> Alman Yahudilerini Almanlardan ayıran bu yasal tanım, Alman kanını ve ulusunu zehirleyen bu 'parazitlerin' yok edilmesi için temel oluşturdu. Soykırım isteyen iddialar sık sık biyolojik kirlenme ve ırksal temizlik terimleriyle ifade ediliyordu. (Seidel 1986:21)

Nazi devletinin destek verdiği 'ırk' biliminin önemi, toplama kamplarında Yahudiler üzerinde sürekli yapılan antropolojik ölçümlerde ve tıbbi deney amacıyla insanların ameliyat edilmesi ve bu ameliyatlarda genellikle Yahudilerin kullanılmasında açıkça görülmektedir. (Biddiss 1975: 17, Mosse 1978: 227-8)

Bu üç örneğin hiçbiri, ırkçılığın kasıtlı ya da kasıtsız olarak 'beyazlar' tarafından gerçekleştirilen ve 'siyahlar' üzerindeki hakim konumlarını sürdürmekle sonuçlanan tüm eylemler şeklindeki tanıma girmiyor. Bu tanımı kullanırsak, burada ondokuzuncu yüzyılın bilimsel 'ırk' düşüncesinin ve ayırımcılığı haklı çıkarmasının kullanılmasına rağmen bu örneklerin bir başka olgunun örneği olması gerekiyor. Bu örnekleri verirken Amerika ve İngiltere'deki durumun tamamen aynı kök ve nedenlere sahip olduğunu söylemiyorum. Tersine, tek bir tarihi örneği (Birleşik Devletler) referans alarak formüle edilen ve ardından eleştirel olmayan bir şekilde diğer bir örneğe (İngiltere) uygulanan bir ırkçılık kavramının, analitik kapsamını ciddi olarak sınırlayacak özgüllüğe sahip olduğunu iddia ediyorum.

Genişletilmiş ırkçılık kavramıyla ilgili dördüncü problem, ırkçılığı 'beyazların' yaptıklarının sonucu olarak tanımlarken inanış ve eylem, kasıtlı olma ve kasıtsız olma arasındaki farklılık belirsizleşiyor. Kurumsal ırkçılık sorununda ise, eylemlerin kasıtlı ya da kasıtsız olmasının sonuçlardan sonra geldiğini savunduğu kadar bir güç olarak sunulmaktadır. Düşünce ve eylem, kasıtsız varılan sonuç ile kasıtlı olarak varılan sonuç arasındaki karşılıklı ilişkiler karmaşıktır. Düşünceler mantığa uygun eylemleri yanında getirmeyebilir ya da buna yol açmayabilir ve düşünceyle tutarlı olmayan eylemler gerçekleşebilir. Eylemler, güdü ve niyetlerle tutarlı sonuçlara yol açabilir, fakat her zaman olmasa da sık sık önceden beklenmeyen sonuçlar verir. Bu 'tutarsızlıklar' tüm sosyal hayatta vardır ve önemli yöntembilim ve 'nedenselliğin belirlenmesi' problemlerine yol açarlar. Genişletilmiş ırkçılık kavramı bu tutarsızlıkları büyük oranda kenarda bırakır.

Bu kenarda bırakmaya karşı çıkmak için birkaç neden var. Eğer dezavantaj, kararların istem dışı bir sonucu ya da ırkçı düşünce taşımayan kişilerin doğru kabul ettiği süreçlerin sonucundan çok, bazı 'ırkların' var olduğu ve değersiz olduğu şartlarda kasıtlı hareket ya da düşüncenin sonucu ise, her bir durum için farklı müdahaleci stratejilerin uygulanması gerekecektir. Bir başka deyişle eğer belirleyiciler farklıysa, bunların gelecekte ortaya çıkmalarını önlemek amacı güden tepkilerde farklı olmalıdır. Dahası, düşünce ve eylem arasında mantıklı bir ilişki olmadığı zaman, ırkçı düşüncelerin hakimiyeti üzerine bir analiz, dışlayıcı tutumların boyutu hakkında sağlıklı bir rehber olmaz ve bunun terside doğrudur. Bu genişletilmiş kavramın kullanımı, ırkçılığı ana hatlarıyla sonuçlarına göre belirleyerek analiz yapan kişiyi, (ve politik eylemciyi) sürecin dezavantajı yaratan ve yineleyen özelliklerini belirlemek gibi genellikle zor olan bir işten bağışlıyor. Örneğin açık ve gizli ırkçılık arasındaki basit ayrım problemi kendiliğinden çözmez: Irkçılığı kapalı olarak adlandırmak, dezavantaj ve dışlamanın belirleyicilerinin karmaşık, çelişen karşılıklı etkilerini kendiliğinden açıklamaz.

Dezavantajın birçok şekli ve belirleyicisi var. 'Irkçılık' kavramı 'siyahların' dezavantajıyla sonuçlanan tüm etkinlikleri belirler iddiası, çok sayıda etkinlik ve süreci kapsıyor. Dahası bu eylemler bazı yönlerden çok özeldir, sadece 'siyahların' olduğu yerde ve dolayısıyla 'siyahlıklarına' verilen anlam yüzünden olurlar. Bu iddianın savunucuları, ırkçılığın 'beyazların' 'siyahlara' yaptıklarıyla ilgili olduğunu iddia ederken ırkçılığın seçici doğasını açıkça öne sürüyorlar. Siyah olarak tanımlanan insanlar hakkındaki bazı olumsuz inanışları ve/veya dışlamak için kasıtlı yapılan eylemleri belirlemek için ırkçılık kavramının kullanıldığı yerde, dezavantajın seçiciliği için açık bir ölçü vardır.

Fakat bazı düşüncelerin ve kastın varlığı, ırkçılığın tanımıyla ilgisiz olarak belirleniyorsa, buna karşı seçicilik problemi artar. Örneğin, işe 'sözlü görüşmelerle' eleman almanın kurumsal ırkçılığa örnek teşkil ettiği sık sık tartışılır, çünkü hiçbir 'siyahın' çalıştırıl-

madığı bir iş yerinde bu tür bir süreç işverenin niyeti ya da düşüncelerinden bağımsız olarak siyahları dışlayacaktır. Fakat böyle bir yöntem, işyerinde temsil edilmeyen her gruptan bireyleri dışlar. Böylece eğer kadın, İrlandalı, ya da Yahudiler temsil edilmiyorsa, demek ki bu işe alma yöntemiyle dışlanmışlar ve dolayısıyla 'sözlü görüşmeyle' işe alma uygulaması 'siyahları' dışta bırakırken seçici değildir. Burada analitik imalar vardır. Dolayısıyla kadın, Yahudi ve İrlandalıların dışlanması kurumsal ırkçılık olarak kabul edilebilir mi? Edilemezse bu örnekler kavram olarak birbirinden nasıl ayrılabilir? Eğer edilebilirse, benzer uygulamayla diğer insanlarda dışlanırken hangi mantıkla kurumsal ırkçılık özgül bir olgu olarak belirlenebilir?

Irkçılığı sadece bazı insan gruplarına zarar veren özgül bir olgu olarak belirlemek için, sonuçların özgül olduğunu ya da 'siyahların' diğer grup ya da gruplarla paylaştıkları özelliklerle açıklanamaz olduğunu gösterebilmek şarttır. Bir başka deyişle ırkçılığı belirlemek için özel inanışlar ya da kasıt mutlaka olması gereken kriterler değilse, sahte ilişkiler kurma tehlikesi önem kazanır. Bu yüzden sistematik karşılaştırmalı analiz şarttır: Sadece 'siyahlara' toplu halde aynı şekilde davranıldığını ya da özel bir dezavantajla karşı karşıya olduklarını değil, davranış ve dezavantajı bir başka grubun yaşamadığını da göstermek şarttır. Bir şeyin bir başka grubun başına gelmediğini göstermek yöntem olarak, belli bir grubun başına bir şeyin geldiğini göstermekten daha zordur ve buradan sonuçla, özel uygulamaların kurumsal ırkçılık için bir örnek oluşturduğu iddialarını kanıtlamak genellikle zordur.

Bu dört nedenden dolayı ırkçılık kavramı kapsamının genişleyerek, (ve daralarak) 'beyazların' 'siyahlar' üzerindeki hakimiyetini sağlamlaştıran her türlü düşünce ve eylemini kastetmesi, sınırlı analitik değere sahiptir. Kavramın analitik gücünü arttırmak için geniş, kesin olmayan kapsamı daraltılmalıdır ve böyle yaparak daha dar ancak daha kesin anlama sahip bir kurumsal ırkçılık kavramının sürdürülebileceğini daha sonra tartışacağım.

Yeni Irkçılık

Bu büyük sorunlar, ırkçılığın İngiliz yazınında ideolojinin belli bir şeklini kasteden bir kavram olarak kullanılması ile büyük oranda önlenmiştir. Bu tanım, belli bir söylemin ırkçı olarak tanımlanmayı gerekli kılıp kılmadığını gösterecek bir kriterin belirlenmesi sorununa dönüyor. Yukarıda tartışılan önceki iki ırkçılık kavramıyla ortak olarak, her ne kadar Frantz Fanon'un otuz yıl önce öne sürdüğü bazı iddiaların tekrarı bulunsa da, bu kavramın da –bu kez İngiltere'de- özgün tarihi kökeni var.

Fanon'un temel kaygılarından biri sömürgeciliğin sömürgeleştirilen üzerindeki etkilerini göstermekti; bunu kısmen, sömürgeciliğin, sömürgecilik karşıtı başarılı mücadeleden sonra bu etkilerin ulusal gelişme üzerindeki olumsuz etkilerini anlamak için yaptı. Bu sırada ırkçılığın doğası hakkında bazı yorumlar yaptı ve 1956'da yazdığı bir makalede, yakın geçmişte daha geniş olarak açıkça ifade edilmiş olan üç gözlemde bulundu. İlk olarak ırkçılığın sabit bir olgu olmadığını, sürekli yenilenip değiştiğini, ikincisi biyolojik iddialara dayanan ilkel ırkçılığın, sömürgeciliğin eski bir evresine karşı geldiğini (kısmen Almanya'daki faşizmin sonuçları bu iddiaların güvenilirliğini sarstığı için) iddia etti. Üçüncüsü ırkçılığın, sömürgeleştirilen nüfusları sömürgecinin kullanımına uygun nesnelere dönüştürmek amacıyla tasarlanan diğer mekanizmalarla birlikte, sömürge egemenliğinin temel görünüşü olduğunu iddia etti. (Fanon 1970: 41-54)

Fanon'un kendi ırkçılık tanımı ise o kadar açık değildir. Tanıma en yakın önerisi, ilkel ırkçılığın, nesnesi insan değil de 'bir çeşit var oluş' olan kültür ırkçılığı ile yer değiştirdiği (1970: 42) ve ırkçılık 'çok daha büyük bir bütünün: İnsanı sistematik baskı altında tutan sistemin sadece bir öğesidir' (1970: 43) söyleminde yer alıyor. Dolayısıyla, her ne kadar sömürge olmaktan çıkmış Afrika ulusal devletlerinde ırkçılığın 'ulusal bilincin tuzakları' olduğunu sonraki yazısı Dünyanın Zavallısı'nda belirtse de, (1967: 125-31)

Fanon'un 'ulusal bir bölgenin fethedilmesi ve kişinin baskı altına alınması' (1970: 91) olarak bahsettiği şey sömürgeciliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla, diğer baskı biçimlerinden nasıl ayırt edileceği her ne kadar asla açıklanmasa da, bir baskı sürecinden (ve o yüzden belki de hem ideoloji ve hem de uygulamadan) kabaca bahsetmek için ırkçılık kavramının genişletilmesinin sonucu olarak burada kavramın bir kere daha genişletildiğini görüyoruz.

İngiltere'de 1970'li yılların ortalarında, 1945 sonrası göçten kaynaklanan Karayip ve Asya kökenli nüfus yerleşeli 20 yıldan fazla olmuştu ve sayılarındaki artışın nedeni göçten çok doğumlardı. Bu dönemde, giriş bölümünde gördüğümüz gibi, insanların 'kendi cinsleriyle' birarada yaşamayı tercih etmelerinin doğal olduğu ve dolayısıyla bu insanların, bu ortak topluluğun bir parçası olmadığını düşündüklerine karşı ayırım yapmalarının doğal olduğunu iddia eden 'yeni' bir politik söylem İngiliz devletinde ortaya çıktı. Bu tür iddialar 'ırklar' hiyerarşisinden ya hiç bahsetmedi, ya da bazı durumlarda reddetti ve bu şekilde, 1. bölüm'de gördüğümüz gibi, Öteki'nin onsekizinci yüzyıla kadar giden özgül bir söylemiyle bağlantısını (en azından açıkça) kopardı. Bu söylem Barker tarafından 'yeni ırkçılık' olarak adlandırıldı. (1981)

Barker yeni ırkçılığın, 1970-1974 muhafazakar hükümetinin yenilgisinden sonra Muhafazakar Parti ideolojisinin gözden geçirilmiş halinin bir parçası olduğunu iddia etti. Bu değişikliğin bir boyutu, İngiliz ulusunun tek tip kültürünü bozan bir nüfusu İngiltere'ye getirmiş olan ve büyüdükçe 'kendi insanımızın' kültürünü 'boğmakla' tehdit eden göç üzerinde odaklandı. Böylece Barker 'yeni ırkçılığın özünü' şöyle belirledi:

> ... İnsan yapısı üzerine bir teori. Sınırları belli bir topluluk, diğer uluslardan farklı yönlerinin bilincinde olan bir ulus meydana getirmek, insan yapısına göre doğaldır. Uluslar daha iyi ya da daha kötü değildir. Fakat topluluğa yabancılar girerse düşmanlık duyguları ortaya çıkar ... Her bir topluluk insan doğasının ortak bir ifade-

> sidir; yabancıları dışarıda bırakma duygusunu paylaşırken, her birimiz özel kişilere açık topluluklar yaratıyoruz. (Barker 1981: 21-2)

İnsan yapısıyla ilgili bu teoriyi ırkçılığın bir biçimi olarak tanımlarken Barker genel bir ırkçılık tanımı yapması gerektiğinin farkındaydı. Bu tanımı yaparken şunları iddia etti:

> Irkçılığın yaygın şekilde üstünlük/aşağılık terimleriyle tarif edilmesi, bu tür iddialara ihtiyacı olmayan bir ırkçılık biçiminin ne kadar yaygın olduğunu gizlemeye yardım etti -bu iddiayı kullanmamak gerçekten olumlu fayda sağlar. Irkçılığın genellikle üstünlük/aşağılık ile ilgili olması, gerçekten geçmişe ait bir efsanedir. (Barker 1981:4)

Bu düşünce Marksist gelenekler çerçevesinde çalışan bazı yazarlar tarafından, başta İmparatorluk Geriye Gidiyor'u yazan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi isimli grup tarafından ele alındı. (ÇKÇM 1982: 27, 29, 48, ayrıca bkz. Gilroy 1987) Barker gibi onların da ilgi odağı Muhafazakar Parti içinde, İngiliz kapitalizminin gelişen organik krizi çerçevesinde daha büyük bir ideolojik yeniden düzenlemenin bir parçası olarak görülen, yeni ortaya çıkan bir ideolojiydi. Bu ideoloji tamamen olmasa da büyük oranda, biyolojik üstünlük/aşağılık düşüncesinden vazgeçmek ve Öteki'ni kültürel ilişkilerde doğal olarak farklı ve İngiltere dışında 'evi' olan şeklinde formüle etmek olarak görülüyor. Burada Barker'ın analizine benzer birçok şey var. Irkçılık kavramı ise Barker'ın analizindeki kadar net değil.

ÇKÇM metni ırkçılığın doğasının bir tanımını öne sürüyor, fakat ırkçılığı bir başka ideolojiden ayırmak için hiçbir kriter belirlemiyor. Irkçılığın sabit, statik bir ideoloji olmayıp, tutarsız olduğu ve devamlı değişim geçirdiği iddia ediliyor. (1982: 9-11) Derin tarihi kökleri olduğu söyleniyor ve böylece emperyalist bir tarihten

çıkartılan düşünceler ve iddialar sürekli olarak yeniden işlenir ve çağdaş endogenous politik-ekonomik güçlerin sonucu olarak yeni anlamlar verilir, ve yeni fikir ve imgelerle birleştirilir. (1982: 11-12, 48, 66, 68, 70, 74) Fakat onu ırkçılık olarak tanımlamaya fırsat verecek nitelikleri belirlemek için hiçbir çaba harcanmıyor: tümü değilse de ideolojilerin çoğu esnek ve değişkendir ve tümü değilse de çoğu tarihi kronolojiye sahiptir ve böylece bu kriterler bir ideoloji olarak ırkçılığın hangi yönden farklı olduğunu belirlememize fırsat vermiyor.

Eğer ırkçılık gerçekten metinde iddia edildiği gibi sürekli bir değişim süreci içindeyse, bu daima değişen ideolojiyi tanımlayacak kriterin belirlenmesi özellikle önemlidir. Çeşitli ırkçılık ideolojilerini diğer ideolojilerden, örneğin milliyetçilik ve cinsel ayırımcılıktan farklı, özgün ideoloji biçimleri olarak tanımlamak için tahminen bazı kısa ömürlü özellikler vardır, fakat bunların ne olduğu hakkında bize asla bilgi verilmez. Buna ek olarak ÇKÇM'nin metni, Muhafazakar Parti'de az sayıda bireyin iddialarının baskıcı olduğunu varsayıyor ancak kanıtlayamıyorken, çağdaş İngiliz ırkçılığının parametrelerini bu küçük grubun iddialarına indirgiyor ve en önemlisi tek bir deneyimden çıkartılan (belirlenmemiş) yeni ırkçılık kavramı ile çalışıyor.

ÇKÇM kolektifinin bu çalışması, önceki yöneticisi Stuart Hall'un çalışmasından etkilenmiştir. (1978, 1980) Örneğin çağdaş İngiliz ırkçılığının endogenous güçler tarafından şekillendiği ve değişmeyen tek bir ırkçılık olgusu olmadığı şeklindeki ÇKÇM iddiaları, (1982: 9-12) daha önce Hall tarafından öne sürülen iddiaların (1978: 24, 26, 1980: 337) bir tekrarıdır. Sırasıyla, Hall çok daha önce Fanon tarafından ifade edilen iddiaları tekrarlıyor. Ve ÇKÇM kolektifinin ırkçılık kavramının analitik içeriğini belirleme konusunda gösterdiği isteksizliği Hall'da (ve Fanon) paylaşıyor. Böylece Hall ırkçılığın özel bir olguyu tanımlayan bir kavram (mantıksal soyutlama) olduğunu onaylıyor, fakat özel tarihi konumunun dışında, esas olarak aynı kalan 'yaygın ve tümel bir yapının

ırkçılık için genelleştirilmesine' karşı uyarıyor. (1980Ç 337) Ancak 'tarihsel olarak özel ırkçılıklar' varsa, (1980:336) bunları ırkçılığın farklı biçimleri olarak belirlemek için ortak nitelikleri de olması gerekir. Örneğin, kapitalist sosyal biçimlenmeler benzer şekilde tarihi olarak özgüldür, fakat aynı zamanda bazı ortak özellikleri paylaşırlar ve böylece bu sosyal biçimlenmeleri kasteden kapitalizm 'mantıksal soyutlaması', diğer şeylerin yanında mal üretimi ve iş gücünün commodification'unu genelleştirir. Hall, birbirinden farklı ırkçılıkların hangi noktalarda birleştiğini, kapitalizm örneğinde belirttiğimiz gibi açıklamıyor.

Yine de iddiasında ırkçılık teriminin ideolijiyi kastederek kullanılması kesin olarak vardır. Hall ırkçılığı, 'sınıfın beyaz kesimlerinin diğer kesimlerle ilişkilerini "düzenlediği" ve öne geçmek için kullandığı ideolojik tanımlamanın en önemli araçlarından biri' olarak belirliyor. (Hall 1980: 341) ' Özgül sosyal biçimlenmelerde her durumda, ideolojik bir düzen olarak ırkçılık hakim sınıf ilişkileri tarafından yeniden kurulur ve baştan aşağı gözden geçirilir (1980: 341-2) derken 'Irkçı ideolojilerin yapılandığı ve farklı tarihsel şartlarda işlerlik kazanan değişik şekillerin' araştırılmasını tavsiye ediyor. Hall analizde İngiliz yerli ırkçılığı, 'siyah' varlığını 'içimizdeki düşman' olarak belirleyen yaklaşımı, İngiliz toplumundaki krizin göstergesi olarak inceliyor. Hall açıklıyor: 'Krize tepki olarak şekillendirilen bu ideoloji, "sessiz çoğunluğun" yaşadığı deneyimlerle bağlantılı olarak tarihi politik ve gerçek bir güç haline gelmelidir.' (1978:30) Dolayısıyla Hall ırkçılık kavramını, 1960'larda Birleşik Devletler'deki olaylara dayanan analitik geleneğin kullandığından daha dar anlamda kullanıyor. Dahası, tarihsel olarak özgün ırkçılıkların (ve gerçek maddi varlık şartlarının) belirlenmesini analitik görev olarak önermesi, Barker'ın 'yeni ırkçılığı' ayrıntılı olarak açıklaması ve ÇKÇM kolektifinin bu tanımı kullanması için gerekli teorik ön hazırlığı oluşturdu.

Karşılaştırırsak, sorunlu bir tanımlama da olsa Barker'in anali-

zinde ırkçılığın açıkça tanımlanmış olması bir üstünlüktür. (Miles 1987c) Muhafazakar Parti içindeki belli bir grubun savlarını ırkçılık örneği olarak tanımlamak için Barker, sosyal olarak kurulmuş bir grubu yanlış bir şekilde biyolojik ya da sözde biyolojik varlık olarak belirleyen bütün savları kastedecek şekilde tanımı genişletiyor. Böylelikle, örneğin ulusal devlet kuran Fransızların bunu haklı çıkaran doğal birtakım ortak özelliklere sahip olduğunu ileri süren ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl iddiaları bir ırkçılık örneği oluyor. Ve kadın cinsiyetinin zayıf olduğu iddiası da ırkçıdır. Bir başka deyişle Barker'ın ırkçılık tanımı, ırkçılığın milliyetçilik ve cinsiyet ayırımı ile olan farkını ortadan kaldırıyor.

Irkçı ideolojilerin genellikle ast/üst hiyerarşisini öne sürmediğini iddia ederken Barker ayrıca yanılıyor. Birinci bölümde sunulan tarihi malzeme, kalıtsal biyolojik farklılık terimleriyle ifade edilmemiş de olsa, onaltıncı yüzyıl ve belki de daha öncesine ait Avrupa ve Kuzey Amerikalı Öteki tanımlarının büyük kısmının ast/üst hiyerarşisini öne sürdüğünü açıkça gösteriyor. Ancak Hıristiyanlıkla özdeş tutma, Avrupa'da kurtarılmış/lanetlenmiş hiyerarşisinin kurulmasında olduğu kadar İslam dünyasıyla girişilen bir savaşın haklı gösterilmesinde de can alıcı öğeydi. Ve Barker'ın ele aldığı olayı destekleyen hiçbir örnek vermemesi önemlidir. Bu ve diğer nedenlerle, (bkz. Miles 1987c) yeni ırkçılık kavramı sorun yaratmaktadır, çünkü ırkın tanımında sorun vardır.

Sonuç

Tarihsel olarak ele alındığında, analitik tanımı iki yönde genişletilen ırkçılık kavramı göreceli olarak yeni bir kavramdır. Bazı yazarlar bir yandan terimin kullanımını sadece özgün söylemleri kastetmekle sınırladılar, fakat anlamını, terimi ilk kez formüle eden ve kullananların kapsam dışı bırakacağı düşünce ve iddiaları da kapsayacak şekilde genişlettiler. Bu yüzden İngiltere'de 1960'ların sonundaki ırkçılığın tanımı tartışmaları ile 1980'lerdeki yeni ırkçılık tartışmaları arasında mantıksal bir bağlantı vardır. Her iki tartışma-

da, biyolojik olarak değersiz 'ırk' ve üstün 'ırkların' varlığı iddialarının en azından resmi politik alanda büyük oranda yok olduğunu, fakat Öteki söyleminin yeni bir ideolojik içerikle devam ettiğini gösteriyor. Öte yanda diğer yazarlar, niyete bakmadan ve ideolojiyi haklı çıkartmakla ilgilenmeksizin, büyük oranda 'siyah' dezavantajın belirlenmesi ve/veya yeniden üretilmesi ile sonuçlanan bireysel ve kurumsal uygulamaları kastetmek için kavramın analitik anlamını genişlettiler. Bu nedenle Öteki söylemleri bu analitik görüşle ya büyük oranda ilgisizdir, ya da ikincildir.

Bu analitik genişleme neden oldu? Ya da başka şekilde sorarsak, kavramın aslen kastettiği ideoloji'nin 'öldüğü' temelinde Banton'un kavramı reddetmesine niçin bir çok yazar karşı çıktı? Bunun biri analitik, diğeri politik iki (karşılıklı ilişkili) nedeni var. Özgün teorik bakış açışıyla birincisi, kapitalizmin kıyısındaki (İngiltere ve Avrupa ulusal devletleri örneğindeki gibi denizaşırı sömürge ya da Birleşik Devletler örneğindeki gibi güneydeki büyük çiftlikler) 'siyahların' anakent merkezlerine göçü ile, kapitalist gelişme ve 'siyah' bağımlılığın karşılıklı ilişkili uzun tarihinde yeni bir dönem başladı. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda kapitalizmin kıyısında 'siyah' işgücünün köleci üretim ilişkileri içinde sömürülmesi, merkezde doğmakta olan işçi sınıfına göre 'siyahları' daha aşağı konumda bıraktı ve sömürülen 'siyahları' biyolojik olarak aşağı 'ırka' mensup olarak tarif eden Öteki tanımı ile haklı çıkarıldı.

Sonuç olarak kapitalizm ve ırkçılık arasında karşılıklı ilişki kuruldu. Böylece göçün ardından 'siyah' işgücünün, commodification'ın yanısıra, 'beyaz' işgücü çoğunluğunun elinde tuttuğu konumdan 'aşağıda' hakimiyet altına alınmasının açıkça ortaya çıkışıyla (ücretli 'siyah' işgücünün en kötü konutlarda ve niteliksiz ya da az nitelikli işgücü gerektiren işlerde toplanması örneklerinde açıkça görülüyor) ideolojik aklama değişmiş olsa da 'siyah' bağımlılığın yapısının özünde değişmemiş olduğu sonucu çıkarıldı. Vurgulanan nokta yapısal ideolojik değişimden çok 'siyah' bağımlılı-

ğın sürekliliği oldu ve sonuç olarak bunu göz önüne almak amacıyla ırkçılık kavramının anlamı genişletildi.

Ve bu da bizi ikinci faktöre, ırkçılık tanımının genişletilmesi kararının bir açıklaması olması gerekliliğine getiriyor. Radikal ve elbette Marksist bir bakış açısına göre bu değişim, bir tür nedensel bağlılıkla ırkçılık ve kapitalizmi birbirine bağlayan iddiaları sürdürdü. Böylece kapitalizmin politik eleştirisi genişletilebilirdi ve kapitalizm bir başka nedenden dolayı bir kez daha lanetlenebilirdi. Ahlaki olarak bu eleştiriyi, 1945'ten sonra ırkçılık kelimesine onaylamama anlamı yükleyen büyük felaketle ilgili dehşet ve öfke devam ettirdi. Dolayısıyla kavramı kullanmaya devam etmek için iyi politik ve ahlaki nedenler vardı, çünkü kavram güçlü bir olumsuzluk taşıyordu. Birini ya da bir şeyi ırkçılık örneği olarak adlandırmak, o kişi ya da olayı uygarlık sınırları dışına koymaktı.

Ancak bu teorik ve politik bakış açısını koruyan kutsal bir ışık yoktur. Bu bakış açısı iki nedenle sorun yaratır. Birincisi sürekliliğin zorunlu olması anlayışı sorguya açıktır. Kıyıdan merkeze göç sadece coğrafi göç değil, aynı zamanda (kapitalist olmayan) bir üretim tarzından bir başka (kapitalist) üretim tarzına geçiş, dolayısıyla bir ilişkiler yumağından diğerine geçiştir. Ve kapitalist üretim tarzı içinde sermaye birikimi, burjuva bireyciliği, commodification ve kişisel bağımlılık ilişkilerinden göreceli olarak kopma (dişi cins ve yerli işgücü problemi başlıca istisnadır) arasındaki karmaşık ilişkiler, en azından daha önce doğrudan sömürgecilik ve köleci üretim ilişkileriyle yönetilen bazı insanlar için daha farklı sınıfsal konumlara gelme imkanı yaratır.

İkincisi, 1960'dan bu yana kapitalizm ve ırkçılık hakkındaki İngiliz ve Kuzey Amerikan teorileri ırkçılığın kesin çözüm nedeniyle elde ettiği kayda değer ahlak dışı konumunun üstünü çizerken, ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda Avrupa'daki ırkçılığın büyük kısmını açıklamak için, dar kapsamlı bir sömürgeci model kullanıyor ve diğer modellerin Yahudi karşıtlığı diye adlandırdığı ırkçılık biçimini elbette açıklamıyor; (örneğin Cox 1970: 393-4) ama yine-

de Siyonizm'in ırkçılık olarak belirlenip belirlenemeyeceği hakkındaki uzun tartışmalarla ilgisi vardır. (bkz. Kayyali 1979)

Sonuç olarak önümüzde denizaşırı sömürgecilik tarihine özgü (yani birçok yazarın belirttiği gibi 'beyazların' 'siyahlar' üzerindeki egemenliğine özgü) ırkçılık tanımları ve teorileri var ki bunlar, diğer (sömürgecilik dışı) söylemleri açıklamada fazla bir önem taşımamaktadır.

III
Anlam Yükleme Üzerine

Giriş

Önceki bölümde belirlenen sorunların ışığında ırkçılık kavramına getirilen tanımın tekrar değerlendirilmesi gereklidir. Bu değerlendirme, ırkçılık kavramı ile diğer bazı ilgili kavramların arasındaki ilişkinin aydınlatılmasını da içerecektir. Bunlar bu bölümün esas amacıdır. Bu amaca, insanların gerçek ya da hayali biyolojik özelliklerine anlam atfeden sosyal süreçlerin doğası üzerinde kuramsal olarak düşünülerek ulaşılacaktır. Böylece ırkçılık *kavramı*, deneyime dayanan tek bir örneği göz önüne alan (örneğin Nazi ideolojisi ve uygulamaları ya da İngiliz sömürgeciliği gibi) tümevarım yönteminin tersine, analitik olarak elde edilecektir. Fakat bu teorik çalışma ırkçılık kavramı dışında başka bir şey üretmeyecektir. Dolayısıyla bu çalışma, birbirinden farklı birçok ırkçılık örneğinin, ırkçılık olarak nitelenen ortak yönlerini belirleyecek, fakat her bir özgün örnek hakkında bize bir şey söylemeyecektir. Yani tanımsal içeriğin çeşitliliğini ya da bu içeriği ve içeriğin ifade edilmesinin belirlenmesini şekillendiren koşulları saptamayacaktır. Bunlar özgün tarihsel analiz konusu olup, örnekleri 4. bölümde tartışılacaktır.

'Irk'

Kuramsal çalışma, ırkçılık düşüncesinin ilk olarak türetildiği 'ırk' düşüncesiyle başlar. Irkçılığın ilk kez, kısmen 'ırk' ile ilgili

ondokuzuncu yüzyıl bilimsel kuramlarından çıkartılmış, 'Ari' üstünlüğü ve Yahudi değersizliği şeklindeki Nazi kuramını belirtmek için kullanıldığını gördük. Sonuç olarak ırkçılık kavramının sadece 'ırk' kuramlarını kastettiği varsayılmıştı. Yani 'ırk' söyleminin varlığı, ırkçılığın saptanması için bir ön şarttı. Bu bölümün ilk amacı, ırkçılık kavramının analitik kullanımını kanıtlamak için, ırkçılık ve 'ırk' söylemi arasındaki kavramsal bağı koparmaktır.

'Irk' kelimesi İngilizce konuşan çevrelerde en az üç farklı söylemde kullanılmaya devam ediyor. Bilim çevresinde biyolojik bilimlerde, özellikle genetik biliminde ve sosyal bilimlerde kullanılıyor. Ek olarak günlük konuşma dilinde (politik söylem dahil) yaygın olarak kullanılıyor ve sağduyunun (içinde hareket edecekleri sosyal dünyaya ideolojik bir yapıyı kabul ettirmek için insanların kullandığı birikmiş, doğru olduğu peşinen kabul edilen, genellikle çelişkili varsayım ve inanışlar) ana öğesini oluşturuyor. Bu kullanımlar henüz birbiriyle ilişkilidir, ancak farklılaşmıştır.

'Eski' bir kavramı 'yeni' bir olguyu kastetmek üzere, yani açıkça seçilebilir fenotipik çeşitlilikle ilgisi olmayan ve gözle fark edilemeyen genetik çeşitliliğin modellerini kastetmek için kullanmanın geçerli olup olmadığı tartışması genetik alanında devam ediyor. Analizin bilimsel onaylı amacı her ne kadar fenotipik farklılıktan genetik çeşitlemeye kesin olarak dönüşse de, bu dönüşümün bilimsel terminolojide bir değişiklikle ifade edilmesi gerektiği ve özgün çok biçimli genlerin ortalama sıklığı ile farklılaşan nüfusları kastetmek için 'ırk' teriminin artık kullanılmaması şeklinde ortak bir görüş yoktur. (Miles 1982: 18-19, ayrıca Montagu 1964: 23, Jones 1981) Deri rengi gibi fenotipik özelliklerle ayrılan 'ırklar' hiyerarşisini kastetmek üzere terimin kullanılması için elbette hiçbir bilimsel gerekçe yoktur. Ve bu anlamda, biyolojik ve genetik bilimler çerçevesinde 'ırklar' yoktur. (bkz. Montagu 1972; Rose ve diğerleri 1984: 119-27)

Ancak günlük yaşamda gerçek biyolojik farklılıklar, kendilerine atanan anlamlardan ve hayali biyolojik farklılıklardan daha az

önemlidir. Bunun önemini anlamak için, anlam yükleme kavramının anlamını kısaca incelemek gereklidir. Kavramı, hayali biyolojik farklılıklara özel anlam yükleyecek ve bir dizi ikinci sınıf niteliği ilâve edecek şekilde belli nesne, özellik ve süreçlere anlam yükleyen tanımsal süreci belirlemek için kullanıyorum. (Potter ve Wetherall ile karşılaştırın 1987: 24-8) Anlam yükleme dolayısıyla seçme içerir: Mevcut nesne, nitelik ve süreçler arasından, sadece bazıları ilave anlam taşımak için seçilir. Bu şekilde ele alınan nesne, nitelik ya da süreç, böylece bir başka gerçek ya da varsayılan olgunun varlığının işareti olur. Dolayısıyla anlam yükleme, tanımlama süreci içinde, yani sosyal dünyayı ve sosyal süreçleri betimleme ve şeylerin 'aslında' nasıl olduğu duygusunu yaratma sürecinde büyük önem taşır.

'Irk' söylemi kullanıldığı zaman, anlam yükleme sürecinde iki kademeli seçme vardır. Birincisi, sınıflandırma ve bir şeyi bu sınıflandırma sistemi içine yerleştirme aracı olarak, daha çok biyolojik ya da fiziksel özelliklerin seçilmesidir. İkincisi, insanlar arasında olduğu varsayılan farklılığı gösterecek şekilde adlandırılan mevcut vücut özellikleri arasından yapılan seçmedir. İnsanlar gerçekte birbirinden fenotipik özellikleriyle birçok şekilde ayrılır, örneğin boy, kilo, kol ve bacak uzunluğu, kulak şekli, ayak büyüklüğü, avuç genişliği, saç rengi, vücuttaki tüylenme ve bu böyle devam eder. Böylece 'ırk' kavramının kullanılması bir anlam yükleme sürecinin sonucudur ki, bu süreçte fiziksel bazı özelliklere anlam atanır ve nüfuslar 'ırk' olarak belirlenen gruplar halinde organize edilir. Fenotipik özelliklere anlam yüklenmesi temelinde ayırt edilen insanlar, sahip oldukları bazı kültürel niteliklerle de ayrıca tanımlanır ve sonuçta bir nüfus, biyolojik ve kültürel nitelikleriyle özel bir profile sahip olarak tanımlanır. Bu tanımlamadaki deterministik tavır, gösterilen fenotipik niteliklere sahip olan her kesin, ilave edilen kültürel niteliklere de sahip olacağının varsayılacağı anlamına gelir. Dahası, devamında insanlar ortaklık oluşturan bazı farklı topluluklar olarak algılanır ve her birey bu gruplardan birine olan üyeliğiyle nitelenir.

Avrupa, Kuzey Amerika ve Güneydoğu Asya adalarında 'ırk' düşüncesi şimdi genellikle (tümüyle olmasa da) deri rengiyle ayırt edilen grupları ayırmak için kullanılıyor, böylece 'ırklar' ya 'siyah' ya da 'beyazdır' ama asla 'koca kulaklı' ya da 'küçük kulaklı' değildir. Sadece bazı fiziksel niteliklerin bazı şartlarda 'ırkları' belirlemek için gösterilmesi, dünya nüfusunun doğal bir bölünmesini değil de insan fizyolojisindeki çeşitliliğin bütününe tarihsel ve kültürel özel anlamlar uygulanmasını araştırdığımızı işaret ediyor. Bugün 'beyaz' olarak tanımlanan nüfusların geçmişte farklı 'ırklar' olarak tanımlanmış olduğunu gösteren tarihi kayıtları ele aldığımızda konu aynı şekilde yine açıktır. Bu yüzden, bu tür niteliklerle ayırt edilen grupları adlandırmak için 'ırk' kelimesinin kullanımı, gerçekliğin sosyal yorumu konusuna girer: 'Irklar' biyolojik gerçeklik olmaktan çok sosyal imgelerdir.

Bu anlam yükleme ve tanımlama süreçlerinin bir tarihi vardır. 1. bölümde, insan türlerinin tanımlanmasında araç olarak fiziksel niteliklere Avrupa'da yüzyıllardan beri anlam yüklendiği, ve Öteki'ni yaratabilecek belirti olarak bu nitelikler arasında deri renginin sıkça seçildiği gösteriliyor. Fiziksel özellikleriyle ayrılan nüfusları kastetmek üzere 'ırk' söyleminin kullanılması ise daha yenidir. Tanımlamanın bu şekli bilimsel olarak gözden düşmüşken 'ırk' düşüncesinin sağduyuda kullanılmaya devam ediyor olması gerçeği, kavramın bilimsel yarardan çok pratik yararı olduğunu kanıtlıyor. Husbands şöyle yorumladı: 'İnsanları ayrı sınıflara yerleştirme aracı olarak "ırk", renk farkının "sosyal gerçeklerini", "race"-thinking'in tüm mutlak doğallığını ve otoritesini katı ve mutlak şekilde kuramsallaştırıyor.' (1982:16) Dolayısıyla fenotipik özelliklere anlam yüklenmesi kendi içinde bir sonuç olmayıp özel bir amaç için gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, kısaca tartışacağım gibi, bunun uygulamadaki yararı sadece tanımsal olmayıp, aynı zamanda dışlayıcı uygulamaları gerçekleştirmek için kullanılan, sınıf farklılığı şartlarında farklılaşmış nüfuslar arasında maddi eşitsizlik modelleri ve yapılarının yaratılmasıyla sonuçlanan bir araçtır.

Bu yüzyılın başından beri, Kuzey Amerikalı bir 'ekol' ve Avrupalı sosyal bilimciler bunu ve bunu takip eden süreçlerin bir taslağını, 'ırklar' ya da 'ırk ilişkileri' arasındaki ilişkilerin bilimsel araştırması olarak belirlemişlerdi. (Örneğin Banton 1997: 101-11, 1987: 86-93, Rex 1970, 1986, George 1984) 1970'lerin başından beri bu alandaki çalışmaların tanımı 'ırk ilişkilerini' olduğu kadar 'etnik' kavramını da kapsayacak şekilde genişletildi. Bir başka yerde tartışmış olduğum gibi, (Miles 1982: 22-43, 1984a, 1988a) bu yazarlar yaygın kanı olan 'ırk' düşüncesini eleştirmeden kullandı, reified it ve ona bir bilimsel kavram konumu atadı. Benzer şekilde Guillaumin şunları iddia etti:

> 'Irksal' ilişkilerin çeşitli yorumlarının altında yatan kuramsal temel ne olursa olsun böyle bir ayırma, sosyal ilişki türlerinde özellikle bazı temel farklılıkların ırksal olduğunu kabul etmeyi beraberinde getirmeye eğilimlidir. Sadece ifadeyi benimsemek ırkların 'gerçek' olduğunu ya da doğru şekilde anlaşılabilir olduğunu ima eder, ya da en iyisi ırk düşüncesi hiç eleştirilmeden kabul edilir; dahası bu düşünce ırkların sosyal süreçlerde sadece bir ideolojik biçim olarak yer almakla kalmayıp, amaç ve somut araç belirleyici olarak hareket eden doğrudan etken olarak davrandığını ima eder. (1980:39, ayrıca bkz. Lecourt 1980: 282-3)

Böylece sosyal bilimciler, (kendilerini Marksist olarak tanımlayanlardan birçoğu dahil: bkz. Miles 1988b) kullanım dışı analitik terimlerin bulunduğu çöp kutusuna sonsuza kadar atılması kesinlikle gereken bir düşünceyi tahrif ederek ömrünü uzattılar.

'Irk' eğer çeşitli Öteki tanımları üzerine yansıtılan Avrupalı bir söylemse, değersiz olma söylemi olarak kalmamıştır. Yirminci yüzyılda bu düşüncenin nesnesi olan nüfuslar, biyolojik olarak belirgin, farklı nüfus sıfatını, 'ırk' sıfatını genellikle kabul etti, fakat karakter ve yeteneklerinin olumsuz değerlendirilmesini ters yüz et-

ti. Sonuç olarak 'ırk' söylemi bir direniş söylemine dönüştü. Sömürgeci yönetimi olduğu kadar maddi ve politik dezavantajları da tersine çevirmek amacı güden politik bir seferberlik gerçekleştirmek için, 'ırka' karşı politik bir ilgi duyulmasının (genellikle 'siyahlığa' karşı duyulan ilgi şeklinde) sonucu olarak, sınıfsal konum ve kültürel kökene bakmaksızın, belli vücut nitelikleri (genellikle deri rengi) dışlanmış nüfusun ortak yaşam deneyimi ve kaderinin temeli olarak anlamlandırıldı. En çok bilinen örneklerden biri, 1960'larda Birleşik Devletler'deki Kara Kuvvet hareketinin yükselişidir. (bkz. Seale 1970) Bu tür seferberliklerin politik içerik, amaç ve stratejileri önemli oranda değişkenlik gösterir, fakat en azından, Öteki olarak seçilmelerine vasıta olan Avrupalı söylemin doğruluğu ve meşruluğunu çok açık şekilde kabul etmeleri, hepsinin ortak yönüdür. Olumsuz değerlendirmenin ters yüz edilmesi gerçekten, Öteki'ni aslen oluşturan tanımlama sürecini bu kez daha derinden güçlendirmeye yardımcı oluyor (Fanon 1967: 188-9, Chachage 1988 karşılaştırın) ve dolayısıyla 'ırk' söylemi, direniş sırasında bir kez daha haklı çıkartılıyor.

Anlamın açık olması burada can alıcı öneme sahiptir. İnsanlar arasında fiziksel ve genetik farklılıklar olduğu reddedilmiyor. Fenotipik (ve bazen genetik) niteliklerin 'gerçek dünyada' insanlar arasında anlamlı farlılıkları gösterdiği veya belli bir tarihi dönemdeki 'ırk' düşüncesinin günümüzde kaybolmuş olan kolektifleri adlandırmak için kullanıldığı reddedilmiyor. Burada söz konusu olan, bu tanımsal süreci, Avrupa çevresinde sağduyunun tarihi yorumu ve yeniden üretilmesini, ve ekonomik ve politik sonuçlarını analiz etmekte kullanılan terimlerin bilimselliğidir. Eğer 'ırklar' doğal olarak ortaya çıkan nüfuslar değilse, sosyal toplulukları adlandırma, seçme ve dışlama girişiminde ırk söyleminin kullanıldığı sosyal süreçlerin nedenleri ve şartları, doğal ve genel bir süreç olarak kabul edilmek yerine tüm dikkatlerin toplandığı odak noktası olmalıdır. Bu nedenle 'ırk' düşüncesinin yorumlanması ve yeniden üretilmesi, açıklanması gereken bir şeydir. Düşüncenin kendisini analitik bir kavram şekline dönüştürerek bu görevden kaçınılıyor.

Böylece sosyal bir süreç olarak açıklanması ve betimlenmesi gereken bir şey, diğer sosyal gerçekleri açıklayan sosyal bir gerçeklik olarak yeniden düzenlendi.

'Irk ilişkileri' sosyolojisine yönelttiğim eleştiriler konusunda (Miles 1982, 1984a, 1988a) burada ekleyeceğim başka bir şey yok. Şimdi daha önemli bir analitik görev olarak, kişinin bu sürecin tarihselliğini tutarlı bir şekilde kavrayıp betimlemesini sağlayabilecek kavramların yaratılması ile ilgileniyorum. Özellikle, 'ırk' ve 'ırk ilişkileri' sosyal ilişkileri hem kurma hem de müzakere için kullanılan ideolojik fikirler olduğu için (ve bu yüzden bu metnin tümünde tırnak işareti içinde kullanıldılar) bu sosyal süreci analiz etmek için kullanılan kavramlar, gerçekleri tutarlı biçimde yansıtmalıdır. Ancak o zaman 'ırk' düşüncesini reifies ve dolayısıyla haklı çıkaran bir dilden ziyade, yıkmamıza izin verecek bilimsel bir dile sahip olacağız.

Irksallaştırma

İlk ana kavram 'ırksallaşmadır'. Kavramın aslının kısaca gözden geçirilmesi, yine anlamının açıkça belirtilmesi ile ilgilidir. Kavram ilk kez Fanon tarafından, Afrika'da kültürel geleceği inşa ederken sömürge olmaktan çıkmış aydınların karşılaştıkları sorunların tartışılması sırasında kullanıldı. (1967:. 170-1) Banton kavramı daha çok biçimsel olarak, (1977:18) insanların dünya nüfusu hakkındaki sezgilerini şekillendirmek üzere 'ırk' düşüncesinin kullanılmasını kastetmek için kullandı. Kavramı kullanması sınırlı ve ima yollu, kapsamı, nüfusları sınıflandırma sistemi içinde yerleştirmek için kullanılan bilimsel ırksal tipoloji kuramlarının yöntemlerinden söz etmekle sınırlıydı. Daha yakın bir dönemde Reeves, 'ırksal grupların' biçimlenmesini kastetmek için 'uygulamalı' ırksallaşmayı, 'ırk' düşüncesinin söylem içinde kullanılmasını kastetmek için de 'ideolojik' ırksallaşmayı kullanarak, 'uygulamalı' ve 'ideolojik' ırksallaşmayı birbirinden ayırdı. (1983: 173-6, ayrıca Troyna ve Willims'a bkz. 1985) Bu yaklaşım sadece sonuç olarak

bu farklılığı çıkardığı için değil, ayrıca önerdiği ideolojik ırksallaşma kavramı söylemde 'ırk' düşüncesine yer veren her durumu kastettiği için, Banton'un kavramı kullanma şeklinin genişletilmesidir. Bu nedenle Reeves 'ırk' söyleminin İngiliz politik söylemine giriş şeklini ve sonra da 1945'den bu yana yasallaşmada reified (reify) şeklini inceliyor. Omi ve Winant kavramı 'ırksal anlamın daha önce ırksal olarak sınıflandırılmamış ilişki, sosyal uygulama ya da grubu kapsamasını göstermek' ve 'ırksallaşmanın tarihi olarak özgün, ideolojik (düşünce ve mantıkla ilgili) bir süreç olduğunu göstermek' için kullandı. (1986: 64) Bu tanım Reeves'in uygulamalı ırksallaşma kavramına çok benziyor.

Bu farklı kullanımlar arasında, belli nitelikleri taşıyan insanların farklı kolektif topluluklar olarak adlandırılması temelinde insanların belli biyolojik (genellikle fenotipik) özelliklerine sosyal anlam verilmesi yoluyla kavramın tanımsal süreçleri kastetmek için kullanılması üzerinde asgari görüş birliği vardır. Hem Banton, hem de Reeves, böyle bir sürecin, ortaklık ancak açıkça 'ırk' olarak belirtildiği zaman ortaya çıkacağını belirtiyor. Dolayısıyla bu iki yazar için ırksallaşma süreci 'ırk' düşüncesinin ortaya çıkışıyla başlar ve bu düşüncenin dünya nüfusunu sınıflandırmak için kullanılması süresince devam eder. (Guillaumin 1980: 49 karşılaştırın)

'Grup sınırlarının çizilmesi ve ima yoluyla, (güya) kalıtsal ve/veya biyolojik (genellikle fenotipik) niteliklerin bu sınırlar içindeki insanlar için ayrılması süreci' olarak belirlediğim 'ırksal sınıflandırma' kavramının eşanlamlısı olarak ırksallaşma kavramını bir başka yerde kullandım. 'Dolayısıyla bu kavram ideolojik bir süreçtir.' (Miles 1982: 157) Analitik netlik sağlamak için, şu an sadece ırksallaşma kavramını kullanmayı tercih ediyorum, fakat kullanımını yukarda belirtildiği gibi 'ırk' söyleminin var olduğu tarihi şartlarla sınırlandırmıyorum. Böylece 2. bölümde ırkçılık kavramının parametrelerini göz önüne alırken tartışılmış olan problemle, yani kavramın kullanımını, içinde 'ırklar' hiyerarşisi düşüncesi olan bir söylemle sınırlandırıp sınırlandırmama problemi ile yine karşı karşıyayız.

Böyle bir sınırlama için ısrar etmiyorum. Bunun nedeni 1. bölümde gösterdiğim gibi, 'ırk' kavramından daha önce farklı kolektifler düşüncesini zihinlerde oluşturmak için deri rengi ve benzeri fenotipik nitelikler Avrupa'nın sosyal oluşumlarında ifade edilmişti. Örneğin Greko-Romen dünyasında Afrikalıların deri rengi bir ortaklığın tanımlanmasının aracı anlamına geliyordu ve benzer bir süreç onbeşinci yüzyılda Avrupalıların keşifleri döneminde yaşandı. Bir başka deyişle, 'ırk' düşüncesinden önce gelen bir tarih vardır ki bu zaman zarfında Öteki'nin tanımlanması, sonradan bir insanın 'ırkını' belirlediği varsayılan bazı fiziksel özelliklere anlam yüklenmesinden etkilenmiştir. Benzer şekilde Avrupa ve Kuzey Amerika'da çok daha çağdaş bir söylemde 'beyaz' ve 'siyah' sınıflandırmaları bireyleri adlandırmak ve dolayısıyla 'ırk' söyleminin henüz biçimlenmediği şartlarda grupları oluşturmak için kullanılıyor.

Irksallaştırma kavramını bu yüzden, birbirinden farklı sosyal ortaklıkları tanımlayıp kurmak için insanın biyolojik niteliklerine anlam yükleyerek insanlar arası sosyal ilişkilerin kurulduğu örnekleri kastetmek için kullanıyorum. İfade edilen nitelikler tarihsel olarak değişiklik gösterir ve genellikle gözle görülen fiziksel özellikler olsalar da, diğer gözle görülmeyen (varsayılan ya da gerçek) biyolojik özellikler de ifade edilmiştir. Dolayısıyla kavram bir sınıflandırma sürecinden, Öteki'ni fiziksel olarak (genellikle fiziksel, fakat her zaman değil) belirlemenin tanımsal bir sürecinden bahsediyor. Belirlenen ortaklığın doğal olarak ortaya çıkan, farklı tür bir nüfus oluşturduğu (açıkça olmasa da ima yoluyla) düşünülür ve dolayısıyla bir cins farklılığı modeli içerir. Irksallaşma kavramı, sınıflandırma sürecini fiziksel özelliklere anlam atayan şeklinde vurgulayarak, prosesin doğasını ve dinamiklerini açıklayan bir sosyal psikoloji teorisinin var olduğunu varsayar. (Örneğin Billig 1976: 322-69)

Irksallaşma, tanımlamanın diyalektik bir sürecidir. Öteki'ni tanımlamak için anlam verilmiş gerçek ya da tahmin edilen biyolojik

nitelikleri atfetmek, zorunlu olarak Ben'inde aynı kıstasla tanımlanmasını gerektiriyor. Greko-Romenler ve daha sonra kuzey Avrupalı gezginler ve tüccarlar Afrikalıları 'siyah' olarak belirledikleri zaman, kendilerini yaygın olarak bilinen bir zıt ikilinin, yani deri renginin ters tarafı olarak açıkça belirliyordu. Dolayısıyla Afrikalının 'siyahlığı' Avrupalının 'beyazlığını' yansıtıyordu: Böylece bu zıtlıklar, bir anlam yükleme bütünlüğü içinde birbirine anlam vererek bağlandı. Benzer şekilde Afrikalılar daha sonra Avrupalılar tarafından düşük bir 'ırk' şeklinde tanımlandığında Avrupalılarda aynı anda, keşke ima yoluyla olsaydı, değerlendirme için farklı bir anlam kullanarak kendilerini 'ırk' söylemiyle ilişkili olarak tanımlıyor. Böylece Ben ve Öteki, ortak bir (Avrupalı) anlam dünyası kabuğuyla aynı şekilde sarılıyor. Bu ortak anlam dünyasını paylaşmaktan dolayı Öteki, kendisini Ben olarak tarif etmek için ırksallaşmış söylemin içeriğini benimseyebilir. Böylece Ben ve Öteki'ni saptayan Avrupalı 'ırk' söylemi, dışladığı nüfuslar tarafından haklı bir söylem olarak kabul gördü. Böyle yaparak değerlendirmenin içeriği sık sık olumsuzdan olumlu değere değiştirildi.

Irksallaşma sürecinin dönemlere ayrılması, 'ırk' kavramının ortaya çıkışı ve kullanımının, bu sürecin tarihinde ana evre (ancak tek değil) olduğunu gösterecektir. 1. bölümde gördüğümüz gibi onsekizinci yüzyıldan beri dünya nüfusu Avrupa düşüncesinde 'ırklara' ayrılmış ve 'ırklar' arası ilişkilerin var olduğu düşünülen kalıtsal niteliklerle (belirlenmese de) şekillendirildiği düşünülmüştür. Üstelik 'ırklar' hiyerarşisi düşüncesi artık resmi politika alanında ifade edilmiyorsa da, 'ırkların' biyolojik olarak tanımlanmış farklı kollektifler olarak var olduğu yaygın şekilde kabul ediliyor. Böylece 'ırk' düşüncesi, evrensel bir tanımlayıcı sınıflama sistemi olarak, hem Ben ve hem de Öteki'nin üyesi olduğu kolektifleri adlandırmak için yaygın şekilde kullanılmaya devam ediyor. Irksallaşma kavramı bu yüzden 'ırk' düşüncesinin tarihsel olarak ortaya çıkışı ve bunu takip eden yeniden üretimi ve uygulamasıyla ilişkilidir.

Dahası insanların ırksallaşması katıldıkları sürecin ve bu süreç

sonucunda ortaya çıkan yapı ve kurumların da ırksallaşmasını gerektirir. Böylece insanlar fiziksel özelliklerine bakılarak kolektifler olarak saptandığı zaman, bu kolektifler arasındaki karşılıklı ilişkiler örneğin kısmen mevcut politik kurumlar ve süreçler aracılığıyla gerçekleşecektir. 'Irklar' yasalarda farklı kolektifler olarak tanımlandığında ve yasa bu kolektifler arasındaki ilişkileri (Güney Afrika'da olduğu gibi) etkin bir şekilde biçimlendirdiğinde bu çok daha çarpıcıdır, ancak fiziksel niteliklere anlam yüklemenin daha az resmi mekanizmalarla gerçekleştiği ve üzerinde görüşüldüğü yerlerde de meydana gelir. Sonuç olarak kimin lider olacağı sorunu ve politik gündemde yer alan konular, fenotipik çeşitliliğe verilen anlamlarla şekillendirilebilir: Böylece karar alıcı yapılarda 'siyahların' temsil edilmesi ya da göç yasasında 'beyaz hısım akrabaya' ayrıcalık tanınması talep edilebilir. Bu tür durumlarda, 'ırkın' politik ilişkilerin belirleyicisi ve amacı şeklinde sunulmasıyla belli bir tanımsal içerik kazanması anlamında, politik süreç is ırksallaştı.

Özetlersek, ırksallaşma kavramını insanların belli biyolojik özelliklerine anlam veren ve sonuç olarak bireyleri, kendisini tekrarlayan insanların genel bir sınıflandırılmasına bağlayan diyalektik bir süreç olarak kullanıyorum. Bu sürecin uzun bir tarihi vardır, ve kapitalizm öncesi ve kapitalist toplumlarda meydana çıkmıştır. ırksallaşma sürecinin özgün içeriği ve (politik ve ekonomik ilişkilerle bağlantısı dahil) sonuçları soyut bir şekilde belirlenemez ya da üretim tarzının temel özelliklerinden şekilsel olarak elde edilemez, ancak 4. bölümde göreceğimiz gibi tarihsel araştırma konusudur.

Irkçılık

İkinci ana kavram ırkçılıktır. Irkçılığın kısa tarihi, anlamının çapraşıklığı ve açıklama gerektiren bir kullanımıyla bizi karşı karşıya bırakıyor. İki kademeli bir açıklama öneriyorum. Birincisi, kavramın sadece ideolojik bir olguyu kastetmek için kullanılması

gerektiğini iddia ediyorum. Ardından ikinci olarak, bu tanımın ırkçılığı tarif ettiğini kesin olarak söylemek için gerekli özgün tanımsal nitelikleri saptıyorum.

Kavramın kullanımının sadece ideolojiyi kastetmekle sınırlandırılması, bir kavramın analitik değerinin sosyal topluluklarla ilgili süreçleri tarif etme ve açıklamadaki kullanışlılığı ile belirlendiği varsayımına dayanır. Kavramın anlamının genişlemesi, sadece ideolojileri kastetmek için değil, geniş bir uygulama ve süreçler alanını da kastetmek için kullanılmasıyla sonuçlandı. Bir önceki bölümde öne sürdüğüm gibi, böyle bir kavramın çok az ayırt etme gücü vardır, fakat aynı zamanda identification of determinacy'yi güçleştirir. Dahası, bilme ile eylem arasında zorunlu bir mantıksal ilişki yoktur. Kavramın ayırt etme gücü sadece analitik doğruluk sağlamak için değil, ırkçı ideolojileri çürütmeyi ve dışlamadan kaynaklanan zararları reddetmeyi planlayan, başarılı olabilecek müdahaleci stratejileri formüle etmek içinde gereklidir.

Bilme ve uygulama arasındaki bu çapraşık ikiliğin detaylarına girmeden önce, açıkça belirlenmiş bir grubun kaynak ve hizmetlerden eşit şekilde yararlanmadığını ya da sınıf ilişkileri hiyerarşisinde eşit olarak temsil edilmediğini gösteren örnekleri analiz etmek için kullandığım 'dışlayıcı uygulamalar' kavramını açıklamak şarttır. Örneğin çağdaş İngiltere örneğinde bu kavram, üniversiteye gidenler arasında niteliksiz işçilerin çocuklarının sayı olarak çok çok az olduğu istatistiksel gerçeğini, (Halsey ve diğerleri 1980: 176-94) Batı Hint kökenli genç erkeklerin işsizler arasında çok fazla sayıda olduğunu (Newnham 1986: 17-20) ve çok az sayıda kadının yönetici kademelerde bulunduğunu kastediyor. Eşit olmayan temsil edilme ya da alınan karşılık ve hizmetlerde eşitsizlik gerçeği, insanlar arasında ayırım yapan süreç ve kararların varlığı yanında kıtlığın da olduğunu kabul eder: Ayırım yapma ve dışlama uygulamaları kıt kaynak ve hizmetlerin bölüştürülmesi gerekliliğine dayanır ve dolayısıyla bir değeri olma ve uygunluk kararlarını içerir.

Dolayısıyla ilk olarak, dışlayıcı uygulamalar kavramı sadece

somut eylem ya da süreçleri kasteder ve bağımsız inceleme gerektiren belirlenme şeklinin doğasını göz önüne almaz. Örneğin Birleşik Devletler'deki Afrika kökenli ya da İngiltere'deki Karayip kökenli insanların yaşadığı deneyimleri ve konumlarını belirleyen dışlayıcı uygulamaların, kısmen ya da tamamen derilerinin rengine anlam yüklenmesinden ve olumsuzluk anlamı verilmesinden kaynaklandığını varsaymaz. Bunun karşılaştırmalı analizle kanıtlanması gerekir. Örneğin daha önce göstermiş olduğum gibi, Birleşik Devletler'deki Afrika kökenli Amerikalılar ya da İngiltere'deki Karayip ve Asya kökenli insanlar arasındaki yüksek işsizlik oranı, onların fiziksel özelliklerine anlam yüklenmesine dayanan bilinçli dışlamadan çok, belki de en azından, örneğin özellikle 'rasyonalizasyona' açık, sektörlerdeki istihdamda büyük oranda yer almasından dolayıdır. Dezavantajın bir tek nedeni vardır ve 'siyahların' içinde bulunduğu dezavantajlı konum mutlaka ırksallaşmanın sonucudur şeklindeki varsayımların birbiriyle ilişkili tehlikelerini önlemek için, dışlayıcı uygulamaların birden fazla belirleyicisi olduğu kabul edilmelidir.

İkincisi dışlayıcı uygulamalar kavramı, eşitsizlik modelleri yaratan kasıtlı eylem ya da beklenmeyen sonuçların her ikisini de kasteder. Hem eylem, hem de sonuçlar bireylerin bazı hizmet ya da konuma ulaşmasını engellemeli, ya da olumsuz olarak değerlendirilen bir sınıflama içinde (örneğin polisin durdurup hakkında araştırma yapması gibi) yer almasına yol açmalıdır. Dolayısıyla dışlayıcı uygulama kavramı, eşitsizlik sağlamak için planlanmış çalışmaları olduğu kadar, farkında olmadan eşitsizlikle sonuçlanan karar ve eylem bileşimlerini de içerir. (Ancak istem dışı sonuçların ortaya çıkması halinde, bu uygulama ve prosedürleri değiştirmeme kararı kasıtlı bir harekettir.) Analitik açıklık sağlamak için olduğu kadar müdahaleci stratejileri belirlemek için de dışlayıcı uygulamaların kasıtlı ya da kasıtsız eylemlerin sonucu olup olmadığını saptamak önemlidir.

Üçüncüsü, dışlama ve kapsama arasında ve bu iki anlam arasın-

da diyalektik bir ilişki vardır. Dışlayıcı eylem ve süreçler, örneğin Karayip ya da Asya kökenli insanların İngiltere'de ücretli bir işe girmelerini önleyen eylem ve süreçler, diğerlerini kapsayan kriteri, yani işe sahip olanların niteliklerini açıkça olmasa da ima yoluyla belirlemeye yarar. Dahası, kapsayıcı eylem ve süreçler, örneğin Batı Hintli anne ve babaların çocuklarının, İngiltere'de normalin altında eğitim alanlara özgü 'özel okullarda' sayı olarak fazla olmalarına yol açan eylem ve süreçler, (Coard 1971) aynı anda 'normal okullardaki' çocukların dışlanması eylemi ve sürecidir. Dışlama ve içerme, tek bir eylem ya da sürecin farklı anlarını ifade eder: Kapsamak, aynı anda dışlamaktır, ve bunun terside doğrudur.

Fakat ırkçılık kavramı tanımsal bir olgu olarak, dışlayıcı uygulamalardan ayrı tutuluyor ve daha dar bir şekilde tarif ediliyorsa, kavramı hangi ana nitelikleri belirlemektedir? 2. bölümde kavramın, işlevinden çok ideolojik içeriğiyle belirlenmesi gerektiğini öne sürdüm. Bir ideoloji olarak ırkçılığın ayırt edici içeriği, birincisi, bir topluluğu tanımlayabilecek bir kriter olarak bazı biyolojik niteliklere anlam yüklemesidir. Topluluk böylece doğal, değişmeyen bir köken ve konuma sahip ve dolayısıyla doğuştan farklı olarak gösteriliyor. Bir başka deyişle, bir ırksallaşma süreci ortaya çıkmalı. İkincisi olumsuz değerlendirilen nitelikler, bu şekilde tanımlanan gruba ek olarak mal edilmeli ve/veya bir başkası için olumsuz sonuçlara yol açan şeklinde tarif edilmelidir. Bu nitelikler biyolojik ya da kültürel olabilir. Böylece doğal, biyolojik bir topluluk oluşturduğu düşünülen insanların tümü, (olumsuz değerlendirilen) bir dizi biyolojik ve/veya kültürel karakteristiklere sahiptir şeklinde tanıtılır. Ardından, böyle doğal olarak tarif edilen bir topluluğun varlığının sorun yarattığı öne sürülür: İdeolojik açıdan, tehdit oluşturan olarak tarif edilir. (Miles 1982: 78-9 karşılaştırın.)

Irkçılık ideolojisinin birkaç ek niteliği vardır. Birincisi, bir ırksallaşma sürecini varsaydığı için, Öteki tanımı aynı anda Ben tanımını yansıtmaya yaradığı ölçüde diyalektik niteliktedir. Eğer Öteki doğal olarak oluşmuş bir topluluk ise, Ben'de öyle olmalı. Dolayı-

sıyla ırkçılık, farklı insan topluluklarını adlandırarak, kaçınılmaz biçimde kapsama ve dışlamanın ideolojisi olarak işleyen tanımsal bir biçimdir: Örneğin deri rengine anlam yüklenmesi, insanları sınıflara ayırmakla sonuçlanan bir sıralama sürecinde hem kapsar, hem dışlar. Ancak ırksallaşma sürecinden farklı olarak, Öteki'nin olumsuz nitelikleri Ben'in olumlu niteliklerini yansıtır. Dolayısıyla ırkçılık bir ırksallaşma sürecini gerektirir, fakat apaçık olumsuz değerlendirme öğesiyle bu süreçten ayırt edilir.

İkincisi, ırkçılık mantıklı bir yapı sergileyerek ve bunu destekleyen kanıtlar ileri sürerek, göreceli olarak tutarlı bir biçim alabilir, fakat oluşturulan ve günlük hayatta tartışmalarda kullanılan bir örnek tipleme, imge, yorum ve açıklamaların toplamı şeklinde daha az tutarlı bir şekilde de ortaya çıkar. Irkçılığın doğası tartışmasına katılan yazıların çoğunda aydın meslektaşlarının yazılarına karşı coşkun bir ilgi varken, işçi sınıfının günlük yaşamında yaratılan ve yeniden üretilen Öteki tanımları tamamen görmezden geliniyor. Irkçı iddialar, üniversite kitaplığında olduğu kadar fabrika ya da ofiste de kolayca üretilebilir. Dolayısıyla özgün ırkçılık kavramının başlıca sınırlamaları, hedefinin büyük ölçüde metne dayanması idi, ve bu sınırlama, ırkçılığın bir öğreti olarak tanımlanmasıyla kendini gösterdi. Gazeteciler, misyonerler, emekli ordu mensupları, 'amatör' bilim adamları ve üniversite profesörleri (örneğin Biddiss 1979b; Gregory 1925) tarafından üretilen devasa ırkçı yazını karşılaştırdığımızda, ırkçı ideolojilerin doğası ve işçi sınıfı arasındaki yaygınlığı hakkında tarihsel olarak çok sınırlı kanıta sahibiz.

Üçüncüsü, ırkçılık, gözlemlenen belli sistemliliği düşüncede yansıttığı ve bu sistemlilikle tutarlı ve farkına varılan problemleri çözmede yardımcı olarak sunulabilecek nedensel yorum yaptığı anlamında uygulamada yeterlidir. (Bu kavramla ilgili tartışma için bkz. Sayer 1979: 3-11) Irkçılığın tek başına 'sahte öğreti' olarak vurgulanması, ideolojilerin varlık şartlarından birinin, en azından bu ideolojiyi ifade eden ve kullananlar için 'dünyanın anlamını' başarıyla çözmesi olduğunu (tanım gereği, yanlış bir açıklamayı

bir bütünlük içinde yapacağını, fakat gerçeğin bazı öğelerini içinde barındırabileceğini) kavrayamaz. Bir başka şekilde yaklaşırsak, ırkçılık ideolojisi, nüfusun bazı kesimleri için dünyayı tarif edebilir ve bir yorum getirebilir. Ve ırkçılık uygulamada yeterli olduğu için, en azından içeriğinin bir kısmı onu savunanların sınıfsal konumlarıyla birlikte değişecektir, çünkü algılandığı biçimiyle dünya ve yaratılan sorunlar sınıfsal konuma göre değişir.

Bunu iki örnekle kanıtlayabiliriz. Ondokuzuncu yüzyıl boyunca İngiliz sermayesinin rekabete dayanan üstünlüğü, İngiliz burjuva ve ticari kapitalist sınıflarının, kapitalist dünya ekonomisindeki rakip tanımayan ekonomik ve politik egemen konumunu garanti altına aldı. İngiliz kapitalizminin üretim ve teknolojideki üstünlüğü, özellikle aynı derecede üstün askeri mekanizmayla desteklendiğinde, İngiliz İmparatorluğu'nun temsilcileri ve savunucularının ondokuzuncu yüzyılda Afrika ve Hindistan'da daha fazla yayılmayla ilgilenmelerinden de açıkça anlaşılıyor. Bir başka deyişle İngiliz burjuvazisi ve ticari kapitalistlerinin şartlarıyla, küçük üretimin tamamen değilse de kısmen İngiliz burjuvazisi ve ticari kapitalistlerinin bileşik faaliyetleri ve onları ayakta tutan üretim sistemi tarafından yıkıldığı ya da küçük üretimin neredeyse hiç olmadığı Afrika ve Hindistan nüfuslarının şartları arasında gerçek maddi farklılıklar vardı.

Gerçek hayatta yaşanan bu farklılığın açıklanması gerekir. İngiliz burjuvazisinin doğuştan üstün bir 'beyaz ırkın' (üstün bir üyesi olmasa da) bir parçası olduğu, keşif ve demokrasi için ve doğanın (ve Tanrı'nın) daha az bağışta bulunduğu şu şanssızlara 'uygarlığı' götürmek için biyolojik yeteneğe sahip olduğu iddiası, sadece sömürge stratejilerini aklamadı, (Thornton 1965) belki de daha önemlisi, dünyayı mantıksız da olsa yaşadığı şekliyle gerçekten yorumladı. Kapitalist üretim tarzının egemenliği altındaki tek bir dünya ekonomik sistemi içinde yaşayan nüfuslar ve sınıflar arasındaki gerçek maddi farklılığın açıklaması olarak bu ideolojinin yanlışlığı, İngiliz hakim sınıfları için verdiği sonuçlara göre ters oran-

tılıydı. Dahası, sömürgeci ve sömürge arasında belli gerçek fiziksel farklılıklara anlam yüklemeyi onaylayan ve buna açıklama getiren bir dünya tasviriydi. Gerçekte 'ırk' kavramı, gözlemlenen gerçek maddi farklılıklar ile anlam taşıyan fenotipik farklılıkları bütün, nedensel bir açıklamayla birbirine bağlamaya yaradı. (Miles 1982: 113-19, karşılaştırın Curtin 1965: 293-4, Cairns 1965:147-8) Bu ideoloji İngiltere'nin her tarafında tiyatro, okul kitapları, çizgi romanlar, film, roman ve ilanlar gibi bir dizi kültürel biçim altında yeniden üretildi. (bkz. Street 1975, MacKenzie 1984)

İkinci bir örnek, ırkçılığın dünya yorumunu yansıtma tarzı ve dolayısıyla kapitalist gelişmenin çelişkili sonuçları üzerine birkaç İngiliz çalışmasında bulunuyor. (Phizacklea ve Miles 1979, 1980: 173-5, Miles ve Phizacklea 1981; benzer bir tartışma için bkz. Cashmore 1986) Bu araştırmalar, endüstride ve şehirde gerilemeyle birlikte gelen ekonomik ve sosyal değişiklikler işçi sınıfı kesimlerini etkiledikçe buna bir anlam vermeye yaradı. İngiltere'de işçi sınıfının yaşadığı bir çok yerde, kapitalist üretimin azalması ve şehrin altyapısındaki düşüş (her ikisi de kapitalizmin düzensiz gelişmesinin kaçınılmaz özelliği) zaman olarak Karayip ve Hint yarımadasından göçmenlerin gelmesi ve yerleşmesiyle çakışıyor. Sermayenin hareketliliğinin ve değişen bileşiminin (sonuçlarından daha ziyade) belirleyicileri ve kapitalizmin uzun dönemde işçi sınıfına yeterli uygun konut bulmadaki başarısızlığının belirleyicileri derhal ve açıkça görülemezken, yeni nüfusların varlığına tarihsel olarak aşağı 'ırk' olarak anlam verildi ve hâlâ öyle devam ediyor.

Sonuç, ekonomik gerileme ve göçmenlerin yerleşmesini nedensel bir ilişki olarak yerli işçi sınıfı kesimlerinin yaşaması oldu. Böylece maddi kaynak ve hizmetlere erişmenin dışında bırakılma gibi gerçek bir problem ve bu problemin çözümü için araştırma ve mücadele ırksallaştı. 'Irk' düşüncesi Karayip ve/veya Asyalı göçmenlerin varlığını konut, sosyal hizmet ve iş bulma mücadelesine yol açan ya da bu mücadeleyi şiddetlendiren yasadışı, Öteki rakip

olarak belirlenirken, Öteki'ni dışlayarak sorunun çözülebileceği gibi görünüşte mantıklı bir sonuca vardı. Bu nedenle, kapitalist komplo ya da Hitler'in doğum gününü kutlamak için biraraya gelen ve Yahudileri ve 'siyahları' biyolojik olarak yozlaşmış olarak gören küçük grupları saptama önerileriyle işçi sınıfı ırkçılığı açıklanamaz. Tersine, işçi sınıfı kesimlerinin bizzat yaşadığı dünyayı etkili bir şekilde açıklama ve yorumlama çabasının, açıklamaların önemli bir kısmını oluşturmasını gerektirir.

Bu kanıt Hall'un işçi sınıfı içindeki ırkçılık ifadesinin, işçi sınıfı kesimlerinin kapitalist üretim tarzı deneyimlerini yaşadığı tanımsal bir biçim olduğu şeklindeki kuramsal iddiasına deneysel güç kazandırır. Kuram genel olarak şunları teyit ediyor:

> Irkçılık birtakım yanlış anlayışlar değildir ... [ırkçılık] toplumdaki farklı sınıf ve grupların somut sorunlarından [kaynaklanır]. Irkçılık, çelişkilerin ve sorunların üstesinden gelebilecek ve aynı anda yönünü değiştirecek şartları kurma çabalarını ideolojik olarak açıklar. (Hall, 1978:35)

Bunu bir başka şekilde ifade edersek, ırkçılık (yanlış da olsa) dünyayı başarıyla yorumlar ve dolayısıyla politik eylemlerinde farklı sınıf kesimleri için bir strateji sağlar. Buradan ırkçılığın ekonomik ve politik ilişkilerin özgün bir bileşkesini anlama çabası olduğu sonucu çıkar ve dolayısıyla bu ilişkiler temelinde, ırkçılığı yok etme stratejilerinin ırkçılığı savunanları 'hatalı' olduklarına ikna etme üzerinde daha az, belirli ekonomik ve politik ilişkilerin değiştirilmesi üzerinde daha fazla yoğunlaşması gerektiği sonucu çıkar.

Dördüncüsü, yukarda belirtildiği gibi ırkçılık kavramı belli bir tarihsel içerik saptamaz. Tersine, bir söylemin ırkçılık olarak nitelendirilmesi için taşıması gereken genel nitelikleri saptıyor. Bir başka deyişle ırkçılık, devamlılık gösteren bir dizi iddia, imge ve

tek tip örnek ile saptanan tek ve değişmeyen bir ideoloji değildir. Deneyimlerimize dayanarak 'birbirinden önemli ölçüde farklı – her biri tarihsel olarak özgün ve ortaya çıktıkları topluma farklı bir biçimde eklemlenen farklı ırkçılıkların var olduğunu' söyleyebiliriz. (Hall 1978: 26, ayrıca 1980: 342) Bunun önemi bir kez daha güncel araştırmalarla olduğu gibi tarihsel araştırmalarla da gösterilebilir.

İşçi sınıfı ırkçılığının doğası hakkında sınırlı miktardaki araştırmaya geri dönerek Annie Phizacklea ve ben, İngiltere'nin sömürgeci tarihinden türetilen bir örnek tiplemelerin göreceli olarak önemsizliğini fark ettiğimiz zaman, 1970'ler Londra'sında işçi sınıfı arasında saptadığımız ırkçılığın özgüllüğünü vurguladık, (Phizacklea ve Miles 1979: 97-8) 119-20, 1980: 173-4, ayrıca Thurlow, 1980) Konu 'siyah vahşet' betimlemesinin olmaması değildi. Bu tür betimlemeler bazen genel çerçeve içinde ifade ediliyordu, fakat 1970'ler Londra'sında konut ve çeşitli sosyal tesis ve hizmetlerin kıt olduğu ekonomik ve sosyal şartların açıklanmasında fazla önem taşımıyordu. (ancak Batı Hintli genç erkeklerin özellikle suç oluşturan saldırılara eğilimli olarak gösterilmesini açıklamada daha büyük faydası olabilir) Bu çerçevede saptadığımız özgül ırkçılıkta deri rengi Öteki'ni saptamak için kullanıldı ve Öteki'nin kaynaklara ayrıcalıklı olarak ve yasa dışı yollarla ulaştığı düşünülüyordu. (Örneğin Phizacklea ve Miles 1979: 111)

Irkçılığın değişkenliği tarihsel olarak da kanıtlanabilir. Jordan'ın (1968) Amerikalıların Afrikalılar üzerine tanımlamalarındaki süreklilik kadar değişiklikler üzerine de yaptığı çok ayrıntılı açıklamalar, bunu ustaca gösteriyor. Bu ve diğer çalışmalardan yararlanarak, onsekizinci yüzyıl Avrupa ve Kuzey Amerikalı tanımların çoğunun, Afrikalıları Avrupalılar gibi birer insan, ancak deri rengiyle ayrılan, fakat başka şeyler yanında olumsuz olarak değerlendirilen aşırı cinsellik, vahşilik, tembellikle de ayrılan farklı bir insan olarak gördüğünü 1. bölümde göstermiştim. Sonuç olarak, makbul olma derecesine göre yapılan bir sınıflamada Afrikalılar

Avrupalılardan aşağıda kaldı. Ondokuzuncu yüzyıl boyunca 'ırk' düşüncesi önem kazandı ve buna göre Afrikalıların Öteki olarak tanımlanmasında büyük değişiklik oldu. Olumsuz değerlendirilen niteliklerin birçoğunun Afrikalılara atfedilmesi devam etti, fakat Afrikalının genel doğası Avrupalılarla karşılaştırıldığında yeniden değerlendirildi.

Böylece deri rengi, aşırı cinsellik, vahşilik vs. artık çevrenin belirlediği ya da yozlaşmanın kanıtı nitelikler olarak değil, Afrika 'ırkının' doğuştan gelen nitelikleri arasında düşünülüyordu. Afrikalıyı (Avrupalı) normdan bir sapma olarak sunan ve atanan bu ikinci sınıf insan sıfatının geçici olduğunu varsayan onsekizinci yüzyıl ırkçılığından farklı olarak bu ırkçılık, Afrikalıyı Avrupalıdan özünde farklı olarak tanımladı ve dolayısıyla Öteki olarak Afrikalıyı sonsuza dek ikinci sınıf insan olmaya mahkum etti.

Ondokuzuncu yüzyıldaki özgül olaylara karşılık, sömürgeleştirilen Öteki'nin İngiliz tanımlarının içeriğinde önemli değişikler vardı. 1857 Hint İsyanı, hem Hindistan hem de İngiltere'de İngiliz kavramları üzerinde büyük etki yarattı. Hindistan nüfusunun tanımında ağır basan uysal ve çalışkan Hindu'ydu, fakat isyanın kötü sonuçlarının hemen ardından Hintli giderek hilekâr, bağnaz ve zalim olarak tanımlandı. Düzenbaz, kana susamış Doğulu imgesi yeni bir şey değildi. (1. bölümde gördüğümüz gibi bunun çok eskiye dayanan bir tarihi vardır.) fakat 1857 olaylarını anlamak ve Hindistan üzerindeki dolaysız İngiliz yönetimini haklı çıkarmak için girişilen bir çalışmada daha geniş ve açıkça ifade edildi. (Ve Hintlileri hor gören lakaplar yaratıldı ve kullanıldı.) Her ne kadar uzun dönemde çelimsiz Hindu (çelişkili) bir masal kahramanı olarak süregelse de, ondokuzuncu yüzyılın yarısında Hindistan'daki olaylara gösterilen ideolojik tepki, ırkçılığının değişkenliğini, bu ideolojiyi dile getirenlerin gerçek olaylara duyarlı olduğunu ve ideolojiyi yaratıcı bir şekilde yeniden biçimlendirme yetenekleri olduğunu kanıtladı.

Benzer şekilde ondokuzuncu yüzyılın yarısında Karayipler'deki olaylar, İngilizlerin Afrikalı tanımlarında değişiklik yapmak için

gerekçe yarattı, ancak bu değişiklik, var olan tanımların basit bir şekilde pekiştirilmesi şeklinde gerçekleşti. 1865 Jamaika ayaklanması, Afrika 'ırkının' doğuştan vahşi ve aşağı ırk olmasının kanıtı ve barbarlığa geri dönmemek için güçlü bir hükümete ihtiyaç olduğunun kanıtı olarak yaygın şekilde yorumlandı: Önce de gördüğümüz gibi, Afrikalı ile barbarlık ve vahşilik arasında ilişki kuran Avrupa düşüncesinin de eski bir tarihi var, fakat 1865 olayları, bunların biyolojik olarak belirlenmiş nitelikler olduğu görüşünü İngiliz kamuoyunda güçlendirdi. (Bolt 1971: 102-8, 178-205, 209-10)

Irkçılık böylece birkaç boyutta farklılık gösterir. Hedef olarak bir grubun saptanması, doğal niteliklere anlam verilmesi ve olumsuz olarak değerlendirilmesi – ırkçılığın bütün bu görünüşleri tarih boyunca değişir. Ancak bu görünümler birer tarihsel tesadüf değildir. Bir yanda ırkçılığın dinamik içeriğini ve değişkenliğini saptamak ve açıklamak önem taşırken, diğer yanda tarihsel süreklilik te vardır. Bir kez daha, 1. bölümde gösterdiğim gibi, Avrupalıların bir kısım Afrikalı tanımı uzun dönemler boyunca önemini korudu. Dolayısıyla farklı ırkçılıkların birbirinden ille de bağımsız olması, sürekli olarak saf anlamda yeniden yaratılmaları gerekmez. Tersine, herhangi bir ırkçılık örneği, hem daha önceki örneklerin en azından bazı önemli kısımlarının değiştirilerek alınması ve hem de tamamen yeni öğelerin yaratılmasının bir ürünü olacaktır.

Özet olarak ırkçılık kavramını, daha geniş bir (tanımlayıcı) ırksallaşma sürecinin özgül bir örneği olan (değerlendirici) tanımlamanın belirli bir biçimini kastetmek için kullanıyorum. Tanımsal bir olgu olarak bu kavram diğer dışlayıcı uygulamalardan analitik olarak ayırt edilebilir. Böyle bir ayırt etme, açıklama görevi için şarttır; çünkü bu tür bir ayırt etme, ırksallaşmış nüfusların çağdaş ya da eski sosyal oluşumlarda neden dezavantajlı bir konumda olduğunu saptamaya engel olmaz. ırksallaşmış bir nüfusun bilerek ya da istemeden dışlandığını, örneğin işçi pazarının dışında tutulduğunu kanıtlamak, bunun kısmen ya da tümüyle ırkçılığın bir so-

nucu olduğu anlamına gelmez. Dışlayıcı uygulamalar kısmen ya da tümüyle ırkçılık tarafından güdülenmiş olabilir ya da ırkçılık anlamına gelebilir, ancak her zaman bunun böyle olduğunu varsaymak değil, kanıtlamak gerekir.

Kurumsal Irkçılık

Üçüncü ana kavram 'kurumsal ırkçılıktır' Önceki bölümlerde belirttiğim nedenlerden ötürü, bu kavramın ilk ve genel tanımının sınırlı kullanıma sahip olduğu kanısındayım. Ancak inanıyorum ki kavramı daha kesin bir tanımıyla elimizde bulundurmak için bir vaka yaratılabilir ve böylece kavram iki koşul grubunu kasteder. Birincisi, koşullar dışlayıcı uygulamaları meydana getirir ve dolayısıyla ırkçı bir söylemin somut ifadesi olur, ancak böyle bir söylem tarafından aklanmayabilir. İkincisi, açıkça ırkçı bir söylemin apaçık ırkçı olan içeriğini yok ederek biraz değiştirildiği, fakat diğer terimlerin asıl anlamını koruduğu durumlar vardır.

Irkçı söylemin sessiz kalması her iki durumun ortak noktasıdır, fakat söylem, dışlayıcı uygulamaların sürekliliğinde ya da kullanılan yeni bir söylemde cisimleşir. (ya da kurumsallaşır) Süregelen uygulama ya da yeni söylem, daha önceki ırkçı bir söylemin ifadesidir. Dolayısıyla kurumsal ırkçılık kavramı tek başına dışlayıcı uygulamaları kastetmez, fakat bir dönem var olan fakat şimdi olmayan bir söylemin dışlayıcı uygulamaları harekete geçirmesi ya da aklaması ve bu uygulamaların da söylemi kurumsallaştırmasından bahseder. Herhangi bir ırkçılık ideolojisi böylelikle bir dizi uygulamada vücut bulur, fakat bunu, sadece belirleme sürecinin olduğu yerde kurumsal ırkçılık olarak sınıflandırmak gerekir. Bu yüzden kurumsal ırkçılığın var olup olmadığını saptamak için, eylemlerin sonuçları değil, sessizlikten (ya da dönüşümden) önce ırkçı bir söylemin var olup olmadığını kanıtlamak üzere söylemin tarihi değerlendirilir.

Kurumsal ırkçılığın her iki şekli de İngiltere'den bir örnekle ta-

rif edilebilir; ırkçılığın birinci şekli göç yasasıyla ilgilidir. (Örneğin Macdonald 1983) 1945 sonrası İngiliz Göç Yasalarından hiçbiri açıkça ırkçı olan bir söylem kullanmıyor: Bu yasalar 'siyahlara' açıkça gönderme yapmıyor ve farklı bir 'ırk' olarak belirlenen insanları dışlama niyeti belirten hiçbir ifade içermiyor. (1925'teki (Yabancı Renkli Denizciler için) Özel Düzenleme farklıdır: (bkz. Rich 1986: 122-30) Yine de yasanın çıkartıldığı şartlar incelendiği zaman, ırkçı bir ideolojinin var olduğunu ve yasamanın ırkçı amaçları gerçekleştirmek için getirildiğini görüyoruz.

İngiliz hükümeti, İngiliz Uluslar Topluluğu'nun 'renkli' yurttaşlarının İngiltere'ye girişini ve burada yerleşmesini sınırlamak için 1940'ların sonu ve 1950'lerin başında çeşitli yönetimsel önlemler aldı, hatta bu insanların o zaman yasal hakkı olan İngiltere'ye giriş ve yerleşmelerini tamamen önlemek için bir yasa çıkarmayı gizlice ele aldı. 1950'lerin sonunda, özellikle 1958'de Karayip kökenli insanlara yapılan saldırılardan sonra politikacıların İngiliz Uluslar Topluluğu yurttaşlarının giriş hakkının sınırlandırılması isteği giderek arttı, çünkü onların suç teşkil eden olaylara karışma ve bulaşıcı hastalık taşıma olasılığının daha fazla olduğu iddia ediliyordu. Barınma ve devlet menfaatleri açısından korkunç sonuçlara yol açacağı varsayılan 'renkli' göçmenlerin seçmen olmasının sınırlanması için kamuoyu baskısı vardı; kamuoyu baskısı ve parlamento üyelerinin artan desteği, 1962'de Muhafazakar Hükümetin bu yasayı on yıl önce istenen şekliyle çıkarması için yeterliydi. (bkz. Örneğin Joshi ve Carter 1984, Miles ve Phizacklea 1984, Miles 1984b, Harris 1987, Carter, Harris ve Joshi 1987)

1962 yasasının arkasından çıkarılan ve bu yasanın hedeflerini garanti etmeyi tasarlayan yasalar daha da etkili oldu. Böylece 1971 Göç Yasası milyonlarca 'beyazın' ülkeye giriş ve yerleşme hakkını genişletirken, İngiliz Uluslar Topluluğu 1968 Göçmen Yasası zeki bir yasal oyunla, 'renkli' Birleşik Devletler pasaportu taşıyanların İngiltere'ye giriş haklarını geri aldı. Bir dizi konuşmasında İngilte-

re'deki Asya ve Karayip kökenli insanları özenle ırksallaşmış ve, 'kendi insanımızın' zararına bir dizi olumsuz sonucun onların İngiltere'deki varlığından kaynaklandığını öne süren parlamento üyesi Enoch Powell, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başındaki bu yasamanın politik koşullarının başta gelen bir simasıdır. (Smithies ve Fiddick 1969, Schoen 1977, Miles 1988a) Bunun yanında devlet 1950'lerin sonunda yasamayı haklı çıkartırken 1960'larda bu anlayışın hakim duruma gelmesi, ırkçılığın kurumsallaştırılmasına katkıda bulunan ırksallaşmış söylem için verilecek en iyi örnektir.

Yasama 'iyi ırk ilişkileri için sıkı bir göç kontrolünün gerekli olduğunu iddia etti. Bu özlü söz, göçün sonucu olarak İngiltere'de birçok farklı 'ırkın' yaşadığını ve anlaşmazlık olmadan birarada yaşayabilmelerini sağlamak için, İngiltere'ye yakın zamanda giren 'ırkların' sayısal olarak sınırlandırılmasının şart olduğunu iddia etti. Bunun nedeni 1965'te basılan *İmmigration from the Commonwealth*'ün sözleriyle 'Uluslar Topluluğundan gelen, farklı sosyal ve kültürel bir özgeçmişe sahip yaklaşık bir milyon göçmenin burada bulunmasının... sayısız sorun yaratıyor ve yoğunlaştıkları bölgelerde çeşitli sosyal gerginlikler yaratıyor' olmasıdır. Dolayısıyla göçmenin burada bulunması, 'eğer ırksal çatışmanın kötülüklerini engellersek ve eğer şu an toplumumuzu oluşturan farklı ırklar arasında uyumlu ilişkiler geliştirilirse' çözülebilecek olan bir sorunun asıl nedeniydi. Dolayısıyla göç yasasından alıntı yapan ve bu yasayı haklı çıkaran söylem, sosyal problemler yarattıkları için bazı 'ırklardan' İngiltere'ye girme hakkının geri alınması stratejisini açıkça teyit ediyor.

Bu özlü söz kurumsal ırkçılığın ikinci örneğini, görünüşte ırkçı olmayan bir söylem içinde sonradan yer alan ırkçı bir söylemi tarif ediyor. 1950'lerde göç yasası için duyguları ayağa kaldıran bu parlamento üyeleri, yasanın sadece 'renklilere' uygulanması konusunda açıkça ısrarcıydılar. Bu anlamda sadece, savaş sonrası ilk iki hükümetin yapmayı tasarladığı şeyi talep ediyorlardı: Konuyla ilgili bakanlar kurulu bildirileri çok açıktır. (Joshi ve Carter 1984,

Harris ve Joshi 1987) Ancak (gerçek bir) ırkçılık suçlamasının ışığında, giderek sadece 'sıkı göç kontrolünden' bahseden politikacıların resmi demeçlerinde bu tür açık göndermelere daha az rastlanıyor'. Duygulara seslenenler 'renkli göçmenleri' varlığı sorun yaratan olarak açıkça belirlediği, ve göçü 'ırk ilişkileri' sorunu yaratan bir olgu olarak sunmaya devam edildiği için, görünüşte daha tarafsız bir söz olan 'göç' ve 'göçmen' dolayısıyla bir dizi ima ya da yan anlam taşıdı. Sonuç olarak, göç ve göçmen terimleri özellikle 'renkli' göçmenleri kastedecek şekilde kavrandı. Kelimeye gizli anlam yüklemenin ilginç bir örneği, 1960'ların sonlarında 'tekrar vatandaş olma' hakkındaki görüşleri ortaya çıkarmak için yapılan kamuoyu yoklamasında soruların bazen 'göçmenleri' ve bazen 'renkli göçmenleri' kastedecek şekilde sorulmasıdır. (Miles 1988 a) Gizli anlam yüklemek, giriş kısmında gösterdiğim gibi Yeni Sağ'ın söyleminde de önemli yer tutar.

Dolayısıyla kurumsal ırkçılık kavramı, ırkçılığın dışlayıcı uygulama ya da resmen ırksal olmayan söylemlerde vücut bulduğu koşulları kasteder. Fakat her iki durumda da ırkçılığın belirleyici etkisini kanıtlamak şarttır. Irksallaşmış grupların dezavantajıyla sonuçlanan dışlayıcı uygulamaları kısmen ya da tümüyle ırkçılığın belirlediğinin varsayılamayacağını daha önce tartışmıştım.

İdeolojik Bağlantı

Son olarak 'ideolojik bağlantı' kavramını kullanıyorum. Bununla ideolojilerin ortak bir içerik ya da genelleştirilmiş bir amacı paylaşabileceğini, bu olası paylaşmanın onların biraraya gelmesini ya da karşılıklı ilişki kurmalarını mümkün kılacağını, ideolojiler ifade edilirken birine ait bir öğenin diğerinde de kullanılabileceğini söylemek istiyorum. Bu kavram ideolojilerin kısmen çakışmasına, bir arada bulunmasına ve yakın olmasına dikkati çeker.

İdeoloji olarak ırkçılığın bazı nitelikleri diğerleriyle paylaşması, bu ideolojilerin bağlantılı olmasıyla sonuçlanır. Paylaşılan başlı-

ca nitelikler, insanlarda doğuştan gelen ve evrensel olarak belirlenen doğal bölünmelerin yanlış anlaşılmış bir ilk gerçeğidir. Bu bölünmeler dolayısıyla sosyal örgütlenmelerin kaçınılmaz belirleyicisi olarak sunulur. Sonuç olarak bazı kurumlar ve süreçler ebedi, değiştirilemez olarak sunulur ve tersini söyleyenler de, değiştirilemez olanı değiştirmek isteyen olarak görülür. Bu, tanrısal iradenin laik yorumudur: Burada Tanrı düşüncesi Doğa düşüncesiyle yer değiştiriyor. (Bu iddianın bazı yorumlarında Doğa ilahi iradenin bir ürünü olarak görülür.) Her iki durumda da insanlardan bağımsız bir güç sosyal ilişkilerin belirleyicisi olarak sunulur. Böyle bir sunuş kurumların saltanatına yol açar ve insanların yarattığı ve yeniden ürettiği süreçler, kendi üzerlerinde güç sahibi olan 'gerçek şeyler' olarak düşüncelere yansır. (Lukács 1971:83-109, Marx 1972: 818-31)

Irkçılıkla bağlantılı en önemli iki ideoloji cinsel ayırım ve milliyetçiliktir. Her şey anlam yükleme sürecine dayanır ve içeren ve dışlayan süreçleri etkilemek için kullanılabilir. Cinsel ayrım durumunda özde farklı iki insan sınıfını, kadını ve erkeği saptamak için gerçek biyolojik ve cinsel nitelikler mutlak farklılıklar olarak belirlenir ve birçok ek (gerçek ve atfedilmiş) biyolojik ve kültürel nitelik ile bu farklılıklar arasında deterministik bir tarzda ilişki kurulur. Bir başka deyişle cinsiyet farkı cinslerin inşası için temel teşkil eder. Dişilik ya da erkeklik kadın ve erkeğin doğuştan gelen, özünde farklı niteliklerin toplamı olarak sunulur, ve sonra buradan ekonomik ve politik ilişkilere kadın ve erkeğin farklı katılımları hakkında sonuç çıkartılır. Dolayısıyla cins, kadınları ve erkekleri doğal olarak farklı insan sınıfları olarak sunan sosyal yapılardır. (Barrett 1980: 84-113) Cinsel ayırımcı iddialar buna ek olarak, varsayılan farklılıkların kadınlara yönelik farklı ve ikinci sınıf davranışı açıklayıp haklı çıkardığını öne sürer. Cinsel ayırımcılık ve ırkçılık arasındaki bağlantı, ve bizim sınıf ilişkilerini anlamamıza etkisi son dönemde tartışma konusu oldu (örneğin Davis 1982, Anthias ve Yuval-Davies 1983) ve feminist hareket içinde ırkçılı-

ğın önemi tartışması içinde araştırılmaya başlandı. (Örneğin ÇKÇM 1982: 212-75, Amos ve Parmar 1984, Mama 1984, Barrett ve McIntosh 1985, Bhavnani ve Coulson 1986)

Irkçılık ve cinsel ayırımcılığın bağlantısı için bir kaynak kadınların çocuk doğurma yeteneğidir. Bu yeteneğe yüklenen anlam ve arkasından gelen çocuk yetiştirme nedeniyle eve kapanma, birçok tarihsel koşulda kadınların çeşitli ekonomik ve politik etkinliklerin dışında kalmasına yardımcı oldu. Bu dışlamanın bir sonucu kadınları üreme makinesi olarak sunmak ve üreme makinesi olarak çalışmalarını garanti altına almak oldu; böyle bir tanımlama ve sınırlama, biyolojik üremenin 'ırkların' yeniden doğması için esas olması temelinde ırksallaşma sürecine mükemmel bağlanır. Böylece göçün ve göçmen kökenli nüfusun ırksallaşmış olduğu tarihsel şartlarda, 'ırksal bozulma' denen şeyi önlemekle ilgilenen tüm sınıflar kadınların bu bozulmaya karışması hakkında ciddi endişeler ifade etti.

Bunun uygulamadaki sonuçları çeşitlidir. Geçici işçi ihtiyacını karşılamak için göçmenlerin işe alınması halinde, bekâr erkekler sözleşme temelinde işe alınır ve temelli yerleşmeyi ve 'aşağı bir ırkın' üremesini önlemek için kadınlar mutlak şekilde dışlanır. 'Uygarlığın' menfaati için sömürgeci bir nüfusun kendisini 'baskın' ırk olarak oluşturmak ve yeniden üretmek için istekli olduğu tarihi şartlarda, sömürgeci nüfusu doğumlarla arttırmak için aynı ırktan kadınların göçü sık sık teşvik edilmişti. (Bkz MacKenzie 1984: 160) Irkçılık ve cinsiyet ayrımı arasındaki bağlantının bu her iki örneği de, ondokuzuncu yüzyılda Avustralya'da (de Lepervanche 1987) sömürgeleştirme için zor kullanımının erkeğe özgü bir tasarı olarak sunulmasında açıkça mevcuttur: 'Güçlü yapısı, rekabetçiliği ve hatta zayıflara karşı ara sıra vahşete başvurması alkışlanacak erdemler sayılan fiziksel olarak yetenekli erkek, beyaz ve tercihen İngiliz, en iyi sömürgeci sayılır'. (Evans, 1975: 10)

Her ne kadar ilginin arttığını gösteren işaretler varsa da, ırkçılık ve milliyetçilik arasındaki bağlantıya daha az dikkat edilmiştir.

(Örneğin Naîrn 1981, Anderson 1983, Wright 1985, Miles 1987d) Milliyetçilik ideolojisi de benzer şekilde, her biri farklı kültürel görünüme sahip ve dolayısıyla belirli bir coğrafi bölgede kendi kendini yöneten ulusal bir devlet kurmak için farklı yeteneğe sahip topluluklar arasındaki bölünmenin, dünya nüfusunda ki doğal bölünmeler olduğunu iddia eder. Milliyetçilik onsekizinci yüzyılın sonunda yaratılan bir ideolojiydi ve Avrupa'daki kralcı ve soylu hükümete karşı politik direnişle yakından ilgiliydi. (Smith 1983: 23, Kedourie 1985: 9-19) Milliyetçilik 'ulusları' her biri kendi niteliklerine ve kendi yazgısına sahip evrensel varlıklar şeklinde tartışılmaz bir ilk gerçek olarak sunar. Ve her 'ulus' zaman içinde kendisini yeniden üretme yeteneğine sahip bir birlik olarak tanımlandığı için, kadınların ve erkeklerin bu birlikte yer aldığını her zaman açıkça belirtmez, ancak varsayar. Sonuç olarak, milliyetçilik ile cinsel ayırımcılık arasında bağlantı için uygun zemin vardır. Ondokuzuncu yüzyıl resmi ideolojileri olarak milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki benzerliği göstermek için, Anderson'ın 'ulusların' hayali bir toplum oluşturduğu düşüncesini (1983: 15-16) bir başka yerde kullandım.

> 'Uluslar' gibi 'ırklar' da iki anlamda hayal ürünüdür; ulus ve ırk gerçek bir biyolojik temele dayanmaz ve kendilerine anlam yüklenenlerden hiçbiri bir diğerini tanımaz ve ortak duygu birliği anlamında bir toplum oluşturdukları hayal edilir. Dahası, dışında diğer 'ırkların' bulunduğu bir sınırın algılanması anlamında kısıtlı oldukları varsayılır. (Miles 1987c: 26-7)

Sonuç olarak 'ırklar' gibi 'uluslarda' insanın icat ettiği bir üründür. (Hobsbawm 1983: 13-14) Anderson'ın terimleriyle, milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki temel farklılığın, milliyetçiliğin ek olarak 'ulusun' kendisini ancak 'insanların' sadece onlara ait olan ve kendilerini yönettikleri belirli bir toprakta bulunmaları halinde ifade edebileceğini iddia etmesidir. Buna benzer hiçbir net politik düşün-

ce ırkçılık ideolojisinde mevcut değildir.

Dolayısıyla 'ırk' ve 'ulus' düşünceleri sınıflamanın bağlantı kurma olasılığı taşıyan, sınıflar üstü ve cinsiyetler üstü biçimleridir. Onsekizinci yüzyıl bilimsel ırkçılığının geliştirilmesiyle bu olasılık kuvvetlenmiştir. Bu bağlantı en aşırı şekliyle 'ırkın' kültürel yetenekleri ve tarihsel gelişmeyi belirlediğini iddia etti ve buradan her 'ulusun' özel bir biyolojik yeteneği ifade ettiği sonucu çıkartıldı. Bu, 'ırkın' 'ulus' yerine geçtiği bir bağlantının kurulmasıydı. Benzer bağlantılar, Avrupa'da bilimsel ırkçılığın gelişmesinde rol oynayan başlıca simalardan Gobineau'nun yazılarında (1970: 164) açıkça ifade ediliyordu. Fakat milliyetçilik ve ırkçılık arasında yakın mantıksal bağlantı olduğu iddiasından yola çıkarak, her tarihsel durumun bir bağlantı içereceği sonucu çıkartılamaz.

Bu ideolojiler bağımsız ve özerk kuvvetler olmayıp, tarihsel olarak meydana gelen ve birbirini etkileyen ekonomik ve politik ilişkilerin içinde yaratılmış ve yeniden üretilmiştir. Dolayısıyla milliyetçilik ve ırkçılık arasında bağlantı olması tarihsel olarak özgündür ve tesadüfe bağlıdır. Irkçılık ve milliyetçilik arasındaki bağlantıyı bir başka yerde, (1987c: 32-40) ondokuzuncu yüzyılın başında daha eski bir Anglo-Sakson köken efsanesini 'ırk' düşüncesinin yönlendirdiği İngiltere örneği için biraz şematik bir tarzda gösterdim. Sonuç olarak İngilizlerin çoğunun, özgürlük yeteneği ve demokratik kurumlar yaratma yeteneğine doğuştan sahip ve bu yetenekleri dünyanın birçok yerinde ifade edebilir şeklinde nitelendirilen Anglo-Sakson ırkından geldiğine çokça inanılıyordu. (Horsman, 1976, 1981: 9-77, MacDougall 1982)

'İdeolojik bağlantı' kavramı ırkçılık ideolojisinin yakın oluşunu aydınlatmaya yarar. Irkçılık kavramının bir enflasyon yaşadığı şartlarda bunun özel önemi vardır. Bazı yazarların yaptığı gibi kavramın kapsamını sürekli genişletmek ve böylece kavramın, milliyetçilik ve cinsel ayırımcılık örnekleri olan sınıflandırmaları daha önce haklı gösteren dışlayıcı söylemleri içermesi yerine, ırkçılık ideolojisinin diğer ideolojilere nasıl bağlandığını analiz etmeye da-

ha fazla çaba harcanabilirdi diye düşünüyorum. Bu bağlantının tarihsel bir örneğini daha ayrıntılı olarak ele alıyorum ve böyle yapmakla, bu bölümde ileri sürülen ve tarif edilen diğer kavramların önemini örneklerle açıklıyorum.

Örneklenen Sav

İngiltere ve Avustralya'da ırkçılığın yapısının ve ifade edilişinin karşılaştırılmasına son dönemde ilgi duyuldu. (Örneğin Graves 1986, Yuval-Davies 1986) Avustralya'daki olaylar ilgi uyandırırken, bu karşılaştırma üzerinde tarihsel bir bakış açısı geliştirmek için iyi nedenler var. Daha önce gördüğümüz gibi, göç kontrolü uygulamasında ırkçılığı kurumsallaştıran bir yasayı İngiliz hükümeti 1960 ve 1970'li yıllarda kabul etti ve böyle yaparak bazı Uluslar Topluluğu hükümetlerinin ondokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında kurduğu politika ve uygulamaları örnek aldı. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında İngilizlerin yerleştiği sömürgeler olan Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Güney Afrika'ya kapitalist üretim tarzı ithal edildi; (Denon 1983) bu süreçle birlikte politik kararları kendi almak isteyen ticaret ve sanayi burjuvazisi ortaya çıktı. İşte tam bu noktada, coğrafi ve kültürel olarak atalarından farklı bir topluluk duygusu yaratmak için Anglo-Sakson 'ırkının' biyolojik üstünlüğü efsanesini kısmen değiştiren bir milliyetçilik ideolojisi ile bağlantı kuruldu. Avustralya örneğinde, bu özgül milliyetçiliğin gelişmesinde ırkçılık ideolojisi belirleyici önem taşıyordu.

Bir başka deyişle, milliyetçilik ve ırkçılık arasında karşıtlıktan çok (Anderson 1983: 136) birbirini etkileme vardı; öyle ki, doğmakta olan ulus devletine üyelik şartlarını belirlemek için ideolojilerin parametreleri çakıştı. Tanımlama kriteri beyaz 'ırkları' Avustralya 'ulusunun' kabul edilebilir üyeleri olarak kapsarken, 'renkli ırklar' olarak belirtilen Asya ve Pasifik kökenli nüfusları aynı anda dışladı. Başka şeylerin yanısıra Anglo-Sakson ırkı üyelerinin kurumlar aracılığıyla kendini yönetmek gibi özel bir yete-

neğe sahip olduğu iddia edildi ve buradan, Tanrı'nın doğuştan gelen biyolojik yetenekler bağışlamadığı nüfuslar dışlanmalıdır sonucu çıkarıldı. Böylece Anglo-Sakson 'ırk' düşüncesi, 'ırk' ve 'ulusun' üstünlüğü anlamına gelen bir düşünceyi devam ettirdi. (Huttenback 1976: 15-17)

Bu bağlantı, ticari kazancı belki olabilecek az sayıda insanın mahkumlar gibi yerleşiminin, ticari kazanç ve mal üretimi kazancının hakim olduğu birkaç farklı sömürgenin oluşturulmasına dönüşürken gerçekleşti. Düşüncedeki Avustralya topluluğunun sadece 'beyaz ırk' üyelerinden oluşacağını garanti eden dışlayıcı bir uygulamayla sonuçlanan 1901 Avustralya Uluslar Topluluğunun kurulmasına zemin hazırlayan politik tartışmalar sırasında bağlantıdan çok söz edildi. 1901'de resmen kabul edilen 'Beyaz Avustralya' politikası bir dizi tanımlamanın ürünü değil, sermayenin farklı kesimleri arasındaki mücadelenin ve Avustralya sömürgelerine aşırı işçi akınının sonucudur; bu işçi akını, 1830'lardan sonra mal üretimi artarken işgücü kaynaklarını koruma ve arttırma girişimleriyle yakından ilişkilidir. (McQueen 1970: 43-7, de Lepervanche 1984: 54) Sonuç, göçmen akınının ve göç politikasının ırksallaşması idi.

Avrupalıların yerleşmesinden önce Avustralya'da insanların bulunduğu bölgeler seyrekti ve asıl yerliler, ortaya çıkan kapitalist üretim ilişkileriyle bütünleşmeyeceklerini, karşı koyacaklarını gösterdi; bunun sonucunda işçi sınıfı ve küçük burjuvazinin varlığını devam ettirmek için göçün devam etmesi gerekliydi. Avrupa'dan göçmen akını, ihtiyacı sürekli olarak karşılamadı ve işçi arayanlar düzenli olarak dünyanın bir başka yerinden genellikle özgür olmayan ilişkiler, örneğin sözleşmeli işçi bulma girişimleriyle uğraştılar. (Bkz. Miles 1987a) Milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki bağlantıyı, işgücü sağlamaya 'istekli' bir işçi ordusu yaratmak için yapılan mücadelenin şartlarında bulabiliriz.

Avrupalıların yerleştiği ilk günlerde yerel hükümet ve yerleşenlerin çoğu, kurmakta oldukları ekonomik ilişkilerde Avustral-

yalı yerlilerin niteliksiz işçi olarak çalışacağını umuyordu. (Reynolds 1972: 109) Ancak Avustralyalı yerli nüfusun üretim ilişkilerinin ve sosyal ilişkilerinin doğası en ufak bir birleşmeyi bile engelledi ve Avrupa askeri teknolojisinin kendisini zorla kabul ettirmesinin ardından bu ekonomik ve sosyal ilişkilerin tümüyle olmasa da büyük oranda bozulması ve yaygın çatışmalar kaçınılmaz sonuç oldu. (Rowley 1970) Bu süreç en güçlü olanın hayatta kalacağı şeklindeki Darwin'ci inanışın terimleriyle kolayca anlaşılabilir durumdaydı ve Avustralyalı yerliler Avrupalı sömürgeciler arasında yaygın olarak 'kötü yazgılı 'ırk' sayıldı. (Evans ve diğerleri 1975: 85-90)

Bu tanımlama Avrupalı sömürgeciler ile yerliler arasında genellikle daha karmaşık ekonomik ve sosyal ilişkileri kaplar; belli bölgelerde belli dönemler için yerli işgücünün çeşitli üretim biçimlerine katılmasından da bu açıkça bellidir. (Evans ve diğerleri 1975: 112, Miles 1987a: 105-12) Yine de Avrupalı nüfus arasında hüküm süren yerli imgesi ırkçı bir imge olarak kaldı. Sınır dışına atma ve imha etmenin birleşmesi, yerli nüfusun çok büyük kısmını hem maddi hem de kavramsal olarak Avustralya sömürgelerindeki mal üretiminin gelişmesine eşlik eden sosyal ilişkilerin kıyısına ya da tamamen dışına attı. Böylece zihinlerdeki Avustralya topluluğunun doğası hakkındaki tartışma, kıtanın asıl yerlilerini nadiren dikkate aldı. 1830'lu yıllarda kır yaşantısının öncelikle New South Wales'te yükselmesine, çalıştırmak için getirilen mahkumlar ve Avrupa'dan gelen özgür göçmenler talebi karşılamayınca, sık sık ortaya çıkan yetersiz işgücü eşlik etti ve çeşitli özel girişimler çoban olarak çalıştırmak üzere Hindistan ve Çin'den sözleşmeli tarım işçisi aldı. (Willard 1967, de Lepervanche 1984: 37-42) Altının keşfi, altın madenlerinde çalışmak için 1850'lerde ve 1870'lerde Çin'den erkek işçi göçünde önemli artışa neden oldu ve Çinli işçilerin Avustralya'daki varlığına güçlü bir muhalefetin gelişmesi nedeniyle Çinlilerin girişini sınırlayan bir yasa kabul edildi. (Crawford 1923: 56-75, Willard 1967: 21,24, 32- 3) Wil-

lard aşağıda, ekonomik ve ideolojik olan arasında karşılıklı ilişki akla getiriyor:

> Avustralya altın madenlerindeki ayrı cinsten insanlardan oluşan kitle, ocaklarda tek tip insanın bulunmasına, onların görüşüne göre aşağı bir Asya ırkı -, özellikle 'aşağı' insanların, madenlerde başarıyla kazı yapabileceğini kanıtlayan Çinlilerin çalışmasına karşı çıktı. (Willard 1967:35)

1860'larda Queensland'de pamuk ve şeker üretiminin gelişmesiyle birlikte, Hindistan'dan sözleşmeyle çalışan işçi temini için bir başka girişim oldu, fakat toprak sahipleri Pasifik adalarından sözleşmeli tarım işçisi temin edebildiklerini görünce bu kaynaktan vazgeçildi. Sonuç olarak ondokuzuncu yüzyılın sonunda Pasifik adası sakinleri, Queensland şeker sanayii için niteliksiz tarım işçisi ana kaynağıydı. (Saunders 1982) İşçi sınıfının diğer kesimleri tarafından Çinliler gibi bir tehdit oluşturduğu düşünülen bu sözleşmeli tarım işçilerine karşı büyük düşmanlık vardı ve 'aşağı ırk' olarak belirlendiler. Ek olarak, sözleşme ile işe alınmış olmaları (özgür olmamaları) burjuva demokratik sürecin gelişmesi için bir tehdit olarak görüldü. Düşmanca duyguların yükselmesinin bir sonucu, Pasifik adasından gelenlerin tropikal tarımda istihdam edilmelerinin yasalaşmasıydı. (Evans ve diğerleri 1975: 178-80)

Farklı sömürgelerde yürürlüğe giren çeşitli dışlayıcı yasa örnekleri, tüm kıtada uygulanacak bir göç politikasına (dışlayıcı uygulamaları gizleyen bir takım süslü laflara) ihtiyaç olduğuna dair politik uyanıklığı arttırıyordu. Böyle bir önlemin uygulamadaki önemi, limanlardan girişi sınırlayan yasa çıktıktan sonra Çinlilerin herhangi bir sömürgeye karadan giriş yapmasıyla iyice anlaşıldı. 1890'larda birleşik eylem için politik baskı arttı ve 90'ların ortalarında farklı sömürge hükümetleri kolonilere 'renkli ırkların' sömürgelere girişine bazı genel sınırlamalar getirilmesi gerekliliği

üzerinde anlaştılar. 1896'da toplanan sömürgeler arası bir konferans, böyle bir politikayı yürütme kararı aldı ve ardından üç sömürge hükümeti 'Renkli Irklarla İlgili Sınırlamalar ve Düzenlemeler' yasa tasarısını yayınladı. (Willard 1967: 108-10)

Bu hareketi sürdüren ve hareket tarafından yasallaştıran yükselen ırkçı duygular, bağımsız sömürgelerin politik yöneticileri üzerinde federasyona gidilmesi için baskıyı arttırdı. (Palfreeman 1972: 136) Birinci Federal Hükümetin başsavcısı daha sonra şu yorumu yaptı:

> Bu kıtada ya da güzel Tazmanya adasında hiçbir itici güç, tek bir halk olma ve diğer ırkların karışmadığı tek bir halk olarak kalma arzusundan daha kapsamlı bir etki yaratmadı ve bizi daha önce ayıran teknik bölünmelerle keyfi bölünmelere son vermek için hiçbir itici güç kesinlikle bundan daha güçlü etki göstermedi. (Willard'ın yaptığı alıntı 1967: 119)

'Renkli ırkları' dışarıda bırakma talebi, 'beyaz olmayı' üstünlük ve kapsamanın işareti olarak belirleyen Avustralya topluluğu varsayımı şeklinde ortaya çıkan düşünce ile diyalektik olarak bağlandı.

Avustralya'ya 'tüm renkli ırkların' girişinin açıkça yasaklanmasına yönelik bu hareket, Londra hükümetini ilgilendirdiği kadarıyla, insanların eşitliğine dayanan liberal bir politika izlemeye hükümet söz verdiği ve bunun halk içinde bir utanç kaynağı olduğu için, gizlice olumlu karşılanmıştı. Sömürgeler Bakanlığı'nın konferanstan bahseden bir mektubunda, Avustralya sömürgelerinin 'önemli sayıda aşağı ırkın öğesinin varlığının devamlılık kazanmasını' önleme arzusunun anlayışla karşılandığı ifade edildi. (Yarwood alıntı yapıyor 1962: 263) Fakat İngiliz hükümeti, kamuoyunda yarattığı görüntüsünü korumak için yasa tasarısına onay vermedi. Ancak aynı etkiyi yaratan, fakat diğeri kadar açık olmayan araçlar-

la elde edilen alternatif bir dışlama mekanizması önererek yardımcı oldu. Bu model, 1897'de Natal'de uygulanmaya başlanan, önlem olarak sömürgeye girişi İngilizce konuşma yeteneğinin kanıtlanmasına bağlayan modeldi. (Huttenback 1976: 139-41, Palfreeman 1972: 137) 'Natal formülü' olarak adlandırılan formül, Avustralya göç yasasında ırkçılığı kurumsallaştıran ve devlet tarafından gerçekleştirilen dışlayıcı uygulamaları kabul ettiren 1901 Göç Sınırlama Yasası ile resmen benimsendi ve uygulandı.

Dışlamanın gerçek olduğundan ve yaşanan olayların sonuçlarından şüphe edilemez, ancak Çinli, Asyalı ve Pasifik adalarından gelen göçmenlerin ırksallaşmasına ilişkin açıklamalar ve anlam yüklemelerden ve dolayısıyla 'Beyaz Avustralya' politikasının doğasının nitelikleri tartışıldı. (Kitabı ilk kez 1923'te yayınlanan) Willard, 'Avustralya politikasının geçerliliğinin ve erdemlerinin, milliyetçilik ilkelerinin geçerliliğine ve erdemlerine bağlı göründüğünü' (1967:206) ve 'Beyaz Avustralya' politikasının esas nedeninin 'İngiliz-Avustralyalı milliyetinin korunması' (1967: 189) olduğunu ileri sürdü. 'Beyaz Avustralya' politikasının arkasındaki ana itici gücün ırkçılık olduğunun reddi, ortaya çıkmakta olan işçi sınıfının, işverenlerin ucuz işgücü kullanmasına karşı doğru ve haklı nedenlere dayanan direnişinden (Dallas 1955:52) ya da yurtsever duygulardan kaynaklandığını (Nairn 1956: 18-19) öne süren bazı yazarlar tarafından 1950'lerde tekrarlandı.

Bu tartışmadaki esas hata, konunun basit 'ya/ya da' terimleriyle sunulmuş olmasıydı. Determinasyon sürecini tek 'nedenin' ekonomik ya da ideolojik faktör olduğu bir süreç olarak açıklama çabaları yanlıştır, çünkü bu çabalar 1901 Sınırlı Göç Yasası'na yol açan ekonomik, politik ve ideolojik ilişkilerin çapraşık bütünlüğünü anlayamıyor. Benim açıklamam, çeşitli Avustralya sömürgelerinde mal üretiminin gelişmesi ve işçi sınıfının oluşmasının, ırkçılık ideolojisinin açıkça ifade edilmesini ve yeniden yaratılmasını sürdürdüğü şeklindedir; bunun, Avustralya Uluslar Topluluğu'nun şekli hakkındaki politik tartışmalarda var olan milliyetçilik ideolojisi ile

bağlantılı olarak kendi içinde tayin edici sonuçları vardı.

Milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki bağlantı, Willard'ın 'Beyaz Avustralya' politikasını milliyetçiliğin dışlayıcı ve yasal bir ifadesi olarak savunmasında kasıtsız olarak gösterildi. Görünürde Willard, başarılı bir demokratik ulusal devlet biçimi için muamelede eşitlik ve tek tip kültürün şart olduğunu iddia ediyor ve 'Beyaz Avustralya' politikasının bunu garanti altına aldığını söylüyordu. Böylece Avrupa'da yaygın olarak ifade edilen ve olumlu yan anlamları olan bir ideolojiye (milliyetçilik ideolojisine) başvuruldu. Sonuç olarak sorun, hayali bir (tek tip) topluluğun emsalsiz niteliklerini, içinde her bireyin eşit olduğu demokratik ulus devleti biçiminde ifade etmek için yasal isteği olarak sunuldu. Fakat milliyetçiliğin bu ilkesini Willard'ın savunması, demokratik ulus devletiyle birleşmek için bir dizi başka nitelik ve yeteneğe sahip olan farklı, ayrı 'ırkların' varlığına olan inanışı, aynı anda ifade etti. Tartışmanın ana konusu, Asya ve Pasifik adalı göçmenlerin farklı 'ırklar' olduğu kabulüne dayanan 'Ulusal birlik için ırksal birlik şarttır.' (1967: 189, 207) iddiasıydı. Willard bu göçmenlerin 'politik hakları kullanmak için uygun olmadıklarını, politik görevleri yerine getirmede yetersiz olduklarını' (1967: 1939) ve özellikle Asyalıların bazı yetenekleri nedeniyle 'tehlikeli rakip' olduklarını iddia etti. (1967: 197-8) Dahası, Avrupalı 'ırkla' karşılaştırıldığında bu 'ırklar' sadece farklı değil, aynı zamanda aşağıydılar. Örneğin Williams, Pasifik adaları sakinlerinin sözleşmeli tarım işçisi için sürekli bir kaynak olmalarının, 'aşağı bir ırkın üstün bir ırk tarafından tasarlanmış bir şekilde ticari olarak sömürülmesinden başka bir şey olmadığını' iddia etti. (1967; 197)

Dahası, bu tür 'ırkların' ya da 'yabancıların' Avustralya'da kalıcı olarak bulunmalarının toplum üzerinde kötü sosyal etkileri olacağı varsayımını ileri sürdü. (1967: 9) Avustralyalıları kastederek 'bir ülkede farklı ırkların birarada olmasıyla kaçınılmaz olarak bağlantılı, çok belirgin sosyal ve politik kötülükler akıllarını de-

vamlı kurcaladı ve politikayı geliştirecek ilk adımı atmak için onları etkilediğini' iddia etti. (1967:192) Willard'ın alıntı yaptığı ana örnek, bu 'yabancıların' rekabete yol açan ucuz işgücü kaynağı olduğu, ve sırasıyla

> ucuz işgücü ırksal çatışma için kesin bir gerekçe olacaktır, çünkü Avustralyalılar gibi burada bulunma hakkı için temel bir işgüdü uyandıracaktır.Irksal bölünmeden kaynaklanan politik ve sosyal farklılıkları yoğunlaştıracak ve had safhada keskinleştirecektir (1967:200) örnekleridir.

Willard için gerçekten 'içgüdü' terimi 'Beyaz Avustralya' politikasının nihai savunmasıydı.

> Avustralya'da bulunma duygusundan dolayı --çok belirgin farklı düşüncelere ve fiziksel niteliklere sahip insanlardan oluşan ırklarla karışmaktan kaçınma güdüsü - eğer Avrupalı olmayanlar serbestçe buraya gelirse, ulusal birlik şu durumda imkansız olacaktır. (1967: 207)

Ve bunun genel ve kaçınılmaz bir tepki olduğu iddiasını devam ettirebilmek için Birleşik Devletler, Natal ve Transvaal'den bahsedilerek 'dünyadaki tecrübeye' gönderme yapılıyor. (1967: 208-9) Böylelikle Avustralyalıların düşmanca tepkileri 'ırkçılık' olarak değil, Avustralyalı (ya da beyaz) 'ırkın' hayattaki varlığını garanti altına almak için doğuştan gelen bir tercihi olarak yorumluyor. Dolayısıyla farklı 'ırkların' üyelerinin Avustralya'da yaşamasına izin vermek bu 'temel içgüdünün' ifade edilmesini teşvik edecekti: ırksallaşmış Öteki'nin varlığı böylece bir sorun olarak belirtildi ve bu sorunun mantıksal çözümü onların yerleşimini önlemek idi. Böylece Willard, varsayılan farklı 'ırklara' ait insanların kendi farklı ve ayrı toplumlarını sürdürmek istemeleri 'doğal' olduğuna göre, ha-

yali Avustralya toplumunu belirleyen içerme/dışlama sınırının zorunlu olarak 'ırka' başvurularak çizildiğini iddia etti. 1920'lerde öne sürülen bu iddia, 1980'lerde İngiltere'de ifade edilen iddialara çok benziyor ve yeni ırkçılık olarak belirlenen şeyin, aslında yeni olmayıp çok daha eskiye uzanan bir soy ağacı olduğunu düşündürüyor.

Bu örnekte Avustralya işçi sınıfının bazı kesimleri, özgür olmayan üretim şartları altında ve daha düşük ücretle çalışan Asyalı işçilerin sayısının giderek artmasının, kendi ücretlerini düşüreceğini düşünüyor. (Dallas 1955: 49-52) Ve bu yorum, Avrupalı işgücü istihdam eden ve buna devam eden işyerlerine göre ücretlerin daha düşük olduğunu söyleyerek işverenlerin eleman aramaları halinde haklılık kazanıyor. (Örneğin de Lepervanche 1984: 38) Fakat Avustralya sömürgelerinde Asyalı ve Pasifik adalı varlığına karşı öne sürülen savların doğası aynı zamanda politikti. Pasifik adalı sözleşmeli tarım işçilerine karşı Queensland'de duyguların yükselmesi üzerine liberal görüşlü politikacılar işçi sınıfı muhalefeti için sıkça rastlanan bir açıklama yaparak, bu tür tarımsal işgücü kaynağı kullanımının arazi sahiplerine ait büyük malikanelerin gelişmesini kolaylaştıracağını ve işçi yokluğunun bazı kaba işlerin hor görülmesine ve demokratik kurumların gelişmesine engel olduğunu iddia etti. (Willard 1967: 161, Connell ve Irving 1980: 122) Böylece Pasifik adalı tarım işçilerinin özgür olmayan üretim ilişkileri içinde zor durumda bırakıldığı gerçeği, onları ekonomik ve politik nedenlerle Öteki olarak belirlemek suretiyle ortak topluluk duygusu formüle etmenin bir aracı olarak kullanıldı.

Fakat ekonomik ve politik ilişkilerin anlamı, dışlama talebinin ifade edildiği ideolojik şartlardan ayrılamaz. Ondokuzuncu yüzyıl Avrupalı (çoğunlukla İngiliz) sömürgecileri, 'ırk' söylemini de birlikte getirdiler ve iş için Hintli, Çinli ve Pasifik adalıların aranmasına ve işe alınmalarına karşı yükselen duygular, bu nüfuslar istenmeyen ikinci sınıf niteliklere sahip farklı ve aşağı 'ırklar' olarak belirlendiği oranda ırkçı biçim aldı. (Bkz. Davison 1985) Bu

ırkçılığın ifade edilmesinde gelişmekte olan burjuvazinin kesimleri kadar İşçi hareketi de başrolü oynuyordu. (McQueen 1970: 50-5) Dahası, 1901 yasası üzerindeki tartışmalar, yasanın ilk taslağında açıkça ifade edilen ırkçı koşullardan vazgeçilse de yasanın formüle edilmesinde ırkçılığın belirleyici güdü olduğunu gösterdi. Tartışmalar sırasında iddia edilen renkli 'ırkların' biyolojik değersizliği, Avustralya'dan çıkarılmaları için bir neden olarak gösterildi (Palfreeman 1972: 137) ve Yarwood açıklıyor, 'İnsanlar 1901'de, geçtiğimiz yirmi yıl içinde beyaz ırkların Afrika ve Asya'daki fetihleriyle herkese kanıtladığı doğuştan gelen üstünlüğünden hoşnut olduğundan şüphe etmiyor.' (1964: 24) Irkçılığın bir tanımlama biçimi olarak kullanılması bağımsız belirleyici olmakla birlikte açıklama ve görüşme gerektiren maddi çelişkilerin varlığına bağlıydı. Irkçılık bu anlamda uygulama açısından yeterli bir ideolojiydi.

Avrupalı sömürgecilerin diğer şeylerin yanında yerli nüfusun direnişiyle karşılaşması ve Güney Pasifik'ten ve Asya'nın bazı bölgelerinden tarım işçisi getirmenin yol açtığı çatışmaların ışığında, ondokuzuncu yüzyılın sonu Avustralya'sında hayali bir toplum düşüncesi formüle edildi. Hayali topluma üyeliğin sınırları, içerme/dışlama kriteri için 'ırk' düşüncesi kullanılarak çizildi. 'Irkları' sınıflandırmak için olası hayali toplumun ırksallaşma temelinde ilave kıstas kullanıldı ve sonuçta Avustralya milliyetçiliğinin parametreleri ve Avustralya ulusuna dahil olmanın kriterini kısmen ırkçılık şekillendirdi. Böylece, türdeş kültürel ve biyolojik birliğe dayanan ortak kimlik düşüncesini devam ettirebilecek olası bir sınıflar üstü varlığı sürdürmek için 'aşağı ırklar' dışlandı. Bu vasıtayla, ekonomik gelişmeyi sürdürmek için özgür olmayan ilişkiler içinde işgücüne sahip çıkılan gruplar, sonradan, hayali 'Beyaz Avustralya' topluluğuna üyelikten dışlandılar.

Sonuç

Irkçılık kavramının anlamı sorunuyla kavram enflasyonu şartlarında karşılaşınca, bu sorunu çözmek için ırkçılık kavramını ilgili diğer bazı kavramların arasında değerlendirmeyi denedim. Daima genişleyen bir kavrama onay vermek yerine, ciddi analitik değer taşıması için daha dar bir şekilde, bir ideoloji olarak tanımlanması gerektiğini ileri sürdüm. Anlam yükleme ve tanımlamaya verdiğim önem dolayısıyla iddialarım, 2. bölümde ana hatları çizilen birbirinden çok farklı gelenekleri, bir yanda Rex gibi Weber çizgisindeki teorisyenleri, diğer yanda Hall gibi Marksist kültürel çalışmalar teorisyenlerini hatırlatıyor, ancak bu teorisyenler ırkçılık kavramının özgün bir ideolojik biçimi kastettiği görüşünü paylaşıyor. Sonuç olarak anlamların yaratılması ve yeniden üretilmesiyle ilgileniyorum, ve bu noktaya odaklanmak, ırkçılığın yeniden üretilmesini anlamak için iletişim sistemlerine özel önem vermeye yol açıyor. (Örneğin Hartmann ve Husband 1974, Hall ve diğerleri 1978, van Dijk 1984, Murray 1986, Searle 1987, Gordon 1987)

Fakat tanımı daraltırken, meydana gelmiş tarihsel dönüşümlerden birçoğunun deneysel önemi olduğunu ve bu kavram enflasyonunu teşvik ettiğini fark ettim. En önemlisi, biyolojik olarak farklı 'ırklar' hiyerarşisine olan inancın kesin ifadesi özellikle resmi kamu önünde çok daha az dile getirilse de, fiziksel özelliklere anlam yüklenmesi ve bu şekilde belirlenen gruplara olumsuz olarak değerlendirilen niteliklerin atanması ile birlikte bir 'ırk' söylemi devam ediyor. Böyle bir söylemin ırkçılık olarak tanımlanması gerektiğini iddia ediyorum. Ayrıca ırkçılığın ifade edilmesinin, dışlayıcı uygulamalarla ve dışlayıcı ideolojilerin diğer ifade biçimleriyle bağlantılı daha geniş bir tarihi ırksallaşma sürecinin bir parçası olduğunu da iddia ettim. Tarihsel değişikliğin biçimlendirdiği bir sosyal çerçevede, sömürgecilik sonrası ve Faşizm sonrası dönemde, kasıtlılığın gizlenmek istendiği şartlarda bizim kavramsal temelimiz, ırkçılık kavramını gevşek ve belirsiz bir şekilde kullananlardan daha karmaşık ve daha sofistikedir.

IV
Sınıf İlişkileri

Giriş

Tanımsal olgular olarak ırkçılık ve ırksallaşmayı önceki bölümde tartıştım. Ancak (ondokuzuncu yüzyıl Avustralyası örneği ile tarif edilen) milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki ideolojik bağlantı tartışmasından anlaşıldığı gibi bu ideolojilerin etkinliğini daha kapsamlı ekonomik ve politik ilişkilerden ayırmak mümkün değildir. Bu bölümde, ırksallaşma ve ırkçılık arasındaki karşılıklı ilişki sorunuyla ve gelişen dünya ekonomik sistemi içinde bir üretim şekli olarak kapitalizmin tarihsel gelişmesi sorunuyla karşılaşıyorum. Irksallaştırmanın ve ırkçılığın etkinliği onların var ya da yok olmalarından çok, tarihsel olarak özgün sosyal oluşumlara ait ilişkilerin bütünlüğü içindeki bağlantılarıyla ölçülmelidir. Bu görevi, ırkçılığı genel olarak kapitalist gelişmenin 'fonksiyonu' olarak gösterme eğiliminin güçlü olduğu bir ekonomist analiz tarih bilgisine karşı başlatıyorum; (Örneğin Cox 1970: 322, Nikolinakos 1973:367, Castles ve Kosack 1972: 16, Wallerstein 1983: 78-80) bu eğilimin eleştirisini bir başka yerde yapmıştım.

Irksallaştırma ve ırkçılığı tarihsel olarak özgün ve kaçınılmaz olarak çelişkili olgular olarak ele almayı tercih ediyorum. Bununla kendi içinde bağlantılı birkaç şeyi kastediyorum. Irkçılık sadece farklı birkaç şekilde ortaya çıkmamış olup, kapitalist ve kapitalist olmayan sosyal biçimlenmelerin ekonomik ve politik ilişkileriyle de çeşitli bağlantısı vardır. 1. bölümde verilen kanıt, ırksallaşma ve

ırkçılığın tamamıyla kapitalizmin 'ürünü' olmadığını, fakat kapitalist üretim tarzının gelişmesinden önceki Avrupa toplumlarında kökenleri olduğunu ve kapitalist üretim tarzıyla bağlantılı olarak, kapitalizm dışı üretim tarzlarının hakim olduğu toplumlarda da daha önce ifade edilmiş olduğunu gösteriyor. Bir başka deyişle ırkçılık ideolojisinin varlık koşulları, kapitalist üretim tarzına özgü bir sınıf olan ve dolayısıyla tarihin belirli bir dönemine ait olan burjuvazinin çıkarlarından, en azından kısmen, bağımsızdır.

Dahası, ırkçılığı kapitalizmin fonksiyonu olarak belirlemek, onun ekonomik ve politik ilişkilerle olan bağlantısının doğasını ve ürünlerini önceden belirlemektir. Böyle bir belirleme ırkçılığın ifade edilmesinden, tek tip yönetici sınıfın konumundan ötürü kaçınılmaz ve zorunlu olarak, ekonomik ve/veya politik avantaj elde ettiğini yanlış bir şekilde varsayar. Irkçılığın işçi pazarı hacmini sınırlamak için kullanılması, işgücü sıkıntısı çekmesi halinde ille de işverenin yararına olmayabilir; bu arada toplumsal huzursuzlukla sonuçlanan ırkçılık ve dışlayıcı uygulamaların, sonuç olarak ticari etkinlikleri bozulan kapitalistler tarafından, ya da toplumsal düzeni sağlamak için harcamalarını arttırmak zorunda kalan devlet tarafından ille de hoş karşılanması gerekmez.

Bu nedenle ırkçılığı, mutlak çelişkili bir olgu olarak incelemeyi tercih ediyorum. Irkçılığın ifade edilmesi ve bunu takip eden politik ve ekonomik ilişkilerin kurulması, süreçte yer alan herkes için döneme ait sonuçlar getirecektir ve bu sonuçların kişilerin yararına olup olmadığı, o kişilerin sınıfsal konumuna ya da iktisadi dalgalanmalara bağlıdır. Dolayısıyla ırkçılık çelişkili bir olgudur, çünkü birtakım sınıfsal menfaatler için 'işlevsel' olan, başka menfaatler için 'işlevsel değildir' ve ırkçılığın (bir sınıf, ya da sınıfın bir kesimi için) fayda sağladığı ifade biçimlerini devam ettiren şartlar nadiren süreklilik kazanır ve değişen şartlar devam eden ırkçı ifadeyle çatışabilir. Buradan ırkçılığın etkinliğinin tarihsel olarak özgün olduğu ve dolayısıyla soyut teorinin değil tarihsel analizin sonucunda anlaşılabileceği sonucu çıkar. Bu bölümün amacı bu iddiaları örneklemek ve ayrıntılarına girmektir.

Kapitalizm, Sömürgecilik ve Özgür Olmayan Emek

1. bölümde gördüğümüz gibi Avrupa sömürgeciliği birkaç farklı gelişme modeli izlemiştir. Fakat onyedinci yüzyılın ortalarından yirminci yüzyılın başına kadar hepsinde ortak olan şey, Avrupalıların dünyanın diğer bölgelerindeki toprakları işgal edip yerleşmesi ve sonuç olarak, derhal olmasa da, dünya pazarında kullanım değeri olan mal üretimini organize etmesi süreciydi. Avrupalıların işgali her zaman olmasa da sık sık kuvvet kullanımına yol açtı, ancak kuvvet kullanımı genellikle mevcut üretim tarzında üretilmiş kullanım değerinin yönünün değiştirilmesini ya da Avrupalı yerleşimcilerin başlattığı üretim sistemine işgücü kaynağı yaratmak için mevcut üretim şeklinde değişiklik yapılmasını gerektirdi.

Böylece onyedinci yüzyıldan itibaren, belirli kuvvet uygulaması ve üretim ilişkileri ve farklı kültürel değerlerin ifade edilmesi ile zor duruma düşürülmüş farklı nüfusların arasındaki temasın tarihi boyunca Avrupalı Öteki tanımları yaratıldı ve yeniden üretildi. Bu tanımlar, mevcut üretim tarzlarının değişmesine sadece meşruluk kazandırmayıp onları aktif bir biçimde şekillendirildi ve sonuç olarak, değiştirilmiş mevcut üretim tarzlarının yeniden üretimi ya da sömürge şartlarında yaratılmış yeni üretim tarzları için tarihsel şart haline geldi. Yani bu söylemler 'bir üretim ilişkisi', sadece dar anlamda bir üretim sistemi değil, tüm bir yaşam tarzını oluşturan ilişkiler bütününün bir ideolojik öğesi oldu. (Sayer 1987: 63-77 karşılaştırın)

Sömürge şartlarında yeniden yaratılan üretim tarzları, mal üretiminin yaygınlaşması ve işgücünün commodification'una dayanan Avrupa'daki üretim tarzına nadiren benzer şekilde gelişti. Bir üretim ilişkisi şekli olarak ücretli işçiliğin gelişmesi başka şeyler yanında, eski tarım üreticilerinin işgüçlerini satın alacak bir alıcı aramaları için topraktan kopmasına ve yönlendirebilecekleri ücretleri düzenlemek üzere aralarında rekabet olması için yeterli sayıda ol-

malarına bağlıydı. Bilinen 'ilk birikim' süreci, sömürge şartlarında bazı nedenlerden dolayı aynı tarzda gerçekleşmedi ve gelişmekte olan üretim ilişkileri az ya da çok doğrudan fiziksel ve yasal-politik zorlama ile, yani özgür olmayan emek biçimleriyle ve bu yüzden sınıf ilişkisinin özel biçimleriyle nitelendi. (Miles 1987a, Kolchin 1987 karşılaştırın)

Onsekizinci yüzyıldan yirminci yüzyılın başına kadar Avrupalıların sömürgeleştirme faaliyetlerini farklı ölçülerde askeri/stratejik ve ekonomik güdüler harekete geçirmişti; fakat askeri/stratejik nedenler baskın da olsa, sömürgeleştirmeyi devam ettirmek üzere gelir sağlamak için sonradan ekonomik menfaatler öne geçti. Bir üretim sisteminin başarılı bir şekilde gelişmesi, bazı şartların yerine getirilmesini gerektirdi. Üretilebilir ya da elde edilebilir ve dünya pazarında satılabilir mal olabilecek madensel ya da tarımsal ürünlerin belirlenmesi şarttı. Ve bu malı üretmek için, topraktan yararlanma imkanı ve işgücü kaynağının temini örgütlenmek zorundaydı. İşgücü kaynaklarının örgütlenmesi sadece işgücü sağlayacak insanların tanımlanmasını değil, bu nüfusun işgücüne erişimi mümkün kılacağı şartların şekillenmesini de (yani üretim ilişkilerinin kurulmasını da) belirledi ve işçilerin bu tür girişimlere karşı koymasını bastırdı. Her ikisi de sırayla, bu örgütlenmeyi gerçekleştirecek olan bir miktar toplam paraya önceden sahip olunduğunu, ya da para kaynağının var olduğunu varsayar. Bunu takip eden tartışmaların çoğu, topraktan yararlanmayı ve işgücüne sahip olmayı sağlayan prosedürler üzerinedir.

Kullanılan bu özgün prosedürler kısmen yerleşim bölgesinin mevcut haliyle meskun bir yer olup olmadığı ve sadece üretim tarzının doğası ile değil, halihazırda burada bulunan nüfusun yaşamını yöneten ekonomik, politik ve ideolojik ilişkiler bütünü ile belirlenmiştir. Meskun olmayan bölgelerde ya da yerleşim bölgelerinin seyrek olması halinde topraktan yararlanma en azından başlangıçta büyük ölçüde sorunsuzdu, ancak buna karşın işgücü bulmak daha zordu ve sadece göç ve/veya bir başka bölgeden gelenlerin orada yerleşmesiyle mümkündü. Toprağa yerleşilmiş olması halinde

bu nüfusun işgücünü sunması olasılığı vardı, fakat topraktan yararlanma sömürgeci yerleşim ve üretimin örgütlenmesi için bir engeldi. Burada ele almak istediğim Kenya örneğinde ikinci grup şartlar hüküm sürdü.

Sömürge Kenya'sında üretimin örgütlenmesi, ırksallaşma ve ırkçılığın ifade edilmesi ile devam ettirilen ve gerçekleştirilen maddi bir süreçti. Avrupalı sömürgeciler ve Afrikalı yerli nüfus birbirleriyle halihazırda sınıflara ayrılmış insanlar olarak karşılaştı; karşılaşma sırasında en azından Avrupalılar (daha önce değindiğimiz) çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklar aracılığıyla Afrikalıları uzun süredir 'tanıyordu' ve bazı sömürgeciler ise daha önce Afrikalılarla karşılaşmış ve aralarında yaşayarak tecrübe edinmişti. Dolayısıyla Afrika'ya gelirken, Afrikalıyı Öteki olarak tanımlayarak geldiler; bu tanımlama, Afrika'daki varlıklarını ve yerleşmelerini açıklamak, gelişmenin daha az avantajlı bir safhasında olan insanları uygarlaştırmayı açıklamak için formüle ettikleri esas neden ile mantıksal olarak ilgiliydi. (Thornton 1965: 158) İlk sermaye birikiminin sağlanması süreci, Afrikalıların aşağı insan türü olduğu varsayımı temelinde gerçekleşti; ve sonuç olarak, kurulan ekonomik üretim ilişkileri özgün ideolojik içerik kazandı.

İngiliz sömürgeciler Kenya'ya 'ırk' söylemiyle birlikte vardılar. 1. bölümde gördüğümüz gibi bu söylem, Afrikalıyı 'uygarlık' ölçeğinin dibine yerleştiren ve Avrupalı sömürgecilere özgün sorumluluk veren bir sıralamaydı. İmparatorluğun İngiliz Batı Afrika Şirketi çalışanlarından biri bu yüzden 'Yerli ırkları yönetmek, bizim ırkımıza doğuştan verilen, gurur duyduğumuz bir yetenektir.' iddiasında bulundu. (Alıntıyı yapan Sorrenson 1968: 242, ayrıca Bennett 1965: 314) 1920'lerin ortalarında sömürgenin yönetici sınıfları stratejilerinin başarılı olacağına emin oldukları bir dönemde Kenya Valisi Sir Robert Coryndon şunları söyledi:

> Yerleşimciler' şimdi kaprisli çocukların çalkantılı, yönü belirsiz kolonisi olarak değil, ırkına ve rengine karşı görevlerini yerine

> getirmede kararlı, yerli nüfusa olan sorumluluklarına karşı duyarlı, ve her zaman ileri doğru çabalayan bir grup güçlü adam [ag] olarak değerlendirilmelidir. (Alıntıyı yapan Brett 1973: 183)

Bu sorumluluğu yerine getirirken 'ırk' farkının içinde saklı olan anlamı dikkate almak gerektiği düşünüldü, çünkü ancak Avrupalı erkeklerin ulaşabileceği biyolojik sınırların olması gerekliliğine inanılıyordu. (Örneğin Lugard 1929: 64, 193ff) Sömürgecilik söyleminin tamamen erkeklere özgü bir proje olarak belirlenmesi ilk kez olmuyordu.

Yirminci yüzyılın başında Afrikalı nüfusun çoğunluğu Avrupalılar tarafından yaygın şekilde 'zenci ırk' olarak değerlendirildi. Bu 'ırk' bir İngiliz sömürge yöneticisi tarafından şöyle tarif ediliyor:

> Renk olarak çok siyahlar, kafa derisinde öbekler halinde büyüyen kıvırcık saçları var ve yüzlerinde hemen hemen hiç tüy yok... Karakter ve huy olarak bu ırktan gelen Afrikalı neşeli, savurgan, kolay heyecanlanan bir kişi, kendi kendisini kontrol edemeyen, uzağı göremeyen, kuşkuculuz cesur, saygılı ve kibar, kendisini çok beğenen, gerçeklik duygusu zayıf, müzikten hoşlanır ve 'bir doğulunun mücevherleri sevdiği gibi silahlarını sever' ... Afrikalı zenci her ne kadar acıya karşı çok dayanıklı olsa ve hayata -kendi hayatına ya da bir başkasının hayatına- önem vermemesi onu acı çekmeye karşı duyarsız gösterse de, doğuştan zalim değildir. (Lugard 1929: 68-9)

Afrikalıyı Öteki olarak yorumlamasını şöyle özetledi: 'Kısaca bu ırk tipinin erdemleri ve kusurları, sevimli çocukların erdem ve kusurlarına benzer; onların güvenini yaşlı ya da daha üstün biri gibi bir kez kazanırsanız, sorgulamadan ve kıskanmadan, isteyerek size güvenir'. (1929: 70)

Ayrıca sosyal Darwinizm'e inananlar herhangi bir belirsizliğe

yer bırakmayacak bir açıklıkla 'yerlileri uygarlaştırmanın' korkunç sonuçlar doğuracağını düşündüler. Koruma altındaki Doğu Afrika Devletinin ilk komiserlerinden Sir Charles Elliot, 1904 Nisanında Londra'daki Dışişleri Bakanlığı'na bir yazılı tasarı gönderdi:

> Lordumun egemenliği koruma altındaki bu devleti beyaz göçe ve sömürgeye açtı ve en azından bu gizli yazımda bu konuya olumlu baktığımı bildiririm, şüphesiz sorunlarla karşılaşacağız yani beyazlar birkaç hamlede siyahları mat ediyor Masai ve diğer bir çok kabilenin yenilmesi gerektiğine hiç şüphe yoktur. Bu, soğukkanlılık ve vicdan rahatlığıyla gözlemlediğim bir olasılıktır [Masai'lik] talan etmeye ve ahlaksızlığa dayanan hayvanca, kana susamış bir sistemdir. (Bennett 1965: 270-1)

Ötekileri 'uygarlaştırma' sürecinin soykırımına kadar giden bir süreç olmadığına, daha çok yavaş bir değişimin sabırla karşılanması meselesi olduğuna inandılar. 'Yerli politikası' üzerine resmi bir devlet muhtırası şunları söyledi:

> Afrikalı vahşi kabilelerle uğraşırken henüz her şeyin başında olan bir insanla uğraşıyoruz... Ve onları mevcut konumlarından birkaç yıl içinde uygar insan seviyesine çıkartmayı bekleyemeyiz. Irkların evriminin tamamlanması mutlaka yüzyıllar alacaktır. (Alıntı yapan Bennett 1968: 227)

Diğerleri bu kadar sabırlı değildi. Yerleşimcilerin ortak seçmen listesi ve eşit oy hakkına itirazları, 'geri kalmış ırklar (raporun kendisi bu ırkları Avrupalıların yirmi yüzyıl gerisinde olarak tanımlıyor) bizim standartlarımıza ulaşıncaya kadar' bekleme teorisinin, 'erkek özellikler taşıyan hiçbir ırkın katlanamayacağı, gerçekleşmesi imkânsız bir öneri' olduğu düşüncesini ortaya koydu. (Alıntı yapan Bennett 1965: 310)

'Irk' düşüncesine biyolojik gerçeklik olarak antlaşma ve yasalarla yasal konum tanındı. Koruma Altına Alınmış Doğu Afrika Devletinde Masaileri Rift Vadisinden çıkartan ve Masailerin şartlarını saptayan antlaşmayı, Masai temsilcilerinin 'belli ve kesin koşulların hiç şüphe yok ki ırkımızın iyiliğine olduğuna inandık' diyerek teyit etmeleri gerekti; (Sorrenson 1968: 195) bu arada İmparatorluk Toprakları Yönetmeliği, 'ırkı' 'Avrupa, Asya ya da Afrika kökenli insanlar' olarak belirledi. (Sorrenson 1968: 174, ayrıca bkz. 141) Dolayısıyla yerleşimciler Afrikalıları 'uygarlaştırmaya' geldiklerini söyleyerek bu nüfusu ırksallaşmış ve zorunlu olarak kendileri 'uygarlığın' temsilcileri olarak ırksallaşmış. Bu süreçte tüm dünya süreci ırksallaşdığı için, bu gerçekten tümel bir süreçti ve ırkçılık 'ırklar' arasında bir uygunluk hiyerarşisi yarattı.

Londra'daki Sömürgeler Bakanı yeni sömürgelerin Doğu Avrupa'daki Yahudi göçmenlere açılmasını önerdiği zaman, ilk yerleşimcilerin buna itiraz eden savları açıkça ırkçıydı. (Mungeam 1966: 104, Sorrenson 1968: 38-9) Fakat göçmenler için can alıcı uygulama sorunu, vahşi ve geri kalmış Afrikalı 'ırkın' 'uygarlaştırılabileceği' yöntemdi. Yerleşimcilerin getirdiği birinci çözüm, topraktan yararlanan fakat toprakta çalışmaya hiç niyeti olmayan Avrupalılara, Afrikalıların işgücü sağlamaları gerektiğiydi. Çoğunluk adına konuşan bir yerleşimciye göre, 'beyaz adam' 'üstün ırk' idi ve '... siyah adam her zaman ucuz işçi ve köle olarak kalmalıydı'. (Alıntıyı yapan Sorrenson 1968: 238) Bu ırkçılık tipi, bir sınıf ideolojisiydi. Bu, üretim araçlarından yararlanan ve diğer insanları kendisi için çalıştırma amacı güden bir grup insanın tanımlanmasıydı.

Bu, doğuştan sahip olduğu varsayılan değer ve kapasite ölçeğine göre insanları sıralayarak dünya nüfusu için biyolojik bir hiyerarşi keşfeden ve böylece bazı grupları üretim ilişkileri içinde belli konumlara yerleştiren bir söylemdi. Böylece 'beyaz ırkın' kaderinde sadece politik olarak yönetmek değil, üretimi örgütlemek ve yönetmek'te vardı ve Afrikalı 'ırkın' kaderinde ise tarımsal mal üreti-

minden elde edilebilecek bir üretim fazlası sağlamak için 'beyazlara' işgücü sağlamak vardı. Böylece ırkçılık, toprak sahibi sınıf için işgücü yaratmanın ana ölçüsü oldu. Irkçılık sadece sınıf sömürüsünün haklı çıkartılması değil, (gerçi sınıf sömürüsünü haklı çıkarıyordu) fakat daha önemlisi, belli nüfusları çalışan sınıf olarak belirleyen bir sosyal dünya yaratmasıydı. Geriye bu nüfusu 'doğuştan gelen' sınıf konumuna zorlayacak bir sosyal dünyanın örgütlenmesi kalıyordu: Bir başka deyişle, üretimin maddi hedefini sağlamak için gerçeklik bu tanımlamaya uymalıydı.

Bunun nasıl başarıldığını anlamak için, Avrupalıların yerleşme döneminde Afrikalı nüfusun maddi şartlarını göz önüne almak şarttır. Kıyı şeridi hariç Doğu Afrika'da toprak, geldiği bölge ve kültürü farklı, geçimini üretimle kazanan nüfuslar tarafından işgal edilmişti. (Sorrenson 1968: 28, Brett 1973: 168, Tignor 1976: 3-4,14) Geçimini üretimden kazanmak, tamamen olmasa da sık sık, çiftlik hayvanları için otlaklar tükendikçe bir yerden bir yere göç edilmesine bağlıydı. Dolayısıyla ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Afrikalı nüfuslar kendi maddi ihtiyaçlarını yeterince karşılayabilirken (bir kısmı Hollandalı yerleşimcilerle birlikte Güney Afrika sömürgelerinden geçerek gelen) İngiliz sömürgeciler, toprakları kendi yerleşimlerine açmak için Afrikalı nüfusları toprağı bırakmaya ve kendilerine işgücü sağlamaya ikna etmek ya da zorlamak için en az çabayı harcamak zorundaydı. Bu hedeflere ulaşmada kullanılan araçlar topluca, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan üretimin yanı sıra, özgür olmayan emeğe dayanan bir mal üretimi biçimi ve dolayısıyla özel bir sınıf düzeni yarattı.

Topraktan yararlanabilmek Avrupalı sömürgecilerin karşılaştığı ilk sorunlardan biriydi, ve ilk yerleşimi kurmak için kuvvet kullanımını gerektirdi. (Low 1965: 31, Tignor 1976: 15) Yerleşimciler konut kurduktan sonra, tarımsal mal üretimi sağlayacak yeterli toprak üzerinde kontrol sağlamak zorundaydı. Bu ise Avrupalının, toprakta kendi ihtiyacını karşılamaya yönelik üretim yapan Afrika nüfusları ile olduğu kadar Doğu Afrika'da uzun zamandır bulunan

Hint kökenli tüccar ve esnaf ile de menfaatlerinin çatışmasına yol açtı. Yerleşimcilerin kullandığı ve devletin uyguladığı ana strateji, iklim olarak Avrupalıların oturmasına ve tarımsal üretime uygun (sonradan 'Beyaz Dağlık Bölgeler diye adlandırılan) toprakların sadece Avrupalıların kullanımına açmak, buradaki Afrikalı bölge sakinlerinin malına el koymak ve Avrupalı toprak sahiplerinin işgal ettiği bölgelere yakın yerlerde üreyebilen yedek Afrikalı nüfus yaratmaktı. (Tignor 1976: 30-2) Hintliler de beyaz bölgelerde toprak sahibi olma ya da toprak kiralamaktan men edilmişti ve kasabalarda yaşayabilecekleri yerlerde sınırlanmıştı. (Sorrenson 1965: 680-2, 1968: 159-75) Çatışan bu menfaatler, Avrupa sömürgeciliğine karşı Afrikalı ve Hintli nüfusun devam eden bir karşı koyma ve yerleşim sürecine kesinlik kazandırdı.

Reserve'lerin yaratılması ilk kez yerleşimciler tarafından planlanmadı, (Sorrenson 1965: 683) bir bakıma rastlantılarla, hakim sömürgeci sınıflar tarafından Afrikalı şeflerin yaratılması ile kolaylaştırılan iki araçla elde edildi. Kenya'da az sayıda Afrikalı nüfusun kendi şefleri vardı, fakat sonuçta toprak ve evcil hayvan sahibi olmak varken bu işi yapmak isteyen bireyleri bulmak zor olmadı. (Mungeam 1966: 129-30, Tignor 1976: 42-49, Sender ve Smith 1986: 42-3) Doğu Afrika (Toprakları) Düzeni Konseyi (1901) ve İmparatorluk Toprakları Yönetmeliği (1902) şartları altında ilk mekanizma, yerleşimcilerin, Afrikalıların terk edeceği ve kullanmayacağını düşündüğü toprakların 'ıssız' topraklar olarak değerlendirilmesi ve daha sonra Avrupalı yerleşimcilerce satın alınması ya da kiralanmasının mümkün olması ve dolayısıyla özel toprak mülkiyeti ilişkilerinin kurulmasıydı. (Wrigley 1965: 277-8, Sorrenson 1965: 675-7, 682) Üretim tarzları bir bölgede sürekli olarak kalmaktan çok belli dönemlerde bir yerden bir yere gitmelerini gerektiren Afrika nüfuslarına göre bu mülkiyet, onların önceki göçebe modelinin sınırlanmasını gerektiriyordu. Bir başka deyişle, Avrupalı yerleşimciler için 'ıssız' olan topraklar, Afrikalılar için her zaman geçici üretime ve geçici iskâna müsait topraklardı.

Yapılması gereken ikinci şey ise, Afrikalı nüfusların içinde yaşamaya mecbur olacağı coğrafi sınırları belirlemek ve Masailerin özel durumunda antlaşma şartlarına göre Avrupalıların kullanımına açmak üzere toprakları terk etmeleri için onlarla 'görüşmek' idi. (Sorrenson 1968: 182-9, 210-25) Bu süreç yirminci yüzyılın ilk yıllarında başladı, (Mungeam 1966: 202-4) fakat İmparatorluk Toprakları Yönetmeliğine kadar, (1915) sömürge hükümetine reserve'lerin yaratılmasını ilan etme yetkisi verilmedi, ve bunların çoğu resmi olarak 1926'ya kadar oluşturulmamıştı. (Sorrenson 1965: 683, Tignor 1976: 32) Dahası, daha fazla toprağı Avrupalıların yerleşimine açmak için sınırların sonradan değiştirilmesi söz konusuydu ve sınırların sonunda saptanması, sadece Kenya Toprak Kuruluna (1932'de saptandı) ait bir araştırma sonucuydu. (Wrigley 1965: 259-60, Sorrenson 1965: 687-89)

Londra'nın da desteğiyle sömürge bakanlığı tarafından reserve'lerin kurulması toprak üzerinde kontrol sağlamanın temeliydi, fakat tek başına tarımsal mal üretiminin oluşması için olanak vermiyordu. Yerleşime açılan ilk topraklar her ne kadar az da olsa, (Wrigley 1965:219) bazı durumlarda 20 000 hektarı geçti ve bu kadar toprak elbette tek bir aile tarafından sürülemeyecek kadar büyüktü. (Low 1965: 51) Bu yüzden sadece toprağa değil, işgücü sağlayacak insanlara da ihtiyaç vardı. Ve 'yerlilerin' kendi 'geleneksel' yaşam tarzlarını sürdürmelerine izin verecek şekilde hazırlandıkları için, reserve'lerin yaratılması bu koşulu derhal sağlamadı. Afrikalıların en önemli üretim aracı olarak topraktan yararlanma hakkının saklı kalması nedeniyle, reserve'lerin yaratılması Afrikalıları yerleşimciler için çalışmaya zorlamadı. Gerçekten, reserve'lerin Afrikalı köylü tipi üretim için, yani pazara ekin yetiştirmek için maddi öncülleri sağlamasıyla, Afrikalıların ayrıca Avrupalılar için çalışması olasılığı zayıfladı. (Stichter 1982: 44-5)

Mümkün olduğu kadar ucuz Afrikalı işgücü bulmak için, tamamı sömürgeci devletin müdahalesine dayanan çeşitli stratejiler uygulandı. Dolayısıyla Afrikalı 'ırkın' 'doğuştan gelen' ucuz işgücü

sağlama yükümlülüğü, ancak insan müdahalesiyle gerçekleştirilebildi. Yöntemlerden biri doğrudan ya da dolaylı zor kullanımıydı. Bu yöntem, sömürgeleştirmenin alt yapısını kurmak ve tarımsal mal üretimi şartlarını yaratmak için sömürgeci devlet tarafından çokça kullanılıyordu. Zora dayanan işgücü, nüfusun ortak yararını düşünerek, yol yapımı ve çalı toplama işlerinde kullanılan toplum malı olarak (ödenmemiş) Afrikalı işgücünün gelişmesiydi. Bölge seviyesinde sömürge yönetimi, yerel yol yapımı, 'kamu' binalarının yapımı ve yük taşımaya işgücü temin etmek için yeni 'şefleri' aracı olarak kullanarak bu sistemi değiştirdi. Bu yönetim toplum yararına işgücünü ayrıca çiftliklere de yönlendirdi. (Tignor 1976:43) Bu sistem 1918'den sonra 1920 Yerli Yetkinin Islahı Yasası ile daha da değiştirilerek zora dayanan çalışmanın açıkça egemen olduğu bir noktaya gelindi. Bu durumda sömürge yönetimi yerli şeften, insanların oturmadığı yerlerde yol, demiryolu ve liman yapımı için belirli bir dönemde, belirli sayıda fiziksel yapısı müsait erkeği temin etmesini isteyebilecek ve karşılığında, kendi isteğiyle çalışan işçilere ödenenden daha düşük bir miktar parayı ücret olarak ödeyecekti. Şef tarafından seçildiği halde işi reddedenler cezai yaptırımlarla karşılaştı. İşe alınanların sık sık, devletle iş sözleşmesi yapan özel iş sahiplerinin yanında çalışması isteniyordu. (Wrigley 1965: 231, 237 ; Clayton ve Savage 1974: xvi-xvii, 29, 44, 134-9)

İkinci strateji 'kondu ikamet' sistemiydi; bu sistem vasıtasıyla Afrikalı topluluklar, Avrupalılara ait topraklarda oturmaya ve yıl boyunca belli oranda işgücü sağlamaya teşvik ediliyor, karşılığında da kendi geçimlerini sağlayacak geliri elde etmek üzere toprağın belli kısmını kullanma hakkı elde ediyordu. (Bkz. Wrigley 1965: 231-2) Bu sistem, Güney Afrika'da kurulmuş olan kiracı işgücü sistemiyle aynıydı (de Kiewiet 1941: 203) ve 1920'lerde toprak sahipleri işçi temininin büyük kısmını bu ilişkiler çerçevesinde sağladı. (Clayton ve Savage 1974: 128) 1906 Efendiler ve Hizmetçiler Yasası şartlarına uygun olarak, işverenler yıllık sözleşmeyle ücretli işçi tutabiliyordu. Ücretli işçi olarak tutulanlardan işveren için en

az üç ay çalışması isteniyor, karşılık olarak kira ödemeden kelle başına yarım hektar toprak ve çok az bir ücret alıyorlardı. (Sorrenson 1968: 150, Clayton ve 1974: 32)

'Kondu ikamet' sistemi, (kiracı çiftçi sınıfının gelişmeye başlamasıyla) Afrikalılar arasında işgücü temin etmektense toprak kullanımına karşılık para ödeme eğiliminin artması üzerine 1918 Yerli Yerleşim Yönetmeliği ile değişikliğe uğradı. (Tignor 1976: 164) Bu yönetmelik topraktan yararlanmak için işgücü takasını şart koydu ve işgücü en az 180 gün temin edilmeliydi. (Clayton ve Savage 1974: 128-31, Brett 1973: 171-2) Bu üretim ilişkisi köleliğe yakındı, fakat tarımsal üretim genişledikçe Afrikalıların bulunduğu toprak alanından dolayı toprak sahibi için sorun yaratmaya başladı ve bundan on yıl sonra toprak kiralama uygulaması inişe geçti ve bunun yerine ücretli işçilik gelmeye başladı. (Wrigley 1965: 257)

Üçüncü strateji, işgüçlerini ücret karşılığı satabilecekleri gelişmekte olan işçi pazarına Afrikalıları 'gönüllü' olarak girmeye ikna etmekti. 'İkna etme' başlıca iki şekilde gerçekleşti. Birincisi 1920'lerin başında ana etken haline gelen vergilendirmeydi. (Tignor 1976: 193) Sömürgeci devlete nakit vergi ödenmesi talebi, Afrikalıların bazı kesimlerini en azından vergiyi ödemek için nakit para şeklinde gelir sağlayacak bir yol aramaya zorladı. 1901'de önce baraka vergisi kondu, ancak esas güdü sömürgeye müdahale etme ve yönetim masraflarını karşılamak için devlet gelirini arttırmaktı. (Low 1965: 23) Fakat toprak sahipleri 1908'de Afrikalı işgücü kaynağını arttırmak için baraka vergisinin arttırılmasını ve seçmen vergisi konmasını, daha önce baraka vergisi ödemeyenlerin bu vergileri ödemesini istiyordu. Yanıt olarak sömürgeci devlet 1910'da seçmen vergisi koydu. (Sorrenson 1968: 151,155) Aynı geliri elde etmek için 1920'de vergi oranları bir başka girişimle arttırıldı, ancak Afrikalıların direnişi nedeniyle bu girişim kısa sürdü. (Brett 1973: 188, Clayton ve Savage 1974: 143-6)

'İkna' etmek için ikinci yöntem, işgüçlerini toprak sahiplerine

sunmaları için devletin Afrikalıları 'cesaretlendirmesiydi'. Bu ikna etme sık sık dolaysız yapılıyordu, fakat genellikle özellikle sömürgeleştirmenin ilk evrelerinde aslında sömürge memuru olarak çalışan 'şefler' aracı oldu. (Tignor 1976: 53, 105, 182) Fakat bu tür cesaretlendirme yirminci yüzyılın ilk on yılında herkes tarafından bilinir hale gelince Londra'da Sömürge Ofisi ile arada çatışma oldu. (Wrigley 1965: 231) Birinci Dünya Savaşından sonra olaylar aynı sırada gelişti. 1919'da ve 1920'de sömürgeci devlet hükümetin isteklerini bildiren birer genelge yayınladı; genelgede Afrikalıların işgücü sağlaması gerektiğini belirtirken, işgücü teminini cesaretlendirmek için bölge memurlarına tüm yasal araçları kullanma ve aynı şeyi yapmaları için yerel şeflere ve yaşlılara baskı yapma talimatı verdi. Yaygın eleştirilere yanıt olarak, Afrikalı yaşam tarzındaki 'avareliği ve kötü alışkanlıkları' yok etme niyeti güttükleri için Afrikalıların 'gerçek menfaatlerini' düşünen Londra Parlamentosu tarafından önce bu genelgelerin meşruluğu onaylandı. (Ancak bu politika 1921'de değişikliğe uğradı) Dolayısıyla bu meşruluk kazandırma, imparatorluğa ya da devlet babaya ait 'geri kalmış ırkları' uygarlaştırma görevi ile 'üstün, efendi ırk' için işgücü sağlama görevini uzlaştırdı. (Brett 1973: 188-9, Clayton ve Savage 1974: 32-41, 110-17, Tignor 1976: 173)

Reserve'lerin kurulmasıyla birlikte ikna etme yöntemlerinden ikisi 1920'li yıllarda, Kenya'da sağlam bir göçmen işçi sistemi kurulmasına yol açtı; (Stichter 1982) dünya pazarında takas etmek üzere Avrupalı toprak sahipleri tarafından örgütlenen tarımsal mal üretimi (kahve, keten, mısır ve daha sonra çay) bu on yılda büyük çapta artış gösterdi. (Wrigley 1965: 235, Brett 1973: 176, Tignor 1976:145) Bu on yıl boyunca zora dayanan işe alma ve Afrika köylü üretiminde görülen azalma, işgücü göçündeki artışla çakışıyordu. Sömürge devleti, köylü üretimi ve zora dayanan işe almanın etkili biçimde önünü kesiyordu. Örneğin kahve üretimi yapan Avrupalı toprak sahiplerinin taleplerine cevap olarak sömürgeci devlet, kahve üretimine hak tanıyan yetki belgesinin Afrikalılara verilme-

mesini 1920'lerin ortalarında karara bağladı. (Wrigley 1965: 245-6, Brett 1973: 208-11) Kahve üretiminde ulaşılabilecek birkaç ekonomik seviye olduğu için, Afrikalı köylü üreticiler Avrupalı toprak sahibiyle çok rahat rekabet edebiliyordu ve bu yüzden Avrupalı toprak sahipleri rekabeti önleyecek bir politik yöntem aradı. Karşı çıkmalarına neden olan güdü Afrikalı köylü üreticilerin Avrupalı üretimin fiyatını çok fazla düşürme olasılığı ile biraz ilgili ise, daha çok, ticari değeri olan tarımsal ürün üretiminin başarısının işgücü teminini olumsuz etkilemesiyle ilgiliydi. (Tignor 1976: 292) Avrupalı bir toprak sahibinin ifade ettiği gibi: (alıntıyı yapan Wrigley 1965: 246)

> Bir zorunlu yerleşim bölgesinin nüfusu ne kadar başarılı ve halinden memnunsa, kabiledeki genç erkeklerin dışarı, tarımsal alanlara gitme hevesi o kadar az olur. Çiftçilerin bakış açısıyla ideal reserve işgücü için zemin yaratır; sağlıklı olanlar buradan işe gider ve dinlenmek ve bir sonraki çalışan neslin babası olmak üzere ara sıra geri döner.

Bu yüzden sömürgeci devlet, reserve'lerin kendi geçimini sağlamaya yeterli üretim yapmasını engellemek üzere harekete geçmeye mecburdu. Sonuç olarak reserve'ler giderek 'geleneksel' Afrikalı yaşam tarzının yeniden üretildiği yerler olmaktan çıkıp, Avrupalı toprak sahiplerinin ihtiyaç duydukları zaman işçi arayabilecekleri birer depo haline dönüştü. Afrikalı köylü tipi üretim, baraka ve seçmen vergilerini ödemek için gerekli nakit geliri kazanmak için bir başka araç anlamına geliyordu; dolayısıyla bu gelirin azalması, göçmen işçi kuvveti yaratmakta büyük rol oynuyordu. Böylece Afrikalıların işgüçlerini satın alacak birisini 'gönüllü' olarak 'Beyaz Dağlık Bölgelerde' giderek daha fazla aramaları, sosyal olarak yaratılmış ekonomik olarak zorlayıcı şartlara dayanıyordu. Coğrafi olarak sınırlı reserve'ler artan Afrika nüfusunun varlığını sürdürmesine yetecek kadar üretemeyince, bu şartlar

1920'lerde daha sıkı belirlendi. (Stichter 1982: 30-89)

Burada, mal üretiminin ve değişim aracı olarak paranın olmadığı şartlarda kendi varlığını devam ettiren bir nüfusun bulunduğu coğrafi bölgede mal üretimi sağlamak için, sömürgeci sınıfın devlet tarafından desteklenen sosyal müdahalesini tarif ettim. Bu yeni üretim tarzının yaratılması, ihtiyacı karşılamaya yönelik üretim tarzının yeniden örgütlenmesini ve öneminin azalmasını gerektiriyordu. İşgücünü ücret karşılığında satmaya zorlamak için nüfusun bir kısmını üretim araçlarından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma süreci, (yani 'ilk sermaye birikiminin' ana boyutu olan proletaryayı yaratma süreci) kapitalist üretim tarzına dönüşümün genel özelliğidir ve zorunlu olarak zorlamanın çeşitli biçimlerine dayanır. Fakat Marx'ın işaret ettiği gibi her zaman tarihsel olarak özgül bir biçim alır. (1976: 876)

İlk sermaye birikimi süreci genellikle esas olarak ekonomik ilişkilerin dönüşümü olarak çözümlenir ve devletin müdahalesiyle gerçekleşir. Fakat Kenya'da (ve Afrika'nın ve sömürgeci dünyanın herhangi bir yerinde: bkz. Sender ve Smith 1986) dönüşüm süreci sadece devlet müdahalesiyle gerçekleşmemiş, (sömürgeci devletin müdahalesi başlıca rolü oynamıştır) ayrıca ırksallaşma ve ırkçılık tarafından kesin olarak şekillendirilmiştir. Ekonomik dönüşüm süreci, Avrupalı işgalciler tarafından 'ırklar' arasında karşılıklı etkileşim olarak açıklandı ve dönüşüm süreci hem gelişmekte olan toprak sahibi sınıfın hem de kısmen mülküne el konmuş Afrikalının ırksallaşması ile gerçekleşti. Böylece toprak sahiplerinin işgücü kaynağını sınıf olarak sömüreceği insanlar belirlemesi, toprak sahiplerinin düşüncesinde aşağı 'ırk' olarak şekillendi. Bir başka deyişle, sosyal olarak belirlenmiş bir sınıfsal oluşum süreci ırksallaştı.

Dolayısıyla bu şekilde biçimlenen sınıflar hem genel, hem de özgüldü. Bir sınıfın üretim araçlarını kısmen ya da tamamen tekeline alması ve bunun sonucu olarak ücretli işçi sınıfının yaratılması sırasında ilk sermaye birikiminin oluşmasına tarihsel olarak birçok

başka örnek verilebileceği anlamında geneldir. Fakat sınıfın oluşum sürecinin ırksallaşma ile şekillenmesi anlamında özgüldür: Mülküne kısmen el konmuş işçi sınıfının yaratılmasını sadece ırkçılık harekete geçirmeyip, farklı 'ırklara' sadece farklı ekonomik roller değil farklı coğrafi yerleşim bölgeleri de ayıran bir sistem içinde ırkçılığın kurumsallaşması ile de gerçekleşmiştir. Ekonomik ve politik ilişkiler böylelikle ırkçılık ideolojisi ile uyum içindeki sosyal ilişkiler olarak kuruldu.

Her yönetici sınıf, işgücünü sömürdüğü insanların yaşadığı yerlerden genellikle uzak ayrı bir yerde hayatını düzenlediği ölçüde, coğrafi ayırım gözetme süreci bir kez daha genel bir boyuta sahiptir. Buradaki özgüllük bilinçte ve özel bir tanımsal yorumun, yani ırkçılığın stratejik kurumsallaşmasındadır. Irkçılık ideolojisi sadece, sınıf ilişkileri içindeki belli konumları doldurmak üzere belli insanların seçiminde kullanılmadı, fakat sınıf ilişkilerinin kendisi, Afrikalıların büyük bir kısmından ucuz işgücü kaynağı yaratmak üzere özel şekilde yapılandı. Afrikalının proleter ya da yarı proleter sınıfsal konumu, insan gelişiminin farklı bir aşamasında bulunan bir nüfus için, farklı (ve aşağı) bir insan türü için uygun konum olarak düşüncede betimlendi. Toparlarsak, ilk sermaye birikiminin bu özgül tarihsel örneğinde işçi sınıfı, maddi üretim araçlarına (kısmen) el koyma süreci ile ırksallaşma süreci arasındaki diyalektik ilişki ile yaratılmıştır. Sonuç olarak ırkçılık giderek bir üretim ilişkisi oldu, çünkü sömüren ve sömürülen arasındaki ilişkinin oluşumunu ve yeniden yaratılmasını kesin olarak şekillendirdi: Irkçılık, bir mal üretimi sisteminin kurulması ve yeniden yaratılmasına tarihsel olarak neden olan tanımsal öğelerden biriydi.

Kapitalizm, Yeniden Üretim ve Milliyetçilik

Önceki bölümde, kapitalist üretim tarzını oluşturan ilk sermaye birikimi sürecinde ırksallaşmanın tarihsel önemi üzerinde duruyordum. Bu ve bundan sonraki bölümde ırksallaşma sürecinin ve ırk-

çılığın ifade edilmesinin belli tarihsel şartlar altında kapitalist üretim tarzının yeniden oluşturulmasının iki ölçüsü için önem taşıdığını savunuyorum. Birinci boyut, devletin, tarihsel olarak özgün herhangi bir ulus devletinde kapitalist üretim tarzını yeniden oluşturacak koşulları devam ettirme rolüyle ilgilidir; bunun bir yanı da 'hayali bir toplum' duygusunun yaratılması ve yeniden üretilmesidir. İkinci boyut, insanların sınıf ilişkileri içindeki konumlara dağıtılması süreçleri ile ilgilidir; bu konumlar, herhangi bir ulus devletindeki üretim tarzının özgün tarihsel bağlantısıyla yapısal olarak belirlenir. Kapitalist üretim tarzının yeniden oluşturulması için her iki süreç de gereklidir. Dolayısıyla ırksallaşma ve ırkçılık, bu süreçleri etkileyen ve var olmamaları halinde zorunlu olarak diğer tanımsal oluşumların var olacağı tarihsel olarak özel mekanizmalar olabilir.

Birinci örnekle ilgili olarak, kapitalizm ve ulus devleti arasındaki ilişki üzerine yorum yapmak gerekir. Avrupa'da kapitalist üretim tarzının gelişmesi, ulus devleti ile eş anlamlı olarak gelişti. Yani, genelleşmiş mal üretiminin ve kapitalist sınıf ile ücretli işçi sınıfı arasındaki diyalektik bağımlılığın öncülü olan belli bir üretim faaliyeti biçimi, yine belli bir coğrafi-politik yapı şartlarında gelişti. Gerçekten, dünyanın coğrafi bölünmesi ve her bir bölgede egemenlik talep eden merkezi politik yetki biçimlerinin oluştuğu şartlar kapitalizmin bir ürünü olmayıp, kapitalizm bu şartlar altında gelişiyordu. (bkz. Corrigan ve Sayer 1986) Böylece kapitalizm aniden her yerde ortaya çıkmayıp, önce İngiltere'de, feodal devletin ve feodal yönetici sınıfın faaliyetleri ile desteklenen belli bölgede ortaya çıktı. Kapitalizmin neden önce İngiltere'de geliştiği üzerine tartışma, feodalizmden kapitalizme geçiş tartışmalarının (örneğin Hilton ve diğerleri 1978; Holton 1985) bir kısmını bu yüzden oluşturur.

Kendi tarihsel özgün örnekleri içinde hem kapitalist üretim tarzı, hem de ulusal devlet, insanlar tarafından sosyal olarak oluşturulmuştur. Kapitalizmin gelişmesi, üretim araçlarından yararlanamayan ve dolayısıyla işgücünü ücret ile takas etmek zorunda olan

bir sınıf ve üretim araçlarını elinde toplayan, bu üretim araçlarıyla birlikte işgücü arayan bir sınıf yaratmak için aktif mülksüzleştirme ve zenginliğin bir yerde toplanması sürecine dayanır. (Bkz. Miles 1987a: 20-4) Ve ulusal devletin oluşumunda, kültürel olarak farklı nüfusları genişleyen bölgesel sınırlar içine katmak ve için görüşmeler olduğu kadar her zaman kuvvet kullanımı da vardı ve bu katma işlemini haklı göstermek için tarihe dayanan efsane ve gelenekler aktif olarak yaratıldı. (örneğin Hobsbawm 1983) Sözünü ettiğimiz son süreç öncekinden daha yenidir ve sadece (başka şeylerin yanında 'ulusların' farklı kültür profiline sahip, doğal olarak ortaya çıkan nüfuslar olduğunu iddia eden) onsekizinci yüzyıl sonu milliyetçilik ideolojisi bunu haklı görmektedir. (Kedourie 1985: 9-19) Bir başka deyişle tarihsel olarak, az sayıda ulusal devlet milliyetçiliğin olmadığı şartlarda kurulmuştur.

Devlet, kapitalist üretim tarzının ve ulusun yaratılmasında ve yeniden üretilmesinde esas olmuştur ve hâlâ öyledir. Bu süreçler gerçekten devletin varlığını gerektirir. Diğer nüfusları kapsamak için ulus devleti sınırlarının genişletilmesi genellikle zor kullanımı gerektirirken, mülksüzleştirme ve tek elde toplama süreci bazı yasal prosedürlerin bileşimi ve kuvvet kullanımıyla gerçekleşti. Dahası kapitalizm bir kez kurulduktan sonra uzlaşmaz sınıf menfaatleri arabulma, kontrol altına alma ve bastırma gerektiren çatışmalara yol açtı. Ve ulus devletlerine bölünmüş bir dünyada bu devletlerden birini yöneten sınıfların ekonomik ve politik menfaatleri, bir diğerinin varlığını tehdit edilebilir. Böylece bu sınırlar içindeki sermayeye sahip olanların menfaatlerini korumak ve geliştirmek ve devlete ait toprakları fiziksel işgale karşı korumak için stratejileri devlet uyguladı. Sınıf çatışmasında arabuluculuk yapmak ve ulus sınırlarının korunması devletin yerine getirdiği görevlerdir ve dolayısıyla devlet kurumları arasında yasal sistem, silahlı kuvvetler ve polis de vardır.

Anderson (1983) her biri 'kendini yönetme hakkına doğuştan sahip' olan, kültürel ve tarihsel olarak farklı nüfusları belirleme id-

diasındaki tanımsal bir biçim olarak milliyetçilik ile kapitalizmin yükselişi arasındaki bağlantıları aradı.

Dolayısıyla milliyetçi politik tasarı, hem bir tarih oluşturma amacı güden, hem de ortak farklılığa dair duygusal bir düşünce yaratma amacı güden tanımsal bir tasarıyla birleşti; bu duygusal düşünce diyalektik olarak Öteki'nin varlığı ile tanımlanan ortak bir Ben düşüncesi yaratacaktı. Anderson'a göre bu tasarıda en önemli belirleyici, sözlerin yazıya aktarılması ile mal üretiminin genelleşmesindeki gelişmenin aynı zamanda olmasıydı; örneğin kitap, bir ulus düşüncesini mümkün kıldı. (1983: 41-9)

Fakat dil aynı zamanda bir çevre ve bir mesaj demekti: Dil farkı bir okuyucu topluluğu ve konuşan bir topluluk duygusu yaratmakla kalmayıp, farklı bir ulus düşüncesini haklı çıkarabilecek dil farklılıklarına dair açıklamalara yol açtı. Tarih üzerine yazılar, her biri kendi içinde bir gerçeklik olan ve yaşayan bir varlık olarak kurulan ulusun benzersiz 'ruhunu' ve niteliklerini belirleme sorumluluğunu üstlendi. Bu egemenlik sürecine her ulusun kökeninin araştırılması eşlik etti. (Barzun 1938: 40-1) Ve ondokuzuncu yüzyılda kapitalist gelişme süreci ve bilinçli ulus devleti oluşturma stratejisi Avrupa'da en güçlü durumdayken, milliyetçiliğin birçok savunucusu (ama kesinlikle hepsi değil) güya farklı, doğal toplulukları belirlemek için bilimsel ırkçılığa başvurdu. Bir başka yerde öne sürdüğüm gibi, bu görev için ırkçılık özellikle uygundu, çünkü 'uluslar' arasındaki doğal farklılıkların biyolojik temeli olduğunu önerdi ve bu öneri belki de tarihsel olarak kaçınılmazlık düşüncesinin, yani milliyetçi doktrinin en sağlam savunmasını oluşturdu. (Miles 1987c: 41, bkz ayrıca Mosse 1978: 50, 94)

Avrupa sınırları dışındaki biyolojik olarak değersiz Öteki'yi belirlemek için Avrupalılar tarafından kullanılan 'ırk' söyleminin, ilk kez bazı politik güçler tarafından Avrupa sınırları içindeki nüfusları birbirinden ayırmak üzere, Ben ve Öteki'yi farklı uluslar şeklinde diyalektik olarak oluşturmak için kullanıldığını daha önce görmüştük. Ancak Kafkas, zenci ve Moğolları ana bölümler olarak be-

lirleyen bir 'ırklar' sınıflaması, her ne kadar Avrupalılar ile topluca Kafkas, sözde zenci ve Moğol şeklindeki belirlenenler arasına mesafe koysa da, Avrupa içindeki farklı nüfusları birbirinden ayırmak için kendi içinde sınırlı kullanıma sahipti. Fakat 'ırkların' bu üçlü sınıflaması 1. bölümde gösterildiği gibi elimizdeki tek sınıflama değildi. Dikkatler Avrupa üzerinde yoğunlaştığı zaman, örneğin İskandinav (ya da Teutonic) Romalı ve Galli (ya da Kelt) 'ırklar' arasındaki ve Aryan ve Sami 'ırklar' arasındaki bölünme üzerine varsayımlar öne sürüldü. (Barzun 1938: 28, 31-2, 135-49)

Anderson dillerin sistematik belirlenmesi, sınıflanması ve analizinin ve dilin yazı aracılığıyla sonradan metinler şeklinde (kitap, dergi, broşür) satılık mal olarak elle tutulur hale gelmesinin 'ondokuzuncu yüzyıl Avrupası milliyetçiliklerini biçimlendiren ana öğe' olduğunu ileri sürmüştü. (1983: 69, ayrıca Seton-Watson 1977:9) Ancak bu sınıflamaların çoğunda dil sadece ana gösterge ve dolayısıyla hayali topluluğu birleştiren şey olarak belirtilmemiş, ayrıca 'ırkın' ifadesi olarak da belirlenmiştir. (Barzun 1938: 135, Mosse 1978: 38-41) Dil kendi içinde bir farklılık olarak belirtiliyordu, fakat bazı milliyetçiler için dil ayrıca, Avrupa nüfusları arasındaki farklılığın daha temel bir biçiminin, yani biyolojik farklılığın işaretiydi. Mevcut tüm ulusların karışık nüfuslar olduğu, birkaç farklı 'ırkın' karışımını içerdiği iddia edildiği zaman bile, karışımdaki aşağı ve üstün 'ırk' oranlarının 'ulusun' üstün ve aşağı olma ölçeğindeki yerini belirlediği sonucu çıkıyordu. Gerçekten Gobineau'ya göre 'yozlaşmaya' yol açan ve dolayısıyla tarihsel gelişmenin yönünü belirleyen şey, aşağı ve üstün 'ırkların' kaçınılmaz karışmasıydı. (bkz. Mosse 1978: 51-5) 'Yozlaşma' fikri genetik temizlik hareketinin yükselmesinde ve Almanya'da ari ırkın üstünlüğü ve Yahudilerin aşağı ırk olduğu iddialarının artmasında önemli rol oynadı. (Mosse 1978: 82-8) örneğin bkz. Günther 1970: 197-8, 267)

Bu iki özelliğin birlikte ele alınması, herhangi bir ülkedeki milliyetçilik ideolojisinin mimarlarının, ülke nüfusunun şu ya da bu

şekilde daha üstün olduğunu, örneğin daha fazla İskandinav ya da ari kanı taşıdığını ya da belli bir üstün 'ırkın' ilk bu ülkeye ait topraklarda ortaya çıktığını ya da burada bulunduğunu iddia etmesine izin verdi. (örneğin Barzun 1938: 144) Böylece Almanya, Fransa ve İngiltere'deki milliyetçilerin tümü Teutonic ya da Anlo-Sakson 'ırkının' demokratik kurumlar ve demokrasi için doğuştan gelen yeteneği olduğu iddialarının çeşitlemelerini kullanırken, doğuştan gelen bu yeteneğin onların hayal gücünün konusu olan ulus devleti içinde üstün olduğunu ileri sürmek için her biri bir neden buldu. (Mosse 1978: 48-9, 66-7, ayrıca Horsman 1976, 1981) Dolayısıyla 'ırk' söylemi Afrikalılar örneğinde olduğu gibi sadece olumsuz değerlendirilen nitelikleri atfetmek için kullanılmadı, ayrıca, diğer Avrupalılara olumsuz değerlendirilen nitelikler atfedilirken Avrupa'da bulunan hayali toplum için olumlu anlam yarattı. Böyle yaparak Avrupalılar ondokuzuncu yüzyılda ulusal sınırları yaratır ve sağlamlaştırırken, kendilerini farklılaştırıp ırksallaştırdılar.

Ondokuzuncu yüzyılda ulus devletini kurmak için milliyetçi düşüncelerin yaratılması ve seferber edilmesiyle ilgilenenler çoğunlukla yükselen burjuva sınıfı mensuplarıydı ve bir aydın sınıfın düşüncelerine dayanıyorlardı. (Nairn 1981: 96-103, 153-4) Bu yükselen sınıf için milliyetçilik, kralcı ve soylu politik egemenliği yıkmanın bir aracı (Kedourie 1985: 12-13) ve mevcut ulus devletlerinde bulunan sermaye ile rekabete izin verecek oranda bir sermaye birikimine olanak sağlayacak politik denetimi belirli bölgede garanti etmenin aracıydı. Bu anlamda milliyetçilik, kapitalizmin düzensiz gelişmesi içinde kök saldı. Dolayısıyla yükselen sınıfın milliyetçiliği sadece bir toplum yaratma anlamında değil, birbirine bağlı sermaye birikimi ve proleterleştirme süreçlerinin içinde gerçekleşebileceği coğrafi sınırları yaratma anlamında da bir birleşme ideolojisiydi. (Hobsbawm 1977: 5) Bu menfaatlerin peşinde koşan yükselen burjuvazi, sonradan ekonomik ve politik egemenliği altına alacağı bu insanları politik olarak seferber etmek zorundaydı ve bunu sadece ortak menfaatlere sahip hayali bir toplum düşüncesi

yaratarak yapabilirdi. Özel menfaatleri ulusun ortak menfaatleri gibi sunmak zorundaydı ve bunu Nairn'in belirttiği gibi (1981: 340) her ne olursa olsun 'farklılık gösteren' mevcut her şeyi belirleyerek yaptı.

Milliyetçiliği liberalizme bağlayan bu iddiayı kabul ederken, ondokuzuncu yüzyıla ait bütün milliyetçiliklerin politik içerikli demokratik reform hareketleriyle bağlantılı olduğuna inanmak hatadır. Bunu doğru kabul edersek, daha önce belirttiğimiz, yapısında tutucu anlamlar saklayan ırkçılık ve milliyetçilik arasındaki bağlantıyı açıklamak mümkün olmaz. Fransa örneğini ele alırsak gelişmekte olan burjuvazi, gelişmekte olan işçi sınıfını seferber ederek eski politik düzeni yok etmeyi başardığında, bireysel politik özgürlüğün ekonomik sömürünün yok edilmesi anlamına gelmediğini anlayan işçi sınıfı kesimlerinin taleplerine karşı yeni düzeni savunmak zorundaydı. Böylece 1871'den sonra milliyetçilik, çeşitli yıkıcı ve yoz güçlere karşı savunulması gereken en büyük politik değer olarak ulus devletini belirlemek üzere egemen sınıfın bir kısmı tarafından yeniden yapılandı. Buna sadece sosyalistler değil, Protestanlar ve Yahudiler de dahildi. (Seton-Watson 1977: 449) Hayali toplum duygusunu yükseltmek ve dolayısıyla ulus devletini dağılmaktan koruma görevinin hakim sınıfa ait olduğu bilincini yükseltmek üzere, ulus devleti içinde Öteki tanımı yapmak için 'ırk' söylemi kullanıldı.

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Almanya'da durum, ulus devleti kurma hedefi tam anlamıyla gerçekleşmediği oranda Fransa'da olduğundan farklıydı. (Setson-Watson 1977: 89) Bu hedef ondokuzuncu yüzyılın başında milliyetçilik ve liberalizm arasındaki bir bağlantı aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışıldı, ancak aynı yüzyıl içinde daha sonra Avusturya'da yükselen burjuva sınıfı arasında güçlü bir milliyetçi hareket gelişti: Bu hareket, Yahudilerin ticari ve mesleki etkinliklere katılmasını kendi ekonomik ve politik ilerlemelerini frenleyen bir şey olarak gösterdi. Alman yönetici sınıfı içinde, bu sınıfa Öteki'nin girmesine izin veren hainler bulunduğu

iddiasında 'ırkçılık' söylemi en büyük etkendi. Bu iddialar, askeri yenilgi ve ulusal aşağılanma duygusunun 1918'den sonra gelişmesinin ardından yeni bir canlılık kazandı ve faşizmin gelişmesinin merkezi oldu. (Seton-Watson 1977: 98, 449)

Belirlenmesi mümkün olan farklılıklar dolayısıyla her iki durumda da 'ırk' söylemine dayandırılabilirdi. 'Irk' söylemine dayandırma gerçekleştiği zaman, 'ulus' ve 'ırk' düşünceleri, karşılıklı iki aynadan birinin yansıttığını diğerinin büyüttüğü yansımalar gibi özdeş değildi. (Mosse 1978: 45) Bu nedenle ırkçılık Ben'e ait olumlu nitelikleri belirlerken aynı zamanda Öteki'ne ait olumsuz nitelikleri belirleyen bir ideoloji idi (ve hâlâ öyledir) ve dolayısıyla benzer durumlarda milliyetçilikle aynı tarzda, 'tarihsel alınyazısı açısından düşünür'. (Anderson 1983: 136, Gilroy 1987: 44-5 karşılaştırın)

Seaton-Watson, politik bağımsızlık hareketi öğesi içermeyen (1977: 449) ondokuzuncu yüzyıl sonu Fransız milliyetçiliğinin de bu şekilde belirlenip belirlenemeyeceği üzerinde duruyor. Sorun, milliyetçilik tanımını bu şekilde sınırlandırmaktan kaynaklanıyor. Ulusal devlet bir kez ortaya çıkıp ta kapitalist menfaatler politik olarak kurumlarıyla iç içe geçince, milliyetçi hedef kaçınılmaz olarak, ulus devleti biçimlenmesinden ulus devletinin yeniden yaratılmasını sürdüren ekonomik ve politik şartların garanti altına alınmasına doğru yer değiştirir.

Ondokuzuncu yüzyıl Avrupası'nın ana tasarısı hayali bir toplum düşüncesi yaratmak idiyse, yirminci yüzyılda bu tasarı giderek, hayali toplum düşüncesini hızla değişen maddi şartlar altında yeniden üretmek oldu ki bu şartlar kapitalist üretim tarzı ile ulus devleti arasındaki ilişkinin işlevsel olmaktan çok karşıt olduğunu gösterir.

Belli kapitalist ve proleter sınıflar (her zaman belirli bir kültürel özellik ve profil taşımalarının sonucu olarak) belli bir ulus devleti temelinde varlık bulurken sermaye ve işgücünün hareketi giderek uluslararası nitelik kazandı ve sonuçta ulusal sınırların sermaye ve

işgücü hareketi için engel oluşturma olasılığı ortaya çıktı. Dolaşım sürecini, kapitalist üretim tarzının ana dinamiği olan sermaye birikimi zorladı. (Marx 1976: 762-801) Kapitalist üretimin rekabetçi doğası, özellikle sermayenin merkezileşme ve yoğunlaşma sürecinin sürekliliği ile sonuçlanır, fakat ayrıca bir bölgede çalışan nüfusun hacmini etkileyen süreçlere ve coğrafi bölge değişikliklerine neden olur. Bu süreç ulusal sınırlar içinde ve (giderek) ulusal sınırlar dışında gerçekleşir ve belli ekonomik bölgeleri doyurmak için (sermaye ile birlikte) işgücünün ulusal sınırların birinden diğerine dolaşmasına izin verilmesi zorunluluğuyla sonuçlanır.

İşgücünün uluslararası dolaşımı, sermaye dolaşımından farklı olarak insanların coğrafi hareketliliğidir: İşgücü insanların bir yeteneğidir ve onların fiziksel varlığından ayrılamaz. Fakat ulus devletleri dünyasında insanlar, belirli bir ulus devleti içinde özgün olarak yapılandıklarının ve devletin yurttaşı olarak yasal konum ve kimlik kazandıklarının birer işareti olan kültürel özelliklerin bütünlüğünü ifade eder. (Örneğin dil, giyim, yemek alışkanlıkları) Ulusal kimlik, etkinliklerine sadece üyelerinin katıldığı ve hizmetlerinden sadece üyelerinin yararlandığı, fakat, en azından resmi olarak, diğer klüplerin etkinlik ve hizmetlerine ulaşmayı engelleyen bir klüp üyeliği ile belki karşılaştırılabilir. Böylelikle bir başka klübe ulaşmak, resmi görevlilerin iznini gerektirir. Ulusal devletler dünyasında ulusal kimlik, uluslar arası hareketsizliğin olası bir etmenidir, ve dolayısıyla hareketlilik, devletlerin 'yabancıların' ya da diğer klüp üyelerinin girişine izin verip vermemesine bağlı olur. Fakat giriş için rıza gösterilse bile, farklı kültürel profil, bir başka klübe üye olmalarının ölçütü olarak gösterilme olasılığı taşır.

Tarihsel olarak meydana gelmiş bu bir dizi koşuldan özel bir zıtlık ortaya çıkmıştır. Sermaye birikimi sürecinin ulus devleti içindeki yetersiz işgücü ile engellenmesi durumunda, devlet, kapitalist üretim tarzının yeniden yaratılması şartlarının kefili olma ana görevini gerçekleştirmek için, ulus devletinin dışından işçi aramaya ya da bunu örgütlemeye izin verme olasılığıyla karşı karşıya kalır. Bu ise sınıf ilişkileri hiyerarşisi içindeki boş yerleri doldurması için di

ğer ulus devleti yurttaşlarının kalıcı ya da geçici girişinin yasal koşullarının kurulmasını gerektirir. Tüm Batı Avrupa'da (İngiltere kısmen hariç) devlet, 1940'ların sonundan 1970'lerin başına kadar, yetersiz işçi sorununu çözmek için yabancı yurttaşlara geçici giriş izni sağlayan sözleşmeli göçmen işçi sistemi kurdu. (Castles ve diğerleri 1984: 11-39) Ancak iktisadi dalgalanmalardaki tutarsızlık (Miles 1986) nedeniyle, geçici olarak giriş yapanların çoğu uygulamada sürekli olarak (fakat çok azı vatandaş olarak) yerleştiler; sömürgelere göç eden eski sömürgecilerin tersine, sömürgeci ulus devleti yurttaşı olarak Batı Avrupa'ya girdiler. Batı Avrupa ulus devletlerine olan politik mülteci akını her iki grupla da birleşti. (Örneğin Paludan, 1981)

Fakat milliyetçilik ideolojisi, doğal olarak oluşmuş nüfusları, kültürel niteliklerin benzersiz bir karışımı ile belirlediğini iddia eder. Bu karışımın tek tip topluluğun temelini oluşturduğunu düşünür ve dolayısıyla her türlü farklılığı, özellikle yapısal olarak belirlenmiş sınıf farklılıklarından kaynaklanan farklılıkları yok sayar. Göçmen nüfusların varlığı, asıl yerli nüfusu birleştirdiği sanılan bir dizi nitelikten farklı niteliklere sahip olması halinde, topluma müdahale eden ve toplumu altüst eden olarak gösterilmeye adaydır. Buradan iki sonuç çıkıyor. Birincisi, olasılığın gerçekleşmesi, bir anlam yükleme sürecine neden olunup olunmadığına bağlıdır. Önemli olan farklılığın kendisi değil, fakat farklılığın önemli olarak tanınmasıdır ve bu da anlam yükleme sürecinin meydana çıktığı şartların araştırılmasını gerektirir. İkincisi, anlam yükleme olması halinde ve belli tarihsel şartlar altında, milliyetçilik ile ırkçılık arasında bir bağlantı olasılığı vardır.

Bir önceki çeyrek yüzyılda, göçmen varlığı çeşitli Avrupa ülkelerinde politik tartışmaların konusu haline geldi. Ancak bu sürecin dönemlere ayrılması bir sosyal oluşumdan diğerine çeşitlilik gösterir: Örneğin İngiltere ve İsviçre'de göçmen varlığı 1960'ların ortasında resmi politik alanda sorun olurken Fransa, Batı Almanya ve Hollanda'da benzer bir süreç 1970'lere kadar ortaya çıkmadı. Bu

politik gelişmenin düzensizliğinin bir ölçüsü de yeni-faşist politik partilerin yükselişinin karşılaştırmalı analizinde bulunabilir: (Husbands 1982) İngiltere'de Ulusal Cephe 1970'lerde politik önem ve sınırlı başarılar kazanırken, (bkz Walker 1977, Fielding 1981, Taylor 1982) Fransa'da aynı adı taşıyan Ulusal Cephe 1980'lerde önemli bir politik güç haline geldi. (bkz. Ogden, 1987)

Tanımsal ve politik süreçleri bir yana, ekonomik süreçleri diğer yana ayırırsak, tarihsel çeşitliliğin ve özgünlüğün tümü bize, bunlar arasında tek bir bağlantı olmadığını hatırlatır; çünkü bazı ulus devletlerinde göçmen varlığı, 1970'lerin başında kapitalizmin ekonomik krizi gelişmeden önce politik alanda problem yapılmıştı.

Avrupalı yönetici sınıfların, varlığı diğer şeyler yanında kriz döneminde kitlesel işsizliğe yol açan bir yasadışı Öteki tanımlayarak hayali bir toplum düşüncesini yeniden yaratma çabası, göçmen varlığına anlam yüklenmesine açıklama ararken tek başına yeterli olmaz. Göçmen varlığının onları etkilediğine inandırılmış olarak, genel kriz dönemleri dışında ve kendi maddi şartlarına ve ideolojik kavramsallaştırmasına karşılık olarak işçi sınıfı politik gündemi belirleme gücüne sahiptir. Böylece bazı Avrupalı toplumlarda devlet, her ne kadar çoğu kez politikacılar tarafından yansıtılsa da, göçün durdurulması ve göçmen kökenli nüfus hacminin azaltılması için 'aşağıdan gelen' taleplere cevap vermeye zorlandı. (Bkz. De-Ley 1983, Wihtol de Wenden 1987)

Tanımlama sürecinin ideolojik içeriğini belirlemek ve açıklamak aynı oranda karmaşık bir görevdir. Avrupalı ulus devletleri arasındaki farkın bir başka ölçütü, hem resmi hem de günlük yaygın fikirler açısından, sorunun doğasına getirilen açıklamanın içeriğinde yatar. (bkz. Hammar 1985, Grillo 1985) Hollanda'da genellikle *etnik azınlıklardan* bahsedilirken Fransa'da *göçmen* ya da *yabancılardan* bahsedilir. Batı Almanya'da genel sınıflama *misafir işçi* ve İsviçre'de *yabancı işçi* ya da *işgücüdür*. İngiltere'yi ele alırsak, burada göçmenler kastedilir ve sorun genellikle *ırk ilişkilerinden* biri olarak belirlenir. Bu nedenle sorunu belirleme sürecinin

ideolojik içeriğinin bir sosyal yapıdan diğerine çok değiştiği açıktır. Dolayısıyla önemli diye gösterilen farklılıkların deneysel olarak belirlenmesi önem taşır. Göçmenlerin varlığı, asıl yerli nüfus kesimlerinde göçmeni Öteki olarak tanımlamamıza bakarak Kendimizi yeniden değerlendirme fırsatı verir, fakat bunun kültürel ya da biyolojik niteliklere mi ya da her ikisinin bir bileşimine mi anlam yükleyerek gerçekleşeceği önceden bilinemez.

İngiltere özel durumunda göçmen varlığı probleminin hem biyolojik hem de kültürel niteliklere anlam yükleyerek ortaya konduğu artık açıktır ve işçi sınıfının içinde etkili olduğu şeyin de bir ırksallaşma süreci olduğu açıktır. Bu süreç ve buna bağlı olarak ırkçılıkla bağlantısı, büyük ekonomik kriz başlamadan önce önemli bir politik güçtü ve işçilerin yaşadığı yetersiz kaynaklar ve yerel ekonomik gerilemeden kaynaklanan kısmen aşağıdan gelen özerk bir direniş biçimiydi. (Bkz Phizacklea ve Miles 1980: 167-76) Fakat önceden gördüğümüz gibi İngiliz hükümeti de, başka şeyler yanında, ırkçılığı kurumsallaştıran ve Karayip kökenli genç insanları 'yasa ve düzen için tehdit oluşturan' şeklinde belirleyen dışlayıcı göçmen yasasını kabul ederek, ırksallaşmanın etkin bir temsilcisi olmuştu. Böyle yaparak sermaye birikimi krizinin sonuçları kısmen, hedefi Karayip ve Asya kökenli nüfus olan 'ırk' düşüncesiyle ifade edildi: Bu nüfuslar (çalışan sınıfın günlük söyleminde olduğu kadar) yasalarda, polis denetimi uygulamalarında, politikacıların konuşmalarında sorun yaratan ve istenmeyen bir varlık ve krizin sadece belirtisi değil aynı zamanda nedeni olarak belirtilen ve kitle iletişim araçlarında haber olarak verilen içteki Öteki haline geldiler. (Hall 1978, ÇKÇM 1982: 9-46)

Fakat ırksallaşma süreci milliyetçilik ile çok yakından bağlantılıydı. 1960'ların sonunda Enoch Powell'ın konuşmaları ırkçılığı ifade ettiği için yaygın bir şekilde (ve doğru olarak) kınandı, fakat konuşmaların ideolojik içeriği ırkçı olmaktan çok milliyetçiydi. Powell, ekonomik gerileme ve Muhafazakâr Parti'ye politik alternatif olarak İşçi Taraftarlığı'nın başarısızlıklarının sergilenmesi şartlarında yeniden bir İngiliz olma duygusu oluşturmaya çabalıyordu. Nairn'in ifade ettiği gibi:

> Bu bir günah keçisi yaratmaktan daha fazla bir şeydi: Bu günah keçisi, dikkatleri belirsiz fakat güçlü bir üstün olma duygusu üzerine toplayarak İngiliz ulusal bilincine yeniden yaygın bir içerik kazandırma, 'ortak' İngiliz 'hayalini' bir kez daha hayata döndürme şerefine sahipti. (Nairn 1981: 274)

Bir başka yerde önerdiğim gibi, (1988a) Powell bu söyleminde (farklı bir tarihe sahip tek tip kültür birliği olarak algıladığı) 'ulusun' tutarlılığının, kültür ve 'ırk' farklılığını etkin biçimde üreten göçmen kökenli nüfus tarafından yıkıldığını iddia ediyor. Sonuç olarak göçün gerçek kurbanı 'İngilizler'di ve İngiltere 'onların' ülkesi olduğuna göre, tarihsel ve kültürel birliği sağlamak için tek mantıklı çözüm Öteki'ni, bu 'yabancı kalabalığı' ülkesine geri göndermekti. (Powell 1969: 281-314, 1972: 189-212) Powell'a göre sorun Asya ve Karayip kökenli insanların aşağı 'ırk' olup olmaması değil, daha çok serbest pazar ekonomisiyle birleştiği zaman İngiltere'nin dünya ekonomisindeki yerini canlandıracağına inandığı olumlu bir İngiliz olma duygusunu yeniden yaratmasıydı.

Dolayısıyla bunun ve diğer benzer politik müdahalelerin tanımsal içeriği klasik milliyetçidir, fakat derli toplu sunulmuştur ve bu yüzden ırkçılık tarafından devam ettirilmiştir. Bağlantı kurma, kültürel farklılıklar ve fiziksel özelliklerin aynı anda tanımlanmasına kısmen bağlıdır: Öteki, örneğin giyimi, yemek alışkanlıkları, dili, ve diniyle olduğu kadar, deri rengiyle de ayırt edilir. Öteki'nin varlığı, örneğin kaynakları ve 'kendi insanımızın' hizmetlerini kullandığı, şiddete olan eğilimi ve 'esas evi' (ya da ulusu) dünyanın bir başka yerinde olanlara karşı 'kendi insanımızın' 'doğuştan gelen önyargılarını' kışkırttığı varsayımından dolayı bir sorun olarak gösterilir. Olumsuzluğun reddi, 'kendi ülkelerine geri dönsünler' şeklinde duyguları kusarak gösterilir. (Miles ve Phizacklea 1984, Miles 1988a)

Bir çok İngiliz yazılı eserinde ırkçılığın ifade edilmesinde devletin rolü üzerine yapılan başlıca hata, ideolojinin İngiltere'ye özgü yanını fark edemediği için karşılaştırma olanağından yoksun açık-

lamalar getirmesidir. 'Aşağı ırklar' ifadesi (aşırı sağ kanadın ve faşistlerin propagandasından kalkmasa da: Bkz Billig 1978: 124-90, Thurlow 1980) Avam Kamarası'nda kalkmış olabilir, fakat göçmen varlığı probleminin İngiltere'de ortaya koyulması sürekli olarak 'ırk' ve 'ırk ilişkileri' söylemi içinde ifade edildi. Bu ise İngiltere'deki durumu bir çok Batı Avrupa ülkesinden ayırıyor.

İngiltere'ye özgü söylem farklı olsa da, göçmen varlığı tüm Batı Avrupa'da bir sorun olarak belirtilir ve Ben ve Öteki arasındaki sınırın varlığını vurgulamak için kullanılmıştır. Bu sınırlar tek başına kültürel farklılıklarla ölçüldüğü oranda milliyetçiliğin bir ifadesidir. Irkçılıkla bağlantılı olup olmaması Avrupa'da karşılaştırmalı bir araştırma konusudur.

Böylece milliyetçilik özellikle ulus devleti bünyesinde çatışma ve kriz dönemlerinde toplum oluşturma duygusunu devam ettirmenin bir aracıdır ve devlet, kapitalist üretim tarzının yeniden üretilmesi şartlarını garanti altına almak için temel rol oynar. Bu nedenle, bir başka ulus devleti vatandaşının ek işgücü kaynağı olarak giriş yapmasına devletin izin vermesi, en azından bir olasılık olarak, hayaldeki toplum için tehdit oluşturduğu belirlenen bir nüfusun girişine izin vermektir. Böylece 1945 sonrası Batı Avrupası'nda, devletin görevini yerine getirmek için tasarlanmış eylemlerinde tutarsızlıklar görülecektir: Yetersiz işçi problemini çözmek için, devlet, hayal edilen toplumu varlığıyla parçalayacağı söylenebilen kültürel olarak farklı nüfusların ulus devletine olanak tanırken, aynı zamanda hayali toplumu ayakta tutmak için dışlayıcı milliyetçiliği açıkça ifade etti. Irkçılığında aynı amaçla ifade edilmiş olması gerçeğinden, sadece sömürgeci stratejiler ve deneyimlerle ırkçılığı açıklamaya çalışan teorilerin sınırlı analitik güce sahip olduğu sonucu çıkıyor.

Kapitalizm, Irkçılık ve Sınıf İlişkileri

Son olarak kapitalist üretim tarzının yeniden üretilmesinin aynı derecede önemli bir diğer yönüyle, ekonomik ilişkiler hiyerarşisi

içinde insanları çeşitli yerlere dağıtan süreçlerle ilgileniyorum. Çünkü bu süreçler kapitalist üretim tarzının yeniden üretilmesinin temel bir yönüdür, örneğin eğer ücretli işçi olarak çalışacak yeterli sayıda işçi yoksa sermaye birikimi sürecine engel olunabilir. Irkçılığın bu süreçteki önemini değerlendirmek için, Asya ve Karayip kökenli insanların İngiliz ekonomik ilişkileri içindeki konumlarının ana hatlarını çizerek işe başlıyorum. Kanıtlar gösteriyor ki 1980'lerin ortalarında bu insanlar, kapitalist üretim tarzının belirlediği üretim ilişkileri içindeki bütün temel ekonomik alanlarda bulundular. (Bkz. ayrıca Miles 1982: 167-88, Field ve diğerleri 1981) Ekonomik ilişkilerdeki konumun bütünüyle sınıfsal konumu oluşturmadığını eklemek zorundayım: (Miles 1987b) Yer sınırlaması nedeniyle konu üzerinde sadece bu boyutuyla yoğunlaşıyorum.

Birincisi, Asyalı ve Karayipli kadın ve erkeklerin çoğu ekonomik konum olarak proleterdir: Çalışma çağına gelen Asya ve Karayiplilerin %65'inden fazlası ekonomik olarak aktiftir ve ücretli bir işte çalışmaktadır. (Barber 1985: 469-70, Anonim 1987: 19-20) Ancak cinsiyete ve ulusal kökene bağlı önemli farklılıklar vardır. Örneğin kadınların %49'u ekonomik olarak aktifken erkeklerin %83'ü aktiftir. Ekonomik olarak aktif olanların içinde Pakistan/Bangladeşliler ücretli işçi olarak çalışanlar arasında en düşük orana sahipken (sırasıyla %66 ve %60.4) Doğu Afrikalı erkekler en yüksek orana (%91.2) sahiptir. Ve Karayipli nüfus arasında kadınların %83.2'si ücretli işçi olarak çalışırken erkeklerde bu oran %69'dur. Ekonomik olarak aktif olanların içinde Karayipli erkeklerin %83'ü ve Asyalı erkeklerin %73'ü niteliksiz işlerde çalışırken bu oran Karayipli ve Asyalı kadınlar için %47 ve %52'dir. (Brown 1984: 305)

İkincisi, Asya ve Karayipliler üretim dışında kalan nüfusun da önemli bir kısmını oluşturmaktadır: 1984'de Asya ve Karayipliler arasında 16 yaş ve üzerindeki erkeklerin %21.3'ü ve kadınların %19.1'i işsizdi. (Barber 1985: 473-4) Cinsiyet ve ulusal kökene göre bir işte kez daha önemli değişiklik var. Erkekler için işsizlik

çalıştırılıyor ve bu alanda da çok az yetenek isteyen ya da hiç yetenek gerektirmeyen işlerde çalıştırılıyorlar. (Brown 1984: 157-65) Ve göreceli olarak ihtiyaç fazlası nüfus ile ilgili olarak, resmi veriler bütün eksiklerine rağmen, Asya ve Karayipli nüfusun toplu olarak işsizlik oranının yerli nüfusa göre yüksek olduğunu gösteriyor. (Newnham 1986: 9-12) Bu ise açıkça kanıtlamasa da, İngiltere'de Asya ve Karayip kökenli insanların sınıfsal konumlarını belirlemede ırkçılık ve diğer dışlayıcı uygulamaların önemli etken olduğunu dolaylı olarak gösterir. Bu nedenle analitik görev, sınıf ilişkileri hiyerarşisi içindeki konumların kişilere dağıtılmasındaki diğer süreçlerin ırksallaşma ve ırkçılıkla bağlantı kurma şeklini değerlendirmektir.

Kapitalist üretim tarzı, diğer üretim şekilleriyle karşılaştırıldığı zaman özünde yayılmacıdır. Daha önce de gördüğümüz gibi, sermayenin nicel birikimi, herhangi bir ulus devletinde ihtiyaç fazlası nüfusun olduğu kadar kapitalist ve işçi sınıfın büyüklüğünde de göreceli büyüme ve daralmanın karmaşık diyalektiğini sürdürür. Bu ise, ekonomiye kapitalist üretim tarzının hakim olduğu bir dünyada, el emeği ya da yöneticilik gerektiren konumları doldurmak üzere insanların bir ulus devletinden diğerine geçici ve kalıcı göçünü düzenler. Dahası, ulusal sınırlar arasında sermaye hareket ettiği gibi, sermaye sahipleri de hareket etti. Ancak 1970'lerin başından ve sermaye birikiminde bir büyük kriz başladığından beri Batı Avrupa'ya olan uluslararası göç epey azaldı ve yine işçi ordusundan çıkartmalar arttıkça Batı Avrupa'daki üretim dışı nüfus önemli oranda arttı. Sermaye birikiminin bu genel yapısal çevriminde, sınıf ilişkilerinin farklı mevkilerinde genişleme ve daralma oluştukça, insanların bu mevkilerde kapsanma ve dışlanması üzerine karmaşık süreçler oluştu.

Bu kapsama ve dışlama süreçlerini gerçekleştirmek için çeşitli kriterler kullanıldı. Cinsel farklılık, insanların ücretli işe alınırken kapsanma ya da dışlanmalarında tarihsel olarak ön plandaydı. Belli tarihsel şartlar altında, kadınlar ücretli işe girmeleri için etkin bi-

oranı Doğu Afrikalı ve Asyalılarda %9'dan Pakistan/ Bangladeşlilerde %34'e kadar değişiyorken, Karayipli kadınlarda %17'den Pakistan/Bangladeşlilerde %40'a kadar değişiyor. Buna ek olarak, İngiltere'de doğan 16 ve 34 yaş arası Asya ve Karayipliler, İngiltere'de doğanlara göre daha fazla işsiz gibi görünüyor. (Barber 1985: 47, Anon. 1983: 428)

Üçüncüsü, küçük fakat büyüyen bir Asya ve Karayipli küçük burjuvazi var. Kendi işinde çalışanlar arasında Asyalılar en yüksek orana sahipler. Doğu Afrikalı erkeklerin %24.5'i ve Doğu Afrikalı ve Asyalı kadınların %15.4'ünün kendi işi varken, Hindistanlı ve Pakistan/Bangladeşli erkekler arasında bu oran sırasıyla %21.2 ve %16.6, Hindistanlı ve Pakistan/Bangladeşli kadınlar arasında bu oran sırasıyla %9.9 ve %12.3'tür. Karayip kökenliler arasında erkeklerin %7.5'i ve kadınların 1.5'i kendi işinde çalışmaktadır. (Anon. 1983: 429, Barber 1985: 475, Anon. 1987:22) Dördüncüsü, az sayıda Asyalı burjuvazi vardır. (Wilson 1983, Werbner 1984: 181) Bu gruba Hindistan yarımadasından İngiltere'ye özellikle işle ilgili var olan kazançlarını arttırmak için sermayeleriyle birlikte göç edenlerin yanı sıra, Doğu Afrika'dan sınır dışı edilmiş ve kendi burjuva sınıfsal konumlarını İngiltere'de tekrar yaratmış olan az sayıda Asyalı giriyor. Buna ek olarak Asyalıların küçük bir kısmı, ücretli işten ve ticari işten elde ettikleri gelirin bileşimiyle, önce küçük burjuvazinin üyeleri ve sonrada işveren olmak için yeterli zenginliği biriktirdiler. (Nowikowski 1984, Wilson 1983)

Irkçılığın ve sistemli dışlayıcı uygulamaların sonucu olarak Asya ve Karayiplilerin İngiltere'de 'beyazlara' kıyasla tümü yoksul ve tümü ekonomik olarak olumsuz şartlar içinde tek tip toplum oluşturmaları, dolayısıyla topluca 'siyah' aşağı sınıf oluşturdukları düşüncesi yanlıştır. (Rex ve Tomlinson 1979: 1935, Sivanandan 1982: 11,123) Asya ve Karayiplilerin büyük kısmının bulunduğu ekonomik konum, yerli nüfusa göre birçok boyutuyla ikinci derecededir. Ekonomik olarak proleter konumunda olan Karayip ve Asyalı erkekler, yerli erkeklere kıyasla el emeğine dayalı alanlarda

çimde teşvik edildi ve diğer tarihi şartlarda etkin biçimde vazgeçirildi. (bkz Bland ve diğerleri 1978) Dahası, tanımlamanın bu şekli, ücretli işçiliğin hiyerarşisi içinde kadınlara özel konumlar ayrılmasına hizmet etti; örneğin kadınlar yetenek gerektiren ya da ağır fiziksel işlerin ve göreceli olarak yüksek ücret ödenen işlerin dışında kaldı. (Oakley 1981: 150-62) Fenotipik farklılıklara anlam yükleme göçle birleşince, şimdi İngiltere örneğiyle göstereceğim gibi, insanların ücretli iş kapsamına alınma ya da dışlanmasında ve ücretli iş hiyerarşisindeki bir dizi farklı mevkiiye dağıtılmasında temel oldu.

1940 ve 1950'lerde İngiliz ekonomisi, diğer Batı Avrupa ekonomileri gibi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sermaye birikiminin yeni evresi ve işçi pazarının yeniden örgütlenmesi şartlarında ciddi olarak yetersiz işgücüyle karşı karşıya kaldı. Fakat diğer Batı Avrupa ekonomilerinden farklı olarak, 1940 ve 1950'lerde boş mevkileri doldurmak için İngiltere'ye gelen göçmenlerin çok büyük bir kısmı sömürge ya da eski sömürgelerden geliyordu ve o dönemde göç kontrolüne tabi olmayan İngiliz hükümdarlığı vatandaşı ya da İngiliz işçi pazarına girmesi için ayrıcalık tanınan İrlanda Cumhuriyeti yurttaşıydı. Sonuç olarak diğer Batı Avrupa ulus devletlerinden farklı bir biçimde, boş iş ve devletin iznine bağlı ikâmet temelinde kapsamlı bir göçmen işçi sistemi kullanımı yoktu. (Castles ve diğerleri 1984: 20-8) Önemli birkaç istisna dışında (örneğin Brooks 1975, Harris 1987) resmi olmayan yollarla devam etti göçler, işgücü pazarı şartlarıyla düzenlendi. (Peach 1968) Uluslar Topluluğu'nda doğmuş İngiliz vatandaşları üzerinde göç kontrolü uygulamasının (her ne kadar İrlanda Cumhuriyeti vatandaşları bu kontrollerin dışında tutulsa da) 1962 ve 1965'de zorla koyulması üzerine bu ilişki bozuldu. Ondan sonra, her ne kadar 1960'ların sonunda ve yine 1970'lerin başında Doğu Afrika'dan gelen politik mültecilere karışarak gelseler de, Karayip ve Hindistan yarımadasından gelen göçmenlerin çoğunluğunu esas olarak 1950'lerde ücretli iş bulmak için gelenlerin bakımakla yükümlü olduğu kimseler oluşturdu. (Örneğin Twaddle 1975)

1950'lerde gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun çok az sermayesi vardı ya da hiç yoktu, dolayısıyla amaçları sermaye biriktirmek de olsa, ücret karşılığında işgüçlerini satmak dışında bir seçenekleri yoktu. Sadece çok az bir kesim göç etmeden önce özel olarak belirli işlere alındığı için, çoğu ya akraba ya da arkadaşlarının ya da kendilerinin bulduğu işlere girmek üzere geldi. Göç sürecinde bazı önemli istisnalar vardı. Birincisi, göçmenlerin çok küçük bir kısmı, esas olarak Hint yarımadasından, mevcut sermayeleriyle ve kapitalist kazançlarını arttırmak amacıyla İngiltere'ye geldi. (Nowikowski 1984) İkincisi, göçmenler içinde bir başka küçük grup mesleki mevkileri doldurmak için, özellikle Ulusal Sağlık Servisinde doktor olarak çalışmak için geldi. (İnsan Gücü Birimi Çalışmaları 1977: 58-61) Bu istisnaları ihmal edersek, geriye, Hint yarımadasından ve Karayipler'den gelen niteliksiz ve az nitelikli birçok göçmenin neden insan emeğine dayanan ücretli iş konumlarını doldurduğunu açıklamak kalır.

Bunun açıklaması büyük oranda, yerli işgücünün daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma şartlarına sahip 'yeni işlere' kayması nedeniyle söz konusu işlerin boşta olması gerçeğinde yatar. Savaş sonrasında İngiliz ekonomisinin yeniden yapılanması sırasında, aydınlatma ve dayanıklı tüketim malları endüstrisinin ve hizmet sektörünün genişlemesi ücretli işçi istihdamında yeni alanlar açılmasını gerektirirken (tekstil ve metal üretimi gibi) eski üretim sektörleri artan uluslararası rekabet ve gittikçe kötüye giden çalışma şartlarıyla yüz yüze geldi. (Örneğin Fevre 1984: 17-54, Duffield 1985: 144-52) Sonuç olarak had safhada yetersiz işgücü sorunuyla karşı karşıya kalan belli ekonomik sektörler ve göreceli olarak dolu olan istihdam alanları İngiliz nüfus ile doldurulamadı. Böylece yapısal şartlar ekonominin belli sektörlerinde işgücü talebi belirledi ve Karayipli ve Asyalı göçmenlerin dolduracakları konumlar işte bu konumlardı.

Fakat bu söylediklerimiz açıklamanın tümünü oluşturmaz. Sözleşmenin göçmen işçiyi ücretli işgücü hiyerarşisi içinde belli bir

yere yerleştirdiği ve göçmeni belli bir süre için bu konumda kalmaya zorladığı sözleşmeli sistemle göçmen işçi istihdam etmekten farklı olarak, Karayip ve Asyalı göçmenler teorik olarak işgüçlerini kime isterlerse satmakta serbesttiler. Dolayısıyla daha iyi ücret ve daha iyi çalışma şartı sağlayan ve giderek artan yeni işlerden yararlanmak için yerli işgücüyle rekabet etmekte özgürdüler. Dolayısıyla 1950 ve 1960'larda Karayip ve Asyalıların çoğunu el emeği gerektiren ücretli işler arasında geri bir konuma yerleştiren niteliksiz ya da az nitelik gerektiren işlerde istihdam edilmeleri gerçeği farklı bir açıklama gerektirir. Bunun yanıtını işgücü istihdamının tanımsal bir boyutu olmasındadır; istihdamın tanımsal bir boyutu vardır, çünkü işe alma, (bu bölümde daha önce gördüğümüz gibi) işin etkili bir şekilde yapılması için gerekli yetenek ve becerilerden işverenin ne anladığına ve satmak üzere işgücünü öneren kişinin hangi yetenek ve becerilere sahip olduğuna bağlıdır. İşveren, işe başvuranın nitelikleri üzerine düşündüklerini, iş için gerekli olduğunu düşündüğü niteliklerle eşleştirmeye çalışır. Dolayısıyla işverenin bu nitelikler ve ihtiyaçlar üzerine değerlendirmesi, iş arayanları ayıklamasına yardım eden bir kapsama ve dışlama kriteri olarak işlev görür.

Sonuç olarak, işgücü pazarında bulunan bu insanlar, işverenler tarafından sınıflandırılır. Bireylere ait niteliklerin daha geniş bir toplumu temsil ettiği düşünülerek hiyerarşi oluşturulduğu zaman, eğer birey böyle bir topluma üye olduğunu gösteren bir kıstasa sahipse, işe uygunluk sorusuna, başvuruda bulunan bireyden çok toplumun nitelikleri hakkındaki algılarla cevap verilebilir. Böyle durumlarda kapsama ve dışlama süreci, tanımlama ve gruplara göre sınıflama ile gerçekleşir. Benzer bir süreç fenotipik özelliklere dayanarak gerçekleştiği zaman işgücü istihdamı is ırksallaştı. Yani işgücü pazarının farklı 'ırkların' üyelerinden oluştuğu, üyelerin her birinin, bu grubu varsayılan 'ırk' olarak ayırt eden farklı yetenek ve becerilere sahip olduğu düşünülür.

İngiliz işgücü pazarı 1950'lerden beri bu şekilde ırksallaştırıldı.

İşverenler Karayip ve Asyalı göçmenlerin ve onların İngilterc'de doğan çocuklarının belirli fiziksel ve kültürel niteliklerine (özellikle deri rengi ve dolayısıyla 'renkli işgücü' ya da 'renkli işçi' sıfatları) anlam yüklediler ve bu anlam yükleme istihdam sürecini şekillendirdi. Sadece işgücü pazarının farklı 'ırklardan' oluştuğuna inanmakla kalmayıp, ayrıca bu 'ırkların' işe alınmalarını etkileyen farklı niteliklere sahip olduğuna inandılar. 1950'lerde ve 1960'ların başında bu ırksallaşma sürecinin yanı sıra göçmenler iki şekilde dışlandılar. (Wright 1968: 212) Birincisi, birçok işveren 'renkli' işçi çalıştırmayı reddetti ve bir çoğu da ancak başka hiçbir şekilde işçi bulamaması halinde 'renkli' işçi çalıştıracaktı. Bir başka deyişle, ırksallaşmış bir işgücü pazarında 'beyaz' işgücünün mevcut olması halinde İngiliz işverenler Asya ve Karayipli işçileri sürekli olarak dışladı. İkincisi, Karayip ve Asyalı göçmenler işe alınmaları halinde bazı işlerin dışında tutuldular ya da bu tür işlerde çalışanların sayısı önceden belirlenmiş bir kotaya göre sınırlı tutuldu.

Bu dışlayıcı uygulamaların nedeni neydi? Bunun açıklaması kısmen, göçmenlerin büyük kısmının, Karayip ve Hint yarımadasındaki üretim gücü ve üretim ilişkileri şartlarında kendilerini nitelikli olarak değerlendirenler dahil, sanayi tipi kapitalist ekonomiye göre çok az niteliğe sahip olması (Wright 1968: 30-40) ve bu kıstasa göre el emeği gerekli olsun ya da olmasın nitelik gerektiren her türlü işten dışlanmaları olasılığının yüksek oluşu gerçeğinde yatar. Fakat ırkçılık ayrıca harekete geçirici bir etkendi. Bazı işverenler kendi dışlayıcı uygulamalarını, ellerindeki mevcut işgücünün 'renklilerle' birlikte çalışmaya karşı çıktığını ya da karşı çıkacaklarını düşündüğünü söyleyerek ve böyle davranmakla bu karşı çıkışı onaylayarak, açıkladı. Diğerleri tüm Asyalıları 'yavaş öğrenen', ya da Batı Hintlileri tembel, disipline karşı duyarsız ve kavgacı ya da 'renklileri' genellikle kaza yapmaya eğilimli ya da 'beyaz işçilerden' daha fazla kontrol edilmesi gereken insanlar şablonuna dahil etti. (Wright 1968: 89-144) Tüm bu örneklerde göçmenler deri ren-

giyle ayırt edildiler ve olumsuz değerlendirilen nitelikler tümüne atfedildi. Wright'ın araştırmasına giren işverenlerin hepside bu tür ırkçı görüşler belirtmedi, dolayısıyla hepsinin aynı şekilde düşündüğü sanılmamalı. Yine de, göçmenlerin rırksallaşmayı ile ırkçılık ve dışlayıcı uygulamalar arasındaki karşılıklı ilişki, Karayip ve Hint yarımadasından gelen göçmenlere açık olan işgücü pazarının parametrelerine sınır getirir. Böylece sermaye birikimi süreci İngiliz işçi sınıfı hacminin büyümesi talebini belirler ve bu yüzden göçü teşvik ederken, ırkçılık ve ilgili diğer dışlayıcı uygulamaların her ikisi de bu göçmenleri el emeğiyle çalışan işçi sınıfı içinde niteliksiz ve az nitelikli konumlara yerleştirdi ve çoğunu burayla sınırlı tuttu.

Irksallaşma, ırkçılık ve dışlayıcı uygulamalar arasındaki karşılıklı ilişki ücretli iş arayan Asya ve Karayip kökenli insanlar için yapısal sınırlar oluşturmaya devam etti ve bu suretle bir uyum hiyerarşisi iddia etti ve işgücü pazarının işleyişine ideolojik sınırlar koydu. Dışlayıcı uygulamaların doğası ve boyutu üzerine yapılmış üç ana araştırma, (Daniel 1968, Smith 1977, Brown 1984) 1968'den bu yana yasa dışı ilan edildiği için üstü kapalı yapıldığı halde Asya ve Karayiplilerin iş ararken dışlanmalarının hâlâ yaygın olduğunu gösteriyor. Jenkin'in daha güncel bir araştırması, (1986) yöneticilerin işçi alımı sırasında kararlarını oluşturmak ve dolayısıyla işgücü pazarındaki konumlarını belirlemek için ırksallaşma ve ırkçılık için büyük fırsatlar olduğunu gösteriyor. Benimsediğimiz teorik bakış açısına göre bu çalışma, genişletilmiş bir ırkçılık kavramı kullandığı için (Jenkins 1986: 5) ve Karayip ve Asya kökenli işçiler üzerine fikir yürütürken yöneticiler tarafından kullanılan yaygın kategorilerin olduğunu varsaydığı için sorun yaratmaktadır; (1986: 80) bu varsayım onları etnik/ulusal sınıflandırmalar kullanmaya yönlendirdi ve belki de bu yüzden Jenkins'e yanıt verenlerin neden fenotipik özelliklerden çok kültürel özellikleri gösterdiğini açıklıyor. (1986: 94)

Her şeye rağmen Jenkins yöneticilerin çoğunluğunun işçi alır-

ken bir dizi ırkçı şablon ve Asya ve Karayipliler hakkında İngiltere'deki çağdaş ırkçılığın ortak temalarına (1986: 83-4, 107-9) benzeyen daha genel bir dizi olumsuz inanışa dayanarak karar verdiğini gösterdi. İşverenler böylece 'göç etmeyi' genel olarak 'kötü bir şey' olarak değerlendirmeye, Karayip ve Asya kökenli işçileri 'İngiliz değil' şeklinde tanımlamaya ve 'bizde bunlardan çok var' demeye eğilim gösterdiler. Bunun yanında Asya ve Karayipli işçi çalıştırmanın kendileri ya da organizasyonları için bir çok problem yarattığı inanışı yöneticiler arasında yaygındı. (1986: 95-105) Son olarak Jenkins, işçi alırken yöneticilerin aradığı kabul edilebilirlik kriterlerinin bir çoğunun Karayip ve Asya kökenli işçileri sistematik olarak dışladığını gösteriyor. (1986: 79) Dahası bu kriter, inanış ve varsayımlara, işe başvuranların esas olarak organizasyon içinde yürütülen bir araştırmayla değerlendirildiği veya dışlayıcı uygulamaları sürdürmek için ırkçılığa ciddi olanaklar yaratan 'sözlü' prosedürlerle değerlendirildiği şartlar altında inanıldı. (1986: 134-5)

1980'lerde İngiltere'deki Karayip ve Asya kökenli nüfusu hem tek bir sınıfsal konuma sahip olarak nitelemenin, hem de bu nüfusun ekonomik konumunu sadece ve sadece ırkçılık ve dışlayıcı uygulamaların sonucuyla açıklamanın yanlış olduğunu iddia ediyorum. İngiltere'de *küçük burjuva* sınıf konumunda olan Karayip ve Asya kökenlilerin giderek artmasının nedenlerini ele alarak bunu kanıtlayabiliriz. Ekonomik nedenlerle gerçekleşen birçok göç gibi Asyalıların İngiltere'ye göçüne de kısmen, sadece ekonomik ilerleme isteği değil aynı zamanda *küçük burjuvaziye* katılma isteği neden olmuştur. Örneğin Hindistan ve Doğu Afrika'dan gelen Hindistan/Gujarat kökenli Patidarların büyük bir kısmı tüccar ideolojisi taşıyordu. Böylece bu göçmenlerin büyük çoğunluğu İngiliz ekonomik ilişkilerine işgücünü satanlar olarak girseler de, şu ya da bu ticari faaliyet biçiminde kendi işlerinde çalışma niyetini sürdürdüler. Hepsi değil ama küçük bir kısmı bu dönüşümü gerçekleştirmeyi başardı, fakat bu küçük grup için dönüşüm, göç etme sebebi olan niyet ve hedeflerle şekillendirilen bir dönüşümdü. (Tambs-

Lyche 1980: 57, 60, 125) Asyalı göçmenler ve onların çocuklarının *küçük burjuvaziye* kaymayı isteme sebebinin asıl anlamı, yani kendi işini kurmanın en azından onları işçi pazarındaki ırkçı uygulamalardan uzak tutacağı düşüncesi, ırkçı ve dışlayıcı uygulamaları yaşamaları nedeniyle bazılarında güçlendi. (Forester 1978: 420-3, Anwar 1979: 125, Nowikowski 1984: 158, 164) Bu örnekte, ekonomik ilişkiler içinde yer almadaki bireysel güdüler ve kültürel gelenekler, baştan sona ırkçılık ve dışlayıcı uygulamalar tarafından belirlenmiştir.

Kapitalist üretim tarzının yeniden üretilmesi insanların, ekonomik ilişkiler içindeki, sayısı ve yapısı sermaye birikimi tarafından belirlenen çeşitli yerlere sürekli ve başarılı olarak dağıtılmasına bağlıdır. Her biri bir tanımlama sürecine bağlı olan kapsayıcı ve dışlayıcı uygulamalar bu şartlarda meydana gelir. Tanımlama süreçleri ise ırkçılık, cinsel ayırımcılık ya da milliyetçiliğin tek başına ya da birlikte ifadesi olabilir. Ellerinde satmak üzere sadece işgücü olanların, işgücü pazarına girme dışında en iyi şartları arayacakları birkaç seçenekleri vardır. İşgücüne olan talep, (ki bunun nicel ve nitel boyutları vardır) insanları işe göre dağıtıcı sürecin yapısal temel belirleyicisi olup, tanımlama ve dışlamanın kapsamını belirler. Fakat işgücü pazarının herhangi bir kesiminde, nerede ve hangi nedenle olursa olsun kaynaklar talepten daha fazla olursa, herhangi bir biçimdeki dışlama mutlaka gerçekleşecektir.

Sonuç

Bu bölümde ve önceki bölümlerde yer alan tartışmaların ışığında en önemli analitik görevin, somut sosyal oluşumların bünyesindeki ekonomik ve politik ilişkilerdeki ırksallaşma ve ırkçılığın asıl anlamlarından saptırılmalarının tarihsel araştırmasını yapmak olduğunu önerdim. Böyle bir araştırma sırasında ırkçılığın, üretim tarzının bir işlevi değil daha çok zorunlu olarak çelişkili bir olgu olduğu varsayılmalıdır. Böyle bir analizin, kapitalist üretim tarzının hem tarihsel olarak genel oluşunu hem de özgün oluşunu aydınla-

tacağına inanıyorum ve bu iddiayı üç farklı örnek yardımıyla tasvir ediyorum.

Birincisi, üretimin kapitalist olmayan ve kapitalizm öncesi ilişkilerinin kurulması ve yeniden üretilmesi, kapitalist üretim tarzının gelişmesinin ortak boyutudur. (Wolpe 1980, Meillassoux 1981) Belli tarihsel örneklerde bu süreçler, ırksallaşma ve ırkçılığın anlamının saptırılmasıyla kısmen etkilendiler. Örneğin ondokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başı Kenyası'nda bu süreçlerin, insan 'ırkları' hiyerarşisi düşüncesinin (biyolojik olarak aşağı Öteki olarak gösterilen) Afrikalıların üretimde özel konumlara dağıtılmasıyla eş zamanda yorumlanmasına (ve sonra da bu dağıtımı aklanmasına) nasıl etkili bir biçimde yol açtığını gördük. Dolayısıyla ırkçılık ideolojisi, insanların üretim ilişkisi içinde belli konumlara yerleştirilmesi ve bu konuma hapsedilmesini haklı göstermek için post hoc'u değildi. Tersine, coğrafi ve ekonomik olarak bütünleşmiş, özgür ve özgür olmayan emekle bağlantılı bir üretim sistemini yaratmak ve yeniden oluşturmak için ekonomik ilişkileri etkin olarak özel bir şekilde düzenledi. Sonuç olarak, Afrika nüfusunun üretim araçlarına ulaşabildiği şartlarda yönetici sınıfın işgücü kaynağı istemesine neden olan iktisadi dalgalanmanın ekonomik sınırlamasını göz önüne almadığımız takdirde ırkçılığın sömürge Kenyası'ndaki etkinliğini açıklayamayız. Hazır işgücü yaratmak için, Afrika nüfusunun bir kısmını zorlamak üzere sömürgeci yönetici sınıflar tarafından kullanılan mekanizma tamamen ekonomik olmayıp, sömürgeci devlet ve ırkçılık ideolojisi şeklinde politik güç kullanımını da içerdi.

Irksallaşma ve ırkçılık tarafından etkilenmiş kapitalizm, sömürgecilik ve özgür olmayan emeğin açıkça ifade edilmesine dair daha birçok başka örnek seçilebilirdi. (Miles 1987a) Bu örneklerin tümünde açık ifade çelişkiler içerdi. Kenya örneğini ele alırsak, Afrikalıları işgücü sağlamaya zorlamak için sömürgeci devlet gücü kullanımıyla bağlantılı olarak sömürgede ırkçılığın ifade edilmesi, Londra'daki İngiliz devletinin, sömürgeci politikasının liberalizm

ve insanların yararını düşünme ilkeleri temelinde olduğunu uluslararası izleyiciye gösterme kaygılarıyla çatışıyordu. Avustralya örneğinde ırksallaşmış sözleşmeli işgücü, Queensland'de tropikal tarımsal üretimi örgütleyen toprak sahiplerinin ihtiyaçlarına uygun düşerken, işgücü pazarındaki konumlarını koruma endişesi taşıyan Avrupa kökenli ücretli işçilerin ve 'renkli ırkların' varlığının ulusal kimliği ve demokratik süreci engellediğine inanan ve bir ulus devleti kurmaya ve yeniden yaratmaya can atan toprak sahiplerinin muhalefetini yükseltti.

İkincisi, kapitalist üretim ilişkilerinin belirgin ekonomik biçimi (sermaye/ücretli işçi ilişkisi) ile ulus devletinin politik biçimi arasındaki tarihsel complimentarity, politik istikrar için hayali bir toplum düşüncesi yaratmaya çalışan bir ideoloji yarattı. Büyümenin hem bir ürünü, hem de belirleyicisi olan milliyetçilik, dolayısıyla kapitalist üretim tarzının yayılmasının genel bir özelliği oldu. Ve Avrupa örneğinde, özellikle İngiltere örneğinde gördüğümüz gibi, tarihsel olarak özgün durumlarda milliyetçilik ve ırkçılık birbirine bağlandı. Dolayısıyla ırksallaşma ve ırkçılığın anlamlarından saptırılması, insanları ulusal devlet politik toplumuna katan ya da dışlayan bir ideolojik biçimdir. Bu özgül bağlantının yapısını ve karakterini, özgül tarihi örneğin karakteri içinde arayan analiz, ulus devletinin oluşumu ve yeniden yaratılması genel politik sürecinin ve bu sürecin kapitalist gelişme süreci ile olan karşılıklı ilişkisinin analizidir.

Irkçılığın, ulus devletinin yeniden yaratılması şartlarında ifade edilmesinin tutarsız sonuçlarının aydınlatılması gerektiğini bir kez daha yineliyorum. Örneğin, 1945'ten beri Kuzeybatı Avrupa'da devlet, ekonominin belli sektörlerinde kapitalist üretim tarzının yeniden üretilmesini engelleme tehdidi oluşturan yetersiz işgücü sorununu çözmek için ya göçe izin verdi ya da göçü aktif olarak kolaylaştırdı. Bunun sonucunda Batı Avrupa ulus devletlerine göç oluşu ve işgücüne olan talebin devam etmesi, bir kısım göçmenin kalıcı yerleşimiyle sonuçlandı, ancak talebe rağmen göçmenlerin

varlığı bir problem olarak sunuldu ve dolayısıyla politik tartışma konusu haline geldi. Bu konuda yazan bazı yazarlar, göçmen varlığını ırksallaşmış ve devletin belli dışlayıcı uygulamaları yürürlüğe koymasını talep etti. Irkçılığın ifade edilmesi ve dışlayıcı uygulamaların yürürlüğe girmesi ise, yerleşen göçmen gruplarının savunmaya yönelik eylemlerini teşvik etti. Sonuçta bir eylem ve karşı eylem sarmalı ve dolayısıyla devletin uzlaştırmaya ve bastırmaya çalışmak zorunda olduğu bir politik anlaşmazlık oluştu. Böylece başlangıçta devlet tarafından, yetersiz işgücüyle karşı karşıya kalan işverenlerin yararına gerçekleştirilen kapsayıcı uygulamalar, göçmenlerin varlığını ırksallaştırmışlar ve göçmen varlığını parçalayıcı bir etken olarak belirleyenlerin yarattığı politik kargaşayla çelişti.

Üçüncüsü, kapitalist üretim ilişkileri içinde üretim ve yeniden üretim hiyerarşisinin konumlarına bireyleri atayan süreçleri ele aldım. Nerede olursa olsun, mevcut insanların sayısı mevcut boş işlerin sayısından fazla ise, bir tanımlama prosesine dayanan herhangi bir dışlayıcı uygulama zorunludur. Böylelikle kapitalist üretim tarzı içinde çok sayıda kadının işgücü pazarı dışında bırakılmasını ve ücretsiz ev işlerine dayanarak işgücü ordusunun üremesi görevine tutsak edilmesini cinsel ayırımcılık ideolojisi haklı çıkardı. Benzer şekilde, bir nüfusun ırksallaşması, bir uygunluk hiyerarşisi kurar ve dışlayıcı uygulamalar için ideolojik temel oluşturur. Böylelikle İngiltere örneğinde Karayipler ve Hint yarımadasından gelen göçlerin ardından, 1945 sonrası işgücü pazarı devlet ve işçiler tarafından ırksallaştırılmış, ve (diğer birkaç etkenle birlikte) ırkçılık, Karayip ve Asya kökenli mevcut işçi azınlığının el emeği gerektiren ya da gerektirmeyen nitelikli işlerden ve hatta işgücü pazarından dışlanmalarında ana rolü oynadı. Ancak tekrar söylüyorum, ırkçılığın etkinliği, farklılaşmış işgücü pazarı ve göreceli nüfus fazlasının kapitalist toplumların yapısal nitelikleri olduğu gerçeğiyle bağlantılı olarak değerlendirilmelidir: Irkçılık ve dışlayıcı uygulamalar, bu yapısal özellikler nedeniyle sadece sınırlı etkiye sahiptir.

Bununda çelişkili boyutları vardır. Kapitalist bir toplumda işsizlik ve az nitelikli ya da niteliksiz işgücü yeniden üretim için yapısal olarak zorunludur, fakat belirli insan gruplarını bu tür sosyal konumlara getirmek ve bu konumda tutmakla sonuçlanan ırkçılık ve ilgili diğer dışlayıcı uygulamalar, çeşitli türde çatışmalara yol açabilecek politik direnişlerin gelişmesine cesaret verebilir. Bunların sonucu olarak ortaya çıkan bir kargaşa, arabuluculuk için devletin müdahale etmesini gerektirir ve bu da belki devlet masraflarının artmasına yol açar. Ancak, ırkçılığın dışladığı grupların daha fazla direniş göstermesini önlemek için, ırkçılığı ve dışlayıcı uygulamaları en aza indirmek ya da yok etmek için devletin sonradan çaba göstermesi, sadece alternatif tanımlama ve dışlama süreçlerinin benimsenmesine yol açar.

Sonuç

Bu kitabın temel görevi, ırkçılığı sosyal bilimlerin temel bir kavram olarak hatırda tutmamızın doğru olduğunu göstermekti. Irkçılık kavramını temelde tek bir deneysel örneğe dayandırıp sınırlandırmadan teorik olarak kurduğumuza ve ırksallaşma kavramıyla birbirine bağladığımıza göre, ırkçılığın analizinin kapsamını, tek bir sosyal biçim şeklindeki çağdaş şartlara yoğunlaşmış oldukça dar, mevcut dikkatlerin dışına çıkartarak genişletmenin mümkün olduğuna ve kapitalizm ve sömürgecilik arasındaki karşılıklı ilişkinin tek bir ürünü şeklindeki bir ırkçılık kavramının dışına çıkartarak genişletmenin mümkün olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla diğer yazarların sözünü ettiği fakat belirlemek ve açıklamak için fazla bir şey yapmadığı birçok farklı ırkçılığı analiz etme görevini üstlenmek mümkün olur. Fakat bunları kendi içinde analiz etmek sınırlı değere sahiptir.

Irkçılığın tarihsel olarak aldığı farklı biçimlerin basit tarifinin, esas olarak belli düşüncelerin tarihi üzerine bir katalog olarak kullanımı söz konusudur. Ancak böyle bir katalog, ırksallaşma ve ırkçılığın politik ve ekonomik ilişkiler içersindeki tarihsel olarak özgün ifade biçimlerini analiz etmek gibi daha önemli ve zor bir görev için zemin hazırlar. Bu yüzden esas yapılması gereken şey ırksallaşma ve ırkçılık kavramlarını, kapitalist üretim tarzının mevcut yapısı ve süreçleriyle olduğu kadar kökeni ve gelişmesiyle de ilgilenen, (bu gelişme kapitalist olmayan üretim tarzlarıyla süregelen bir bağlantı içerir) çağdaş olduğu kadar tarihsel olan sosyolojinin merkezine koymaktır.

Bu analizi yönlendirirken, ve bu kitapta öne sürülenlerin ışığında, ırkçılığın ifadesinin doğasına ait üç özelliğe hassas yaklaşmak gerekir. Birincisi, bir ideoloji olarak ırkçılığın yeniden üretilmesinin karmaşıklığı betimlenmelidir. Bunun anlamı, özellikle basit bir tarihsel tekrar varsayımının önlenmesidir. İdeolojiler hiçbir zaman sadece insanlar tarafından kabul edilmekle kalmadı, ayrıca insanlar kendi maddi ve kültürel şartlarını kavramak, açıklamak ve buna göre hareket etmek için, bu şartlara cevap olarak ideolojileri kurdu ve yeniden kurdu. Dolayısıyla ideolojik yeniden üretim, tarihsel miras ile bireysel ve toplu olarak dünyaya anlam verme çabaları arasında gerçekleşen bir işlemin sonucudur.

Elimizde önemli sonuçlar var. Irkçılığın özgün içeriğinin zamana ve şartlara bağlı olarak değişmesi beklenmelidir. Geçmişten 'miras' kalan bir söylem yeni şartlar altında dünyayı yorumlamak için kullanılacaksa büyük olasılıkla yeniden kurulacaktır ve bu arada yeni şartların, yeni tanımlamaların şekillenmesini teşvik etmesi beklenebilir. Dahası ırkçılığın ifade edilmesi, ırkçılığın kabul edilmesinden analitik olarak ayırt edilmelidir. Gazeteci, editör, yazar, bilim adamı, din adamı ve politikacıların düşüncelerini ifade ettiği ırkçılık söylemi üzerine incelemelere sıkça rastlanır ve bu söylemlerin yazılı biçim alması halinde bu çalışmalar göreceli olarak kolayca yürütülebilir; bunu, bilimsel ırkçılığın gelişmesi üzerine ve ırkçılığın gazetelerde ifade ediliş tarzı üzerine göreceli olarak çok sayıda yapılmış çalışmayı göstererek kanıtlayabiliriz. Fakat çok sık olarak ırkçılığın ifade edilmesi ile ırkçılığın yayılmasının eş anlamlı olduğu, mevcut olduğu söylenen ideolojiyi izleyicinin zorunlu olarak kavradığı ve kabul ettiği varsayılıyor.

Bir gazetede ırkçılığın ifade edilmesinin, bütün okuyucularına açıkça ırkçı bir mesaj vereceği sonucu buradan otomatik olarak çıkmıyor. Bunun yanlış bir varsayım olduğu, bu ideolojiyi belirleyip sorgulamaya yetkin araştırmacıların varlığıyla kanıtlanır. Dahası, eğer bu doğru olsaydı ırkçı karşıtı müdahaleler için çok dar faaliyet alanı olurdu ya da hiç olmazdı. Sonuç olarak, farklı sınıf konumuna sahip insanlar arasında ırkçılığın aktif olarak kurulması-

nı ve yeniden yaratılması ve kitle iletişim araçlarını izleyenlerin ve politikacıların vb. ırkçılığı kabul ve reddedişlerinin belirlenmesi ve açıklanması üzerinde daha fazla durulmalıdır. Konunun ikinci yönü, ırkçılığın ifadesinin sonuçları diğer ideolojilerle olduğu kadar mevcut ekonomik ve politik ilişkilerle her zaman bağlantılıdır. Böylece her ne kadar ırkçılığın ifadesinin bağımsız etkisi olduğunu iddia etmeye çalışmak için resmi (ya da politik) nedenler olabilse de, ırkçılığı açıkça ifade edenlerin ve ırkçılığa hedef olanların geniş, karmaşık bir sosyal ilişkiler ağı içinde yer aldığı her zaman hatırlanmalıdır. Sonuç olarak ırkçılığın ifadesi, başka çıkarların korunması çabasının bir sonucu olabilir ve sonuçlarını ve etkilerini insanların ekonomik ve politik şartlarının diğer yönleriyle anlamak mümkün olabilir. Dahası, ırkçılığın hedefi olanlar aynı şekilde zarar görmeyen başkalarıyla yapısal bir konumu bir başka yönden paylaşıyorsa, ya da aynı şekilde zarar görenlerden bir başka yönden ayrılıyorsa, ırkçılığın etkilerine bağlanan sonuçların kısmen ya da tamamen paylaşılan yapısal konum tarafından ya da aralarındaki farklılıklar tarafından belirlenmediğinin kanıtlanması gerekir. Bunu iddia etmenin ırkçılığı reddetmek değil, tersine, ırkçılığın etkinliğinin ortaya çıktığı şartları belirlemek olduğunu tekrar vurgulamalıyım.

Bir de gizli bir anlam var. Irkçılık ve ilgili diğer dışlayıcı uygulamaların kendi özgüllüğü vardır ve özel, ancak özel kişilere ait deneyimlere yol açarlar. Fakat maddi sonuç ya da etki, dışlama gerçeği, başkalarıyla paylaşılabilir. Örneğin, Karayip ve Asya kökenli azınlığın önemli bir kısmının el emeğine dayansın ya da dayanmasın nitelik gerektiren işlerden dışlanmasında, daha doğrusu İngiltere'de işgücü pazarından dışlanmasında ırkçılığın önemli rol oynadığını göstermiştim. Fakat nitelikli iş ya da işgücü pazarından dışlanan sadece onlar değil. Ulus devleti içinde toplam işlerin ücretli iş arayan toplam nüfustan daha az olduğu ve el emeğine dayanan ya da dayanmayan nitelikli işlerin daha da az olduğu dalgalanma ve göreceli kıtlık şartlarında yapısal olarak gerek duyulan dışlayıcı

uygulamalar, örneğin cinsel ayırımcılık, ırkçılık ve milliyetçiliğin bir bileşimi aracılığıyla gerçekleştirildiği gibi, kişinin kazanmış olduğu becerilere göre de gerçekleştirilebilir. Benzer şekilde, kendi nüfuslarına yeterli ve uygun konut sağlayamayan kapitalist toplumlarda insanlara kötü durumdaki konutları tahsis etmek için bir kapsama/dışlama mekanizması şarttır ve bu tür mekanizmalardan biri ırkçılıktır. Irkçılığın etkilerini sınıf ilişkileriyle yorumlamaya çalışarak, ırkçılık deneyiminin özgüllüğü yorumlanmaya başlanabilir; fakat burada amaç ırkçılığı reddetmek değil, tersine, aynı anda hem vurgulamak hem de diğer dışlama araçlarıyla olan bağlantısını göstererek genelleştirmektir.

Üçüncüsü, ırkçılığın ifadesinin doğası ve sonuçları üzerine resmi teorik genellemeler, öncelikle kendi 'çok boyutlulukları' ve kendi 'tarihsel özgüllüklerini' açıklamayı başarmalıdır. Irkçılığın ifadesinin her zaman bazı ekonomik, politik ve tanımsal sonuçları olduğunu, bu sonuçların bazılarının tutarsız olabildiğini vurguladım. Dahası, bu sonuçların doğası tarihsel olarak ve kısmen farklı sınıf çıkarları ve stratejilerine, farklı direniş stratejileri ve farklı maddi ve kültürel şartlara bağlı olarak değişir. İdeolojiye ontolojik ve tamamen işlevsel, ekonomik ve sömürgeci nitelik atfeden ırkçılık tanımlamaları, ırkçılığın çok boyutluluğunu ve özgüllüğünü sistematik olarak karartıyor. Basit analizler beklendiği gibi basit sonuçlara yol açar ve ırkçılığın süregelen ifadesi çok eskiye uzanan tarihsel başlangıcı zemininde ele alındığında, bu tür analizlerin sınırları için yeterli kanıt sağlar.

Gelasius'un Kılıçları

Dr. Önder GÜNGÖR

5. yüzyılda Papa Gelasius, Tanrı'nın Hz. İsa'ya iki kılıç verdiğini söyledi. Bunlardan biri laik, diğeri dinsel erki temsil ediyordu. Gelasius Hz. İsa'dan sonra dinsel erki temsil eden kılıcın papalara, laik erki temsil edenin imparatorlara geçtiğini ve bu iki kılıcın çatışmamaları gerektiğini önerdi. Ama bu önerinin gerçekleşmesi için Avrupa yüzyıllar boyu kan ve gözyaşı döktü. Gelasius'un kılıçlarının huzura ulaşması Avrupa'ya pahalıya maloldu.

Ya Doğu'da ne olmuştu? İslam Peygamberi'nin elinde tek kılıç vardı. Ama bu, tek elde bütünleşmiş Gelasius'un iki kılıcı birden değil miydi? İslam yüzyıllar boyu elinde iki kılıcı birden tuttuğunu fark etmedi. Ama ne zaman ki Batı, İslam dünyasını fersah fersah geçip isteklerini ona kabul ettirmeye başladı, işte o zaman elde tutulanın bir değil iki kılıç olduğu ve ayrılmaları gerektiği hissedilmeye başlandı.

Doğu'da kimsenin deneyemediğini Mustafa Kemal başardı. Gelasius'un kılıçlarını güçlü elleriyle ayırıverdi ve çatışmamalarını önerdi. Ama çatışma kılıçların doğalarının gereği idi.

Gelasius'un kılıçları şimdi burada, İslam dünyasında, Türkiye'de. Ve mutlaka huzura ulaşmaları gerekiyor ama nasıl? Bunun için Hz. İsa'dan daha öncelere gitmek, inanç-siyaset ilişkisinin ortaya çıkışını ve günümüze kadar takip ettiği yolu iyi izlemek gerekiyor. Çözüm ancak bundan sonra bulunabilir.

Kâfir

Tehmina DURRANI

Bu kitap Pakistan'da bir tarikat lideriyle evlendirilen bir kadının 20 yıllık esaretinin öyküsünü anlatıyor. Tarikat liderinin sahtekârlıklarının, insanlara karşı duyduğu inanılmaz nefret ve bunun getirdiği zalimliğin, cinsel tercihlerindeki sapkınlıkların, insanların din uğruna her şeye rağmen bu lidere olan düşünsel esaretlerinin ve bu kötülüklerin kaynağı karanlık dünyaya başkaldıran kişiyi suçlu ilan etmelerinin öyküsü.

Aslında her türlü ahlaksızlığın, sömürünün ve günahın işlenebilmesi için insanların üstüne örtülen bu dinsel karanlığın örneklerini kendi ülkemizde de bulmak mümkün. Kâfir'i okurken yer yer çok bildiğimiz kişi ve olaylarla karşılaşmamız bizi şaşırtmamalı. Çünkü insanı her yanıyla sömürülmeye mahkum eden dinsel karanlık bilerli bir coğrafya ile sınırlı değil.

"İnsanlar aslında şeytandan korunamazlar. Şeytani işler yapan ve günah işleyen insanlardan çekinmezler. Bu şeytani işler ve günahlar gizli tutulduğu ve bilinmediği sürece. Daha doğrusu açıkça söze dökülüp konuşulmadığı sürece rahatsızlık duymazlar. Ama bu günahların sorumlusu değil kurban olan kişi, gerçekleri açıkça anlatıp bunları herkesin bilmesini isterse ondan nefret ederler ve onu suçlarlar."

Kanuni Sultan Süleyman Devrinde

Osmanlı İmparatorluğu'nun Yönetimi

Albert Howe LYBYER

"Dünya kendilerinden uzun süredir umudu kestikten sonra, Osmanlı Türkleri son yıllarda yenilenmiş güçlülük belirtileri göstermeye başladılar. Bu nedenle, Osmanlıların güçlerinin itibarlarının en büyük olduğu dönemdeki örgütlenme yapılarını incelemenin belki de tam zamanıdır. Süleyman imparatorluğunun o dönem Avrupa'sının gözünde ne denli büyük olduğunu, çağımızın kavraması zordur. Şaşılası onaltıncı yüzyılın sınırsız enerjileri ve eylemlerinden, olağanüstü girişimleri ve başarılarından hiçbiri, İstanbul'dan yayılan güç gösterilerine erişemedi. Okuyacağınız sayfalar, Osmanlı yüceliğinin ve başarısının gizleri hakkında acizane bir fikir verebilirse, okunmaya değer olacaktır..."

A.H. Lybyer
Oberlin, Ohio, 1912

Pantürkizm

Jakob M. Landau

Bu kitap Türki gruplar arasında uyanan milliyetçilik arka planında Türkiye ve başka yerlerdeki Pantürkçülüğün çözümlenmesini yapmakta. Kitap aynı zamanda Türk milliyetçiliği ve siyasctinde Pantürkçülüğün rolünü irdeliyor.

1960 ve 1970'lerde dikkate değer bir gelişme gösteren Pantürkizm yavaş yavaş Türk devletinde önemli bir yer edinmiştir. Bu nedenle dikkatlerin Türkiye'deki Pantürkizm üzerine odaklanması, onun doğasının ve izlediği yolun çözümlenmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca Pantürkçülüğün Türkiye'de görülen yeni türde bir milliyetçiliğin oluşmasındaki rolü de üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Kitap, bu sorunsalları çözümlemekte ve irdelemektedir.

Kapitalizmin Hayaleti

Samir Amin

Samir Amin bu son yapıtına şöyle başlıyor: "Yüz elli yıldan beri komünizmin hayaleti dünyada kol geziyor. Başka herhangi bir hayalet gibi onun da tehdidinden korkanlar sık sık bir anlığına onu akıllarından çıkarabilseler bile asla sonsuza değin bastıramazlar... Hepsi koro halinde aynı moda sözleri tekrarlıyor: "Marks öldü", "Tarih, yolculuğunun sonuna geldi, hiçbir şey bir daha değişmez..." Ama denetim altına alınmamış sermayenin bir anlık zaferine kapitalizmin genişlemesine uygun yeni görkemli bir dalga değil krizin derinleşmesi eşlik ediyor."

Samir Amin, günümüzün entelektüel modalarını yapıtında şu başlıklar altında eleştiriyor: Kapitalist kriz ve kapitalizmin toplumsal tarih üst belirlenim tarafından mı, alt belirlenim tarafından mı belirlenir; toplumsal devrim ve kültürel devrim; ekonominin egemenliğinden kültürün egemenliğine; değer yasasının sönümlenişi ve komünizme geçişin sorunları; postmodernizm - gizli neoliberal ütopya; soyut ekonomi ya da çağdaş dünyanın büyücülüğü.

Silindir Şapka Bozkurt ve Hilâl

Hugh Poulton

Bugünden geriye doğru bakılınca, Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerine inşa edildiği Kemalist ulusçuluğun iki zayıf noktası daha iyi görülebiliyor: İslam'ın siyasi bileşen olmaktan çıkarılması ve Kürtlerin reddi. Yetmiş yıl sonra, her iki sorun da politik hayata hakim olacak bir şekilde geri dönüp yeniden gündemi belirliyor ve çözümlerini bekliyor...

Poulton, imparatorluğun son günlerindeki Pan-İslamist ve Pan-Türkist akımlardan başlattığı incelemesine Kemalist uluşçuluğun oluşumuyla devam ediyor. Daha sonra günümüzdeki milliyetçi ve İslami akımların gelişimini ele alan Poulton, Türk-İslam Sentezi'nden ırkçılığın değişik yüzlerine, Alevilerin konumlanışından Türkiye sınırları dışındaki Türk nüfusun durumuna dek bir dizi sorunu irdeliyor. Poulton, hegemonya mücadelesi içine girmiş değişik kimlik tanımlamaları nedeniyle Türkiye'nin ciddi bir şizofreni yaşamakta olduğuna dikkat çekiyor.

Günümüzde kabaran milliyetçiliğe koşut olarak "ırkçılık" sosyolojik kuramda olduğu kadar günlük tartışmalarda da bir ana kavram haline geldi. Kitap, kavramın kullanım şeklinin ve kökeninin tarihsel olarak gözden geçirilmesini ve son zamanlardaki kavram üzerine bir kuram geliştirme çabalarının eleştirel değerlendirmesini içermekte. Bu bağlamda tarihsel ve kuramsal çözümlemeleri eleştirel bir yaklaşımla birleştirerek Avrupalıların, Avrupalı olmayanları tanımlamasının ve onlara karşı tutumunun tarih içinde aldığı biçimleri sergilemekte . Yazar kapitalizm ile ırkçılığın doğuşu ve gelişmesi arasındaki tarihi bağlantıyı ve günümüzde ırkçılığı çözümlemede çağdaş kapitalist devletin yapısını merkeze koymanın zorunlu olduğunu vurgulamakta.

Kitap, özellikle kimi Avrupa ülkelerinde yabancı düşmanlığından kalkınan ırkçılığın siyasal iktidara ortak olma noktasına geldiği;politikacıların son zamanlarda sık sık "ırk farklılığı" diye tanımladıkları şeye "doğal" bir gerçeklik atfettiği şu günlerde sorunun hiç de hafife alınmayacak boyutlara ulaştığını gözler önüne sermektedir.

ISBN 975-8304-65-8
9 789758 304653